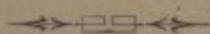


LEZIČNIK.



Knjiga Slovenska

v

XIX. veku.

B.

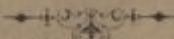


Spisal

J. M a r n.



XXIV. Leto.



V Ljubljani.

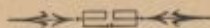
Natisnil in založil Jos. Rudolf Millc.

1886.



~~4442/1~~
~~1886~~

JEZIČNIK.



Knjiga Slovenska

v

XIX. veku.

B.



Spisal

J. M a r n.



XXIV. Leto.



V Ljubljani.

Natisnil in založil Jos. Rudolf Millic.

1886.



Naprej, slavenski Jug!

Kosovski.

Da se sestavi spoštena književna zgodovina novoslovenska, je treba, da se zadela vrzél mej knjigopisjem Čopovim in Costovim. Rad bi storil to jaz — vsaj po pisateljih vže zamrlih. Mislim sem, da zvršim to delo letos; a — tvarina je preobila, kajti ostala mi je še lepa petdesetorica ranjkih rodoljubov, ki so se razno trudili o naši književnosti, ktere bi razkazal še rad po svoji moči v prihodnjem tečaju ter poslovil naposled Jezičnika s Knjigo Staroslovensko.

Veselo se razodeva Knjiga Slovenska v sedanjem veku. Dokler ima vek XVI. in XVII. po pet do deset kolikor toliko vrednih pisalcev, šteje jih XVIII. vže petdeset, XIX. pa samo v prvih dveh tretjinah nad trikrat petdeset. Nekteri med njimi so dokaj znani in hvaljeni, nekteri malo čislani, nekteri celó prezirani, in to taki, ki so po syoje mimo onih več storili na korist narodu in v pospeh slovstva njegovega. Bodi vsakteremu hvala dostojna!

Pričuóci letnik sem pričel s Slomšekom, sklenil s Koseskim, po redu, kteri se mi v prekratkem času ni snoval po dobah, v ktere jih je bil vbral Čop, kteri je imel vse pred seboj skupej. Vravná se to pozneje samo po sebi. Pisatelji, ktere sem opisal vže poprej, so vmes naznanjeni le onim, ki bi jih sicer pogrešali v vrstah tekočega stoletja. Med njimi je tudi dr. Janez Bleiweis. — Slomšek in Bleiweis — to sta moža, o kterih so zavidno čestitali i Hrvatje i Čehi nam Slovencem. In — kar je Miklošič gledé slovenščine v znanstvenem, to je Slomšek v djanstvenem oziru, v pravem življenju narodovem.

Kar meni pisatelju vzlasti dobro dé, je pač to, da so mojemu narodu vprav svečeniki vedno bili najzvestejši književniki. Med 118, doslej iz sedanjega veka v Knjigi Slovenski opisanimi ali vsaj omenjenimi, jih je 90 stanú duhovskega, in le 28 svetovskega. Kakor se je godilo v slovstvu staroslovenskem, tako se vrší v novem, in — bodi to vsem nam v opominj, da tudi v prihodnje na književnem polju vsi delajmo vzajemno na slavo in korist narodu, cerkvi in državi, po starem velečestitem glasilu:

Vse za vero, dom, cesarja!

V Ljubljani, 8. decembra 1886.

Josip Marn.

Razgled.

B.

	Stran		Stran
LI. Anton Martin Slomšek	1	LXXXVI. Jožef Hašnik	56
LII. Jožef Burger	21	LXXXVII. Matija Vertovec	58
LIII. Anton Pekec	22	LXXXVIII. Mihael Verne	58
LIV. Franc Jelovšek	23	LXXXIX. Jožef Poklukar	58
LV. Urban Jerin	23	XC. P. Joahim Nastran	62
LVI. Dr. Andrej Gollmayr	23	IXC. P. Placid Javornik	62
LVII. Juri Grabrijan	24	VIIIc. Anton Oliban	64
LVIII. Anton Janez Murko	25	VIIc. P. Karl Robida	64
LIX. Jožef Kek	26	VIC. Juri Vole	65
LX. P. Felician Rant	28	VC. Jakob Krašna	66
LXI. Jožef vitez Jakomini	28	IVc. Janez Bonač	68
LXII. Juri Alič	29	IIIc. Jožef Rozman Trebanjski	69
LXIII. Andrej Gutman	29	IIc. Jožef Rozman Konjiški	69
LXIV. Jožef Lipold	30	IC. Oroslav Caf	73
LXV. Valentin Orožen	31	C. Miroslav Vilhar	79
LXVI. Janez Dragotin Šamperl	32	CI. Dr. Lovro Toman	82
LXVII. Felician Globočnik	32	CH. Martin Semrajc	83
LXVIII. Matija Vodusek	34	CHL. Josipina Turnogradska	85
LXIX. Mihael Stojan	37	CIV. Peter Hitzinger Znojemski Podlipski	90
LXX. Simon Rudmaš	40	CV. Anton Umek Okiški	90
LXXI. Štefan Kemperle	42	CVI. Janez Čop	90
LXXII. France Bilc	42	CVII. Matija Šnajder	90
LXXIII. Štefan Modrinjak	43	CVIII. Juri Varl	90
LXXIV. Jakob Košar	43	CIX. Anton Žakelj Rodoljub Ledinski	90
LXXV. France Cvetko	44	CX. Franc Jeriša Detomil	90
LXXVI. Matevž Ravnikar Poženčan	44	CXI. Dr. Leon Vončina	90
LXXVII. Stanko Vraz	45	CXII. Bernard Tomšič	90
LXXVIII. Milan Korytko	48	CXIII. France Svetličič	90
LXXIX. Andrej Smole	48	CXIV. Dr. Jožef Rogač	90
LXXX. Juri Kobe	50	CXV. Matevž Lotrič	90
LXXXI. France Malavašič	50	CXVI. Leon Engelman Nožarjev	90
LXXXII. Simon Klančnik	50	CXVII. Dr. Janez Bleiweis	90
LXXXIII. Josip Drobnič	50	CXVIII. Jovan Vesel Koseski	90
LXXXIV. Andrej Likar	52		
LXXXV. Dr. Jožef Šubic	54		





Knjiga Slovénka

v

XIX. veku.

*

Ti svetla zvezda, Vodnik moj!
Si dalč pred meno hodil,
Pa bil sim zvest učenec tvoj,
Ker s' me prijazno vodil.
Prav po domače si nam pel
In si tud' moje serce vnel,
Naj po domače póje
In drami brate svóje.



Anton Martin Slomšek, kateri se Vodniku v zahvalni spomin tako pòklanja za stoletnico njegovega rojstva (Vodn. Spomenik str. 210), se je rodil dne 26. nov. 1800 na Slomu, prijaznem griču župnije Ponikovske (Ponikva) na Štajarskem. Najprej se — hlapčič — učí domá, l. 1814 prične nemške in latinske šole v Celju, nadaljuje nekoliko v Ljubljani in v Senju, dovrši v Celovcu, kjer vstopi l. 1821 v duhovnico, postane l. 1824 svečenik, l. 1825 kaplan pri sv. Lovrencu na Bizeljskem, l. 1827 pri Novi Cerkvi blizo Celja, l. 1829 duhovni voditelj ali špiritval v zedinjenem Krškem in Lavantinskem semenišču v Celovcu, l. 1838 nadžupnik, dekan in šolski ogleda v Vozenici, l. 1844 korar in šolski nadzornik v Šent-Andreju, l. 1846 meseca aprila opat v Celju, meseca maja knezoškof Lavantinski (Labodski), ki se l. 1859 preseli v Maribor, kjer umre dne 24. sept. l. 1862.

Z ljubeznijo do maternega jezika navdihnila ga je mati sama s svojimi milimi pesmicami in povéstmi; za slovenščino pa ga je po Vodniku vnel gimnazijski profesor J. A. Zupančič, rojen Ljubljančan (r. 1788, u. 1833) tako, da je v Celovcu bogoslovec razlagal vže svojim vrstnikom slovensko slovnico ter vadal se ž njimi v slovenskem spisovanju pa v slovesnem govorjenju. „O könnte ich heute das Feuer der Begeisterung für die Sprache Slovenia's durch mein brüderliches Wort in euch anfachen, und es während der flüchtigen Tage dieses Jahres hier in eurer Mitte in hellen Flammen unterhalten“ . . . tako navdušeno je ogovoril svoje tedanje učence, in l. 1824 je nemški pisal v Ljubljano profesorju Metelku, naj mu sproti pošilja tiskane pole svoje slovnice. V tem pismu (gl. Jezičnik IX. 1871 str. 15. 16) govori A. Slomšek o skupnem ravnanju na polju k dušni oliki ljubljenih Slovencev, o slovenskem časopisu, o slovenski stolici v Celovcu, o pripravnem slovarju, češ — „naj de začno zidarji (Krajne pismarji), Korošci pa Štajarci bomo strežáči“.

Kakor se je bil v semenišču Slomšek vnel za bogoslovno védo in za knjigo slovénsko, tako je duhovski pastir popeval po domače pesmice pobožne in kratkočasne (p. Slovenc Slovenca vabi; Glejte, že sonce zahaja itd.), pa tudi vzvišane (na pr. Zvonov pesm, zložil M. Šilar, vid. Drobt. 1847 str. 166), ter je govoril, kakor „da bi rožice sadil“. — Resno na književnem polju slovénskem je jel delovati, kedar je postal duhovni voditelj ali špiritvál v Celovski duhovščnici. Blagovito delovanje njegovo, tudi slovstveno, po katerem mnogotero previšuje druge rodoljube slovénske, so vže dokaj popisali, na pr. najbolje Fr. Kosar: Beseda v slavni spomin na slovstvene zasluge A. M. Slomšeka l. 1862; A. M. Slomšek . . in seinem Leben u. Wirken . . 1863; Njih življenje in apostolsko delovanje . . v Drobt. 1863 itd.; Dr. v. Höffinger . . A. M. Slomšek . . Ein Charakterbild aus Oesterr. Süden. 1863. VI. Oest. Revue; I. Macun . . Knjiž. zgodovina Slov. Štajerja . . 1883; M. Lendovšek . . A. M. Slomšeka Zbrani Spisi I—IV. 1876—1885 itd. itd.

Nektere knjige in spise je Slomšek spravil na svetlo celoma sam, nektere le deloma, da jih je na pr. nasvetoval, osnoval, priporočil, ali da jih je s predgovori, z raznimi pesmicami, s prislovcami v vezani besedi pomnožil, ali da jih je v obliki popravil, stvarno vravnal, bistveno zboljšal itd. — Bolj razvidno bode to pri učencih, pomočnikih in naslednikih njegovih posebej. Sedaj naj jaz vzlasti gledé na knjigopisje Lendovšekovo le ob kratkem naštejemo knjige in knjižice njegove ter pokažem sproti, kako je Slomšek napredoval v besedi in pisavi slovénski.

Prvo književno delo njegovo, razun nekterih pesmic, utegne biti:

1) Križev pot, nekoliko bolj obširen, kakor se nahaja v starih evangelijih (I. Knj. Lendovšek. str. 231).

2) Posebni Nauki ino Molitve za žensko mladost (Mnemos. Slavic. 167). — V Celovci 1835 (Knj. Lend. 234—5).

3) Molitvice ino potrebni Nauki za pridne mladenče (Mnem. Slav. 167). — V Celovci 1838 (Knj. Lend. 236). — V rokah mi je

4) Prepis eniga pisma Gospod fajmoštra v Babolni na Tisi na Ogerškim, 3. velciga serpana 1831, v katerim pišejo ta skerbní gospod, kako so srečno zdravili tiste, ktere je bolezen kolera prijela (I. Knj. Lend. 231. — IV. str. 225). — „Ker je bila naša vas v veliko nevarnost prišla, piše fajmošter Janez Morvaj po prevodu Slomšekovem, ne morem Boga vsigamogočniga dosti zahvaliti, de sim poskusil, in tako hitro za to strašno bolezen pomoč in zdravilo najdel . . . Prosim pa tudi vse, kteri bodo to brali, de naj nikar ne mislijo, de svoje hvale išem, le samo zaupanje ino spoštovanje do visoko častitiga, milostiviga gospoda velciga škofa patrijarha, našiga ljubiga očeta, in ljubezen do bližniga, s ktero želim svojim bratam pomagati, to mi je serčnost dalo resnično in iz serca vse povedati, kar se per nas godi (cf. Drobt. 1856).“

5) Prijetne perpovedi (II. pripovedi) za otrôke. Iz Némškiga naslovenili (II. poslovenili) mladi duhovni v' Celovski duhovščnici. V Celovci 1832. 8. 80 (Šaf. 91). — II. nat. 1836. 8. 96. s podobo in pripisanim geslom: »Poštenje nosi srečo, — Goljija goni v' ječo«. — Predgovor tudi I. natisa se glasi:

Preljubeznivi mladi Slovenci! Stara navada je med nami eden drugimu kaj v dar pernesti, kedar se objišemo, alj k hiši pridemo. Posebno otroci se veselijo starejšov, bratov in sester, kedar imajo damo priti; na proti jim letijo, ino od daleč prašajo, „Kaj ste prinesli?“

Tudi mi vam, preljubi mladi brati, in sestre, kaj lepiga ino dobriga pernesemo, za veselje in podvučenje. Čedne, prijete bukvice so, polne zalih pripoved, ki nas prav po

domače vučijo bogoljubno ino pošteno živeti, časno srečnim, in večno zveličanum biti. Kaj pa je boljiga, kakor to!

Pripovedi te so bile od prečestitiga, visokovučeniga gospoda Krištofa Šmida, korarja na Nemškim, mladim ljudem posebniga prijatla, iz pisem starih časov nabrane, in čedno obdelane. Vam, ljubi otroci, pa tudi odrašeni, ino vsi, ki ste ljubim otrokam prijatli, smo jih mi braterno naslovenili, sami sebe slovenšine prav pervadit, vam pa z tim darom veselje naredit.

Če bi vam enekatere besede neznane hodile, imate druge zravno vložene, morde bolj zastoplive; saj veste, de smo iz vsih krajev Slovenskiga zbrani, in bomo spet na vse kraje razposlani Gospodov vinograd slovenskiga ljudstva obdelovat; potreba je, de se dobro povsodi zastopimo.

Iz ljubezni vam bukvice te podamo, iz ljubezni jih berite tudi vi, ino pa molite za nas, naj nam vsmilen Bog dobriga duha da, se za sveti mašni stan prav vredno pervavit, de kedar k vam pridemo, eden drugimu po pravi poti v nebésa pomagamo. — Zdravi bodite! Bog vas ovari!

V Celovci perviga Rožencveta 1832.

Mladi duhovni.

6) „Erfreuliche Erscheinung in der slowenischen Literatur“ je pisal Lubomir t. j. Slomšek l. 1832 v Carinthia št. 10 naznanivši slovnico in slovar, zložil A. J. Murko, v Bohoričici nasproti Metelčici, in v št. 12 priporoča U. Jarnikov „Etymologikon“ ter pripoveduje ondi, da z nekterimi rodoljubi sklada le-tá še bolj obširen nemško-slovenski slovar, po katerem hrepenijo ne le jezikoslovci, marveč tudi dušni pastirji in obrtniki. In to delo ima Šafařík v čislih str. 70: Urban Jarnik's und Anton Slomšek's Deutsch-wind. Wörterbuch. Hs. (Vid. Jezičnik IX. 1871. str. 34—37). — Kakor Jarnik — je tudi Ahacel prijateljsko sodeloval z duhovnim voditeljem, s Slomšekom, v Celovcu in sad tega sodelovanja so bile

7) Pesme po Koroškim ino Štajarskim znane, enokoljko popravljene ino na novo zložene. Na svetlo dal Matija Ahacel . . I. 1833. — II. 1838. — III. 1852. Mej 33 pesmami prvega natisa je 15 Slomšekovih. — Po tej knjižici so se veselo razširjevale tudi po Kranjskem in vdomačile na pr. Glejte, že souce zahaja; Lehko noč; Slovenc Slovenca vabi; Na svetu lepši rož'ce ni; En hribček bom kupil; Preljubi sveti Urban; Vino ino voda; Oj stojaj, stojaj Beligrad; Preljubo veselje, oj kje si doma itd. vzlasti zato, ker so jim pridejani lahki napevi, ki jih je zložil ali vsaj popravil Slomšek sam (Gl. Jezičn. XXIII. 1885. str. 66—70). — Mnogo, premnogo je koristil Slomšek s knjigo

8) Keršansko devištvo. Potrebni nauki, izgledi ino molitve za žensko mladost. V Celovci I. nat. 1834. — II. 1835. — III. 1840. — IV. 1844. — V. 1847. — VI. 1853. — VII. 1857. — VIII. 1868. — Iz nagovora bodi na primer:

. . . „Kdor časno srečo in večno izveličanje ljubi, naj brani, kar more, da nam zapelivost ljube mladine pomorila ne bo. Kakor velika povodnja se nečistost črez vse stane razliva, ako mladost pred nečistim potopam ne ovarjemo, bojo tudi srečni časi se z njo potopili.

Pričejoče bukvice keršanskega devištva, če ravno malo, naj enokoljko pomagajo saj dereč potok sovražne nečistosti zaježiti, ki mladenčem časno in večno srečo jemlje. Le nekoljko kratkih naukov je za deklice mlade, pa za dobre poštene duše dovolj, ki vbogajo rade. Terdovratnih se tudi dolga pridga ne prime.

Ljube deklice! zdaj je še vašega življenja vesela spomlad ali vigred. Zdaj so dnevi vaše sreče, ako lepo, čisto in pošteno živite. Hitro bo prišlo vroče poletje, potem hladna

jesen težavne starosti; zadnič pa tiha zima vaše smerti. Truplo bo v hladni zemli počivalo, duša pa vživala, kar si bote od svojih mladih let zaslužile. Kar zdaj sejete, bote enkrat žele. Mislite na svojega Stvarnika v dneh svoje mladosti, preden leta pridejo, od katerih porečete, da vam ne dopadejo (Po VII. nat.)“.

9) Hrana evangelskih naukov, bogoljubnim dušam dana na vse nedele ino zapovedane praznike v leti. Spisali dušni pastirji na spodnim Štajarskim; na svetlo dal Anton Slomšek, nekajni Kaplan per Novicérkvi. I. Del: Od perve adventne nedele do zadne nedele po veliki noči. II. Del: Od binkoštné nedele do zadne nedele po binkoštih. III. Del: Na zapovedane praznike ino gode. — I. nat. 1835. — II. pomnožen 1845. — V nemškem predgovoru „Ueber die Bearbeitung und den Zweck vorliegender homiletischer Predigten“ piše mej drugimi pojasnili na pr.: Die Absicht des Herausgebers ist nicht so sehr den angehenden christlichen Volkslehrern einen kleinen Behelf zu reichen, ihre Sprach- und Rednertalente zu vervollkommen, als vielmehr dem guten, lernbegierigen Volke ein lehrreiches Buch in die Hand zu geben, womit es sich an Sonn- und Feiertagen religiös und heilsam beschäftigen kann . . . Die Schreibart sucht den goldenen Mittelweg zu behaupten, um möglichst verständlich, aber auch des Gegenstandes würdig zu seyn. Die Sprache ist besonders für die Slovenen Untersteiermarks berechnet, aber auch für Kärnten und Krain ganz gut verständlich . . . — V predgovoru k II. nat., ki ga je spisal Anton Slomšek, Hauptpfarrer zu Saldenhofen am 1. Juli 1843, razodeva posebej, kako dobro znana mu je bila vsa dotodanja pridigarska književnost slovénka. — Iz slovenskega nagovora bodi po II. nat. na primer:

. . . Veselo je slíšati ino viditi, kako se mladi Slovenci ino Slovenke, sosebno po nedelskih šolah, brati učijo: žé vsaka hiša bo koga imela, ki brati zna. Za to je pa tudi učenikov dolžnost, jim koristne bukve v roke dajati, dobre bukve, katere kakor zvest prijatelj človeka hudiga varjejo, ino vse dobro učijo. Sézimo si v roke, ljube duše! ino eden drugimu pomagajmo po nevarni poti v srečno večnost. Skerbno pišimo ino pridno berimo bukve svete, zdrave vére, ki imajo koristne nauke za časno, ino izveličanske za večno življenje. Nesramnih, škodljivih ino gerdih bukev bolj kakor kuge varimo se; zakaj zapelive bukve so dušni strup, ki posvečujočo gnado božjo v človeškim serci morijo itd.

10) Kratkočasne pravlice otrokam v podvučenje. Iz Nemškiga poslovenili mladi duhovni v Celovski duhovščici. L. 1835. Za predgovor je Opomén, ki se takole glási: Kakor sto prijetnih Perpoved, tudi sto kratkočasnih Pravlic ljubim otrokam, ino vsim mladim ljudém podamo; naj se po njih vučijo Boga črez vse ljubiti, stariše spoštovati, svoje vučenike lepo imeti, ino jih vbogati; greha se zvesto varvati, bogaboječe in pridno od mladih nog živeti, ino tak v vigredi (spomladi) svojiga življenja skerbeti za časno srečo in večno izveličanje.

Posnete so te kratkočasne pravlice iz pisem visokovučeniga gospoda Krištofa Šmida, korarja na Nemškim.

Kakor nam te pravlice pravijo, se je po sveti gostokrat že godilo, se še godí, ino se bo. Zatorej nas one vučijo, kako se naj vse povsodi modro ino pošteno zadržimo. Delale bojo dobrim otrokam ino mladenčam kratek čas, jim pa tudi lepo nauke dajale. Bog daj, de bi jih vsi radi brali, dobro zastopili, ino ohranili v svojim serci; naj bi tako tudi mi v božjim kraljestvi hišnimu gospodarju enaki bili, kateri iz svojiga zaklada (šaca) novo ino staro naprej prinese. Mat. 13, 52.

11) Keršanska Beseda katoljškim misjonam pomagat, ktero je Slovencam govoril Anton Slomšek, špiritval v Celovski duhovščici, v spomin katoljške bratovšine svetiga Leopolda. L. 1836.

12) Sedem novih pripoved za otroke. Iz pisem Krištofa Šmida poslovenili mladi duhovni v Celovski duhovščini. L. 1836 (I. Knj. Lend. str. 232).

13) Martin mladi pušavnik, pripoved za otroke. L. 1836. Nach dem Deutschen: Gottfried der junge Einsiedler, von Christoph Schmid, bearbeitet von F. G. (Felicijan Globočnik — prim. Mnem. Slav. 164. I. Knj. Lend. 232).

14) Življenja srečen pot. Potrebni nauki, izgledi in molitvice za mladenče. Spisali mladi duhovni in na svetlo dal Anton Slomšek, spiritual v Celovski duhovščini. Pridjan je slovenski zemljevid Evrope. V Celovci I. nat. 1837. — II. pomnožen 1845. — III. 1851. — IV. 1859. — V. 1871. — Gledé stvarí in oblike bodi na primer (po IV. nat.):

Sv. Cirilj in sv. Metodi. Slovenska učenika. Za Bogam in stariši so dobri učitelji prvi dobrotniki naši. Taka sta sveta brata Cirilj in Metodi, v Solunju na Gerškem doma, dve svetli zvezdi na juternem nebu Slovincam. Še v svojih mladih letih sta se pridno učila, ne le božjih naukov in druge posvetne modrosti, ampak tudi ljudskih jezikov, da bi se kdaj s sosedi in ptujimi ljudmi lahko menila in govorila. — Mladenč, ki imaš lepo priliko in pisan čas, uči se rad, dokler si mlad, ne le slovenje prav razumeti, ampak tudi laško, nemško, kakor drugih jezikov zastopiti in za potrebo govoriti, posebno katerim si sosed; saj ne veš, kamo še prideš. Koljkor jezikov znaš, toljko človekov veljaš. Nikdar ptujih ljudi ne oponašaj, da se jih boš zastopiti dobro navadil; saj smo si bratje in sestre. S kakoršno mero boš ti jim meril, bojo merili tebi oni.

Slovenski knezi ali poglavarji so poslali v Carigrad (Konštantinopol) učenikov prosit, ki bi slovenski jezik dobro govorili, in prišli Slovence učit. Ni bilo najti bolj učenih mož, kakor sta bila sveta brata Cirilj in Metodi, bogaboječa mašnika, ki sta že poprej nevernim narodam svet evangelj oznanovala. Srečno med Slovence prideta, ter jih začneta zravno keršanskega nauka tudi abecedo učiti, pisati in brati. — Branje in pisanje je res velika dobrota, pa vender boljši vsiga tega ne znati, ko zapelive bukve brati in gerde reči pisariti. Bog nas tega varji! Berimo radi le koristne in božje reči, kakor nekdamni Slovenci.

Skerbna učitelja sta svojim pridnim učencam sveto pismo poslovenila, da so ga brali, jim službo božjo spisala, da so njo v cerkvi pobožno opravljali, in sta jih tudi svete pesme (psalme) peti učila. Slovenci so se veselili toljke božje reči brati in poslušati, in sveta keršanska vera je po vsih slovenskih deželah čudno lepo oživela. — Tako so se od nekdam vsi pridni Slovenci radi učili, in se še tudi zdaj radi učijo. Hvala Bogu, da je po vsih krajih šol zadost, pa tudi skerbnihih domačih učitelov; le samo enega je še potreba: po lepih naukih tudi pošteno živeti; Bog nas ne bo sodil po našem znanju, temuč po našem djanju.

Nemškim učenikom je na delo svetiga Cirila in Metoda zlo merzelo; zatožili so nju rimskemu papežu, kakor bi prave vere po starem ne učila. Brata sta se na to v Rim podala, in svojo nedolžnost toljko lepo spričala, da nju je nar viši vidni poglavar keršanske cerkve pohvalil, in za vse slovenske dežele škofa izvolil. Veselo sta se med Slovence povrnila, učila dobre ljudi, kerstila kralje in poglavarje, in se po pravici apostola slovenskih narodov imenujeta. — Jih je nekoliko Nemcov, pa tudi Slovincov neljubeznivih sosedov, ki se radi, kakor nekdam, še zdaj šuntajo in psujejo; ali gerdo gerdo je to! V nebesih ne bo razločka med Nemcom ne Slovincem; le v pekli se bojo psovali. — Preljubi mladenč, le tega nikar! hudega s hudim ne povračuj, temuč hudo z dobrim premagaj. Pridno se uči, bodi moder, živi pošteno, in boš sovražnikom lahko jezike zavezal, kakor sta nar imenitnej učenika Slovincov storila.

Sv. Cirilj bolehen je v Rimi svoje slavno življenje sklenil; sv. Metodi je pa še dolgo let po slovenskih deželah učil, lepih cerkuv postavil, in veliko mašnikov žegnal, dokler je tudi on v boljše življenje za svojim bratom šel. — Zdaj nju hvalijo vsi slovenski narodi zemlje, pa tudi vsi srečni Slovenci v nebesih, katerim sta v večno življenje pomagala. — Posnemaj tudi ti, mladi Slovenc, lep izgled svetih učencikov, poduči ravno tako svoje brate in sestre v dobrem, koljkor zamoreš, zakaj: „Kateri bojo podučeni, se bojo svetili, kakor svetloba neba; in kateri veliko drugih v pravici podučijo, bojo kakor zvezde na vse večne čase.“ Daniel 12, 3. — „Nikdar ni prepozno naučiti se, kar človeku vedeti potrebno je. Če je ravno imenitnejše, nauk dajati, ko jemati, vender vselej lepši, se učiti, kakor pa nič znati.“ Sv. Augustin svetemu Jeronimu.

Tako spremlja Slomšek v „Kerš. Devišstvo“ in v „Življenja srečen pot“ žive izglede z iskrenimi nauki dekličem in mladenčem, in sim ter tje še z mičnimi dostavki iz zemlje- in narodopisja. Tako na pr. k izgledu sv. Cirila in Metoda kaže v opazki nekoliko o Nemcih in Slovencih p.:

Nemci so imenitno staro ljudstvo v Evropi, ki prebivajo . . . Tudi v Ameriki je veliko nemških selanov. Vsih se šteje pri 40 milijonov. Nar imenitneje nemške dežele so . . . Nemci so terdni, dobro učeni ljudje; katolske, pa tudi nekatolske vere. Zemljo imajo dobro, polje lepo, pa tudi gore in planine velike, kjer se jim živina redi. Nemška beseda je čerstva, vender Slovincam lehka, de se nje naučijo. Zlo potreba njo je znati. Nemške šole močno slovijo. Veliko dobrih bukuv je v nemškem jeziku, pa tudi zapelivih veliko, katerih se je potreba varvati.

Slovinci alj Slavjani, slavno veliko ljudstvo, so bili že v starih časih imeniten močoen narod. V Evropi, v Azji in nekoliko v Ameriki so Slovenci doma, in ni ljudstva, ki bi po tako širokem prebivalo; po pravici se reče, da v njih deželah sonce k božji gnadi ne gre. Blizo 80 milijonov ljudj še zdaj slovenje govori; in naj se ravno nekateri težko zastopijo, se vender v kratkim govoriti lahko navadijo. Nar imenitnej slovenskih narodov so . . . Slovenci so bili od nekaj dobrega serca in dobre volje: pridni, pohlevni in zadovoljni ljudje. Radi so zemljo delali in živino redili, kakor še zdaj; pa tudi za nauk so dobre, prebrisane glave. Vsak jih hvali, kdor njih prav pozna. Slovenska beseda je lepo zložna, in gladko teče, ako se gerdo ne zavija, kakor po nekterih krajih. Torej mladenč, ki te je poštena Slovenka rodila, tudi po slovensko moliti učila, svoje matere se ne sramuj, in očeta hvaležno spoštuj vse svoje žive dni. Ne pozabi, da je Slava tvoje ime; za to pa tudi nosi se, da boš slave, časti in hvale vreden (str. 299. 300)!

15) Dober dar za mlade ljudi. V enem zvezku štiri knjižice: Martin mladi pušavnik. Sedem novih pripoved. Prijetne pripovedi. Kratkočasne pravlice. L. 1837. (Mnem. Slav. str. 167).

16) Troje ljubeznivih otrok: I. Pavle Hrastovski, sp. M. Majar Silan; II. Zgubleno dete, J. Sredenšek; III. Kapélica, M. Stojan (Mn. Slav. 166; Knj. Lend. 232). L. 1838.

17) Dve lepe reči za pridne otroke: I. Velikonočna pisanka ali pirh, sp. M. Vodušek; II. Kresnica, J. Sredenšek (Mn. Slav. 166; Knj. Lend. 232). L. 1838.

18) Mnemosynon Slavicum suis quondam auditoribus ac amicis carissimis dicat Antonius Slomšek. Glanforti 1840. 8. 168. — »Non me inter vos vitam ita egisse puto, ut, pro tempore saltem, memoriae vestrae me commendare erubescerem. Valedicens officio moderatoris spiritualis seminarii Glanfortani, omnibus amicis, alumnis, auditoribus ac cooperatoribus meis in excolenda praeprimis lingua matris nostrae Slavicae, pro more inter sibi caros recepto, monumentum aliquod dicare desidero. — Aurum et argentum non est mihi; quod autem habeo, hoc vobis do: Mnemosynon slavicum, complectens quasdam orationes liturgicas, quia praeceptum sanctae matris ecclesiae catholicae est, ut pro opportunitate fidelibus ritus ecclesiastici in administratione sacramentorum ac solemnitatum celebratione exponantur: opus autem hujus tenoris, lingua slavica exaratum, nondum innotuit etc.« — piše v predgovoru. — Iz njega je nekoliko vže razvidna tvarina, namreč . . . Sv. obredi katoliške cerkve,

ki se razlagujejo po slovensko p. krščevanje otrok, prvo sv. obhajilo, blagoslov matere po porodu, obiskovanje bolnikov, deljenje sv. zakona, pokopavanje malih in odraslih itd. Vpleteni so duhovni ogovori in pobožne pesmi. Na koncu je nekoliko pridig o raznih priložnostih na pr. k polagi vogelniga kamna, ob zgotovljeni cerkveniga turna, o posvečenji noviga altarja, dve pri novi maši (2. čast. g. Stepišnik Jakoba 19. avg. 1838 v Celju, govoril A. Slomšek), o poterjenji noviga fajmoštra. Največ je iz Slomšekovega peresa; nekatere stvari so zložili: J. Prašnikar, M. Vodušek, M. Zagajšek, M. Stojan. — V besedi kaže se prijetna razlika: govorica, nagovor, pozdravilo, opomin, tolažnica, odhodnja, posledna popotnica, opominba, opomnica, beseda priložna, pokojna, žalostna, mertvaška (na pogrebi, na pogrebšini, na pokopališi), počivnica, priporočivnica, pogrebenca itd. Na razgled iz pričujoče knjige bodi:

P s a l m i c a.

1.

'Z globočine se glasim,
K' tebi, o Gospod, kričim.
Vsliši mojga vpitja glas,
K men' oberni svoj obraz!

3.

Moja duša hrepeni
Ino h' tebi prit' želi,
Vsaki dan in vsako noč
Vupam v tvojo le pomoč.

2.

Alj boš vse pregrehe bral,
O Gospód, kdo bo obstal,
Samo tvoje vsmilenje
Potolaži mene še.

4.

Ti si Oče vsmilenja,
Nočeš smerti grešnika.
Zbrisal meni boš, o Bog,
Mojih grehov velik dolg.

5.

Bog jim večer pokoj daj,
Večna luč jim sveti naj!
V miru naj počivajo,
Svet'ga raja živajo.

19) Dvoje fantov. Blagi Fridolin ino hudobni Bric . . Poslovenil Felicijan Globočnik. 1841. Predgovor z naslovom: Preljubi stariši ino otroci! ima podpis: Anton Slomšek, Vozeniški fajmošter (Knj. Lend. 237).

20) Svetiga Franciška Zalezja nekdašnjiga škofa v Genevi Filoteja alj prijazna roka pobožno živeti. Poslovenil ino z molitvami za cerkuv in nekerimi drugimi pomnožil neki dušni pastir (M. Stojan) Lavantinske škofije. Pregledal ino priporočil Anton Slomšek, Vozeniški fajmošter. V Celovci 1842. — II. 1851. — Predgovor Slomšekov se glasi:

Preljube duše Kristusove! Slovenci in Slovenke! „Bodite popolnoma, kakor je popolnoma Vaš Oče v nebesih“: nas vsmileni Jezus opomina, nam pobožnost priporoča po Bogi se ravnati nam veli.

Dosti imamo že pobožnih bukev, starih ino novih, ki nas pobožno živeti učijo, to de so spisane veči del le za mlade ljudi, ter kažejo, tako rekoč, le perve stopinje proti nebesam; za odrašene pobožne duše nam še v slovenski besedi bukev pomankuje, ki bi jih k viši pobožnosti ravnale.

Odrašeni ljudje zlo radi pobožno živeti mudijo, ter se jim zgodi, ko malopridnimu drevju, ki v vigredi (spomladi alj valički) lepo cveti, ob časi poletne vročine oslabi, in nobeniga sadja ne prinese. Nekateri mož, ki je v svojih mladih letah prav goreče Bogu služil, se je ohladil, ino ves posveten postal. Marsikatera žena je v pobožnosti celo oslabela, ki je deklica vsa Bogu vdana ino pobožna bila. Iz žlahniga cvetja mladih dni sadu čednosti per možih ino ženah ni — in to je žalost, ker Jezus govori: „Drevo, ki

dobriga sadu ne prinese, bo vsekano in vogenj verženo.“ — Lepe bukve Filoteja naj bojo torej posebno odrašenim Kristjanam izročene, katerih za nebeško kraljestvo ino njega pravico kaj skerbi.

Imenitne ino nikolj dosti prebrane bukve pobožnosti so Tomaža Kempenzarja: Hoja za Kristusam. One dušo bogaboječo storijo, in bogaboječost je začetek kersanske modrosti. Bogaboječost pa nektire duše preveč bojéče ino strašlive storí, jim marskateri, tudi nevárn, strah dela, ki jih v prevelike dvome ali cvible zakople, iz katerih si pomagati ne véjo. Takim dušam je Filoteja prav ljubezniva prijatelca ino svetvavka; ktira jih, iz bogaboječosti nevarniga strahu v presrečno ljubezen božjo pelja ino pokaže, kako človek vsakiga stanu, tudi imeniten ino premožen, lahko pobožno živi, ne posvetno, naj si je ravno na sveti. — Oh, kako je tega potreba!

Pobožna duša hodi na zemli vedno pred Bogam, in Bog ji daja tudi v posvetni britkosti okušati nebeške sladkosti: Brez pobožnosti bi bile tudi nebesa le pekel.

Ne dajte se motiti torej, ljube duše, od posvetne modrosti, ki vam pobožnost rada ostuda. Kakor živo plamno človeku obličje razsvetli: tak razdení prava pobožnost kristjana, de je ljub Bogu ino vsim pravičnim ljudem: „Pobožnost je za vse dobra, pravi sv. Pavel, ker obljubo sedajnega ino prihodniga življenja ima.“ Ino to je prava modrost.

Dolgo dolgo so že želeli skerbni dušni pastirji, sosebno pa pridni spovedniki, prelepe bukve svetiga Franciška Zalezja, ktirim je Filoteja ime, bogoljubnim dušam v roke dati; zdaj so nam jih dober prijatelj poslovenili. Hvalo jim vémo za to! Narbolji hvala pa bo, de bukve skerbno béremo, se po ljubeznivih naukah ravnamo, pa tudi molimo eden za drugiga.

Tako bo tudi Slovenc in vsaka Slovenka živa Filoteja, to se reče, duša ki Boga ljubi. „In kdor mene ljubi, govori Jezus, tega tudi jaz ljubim, pa tudi moj Oče njega ljubi, in bova prišla ino per njemu prebivala.“ Amen.

21) Blaže ino Nežica v nedelski šoli. Učitelam ino učencam za pokušno spisal Anton Slomšek, Vozeniški fajmošter. I. 1842. — II. 1848. — III. 1857. — Predgovor v I. nat. je: Čuješ, preljubi Moj! Boš bral, kar sta se Blaže ino Nežica v šoli učila, naj se tudi tebe nauk prime. Beri, štej, in poskušaj; koljko toljko se prišlo ino veselilo te bo, tudi kaj znati.

Hočeš ti druge učiti, ino bolj moder biti ko skerben učitel, ino priden gospód kaplan, ki sta v šoli učila, ti ne branim. Uči kakor rad; naj le dobro seme na dobro zemljo pade, imej si v rokah sevko alj sevavnik.

Per setvi mora sonce sjati, de se da lepo orati; tudi per nauki bodi vesel — dobre volje, kar je prav. Povedal sim ti torej mnogotero za smeh. — Naj tudi setvo pohleven dežek pomoči, se bo hitro ozelenila. Rodoviten dež na razložen nauk so solze iz ginjeniga serca. Mislím, de bi te tudi vmes posilile.

Je tebi preveč, kar se v bukvicah uči, zogni se; — je premalo, pa dodáj. Veš, de po sveti vse vage (tehtnice) enako ne vlečejo, tudi vse ure ravno ne tečejo; vsakimu vse po glavi biti ne more. Naj tebi nauk dopade, reci: Bodi Bog hvalen! — ako ne — pa ti popravi, ino bom jez Boga zahvalil. K večí časti božji — naši predragi mladini pa v izveličanje naj se vse zgodi! — To želi prijatelj tvoj . .

V predgovoru k III. nat. I. 1857 — Iskrice šolo oživeti — (Zb. Sp. IV. str. 4—6) kaže o besedi „nekdajni Vozeniški fajmošter“ na pr.: Mnogo let je preteklo, kar so bile te knjižice prvič spisane; mnogo oblik se je od tiste dôbe premenilo, mnogo popravilo, kajti popolnoma nikaj pod soncam ne najdeš. Vse se premeni, tudi človek in njega dela; le resnica ostane. Tudi bukvic za šolo in za domačo podučbo se je v preteklih letih veliko boljših skovalo, kakor jih Blaže in Nežica imata, ki sta se tudi

že postarala. Je pa novo vino bolj močno, je starina vender bolj zdrava. Nadjam se, da tudi knjižica ta ne bo škodovala, posebno mladim učitelom in rednikom, naj le poskusijo, kar je dobro in prav. Pijanost pa ni modrost, bodi si pijan od starine alj novine — napihnen od starih alj novih oblik.

Vsaka slovniška oblika je kolo živega jezika, ki ne stoji nepremakljivo, dokler jezik živi, marveč se neprenehoma obrača in toliko hitreje premenjuje, za kolikor bolje omika ljudi in jezika napreduje. Kolo prenašlo tirati, in preterdo zadržati dobro ni; tiraj in opoveraj rabo oblik, kar je prav, da kolo jezika gladko poteče; pa tudi preveč vstran ne vozi zaničevaje sosedov bistne oblike, da bratov pravice v svojo lastno škodo ne povoziš. Bolje bo na vsih štirih kolesih oblike voziti prav po braterno, kakor za kolesnice (ki le dva kolesa imajo) svojeglavno deržati, alj clo samokoliko enostransko tišati, se na oblikah sosedov spotikaje. Združena moč velja. Tako misli in želi brez zamere . . .

22) Novice, katerim je Slomšek bil vedno naročnik, s peresom in po vsaki drugi poti iskren podpornik (Dr. Bleiweis v Ltps. Slov. Matic. 1868 str. 123), so iz BL in N. str. 94. 95 sprejele l. 1844 sestavek: Kako se ima v hudi uri zadržati. — L. 1845 str. 31 piše Cafov: Novo, celo posebno veselje za vse Slovence. Komur čest, čest. Rim. 13, 7. — Slavni pisavec naš, naj boljšega glasa, vsi vživo do serca vneti za naše dušno in umsko izobraženje, prezaslužen gosp. A. Slomšek, kanonik in školaistik Lavantski, — gdo li med Slovenci Jih ne pozna, Jih z spoštovanjem ne imenuje? gdar Jihove ljube duše po osobi ne pozna, vsej jo pozna po Jihovi mili pisavi: nedolžni otročič kaže ves vesel na „Dober Dar“ — „Blaže in Nežica“ sta mu naj ljubljajša tovarša; deklica kaže na „Devištvo“ — na „Srečen Pot“ hlapčič — kmet in gospod hvaležna na „Hrano“ in „Filotejo“ in še na veliko pisem — vsej kaj bi li govoril, kar vsaki Slovenec vé? — naš gosp. Slomšek, pravim, nam pripravljajo novo, novo življenje: družbo v izdajanje cenejih Slovenskih knjig narejajo, kar bo nam „Slovenska Matica“. 26. Prosenca t. l. pišejo preč. g. Slomšek: „Družba v izdajanje cenejih rodoljubnih knjig je začeta: pretečene dni so postave in vodbe viši c. k. vladii isporočene bile“. Večni Bog! oča vseh narodov daj dober tek tej napravi in dolgo življenje skerbniemu g. napravljavcu! itd. — V Novicah l. 1846 je priobčil Slomšek z napevom vred pesem: Blagor našimu cesarju (l. 15); podučni spis: Bog daj zdravje! — Za zdravje so nam potrebne sosebno štiri reči: Zdrava sapa, jed, pija, in zdravo spanje, zložil Ljubomir (l. 21—24); Černe bukve (str. 128); Bratje sv. Cirila in Metuda v naših šolah (l. 34—38); Kruha, pa tudi nauka za uboge (l. 38—40). — Vmes pa so Novice priobčile (l. 30) tri pesmi iz Štajerske, Krajske in Koroške: Slava knezu in vladiku Antonu Slomšku in (l. 30—32): Vesela vest o njegovi izvolitvi v iskrenem popisu, in v dokladi „Pastirski list“ to je prvi pozdrav ljubljenim ovčicam, ki so ga milostljivi knezo-škof gosp. Anton Martin pri nastopu Lavantinskiga škofijstva po slovensko v našem navadnim pravopisu na svitlo dali (str. 128). — V dokaz književne vzajemnosti je dr. Bleiweis pa v Drobtince l. 1847 poslal sestavek: Domače zdravila zoper ostrupenja (str. 273—281), ki ga Slomšek spremlja z opazko: Hvala Vam lepa za dobre drobtince; prosimo le večkrat pošlite nam takih! L. 1856 poslal je res drobtinico: Dobrovoljni pomenki o koleri (255—262). — L. 1857: Španjski misionarji med avstralskimi divjaki (246—250). — V Novicah l. 1847 naznanja Slomšek „Sveto pismo stariga zakona“. Poslovenil in razložil P. Placid Javornik . . l. Zv. itd. s kratko razsojo in priporočilom, kjer o pisavi omenja na pr.: Kar stavo sv. pisma zadeva, je po nauku naše sv. cerkve rečena, beseda kratka in gladka . . . Kar ni hvaliti temuč le poterpeti, je prepogosta raba — lj, ki ni lika, ampak spod-

tika naše gladke besede, na katerim — lj — se tudi naše hvale vredne Novice prerade spodtikajo. Mislim, de ni pisati prijatelj, učitelj, nedelja, nedeljč, ampak učitel, prijatel, nedela, nedelc itd., ker Korošci in Gorenci le prijatev, nedevc itd. pravijo. Tudi bi lahko lj večidel pred e ino i pogrešali ino raj brali: na zemli — zemle, kakor pa: na zemlji — zemlje. Kar pa sam mislim, drugih ne silim, ampak le za pomisliti dam. — Tudi so nam v gosp. Javornikovim razlaganji nektere besede in stave nekoljko predolge, če je ravno težko, kratko pa dobro povedati. — Vse te moje zabave so pa tako lahke ino prijazne, de bojo slavno delo lahko več priporočile, kakor ograjale. Saj se le po domače zmenimo, kar mislimo; ino ne moja, ne tvoja — ampak prava naj velja (str. 204)! — L. 1849 so iz Drobotinc ponatisnile Novice (l. 29—35) znamenito „pridgo Slomšekovo: Dolžnost svoj jezik spoštovati, povedano v Možburzi na Koroškim binškoštni pondelik l. 1838“, ktero sklepa govornik z iskrenim narodnim vošilom: „Oh, de bi tudi nas Slovencev, kakor nas je na zemli med vsimi našmi sosedmi nar veči število, tudi nar več tam per Očetu nebeškemu bilo!“ — Zvesto je naznanjal dr. Bleiweis delovanje Slomšekovo, vzlasti po Drobotincah, češ: „Novice in Drobotince ste si bile že od perviga začetka nar zvestejši prijatljci eniga serca, eniga namena: podučiti slovensko ljudstvo v mnogoverstnih potrebnih rečéh (str. 87)“; milo je obžaloval njegovo smrt (Nov. 1862 str. 333, 342), poklonil mu po smrti spominek v Letopisu Slov. Matice 1868: Zlate drobotinice iz pisem Slomšekovih, mej kterimi se tretja glasí: „Jaz na oblike malo gledam; meni je stvar prvo (str. 124).“

23) Drobotince za novo leto 1846. Učitelam ino učencam, starišam ino otrokam v podvučenje ino za kratek čas. I. Leto. Na svetlo dal Anton Slomšek, viši ogleda šol Lavantinske škofije. — Slomšek živo spoznavši, kako potrebno bi bilo Slovincem slovstveno društvo v izdavanje bukev, za izobraženje slovenskega ljudstva, vloží do takratnega Ilirskega deželnega poglavarstva prošnjo za dovoljenje z natančnim načertom namena tega društva in pomočkov, s kterimi se ima doseči. Ali — kar bi nihče ne bil pričakoval, se je zgodilo. Vlada društva — Matice Slovenske — ni dovolila (15. april. 1845); a Slomšek sklene ravno ta namen, če tudi nepopolnoma, po drugi poti doseči. Izmisli si krasno osnovo letnika za Slovence, v kterem bi pisatelji plode svojih vednost in poskušinj zastran cerkvene in domače izreje naroda priobčevati zamogli, in ker mu ni bilo dovoljeno celih kosov podajati Slovincem, hotel jim je podajati vsaj male drobotinice, in je zato te letnik imenoval Drobotince (Beseda, gov. Fr. Kosar str. 14. 15). — Takrat je pisal nekdanjemu svojemu profesorju in prijatelju Jožefu Poklukarju v Ljubljano tudi pomenljive reči: „Tvoja podbuda pisati Slovincam me močno oživlja; kar pa Tebe veseli, drugim merzí, ki mi hudo zamerijo, de se toljko za Slovenšino vpiram. Ravno te dni so mi viši škof ino kardinal Schwarzenberg pomenili, de se mi Slovenstvo očita. Pa mene to očitanje kar ne môtí; mislim, de vsaki naj dela po svojih okoljstava, ali že svetu dopade, alj pa ne; — qui autem judicat me, Dominus est. Slovenka me je rodila, Slovenka me je dojila; naj me Slovenšina tudi sina hvaležniga ima. Zemljo materno obdelovati želim, dokler nekda v materni zemli počivam, ako bo volja božja tako. De pa moje pisanje niso gole besede, Tebi oznamim, de sim ravno te dni dal: Sveto Opravilo za Šolarje naše škofije v natis. — Rad bi viši ogleda šol gospodam šolskim pokazal, kako bi naj drago mladino učili Bogu služiti. — Tudi pošlem ravno danes v Gradec: — Drobotince za novo leto 1846, ki imajo nekoljko pridig po novi šegi, nekoljko pripoved žalostnih ino veselih iz ker. pastirstva itd. Upam, de bojo te knige tudi Tebi saj kaj maliga dopadle, ako ravno z vsem vsim vstregel ne bom. Za to podporo se posebno Tebi, Učitel pastirne priporočim; ako mi sam pomagati nočeš, alj ne moreš, podbudi svoje slavne učence itd. (Slovenec

I. 1876. IV. 45)^a. — Kako vzvišan namen je dal Drobotincam, vidi se iz predgovora na pr.:

Preljubi Bratje ino Prijatelji! Slovenci so po navadi dobriga serca; kar imajo, radi dajo, de eden drugimu pomagajo . . . Dolgo sim že želel ino premišloval, kako bi Slovenci pošteno omizje naredili, na tajisto duhovskih darov polagat, katerih pridne Ljublanske novice, kakorkolj skerbne za srečo dežele, zato na svojo slavno mizo ne jemlejo, ker bi jim bile preduhovske . . . Imajo naše dni svoje omizje zdravniki za ozdravo ljudi — sodniki za pravice dežele — rokodeli ino kmetje za žvinsko rejo ino obdelanje polj; tudi godci imajo svoj dnevnik, v katerim se pogovorijo, kako bi jim strune bolj obrano pele; ali ni nam učenikam duhovskim ino šolskim, starešam in oskerbnikam tudi potreba pogovoriti se, kako bi po slovensko prav oskerbeli nar potrebnej reči, ki so h veči časti božji, nam h časni sreči ino dušam v večno zveličanje? — se pomenili prav po domače, kako bi keršanstvo vredno učili, šolo dobro ravnali, kojili otroke po božji volji, polepšali svet, zapérali pekel ino ljudém v nebesa pomagali? — pobarali tudi sosede rekoč: kako pa kaj vi možje? — Bratje, ljubi dragi bratje! le Eno ino ravno to je potrebno. Luk. 10, 42. Sežimo si torej vroke ino pomagajmo, de bo vsako leto v prihod naše omizje nadevano, še lepših ko letos, duhovskih drobtinc (str. 9). — Kazalo: Nagovor in povaba. A. Stare Resnice v novi obleki častivrednim duhovskim pastirjam za pokušno. B. Prigodbe vesele ino žalostne preteklih ino sedajnih časov v slaven spomín ino podučenje. C. Razgled za stare ino mlade ljudi, v opomin ino posvarjenje. D. Prilike ino Basni, Smeh ino Resnica. E. Ogledale za šolo ino domačo rejo otrok. F. Slovenska gerlica. I. Pesme ljubeznive matere, II. za dobro voljo, III. za kratek čas, IV. za pobožnost — z geslom:

Slovenska gerlica v domačim logi rahlo poje,
Povabi spevati vse brate ino sestre svoje.

24) Sveto opravilo za šolarje. Spisal Anton Slomšek, nekajni viši ogleda šol. I. nat. 1846. — II. 1852. — V. 1873.

25) Angel molitve za pobožne šolarje. I. nat. 1846. — II. 1847.

26) Drobotince za novo leto 1847. Učitelam ino učencam itd. II. Leto. Na svetlo dal Anton Slomšek, nekajni apat v Celi. — Preljubi Sosedje! . . . Bil sim za lansko leto 1846 majhino krušenco drobtinc nabral, jih ljubim bratom ino sestram za novo leto dal; ino hitro so pošle. To me veselí, pa tudi priganja, zopet skerbno naberati, ino za drugo novo leto 1847 drugi pletarček Drobotinc prijatelam podati, dokler vem, de jim vstrežem. Nate jih, ljubi Sosedje, in po svoji potrebi rabite jih! Vem, de vsaka drobtinca za vse ne bo; pa tudi gospodinja vsakimu dosti dobriga kruha ne speče. Kako bi Drobotince vsim dopadle, ki so delo velikoterih glav ino rok? Tudi pero ne piše vsako za vsakiga enako dobro. Nadjam se pa, de bo vsaka drobtinca saj nekaj veljala. Lanskih drobtinc nekaterim v pervim nagovori po volji ni . . . Drugim v glavo ne gre . . . Tudi gerlica ni vsim dosti lepo zapela. Pravijo, de je nekoliko pesm brez soli, [druge so jim prelesene, ter nimajo pevskiga duha . . . Tudi na besedah se spodtikajo, ino jim ne dopade, de bi mož ino žena bila človeka prav po volji božji (kakor dva božja voleka). Pa besede rade v drugim kraji tudi kaj drujiga pomenijo. Po Štajarjih se imenuje lepa rudeča pikasta žužica, ki rada otrokam po roci lazi ino mirno izletí: božji volek. Po tem ljudje pravijo: on je pohleven ko božji volek; ino dopade Štajercu, če ga tako pohvališ. Ravno enako pravijo po Krajskim ino po Štajarskim: gobec ima le pes. Na Koroškim pa ljudem na gobec gledajo, kakor pri nas na usta; ino se nihčer ne švara. Kakor se per nas jokamo, se po drugod derejo, in vsaki kraj ima svoje. Ne zasmehvati, ne zaničvati ptujih zarekov ino besed — temuč povedati si

jih hitimo. Moje zagovorilo pa nimaj zamere, ampak zahvalo, de se prav pogovorimo, kako je naša ino Vaša, ter po tem sklenemo, ktera velja itd. — Drobtince prve so še v Bohoričici, druge vže v Gajevici in v razdelkih A—G: Koristne reči za pridne ljudi. — Znamenita je opazka, s ktero priobčuje Slomšek „Zvonov Pesm“ v Drobt. t. l. str. 166: Zvonov milo pesm je popisal imeniten nemški pesnik Šilar Miroslav, ki po naših krajih vsim slov, kteri nemško umijo. Poslovenili so nam to lepo pesm, de ni lepši, naš slavni pevec J. Koseski, ino z serčnim veseljam smo jo lansko leto v naših ljubljenih Novicah brali, list. 10—12. Tudi jas sim to imenitno pesm pred dvajsetmi letami posloveniti poskušal, ko sim še duhovski pastir po Štajarskih goricah vesele pesmi po domače pel. Priložnosti ni bilo poslovenjene pesmi v natis podati; prepisana pa je pogosto bila ino še pogoje čitana. Prijатели so me pregovorili, de jo drobtinco Drobtincam dam; in takaj naj se bere, ne kakor de bi pesm, ki so nam g. Koseski poslovenili, manjši ceno dobila, temuč de se bo zdravno slabši viši cenila, ker dobro blago zdravno slabiga pravo ceno dobi.

27) Čujte, čujte, kaj žganje dela! Prigodba žalostna ino vesela za Slovence. Poslovenil F. Gl. (Felicijan Globočnik). V Celovci 1847. 8. 123. — Predgovor tej knjižici: Prijатели pomagajte! Strašen ogenj, iz samiga pekla domá, po naših krajah sega. Ne prime se strehe ne sten, ampak ljudi. Veliko tavžent in tavžent jih časno ino večno gorí; ter se jih od leta do leta več vnema. Ako se ne združimo tiga kužniga ognja pogasit, nam hoče v kratkim naš zarod vgonobit'. — Vsmilite se, vsmilite se vi, prijатели, ino gasiti pomagajte!

Kje pa je ogenj? — vprašate. Po tabernah ino na poljah, po zhodah in domačijah — žganje na mizi in po omarah, ki ga ljudje ne po glažekah, ampak le po poličah če dalje bolj pijejo; ino več ko ga spijejo, hujši gorijo, pamet ino zdravje — dušo ino truplo zgubijo. — Povéte, ali ni žganje iz pekla domá — očitno delo satana? — peklena pjača, ki se naše dni po sveti vozi ino ljudi moti? — — —

Hudič je bil od nekđaj goljuf ino lažnivec, ino je še. Dan denašen ljudi z žganjam goljfa — za premoženje ino poštenje, ki se v žganji zapravi; — goljfa za zdravje ino življenje, ki se z žganjam okrajša; — goljfa za srečo zakonsko ino otroško, ki se v žganji zgubi; — goljfa za časno ino večno veselje, pa le tajf, de žganje škodljivo ni. Oj pekleni lažnivec, ki to govori ino terdi, de žganje pijati greh ni! — „Tak bi tudi greh ne bilo strup jemati“. Taka pijača milo teče, pravi sv. Duh, poslednič pa opeče ko strupna kača.

Kristus je prišel na svet dela hudičove pokončat; ino mi vsi, ako smo pravi kristjani, si mormo pomagati ino ne poprej henjati, dokler žganopivstva iz svoje hiše ino vesí, iz fare ino domačiga kraja ne odpravimo, naj velja, kar rado. Braterno svetiga Janža (gl. sliko) hočemo per nas začeti, kakor njo po drugih deželah imajo — družbo treznosti narediti ino si mož beseda biti, žganja ne okusiti, ne kupiti, ne prodati, ne ponuditi; ne vzeti v službo hlapca ne dekle, ki žgano pije; ne težaka ne rokodela najeti, ki brez žganja ne dela, tudi sedeti ne poleg žganopivca alj pivke, zakaj kužna bolezn je to.

Naj reče kdo kar hoče: kdor je Kristusov, naj pomaga, kar je mogoče, de žganja med nami ne bo, kakor v apotekah zdravno mišence, ino pa v fabrikah poleg hudičeviga olja — tamo naj žganje rabijo!

Kedar se bo poslednimu žganjarju pečnica poderla, ino kerčmarju, ki v taberni žganje toči, posledna flaša brinjovca sterla, bomo še le svoje delo dokončali, poprej ne henjali. — Bog nam pomagaj! Za to Vas prosi Vaš znani prijatelj Ljubomir. — Na koncu se nahaja s podpisom Slomšekovim „Žalostna Pesm“, iz ktere naj se ponatisnejo na razgled razstavki 7. 8. pa poslednji 25. p.

Kotle imel je velike
Satan, kuhat marternike,
De bi jih ob véro djal;
Pa v sramóti je ostal.

Vmislil si peklenska muha,
In raj v kotli žganje kuha:
Z žganjam moti zdaj ljudi,
In jih ložej pogubi.

Vodo zdravo rajši pijmo,
Vina za potrebo vžijmo;
Dober Bog nam vina dal —
Žganje si zlodej vbrál.

28) Slovenski Cerkveni Časopis — Zgodnja Danica. Theologische Zeitschrift. Zeit und Ewigkeit. — Slomšek sam je vže nameraval v škofiji svoji vstanoviti kak cerkven časnik; kar se sredi l. 1848 zgodi to v središču Slovenije — v Ljubljani. Marljivo je vanje dopisoval — „Ljubomir“ ali pa nemški „Der Aufmerksame“ na pr. l. 1848 v Cerk. Čas.: Keršanski nauk od nekeršanskih bukuv (št. 3—6). Milo potožilo. Novi časi novi grehi. — L. 1849 v Zg. Dan. Lepo petje, lepo serce. Povaba Slovincov v družbo sv. križa (l. 11). — V Theol. Zeitschrift l. 1848: Die Nationalität. Ein Wahrzeichen unserer Zeit (Ljubomir). Noch ein Wort gegen die Bestürmer des Coelibates. Ein trauriger Spiegel für unsere Zeit. Eröffnungs-Rede zur Schullehrer-Conferenz am 23. Nov. zu St. Andreae im Lavantthale (Nr. 23 S. 180—183). Der gute Hirt zur Zeit der Gefahr. Die beiden Gesetztafeln: I. Alle Gewalt kommt von Gott. II. Alle Gewalt geht vom Volke aus (Vid. Kmet. in rokod. Novice t. VI. l. 46. Načert podstavnih pravic §. 3). — L. 1849: Trostwerte am Grabe des Priesters Jos. Tauschel. Was hat ein Seelsorger in unsern Tagen besonders in der Schule zu thun (Nr. 15. 16). Über die Aufgabe der Seelsorger in unserer Zeit (Nr. 43. — Nr. 11) itd. — Zeit u. Ewigkeit l. 1849: Der Kaiser Napoleon als Katechismuslehrer (Der Aufmerksame).

Razun tega se nahajajo njegovi tedanji pastirski listi v časniku nemškem, slovenski pa v Zg. Danici, v katero je še posebej pisal na pr. l. 1850: Sedem naglavnih grehov naših šol (l. 17—20). Odgovor od Labude na dopis od Savine (o Cerkveni Pesmarici . . l. 46). L. 1851: Žganjopija pot v nesrečo. L. 1855: Razglasilo neomadežaniga spočetja presvete Marije Device v Lavantinski škofii (l. 13. 14). Družba sv. destinstva Jezusoviga (l. 19) itd. — L. 1851 je naznanil bratovščino ss. Cirila in Metoda, in l. 1852 poterjeno iz Rima razglasil, potem pa vsako leto do 1862 po Danici priobčeval o njej prisrčno poročilo, kteremu so bili naslovi: „Odperto pismo, Opomba, Obletnica, Milo pozdravilo, Prijazno pismo, Letno pozdravilo, Obletni spomin“ — bratom in sestram molitevne (pobožne) družbe (družbanam) sv. Cirila in Metoda itd. Na primer bodi iz njenega razglašenja l. 1852 tole:

. . . „Kar je storil napuhneni Arij Cerkvi Božji v četertim stoletji, to je ponovil ošabni Foci v devetim, to je dokončal časti lakomni, zviti Mihael Cerulari v enajstim stoletji . . . To žalostno cerkveno razdertje pa ni nobenimu ljudstvu v Evropi tako globokih ran vsekalo, kakor Slovenam, ki so bili v 9. stoletji po apostolskih bratih ss. Cirilu in Metodu za keršanstvo pridobljeni in s sveto rimsko katoliško Cerkevjo sklenjeni; z nesrečnim cerkvenim ločenjem 11. stoletja pa razderti, de se zdaj 22,349.000 katoličanov, 54,011.000 ločencov (razkolnikov), 1,531.000 protestantov (luteranov) in kakih 800.000 mohametanov šteje. V brezno cerkveniga razdertja se je pogreznila Slovenam lepa zvezda keršanske obdėlanosti (izobrazje), ktera jim je bila v 9. stoletji z vvodam občinske po keršanstvu posvečene pisavne besede v toliki svitlobi izšla; v to silno globočino se je vderla Slovėnam zarja občinskiga slovstva. Narodovo serce, njegova vera mu je bila razcepljena, z vsakim stoletjem je prepad med obema ločinama veči bil, vse

zedinovanje je bilo, malo da ne, brez vspeha. Kristus še dan današnji kaže oblačilo svoje svete Cerkve, bolj ko kdej popred, raztergano, zlasti med obilnimi kolenji sicer takó pohlevnih, obilno obdarovanih Slavskih rodov, ki so si tako blizo — in vendar tako deleč med seboj (Dan. str. 115)*.

Ta cerkvena rana nesrečnega razkolništva je Slomška tolikanj bolela, da je v njeno odpravo molil, pisal, daroval itd. — Kdo bi dvomil, da bi zedinjenje Slovanov v veri tudi mnogo pospešilo vzajemnost, zložnost in povzdigo slovanskega slovstva (Bes. Kosar. 23)? — Zgodovinske pomembe so njegovi pastirski listi o selitvi v Maribor l. 1859: Vsim vernim Koroško-Lavantinske škofije, posebej duhovstvu; prvi pozdrav združenim Lavantinskim škofijanam v Mariboru itd. v Zg. Danici, ktera mu je bila mej vsemi slovenskimi listi najbolj ljuba in draga. Pogosto je z veliko pohvalo govoril od nje, ker se tako hrabro poganja za narodnost, pa še hrabrejše za keršansko vero in pobožnost. Ganljivo pa je bilo, ko je pri poslednjih duhovnih vajah na Slatini Slomšek malo dni pred smertjo rekel, da želi, naj bi bila v vsaki fari njegove škofije vsaj ena „Danica“, in ako nihče ne premore je naročiti, naj se naroči na stroške njegove (Kosar. str. 21. 22). — Po vsej pravici piše torej Danica o njegovi smerti v žalostnici (l. 1862 št. 28): „Cerkev je zgubila pregorečiga aposteljna, Avstrija naj zvestejšiga državljana, Slovenija svitlo luč, ovčice Lavantinske praviga očeta in v resnici zvestiga pastirja, Zgodnja Danica naj blagšiga podpornika“ itd.

29) Apostolska Hrana bogoljubnim dušam dana po branji apostolskih listov ino drugih bukuv svetiga pisma za nedele ino svetke cerkveniga leta. I. Del. Od perve adventne do šeste nedele po veliki noči. Pisal Anton Slomšek, nekajni nadfajmošter u Vozenici. V Celovci 1849. 8. str. 240. — II. Del. 1850. str. 158. Od binškošne nedele do posledne po binškoštih. — III. Del. 1850. str. 76. Za svetke. — Po nemškem predgovoru: „Ein Wort über die Bearbeitung und den Gebrauch vorliegender homiletischer Predigten“ piše v slovenskem dne 8. brezna 1848: Bog daj srečo! Preljubi verni Slovenci! — Človek ne živi samiga kruha, ampak vsake besede, ki iz božih ust pride, pravi naš ljubi Jezus. Ino kakor skerbna mati vsakmu kos kruha odloči za vsak dan, tako tudi naša sveta mati katolška cerkev odloči svojim vernim za vsako nedelo ino svetek (zapovedan praznik) dva kosa besede božje dušam v hrano: en kos iz svetiga évangelja, drugi kos iz listov, ktire so apostoli kristjanam pisali, alj pa iz drugih bukuv svetiga pisma, kakor jih per službi božji slišmo brati (I—VIII) . . . Položil sim tudi jaz dušne hrane za vse nedele ino praznike svete na mizo naše katolške cerkve, spisal za éno leto po berilah svetiga évangelja Evangelsko Hrano, za drugo leto po berilah iz apostolskiga djanja, iz listov apostelnov in drugih bukuv Apostolsko Hrano potrebnih nauk, ter sim ljubim Slovincam prav po domače željel postreči. Ne za hvalo, ne za grajo, ampak k veči božji časti ino dušam v izveličanje naj bo moja slaba postrežba (str. 76) . . . Voj, preljubi moji Slovenci! sveta vera tud po naših krajih vmira; varjte ino ohranite njo, de vam vmerla ne bo. Ob sveto vero biti, ino pa luč v sredi temne noči vgasniti; kamó se boš popotnik podal (str. VI)!

30) Bog čuje nad pravičnimi. Poleg Nemškega od Kr. Šmida. V Celovci 1849 (Knj. I. Lend. str. 239).

31) Mali Blaže v prvi šoli, kako se hitro brati učí. V Ljubljani 1849. Eger. — „To knjižico je po naročilu visoko častitiga Lavantinskiga knezo-škofa zložil pridni šolski učenik v Celji, gosp. Krajnc. Te bukvice, skozi in skozi za perve male šole po vsem Slovenskim pripravne, naj bi se že prihodnje leto povsod v začetno šolo vpeljale (Novic. 1849 str. 167. Zbr. Sp. I. str. 243)*.“

32) Nemška slovnica za slovenske šole. Na Dunaju 1852. 8. 123 (Zbr. Sp. 248).

33) Abecednik za slovenske šole. Na Dunaju l. 1853.—1862. 8. 86. (Knj. I. 243—4).

34) Malo Berilo za prvošolce. Na Dunaju 1853.—1854. 8. 160 (Knj. I. 244—5).

35) Veliko Berilo in Pogovorilo za vajo učencev drugega odreda. V Beču 1855. 8. 267. I. Spoznava sveta. II. Spoznava prirode. III. Naravoslovje. IV. Spoznava svetlega neba. V. Spoznava človeškega društva (Knj. I. 245—6).

36) Ponovilo potrebnih naukov za nedelske šole na kmetih. V Beču 1854. 8. I—IV. str. 742. Obseg: I. Dogodivščina sv. vere. Sp. Fr. Kosar. — II. Navod pobožnega življenja in lepega zadržanja. Felician Globočnik. — III. Spisovanje listov. M. Majar. — IV. Številoslovje. — V. Vodba modrega kmetovanja. Peter Musi. — VI. Vinorejec. Anton Koderman. — VII. Zemljopis. J. Drobnič. — VIII. Ljubezen do domovine (Knj. I. 246—8.—Zbr. Sp. IV. str. 183—196 itd.). — Ponovilo najpotrebnejših naukov za nedeljske šole na kmetih. II. nat. Dunaj 1863. 1864 (cf. A. Lesar).

37—40) Mali Katekizem za prvošolce . . . — Abecednik . . . Malo Berilo, . . . Veliko Berilo za slovensko-nemške šole itd. itd. (Knj. I. str. 248—9). — O katekizmu naj se primeri v Drobnt. 1848: Sedem šol keršanskiga nauka za otroke (str. 15—53). — Potem: Mali katekizem za prvošolce na Dunaji 1850. — Keršanski katoliški nauk okrajšan, ki je bil na stroške c. k. založbe šolskih knjig izdan ter se še zdaj rabi v ljudskih šolah škofije Labudske. Pridjan je kratek pregled „Dogodivščine sv. vere Jezusove“. L. 1850—1 (Vid. J. Rozman . . . sp. J. Skuhala 1874 str. 16. 21).

41) Šola vesela lepega petja za pridno šolsko mladino. Celovec 1853. 8. I—VII. 55. Napevi 1—21. Zal. društvo sv. Mohora; na prodaj J. Leon (Vid. Nagovor Knj. I. str. V. VI).

42) Veliko Berilo za slovensko-nemške šole drugega odreda. V Beču 1855. 8. 437. — Kazalo: I. Spoznava zemlje. II. Spoznava prirode. III. Naravoslovje. IV. Spoznava svetlega neba. V. Spoznava človeškega društva. — Vaja slovensko prav spisovati. — K prvi vaji v sestavi posameznih izrek pomni znameniti pristavek: »Vaja prav izrekovati in govoriti naj vaji spisovati roko podaje. Kakor hitro otrok male pismenke gladko zapiše, naj poskuša po malem zapisavati, kar izgovori. Kar je zapisati, to se ima poprej dopovedati, in zapisano od kraja ne preojstro popravljati; kar je preojstro, se rado kerha, gladko ne reže, in se po tem težko izbrusi. Vaja slovenska je od nemške različna. Naj se nemške pravila poslovenjajo, slovenski izgledi pa tudi po nemško izdelavajo. Kar v ednem jeziku sploh v spisovanju velja, tudi v drugem večidel potegne; ako ne, naj se učencem razgovéti. Pridna vaja več velja, kot vse pravila«.

„Neizmerne zasluge pridobil si je Slomšek za povzdigo, da! lahko rečemo: za prerojenje slovenskega šolstva, čegar stanje je bilo pred letom 1850 po nesrečnem nemčevanji poprejšnje dobe nepopisljivo žalostno. Primeri, kar se bere o tem v Drobnt. l. 1863 str. 192—196 in v Kosarjevem A. M. Sl. str. 249—253. Četiri leta sta si o teh šolskih razmerah dopisovala grof Leo Thun, tadanji minister uka in naš Slomšek . . . „Iz teh listov zvemo, da so škof osnovo vsih šolskih knjig napravili, sami več knjig spisali, druge pa naj izverstnejšim učiteljem spisati naročili; da so zopet vse spise sami pregledali in popravili. — Tako so bile po versti vse šolske knjige pod njih vodstvom izdelane in od vlade poterjene. Izdelali so pa dvojno versto šolskih knjig: eno za celo slovenske šole, drugo pa za slovensko-nemške šole na takih krajih, kjer je znanje nemškega jezika otrokom zares koristno ali celo potrebno (Kosar v Drobnt.)“. — Kar zadeva red, naslov, leto, v katerem so si knjige nasledvale, naj bi sčasoma določili šolski možje . . . In einem Ministerial-Rescripte heisst es: man schätze sich glücklich, in seiner Person einen Mann gefunden zu haben, welcher Beruf, Autorität, Wissenschaft

und Erfahrung auf eine solche Weise vereinigt, dass das Unternehmen, um welches es sich zum Besten der Schulkinder handelt, dadurch einem guten Erfolge mit Sicherheit zugeführt wird (Kosar A. M. Sl. str. 252). — Da bi učitelji umeli te knjige prav in dobro rabiti, je spisal Slomšek posebno podučenje po geslu: Pred, ko govoriš, se uči (Eccli. 18, 19) ter ga priobčil v Drobtinica h l. 1861 str. 275—288: „Kratko vodilo za malo in veliko ‚Berilo‘. Blagim učiteljem dober svèt“ — tako po domače, da naj se vsaj nekoliko pokaže na pr.:

„Deveto leto že novi Abecednik, malo in veliko Berilo, pa Ponovilo za šole na kmetih imamo, samo slovenske, pa tudi slovensko-nemške knige, kakoršnjih šola potrebuje. Veliko jih čujemo hvaliti, pa še veliko več grajati, rekoč: da ni neumnejših šolskih knižur, kakti so nove berila. Vsak jih sodi po svojem kopiti, kar enemu dopada, to drugemu merzí; nam se pa zdí, da večidel obsojevavcev le po skorji sodi, in šolskih knjig le malo ali pa celó ne pozná. Potreba je zatorej, da jih kratko pretresemo in pa jih rabo nekoliko pokažemo; kajti nas skušnja učí, da izmed desetero učiteljev jih devet s šolskim berilom prav ne ravná, zato pa tudi slabo opravlja. Godí se jim, kakor vojakom, ki svoje puške dolžijo, ako dobro ne strelijo; pa puška je nedolžna, če vojak streljati prav ne zná. Dober svèt je zlata vreden, ako ga zvesto poslušáš, pa tudi modro poskušáš. — Namen šolskih Beril . . . — Poraba . . . Ima li orglar še tako dobre orgle, ako dobro orglati ne zna, mu bojo slabo pele; so li pa orgle srednje vrednosti, bojo dobro žvižgale, če le dobremu organistu v roke pridejo. Ravno taka se šolskim knjigam godí . . . — So neumni starši, ki svojo deco zato v šolo dajajo da bi se neumšine naučili, ter mislijo, da je dobra šola taka, v kateri se deca neumškovati prav debelo učijo, če ravno poleg neumškovanja Boga, očeta in matere svoje pozabijo. Taka gola neumškutarija v šoli je morija zlahtnega serca in blagega slovenskega duha. Iz takih neumškutarskih šol prirastejo mladi bahači, pa stari berači, perteni kmetiški gospodje, pa slabi orači in gospodarji za jokati. Znajo debelo govoriti, dobrega storiti pa malo. Neso li ravno taki poneumčeni modrovavci prvi podpihovavci in puntarji bili? Jeli tega nemška beseda kriva? Ne daj Bog! Krivo podučevanje v neumščini to dela, ako se za neumščine del drugi veliko potrebnejši nauk zamudí, in deci, ki verlo neumško zna, gerdí napuh vsadí, ki zarodi napačnost, gizdost in nepokoršino, ki so rojnice vsake gerdobe in nesreče. Jeli ne pride naj več študiranih kmetov na boben? — Res je, da v naših dneh tudi priprosti kmetič nemške besede potrebuje, in v naših urednijah in pisarnicah težko kaj opravi, če po nemško povedati ne zna, kaj bi rad, dokler je, žalibog, še toliko urednikov, katerih je sram slovenske besede, ter mislijo, da se morajo zavoljo njih vsi Slovenci nemško učiti. Zato imamo šole slovensko-nemške in Berila v dvema jezikoma, ter čutimo staro resnico pregovora, ki velí: „Kolikor jezikov znaš, toliko človekov veljaš“. Ali nemšina bodí šolske omike naveržek, ne pa edina modrost. Ravnopravnost tirja pa tudi od Nemcev, kateri na slovenski zemlji živijo, da se učijo jihovi otroci slovenšine. Nemška ošabnost slovenski jezik zaničuje, pa ne modrost. Modri učitelj zatorej skerbi, da se tudi nemška mladež slovenšine naučí v pomešanih šolah. Težek jarm nosijo učitelji, kateri v ednem jeziku učijo; dvakrat težavneje delo pa je, po slovensko in nemško deco šolati, in šolnik, kateri to dobro zna, je dvojne hvale vreden, pa tudi dvojnega plačila . . . —

Stan učiteljski je sicer težaven in potiven stan; kdor ga prav spozna, njegovo ceno visoko spoštuje. Moder in priden šolnik človeškemu rodu veliko več koristi, kakor naj slavniši vojskovodja, kateri sovražnike strahuje, ter premaguje kraljestva in užuga varoši. Učitelj v tihem, neznanem kraju dobro sadí in polivaje skerbi za boljše ljudi

in bolje čase. Naj si ga ravno svet ne spozna in večidel slabo plačuje, v bukvah večnega življenja se sveti njegovo ime, in med svetniki bo njegovo plačilo. Pa tudi vsem slabim in zanikarnim šolskim učiteljem gorje, po katerih se svet pohujšuje! Bolje bi bilo celino kopati, ali pa derva sekati, kakor naj žlahtneje blago, drago deco slabo učiti in pa divjake rediti. V naj globljejši peklensko brezdno pridejo slabi starši, verh slabih staršev pa zanikarni učniki. Bog nam pomagaj!“

Kar je tukaj povedal po vseh ustih po slovénsko, izpregovoril je bil resnobno vže po nemško l. 1848 v Šent-Andražu v prvem učiteljskem zboru, iz kterega naj vže zarad „Učit. Tov.“ posnamem pričetek z dovtipno opazko p.: „Seid mir gegrüsst, Männer der Schule . . . Meister der Schule möchte ich euch am liebsten nennen; einen schönern, bedeutungsvollern Namen als Schulmeister*) kenne ich nicht. Wer es noch nicht wäre, der möge es werden; — und eben diese unsere ehrenwerthe Versammlung soll ihr Schärfelein redlich beitragen, auf dass jeder aus ihnen Meister seines so hohen — unendlich wichtigen Amtes werde, dessen gute oder schlechte Verwaltung grosse — unberechenbare Folgen für Kirche und Staat, für Zeit und Ewigkeit hat.“

43) Djanje Svetnikov Božjih in razlaganje prestavnih praznikov ali svetkov. Spisali družniki sv. Mohorja, na svetlo dal Anton Slomšek. Pervo pol leta. U Gradcu 1853. 8. I—VIII. str. 736. J. Sirola. Tisk. J. A. Kienreih. — Drugo pol leta. 1854. 8. 813. — Iz predgovora bodi na primer: Keršanska duša! Vzemi in beri Djanje Svetnikov božjih, izvolenih prijateljev in prijateljce tvojih . . . Življenje svetnikov, pravi sv. Frančiško Zalezian, je živ evangeli Kristusov, ki ti prelepo kaže pot izveličanja — pot življenja svetiga . . . Vsaka pobožba pa ni za vsakega, pravi Tomaž Kempencar; nekimu je bolje to, drugemu drugo . . . Ako to Djanje svetnikov pazno čitaš, ne spodtikaj se, če zapaziš, da niso vsi popisi svetnikov iz edniga peresa pritekli. Popisali so jih gospodje časti in hvale vredni: Jožef Ulaga, Mihael Pikel, Joanez Zumper, Juri Caf, Felician Globočnik, Peter Cizej, Jernej Ciringar, Mateuž Ravnikar, Štefan Kociančič, Franc Sorčič, Franc Kosar, in še drugih prijateljev kaj. Kakor v občestvo svetnikov verjem, tako obsežno delo ljubim in mu zaupam, kajti sdružena moč veliko premore, in veliko jih lahko storí, kar bi ednimu bilo pretežko. Kakor pa ljudje u vsakem kraju ravno tistega jezika nimajo, in razne besede razno govóje (govoré), jih tudi včasih razno zapišejo. Gerdo bi bilo jih vkarjati, in še gerje jih za to grajati, ako se vsakemu beseda prav ne zarobi. Prava ljubezn ne sodi hudo, pa tudi komarja ne preceja, kedar potreba ní. — Oče mili pa blagoslovi alj požegnaj nas spisatelje in vas bravece alj čitatelje, kakor je blagoslovil nepreštevilno trumo svojih izvoljenih iz vsih narodov in jezikov itd. . .

Pri sv. Andreju na božjega lica 1853.

Anton Slomšek.

44) Z velikim veseljem je pozdravil Slomšek družbo sv. Mohorja, leta 1851 v Celovcu vstanovljeno, ktera ima lepi namen, izdavati bukve za izobraženje prostega ljudstva primerne, ter je vložil v njeno matico 500 gld. in nekaj časa daroval jej čisti znesek Drobtinic. On je poskrbel, da so se v slovensko prestavile „Zgodbe sv. pisma“ po dr. Schmidu, ktere je ta družba dala na svitlo (Kosar Bes. 20), in te so: Zgodovina svete vére v podobah starega zakona. Spisal Jarnej Ciringar. Izdalo društvo sv. Mohora. V Celovcu 1853. 8. 78. — Zgodovina svete vére v podobah novega zakona. Spisal Jožef Ulaga. Izd. dr. sv. Moh. V Celovcu 1855. 8. 85.

45) Sveto pismo stariga zakona. Poslovenil in razložil P. Placid Ja-

*) Ein ehrenfester Schulmann einer benachbarten Stadt nannte sich am liebsten Schulmeister. Als ihn Andere darüber scherzweise aufzogen, entgegnete er: „Ja, Schulmeister bin ich, und nicht ein solcher Pfuscher als ihr.“ Er klopfte darnach auf seine Tabakdose, und gab ihnen zu schnupfen (Theol. Zeitschrift 1848 S. 181).

vornik. Predgovor. Vvod. XXX. I. Mozesove bukve. Natis. J. Blaznik v Ljubljani. 1848. 8. 520. — Druge Mozesove bukve. Izdalo društvo sv. Mohora v Celovcu 1854. 8. 104. — Tretje Mozesove bukve. Izd. dr. sv. Moh. v Celovcu 1854. 8. 76. — Toliko je gotovo, da bi ti trije zvezki sv. pisma brez Slomšekovega prizadevanja nikoli ne bili zagledali belega dne. Prim. Kosar A. M. Sl. 62—3. Tam se bere, da je nekdo (menda P. Javornik) delal s Slomšekom osnovo, kako bi se vse sveto pismo posloveniti dalo z razlaganjem po dr. J. Alliolitu, in že se je bil sestavil imenik štajarskih in koroških domoljubov, kateri naj bi se bili lotili velikega dela; ali — nekaj so se ostrašili preobilnih stroškov, nekaj so se bili razvneli kranjski gospodje, češ, tako delo mora se pač zvršiti le v Ljubljani, in vsled tega ukaže to res knezoškof A. A. Wolf po dogovoru s Slomšekom, o katerem pa spričuje Kosar: Das Deficit der Druckkosten per 500 fl. für 3 bereits erschienene Hefte bestritt er selbst als grossherziger Mäcenat mit wahrhaft fürstlicher Munificenz (Vid. Knj. I. 241)!

46) Oznanilo in opravilo slovesnih molitev zadobiti popolnoma odpustik svetiga leta po naročilu sv. Očeta papeža Pija IX. za Lavantinsko škofijo. Celovec. Leon. 1852. 8. 28 (Knj. I. 240).

47) Sveto opravilo očitne službe božje za Lavantinsko škofijo. V Mariboru 1860. Janžič 8. 142. cf. Popoldanja služba božja za katoliške kristjane. V Celovcu 1855. 8. 140 (Knj. IV. str. VIII).

48) Spomin sv. misijona. V Mariboru Janžič 1860. 8. 14. — Kaj delajo sv. Oče Pij IX.? — V Drobt. I. 1863 str. 182 piše Kosar: „Dali so sami natisniti lepih podučljivih knjižic, kakor postavim tisto: „Kaj delajo sv. Oče Pij IX.?” in še druge. Katere so te druge? Ravno tam se bere str. 187: „Ali še ne pomnimo, kolikokrat so se male bukvice po škofi delile, ki so jih oni za razne bratovšine spisali, zlasti za družbo sv. križa ali od detinstva Jezusovega.“ Pr. Katoliška družba sv. križa za keršansko resnico in pravico. V Celju 1850. 8. 14. Jeretin. — Povaba na Botrino katoliškim misjonam pomagati. V Celovci nat. Leon 1850. 8. 16. — Der heilige Aloisius, das Vorbild der studirenden Jugend. Gratz. Kienreich 1859. 8. 16. — Das letzte Lebewohl am Grabe des H. H. K. Albrecht, inf. Domdehantes von Lavant. Gratz 1861. 8. 12. (Zbr. Sp. IV. str. VII. VIII.)

49. Vodniku v zahvalni spomin, za stoletnico njegovega rojstva (pesem). Vodnikova palica in pa klobuk. (Vodnikov Spomenik I. 1859.). Poprej je tudi Slomšek v oddelkih pregledoval Vodnikov slovar (Wolf - Cigale I. 1860. str. VIII.) — Razlaganje keršansko-katoliškega nauka v podobah za šolo, cerkev in dom. Špisal Bernard Galura, knezoškof Briksenski. Na Dunaji po 2. nem. natisu poslovenjeno I. 1861. 8. VIII. str. 120. Priporočil Anton Martin, Lavantinski škof.

50) Drobtincam je bil Slomšek srčno vdan, in akoravno je kot škof njih vredovanje izročil drugim možem, ostal jim je vendar do smrti, skrben oče, da — celó po smrti so donašale po pravici imenovane „Slomšekove Drobtinice“ blaga iz njegove zapuščine, nekaj iz izvirno slovenske, nekaj iz poslovenjene, in — kako prisrčno se glasi „Lépa beseda vsim prijatlom in prijatlicam naših Drobtinic“, katero je „Drobtincam starašina“ dal za predgovor letniku 1859 — 1860 in ktera zove takole:

„Se trikrat preseliti, je enkrat pogoreti, sploh pregovor pravi. Taka bi se skoraj tudi našim Drobtincam zgodila. Začele v Gradci so se v Celje preselile, iz Celja v Celovec prestavile, in o preseljevanji Lavantinskega sedeža v Marburg, so se Drobtinice toliko pozamudile, da jim je za leto 1859 verzel ostala, katero zgraditi smo tako dolgo odlagali, da se nam je clo novo leto 1860 postaralo. Da bi Drobtinice ne pogorele, naj velja enkrat za dvakrat, ter Vam podamo nove Drobtince za dvoje let 1859 in 1860,

v dokáz, da še živé, pa tudi iz serca željé, naj bi na svojem čertem seli za toliko lepši ozelenile, ter rodile vsim domoljubom novo veselje in korist.

Časniki in létniki se radi po navadi postarajo in pogorijo, ako se dopisavci navečajo pridno pisati, bravci pa plačevati in jih naročati. Drobtincom našim se še gradiva ni pogrešalo, to da ni vsako gradivo za povemo žlahno predivo; ga omikati in pezdérja olikati je pa vredniku gostokrat težavno delo, pa še zaméra na verb, kar rado dvoje serce zabolí! Dokler se pa po naših Drobtincah še neprenehoma želje glasijo, se ne bomo bali déla ne zamere, in poslali omlajene Drobtince po světi, naj se prikupijo bravcom in delavcom, koje v Slovenski vinograd na delo prav lepo povabimo in prosimo.

Bog daj, da ne bi Drobtincom novo selišče bilo žalostno pogorišče, marveč naj jim bo novo selo Slovenskih goric tudi mlado, rodovito sadišče duhovskih cvetlic in žlahnega sadja Slovenšine naše! Prijatli, Slovenci! vnovič podajmo si roke; pomagajmo si v vednostih in čednostih; tako nam hoče tudi dober Bog pomagati. Blagoslovil nam bo novi venec vsakega léta, in naše polje bo rodovitnosti polno. Ps. 64, 12.

V Marburzi 26. svečana 1860.

Na ravnost smemo reči, piše J. Macun (Knj. Zgod. Slov. Štaj. 1883), da kar so Novice storile za slovenski narod, da se zbudé Slovenci za narodno delovanje, to so Drobtince dopolnile posebno gledé bogoslovnega življenja in razvitka. Kar je koli sposobnih umov še spalo med duhovniki, vse je znal prebuditi Slomšek, da so v Drobtincah pisali — šteje se jih v vseh letnikih do 130 sodelavcev — o bogoslovnih zadevah, posebno pak so mnogi zvezki, kar se tiče homiletike, zlata vredni; ravno tako, kar se tiče prilik in basen, šolstva — nauka in vzgoje — in posebno životopisov narodnih ali pak cerkveno-veljavnih mož (str. 161—2) . . Drobtince — po Slomšku kot letnik ustanovljene — so le malo tečajev preživele svojega početnika, ker je seme po vladiki posejano tako plodilo, da se je hrana morala nuditi narodu v mesečnikih, tednikih in s časom vsaki dan izhajočih listih ali dnevnikih (str. 135). — Kar je v njih spisal on, dalo bi v mnoge in debele bukve, in nekteri spisi so v književni zgodovini posebno pomenljivi n. pr.: M. Ahacel, V. Stanič, T. Kren, J. Japel, L. Volkmar; ss. Ciril in Metod; Oglej, Solnigrad, Carigrad; Ogovor Slovincov, Graja nemškutarjev; Slava rajnim rodoljubom in vtemeliteljem našega slovstva itd. — Naštevajo se spisi Slomšekovi po Drobtincah a) v Besedi, gov. Fr. Kosar 1862 str. 20—22; b) A. M. Sl. spis. Fr. Kosar 1863 str. 59. 60; c) Lendovšek Zbr. Sp. Knj. I. str. 250—254; torej jih tukaj ne opisujem posebej. V razgled bodite v tej razpravi vsaj dve pesmici, in sicer iz Drobt. 1852. VII. F. Slovenska Gerlica — po geslu: Domača gerlica bo omolknila, — Če ne bo novih pesem obudila:

Iskrenim Slovincem.

Veselo novo leto Vam
Vi vsi Slovenci mladi!
To betvo pesmic Vam podam
Ki ste za pesme radi.

Se gerlo mi postaralo,
Ne morem gladko peti;
Da vmerla gerlica ne bo,
Imate Vi začeti.

Budite s petjem svoj sorod,
Naj se v omiko žene;
Obhajajte veseli god
Slovén'je oživljene.

Slovo Žolcpaškim planinam.

- | | |
|---|--|
| 1. Z Bogom hčere stare matere, mogočne Slave: | 2. Iz krila vašega Savina čista zvira, |
| Košata Radoha, visoka Ojstrica, | Studenec bistrournosti, možke moč: |
| Gorjata Rinka in zobata Olšova! | Planine čedi, ravnine rodovito porosí, |
| Povzdigajte Slovincem bistré glave, | Nam v ptuje kraje pot odpira, |
| Naj bojo verli siní Slave. | Mogočne plave tira. |

3. Dereča Drava, svetla Sava in Savina,
Mogočne vode in Slovenke sestre tri,
Vsaka po svoji stezi neprenehoma hiti,
In te uči, Slovenska rodovina!
Kako se zadobi modrina.

4. V nebesa kažejo mogočni velikani,
V nebesa vzdigajmo mi serce in oko;
Slovencom luč naj sveta vera bo.
Le bistrimo si glave, ne dremajmo zaspani,
Drugim rodom prodani.

5. Gorjaške glave starodavne, le terdno stojite;
Za pravico in resnico terdno stati
Hoč' mo tudi mi, da bode Slava naša mati!
Ve, bistre reke nam pa neprenehoma rosite,
Naj bodo naše dela rodovite.

Ta druga je natisnjena v Drobttinichah l. 1862. str. 253 — 4; zložil jo je pri poslednji obiskavi 21. rožnega cveta 1861 Anton Martin Slomšek, Lavantinski škof, ter s svojo roko spisal v Sučavi (Sul-Solčavi Sulzbach) v spominjske bukve, kjer sem jo tudi jaz sam čital s spomenico vred, katero je bil zaznamnjel ondi A. Slomšek, špiritval v Celovcu, dné 28. sept. 1833 o svoji prvi obiskavi: „Hribi, doline pokrivajo svet, — Prijatli med njimi se snidejo spet — Veselo živet. — Liebe und Freundschaft geleiteten uns an diesen merkwürdigen Ort, — Pflicht und Beruf trennen uns wieder von hier; in Liebe und Freundschaft gehen wir fort.“ — Rad sem prebiral še mladenič Slomšekove knjige, po njih sem se vnemal za slovensko stvar; bogoslovec sem mu nosil mitro o zlati maši knezoskofa A. A. Wolfa l. 1854 v Ljubljani, svečenik sem obiskal stolico njegovo v Šent-Andražu in v Mariboru, kjer sem ga l. 1862 s škofom Jernejem in z L. Jeranom žalosten spremljal k pogrebu. Hvaležno spoštovanje do svetega moža mi je tudi v pričujoči razpravi vodilo peró. Dalo bi se še pisati mnogo mnogo; ali — veselí me nada, da vrli M. Lendo všek zbrane Slomšekove spise zapored spravi na dan, in tako svet spozná, kaj Slomšek veljá! — Rad podpišem, kar trdi Macun (Knj. Zgod. str. 135:

„Kakor se je v Gradcu okoli Vraza in Miklošiča vrtelo več rodoljubov, tako je Slomšek deloval v Labodski vladikovini. Gotovo mi nikdo nebo prigovarjal, ako rečem, da še noben rodoljub po vseh slovenskih krajih našemu narodu neje tako globoko segal v srce kakor rečeni mož, tako da smemo reči, da je Slomšek gledé slovenščine v narodnem javnem pomenu to, kar nam je Miklošič v znanstvenem; tudi se more reči, da noben Slovenec neje še napisal toliko slovenski natisnenih del in sestavkov kolikor ta narodnjak.“

Sreča, posebna sreča je, da ga je blagi Fr. Kosar opisal nam tako izvrstno, da je neki mož božji mi dejal: O Kosarjevem Slomšeku velja, kar je rekel nekdanj sv. Tomaž Akvinski o sv. Bonaventuri slišavši, da spisuje življenje sv. Frančiška: „Sinamus, inquit, sanctum pro sancto laborare (Br. R. 14. Jul).“ — Vsem pravim Slovincem geslo pa naj bodo besede, ktere je po njegovem poročilu pokojni knez in vladika Anton Martin Slomšek govoril na Slatini poslednjokrat v zboru svojih duhovnov ter jih zapustil nam kot oporoko svojega zlatega rodoljubja:

„Bodimo vedno zvesti Katoličani, Avstrijani in Slovani!“

*

Kraljestvo nama bilo ni
Bogastvo tega sveta;
Slovenš'na bliša in časti
Slovencom ne obeta.
Zaupam pa, da bodeva
V nebesih večno združena
Slovenca prav vesela
S Slovenci slavo pela.

*

Vodniku v zahvalni spomin
za stoletnico njegovega rojstva
Anton Slomšek.

Jožef Burger r. v Krašinski 31. marc. 1800, mašnik l. 1824, špiritval v Ljubljani, dekan v Šmartinu pri Litiji, u. 24. jun. 1870. — Učenec Metelkov poskušal se je Jožef Jur Burger bogoslov l. 1823 celó v pesmih na pr. Spomlad: »Kar je nas, pójmo in bod' mo veseli, — Nas je pozdravila ljuba spomlad! — Žarki nebeški so greti začeli, — Vstane spomlad, ino zima gre spat«. — Tírzid in Lizid, nedolžna pastirja in prijatla, svoje serca od pozémliskih stvari k Bogu povzdigneta:

- | | |
|--|---|
| 1. Komaj napóči se zarja prečista,
Tírzid in Lizid na nogah sta že;
Taciga dneva še vidila nista,
Kar jima ljuči na nebu goré. | 2. Berž se podasta na rosno ledíno,
Vštric se vsédeta čedi na stran;
Gledata polje, zeleno planino,
Solnce prihaja, razgrinja se dan... |
| 10. T. Lizid, začniva, končajva le z Bogam,
Njega očeta zahvali naj vsak;
On odteguje nas grenkim nadlogam,
On je dobrotnik, odžalnik sladák... | 18. L. Božjo ljubezen ves svet oznanuje,
Vse nam obeta njegovih dobrot;
Glej na nebó, ti resnico spričuje,
Zemljo poprašaj, uči ti pòvsót... |
| 27. Prava obljuba, gotova resnica:
Vest nju pokojna ne čuti strahú;
Zalša nedolžnost kòt rože nju lica,
Hvalo prepévata zvesta Bogú. | |

Moj nekdanji častivredni součenec Burger mi je pripovedoval o slovenskem časopisu, pisal je Slomšek že pred l. 1825 (Jezič. IX. str. 16), in kakor je ta špiritval v Celovcu, tako je oni špiritval v Ljubljani glasiti se jel za Metelčico najprej v Čerkarski pravdi koroški (Carinthia 1831 št. 25. 39), potlej v Abecedni vojski kranjski (Illyr. Bl. 1833 št. 10. 22), kjer je bil najgorečniši vojskovodja (Jezič. IX. 31—45). — Dejanjski je treba pričeti, si misli, in sodeloval je pri knjižicah v Metelčici, a še posebej v njej spisal

a) Nedolžnost preganjana in poveličana. Povest iz pisem Kristofa Šmida. Na svetlobo dal Jožef Burger, duhovnik v Ljubljanski duhovščinici. V Ljubljani, nat. J. Blaznik, na prodaj L. Kremžar, 1832. 8. 124.

b) Pomoč v sili ali leseni križ in Sreča dobriга uka. Dvé povésti iz pisem Kristofa Šmida... 1832. 8. 48.

c) Evstahi. Povést iz pis. Kr. Šm. itd. 1832. 8. VI. 149. — Na razgled bodi iz predgovora: »Kdor išče blagósti ali večne sreče v' nebesih, jo bo v nadlogah našel. Kdor je v resnici išče, mu né nobena nadloga pretežavna, si perzadéva, se trudi, se vpira, se potí, in preterpí rad vse težave, de bi le dosegel, po čemur naša duša hrepení. Táko perzadovanje se najde v življenji svetiga Evstahja, ki je popisano v teh bukvicah po večim takó, kakor so ga učeni in sloveči pisavci, postavim, Kombeñizi, Baroni, Papebrohi, Tillemont, Baillet in še drugi, nam zročili. Njegovo življenje je polno praviga kerščanskiga duhá... Za tega voljo perporočim vsakimu, de naj bere življenje svetiga Evstahja. Spoznali bodo, kteri ga beró, de je kerščanska katoliška vera luč praviga razsvetljenja, in de je tam tema, kjer né te luči; in vidili bodo, kákošna je pobožnost praviga kristjana, kakó se v mnogih okoliščinah našiga življenja razodéva, koliko resnična ljubezen Božja v gorečih kerščanskih sercih premore. Potlej bodo Boga tudi vedno hvalili, de jim je dal v katoliški veri rojenim biti, in ga bodo perserčno prosili, de naj jim da tudi rasti v njegovim spoznanji, terdneje vanj upati, in ga bolj

in bolj ljubiti, de ga bodo kedej obličje v obličje gledali in vživali, kakor ga sveti Evstahi že gleda in vživa.“

d) Listi in evangelji v' nedelje in praznike celiga leta in vse dni svetiga posta (v Bohoričici). V Ljubljani 1833. 8. 456. — I. Lastina dnev. II. Lastina svetnikov. III. Občina svetnikov t. j. Molitve, Berila in Evangelji v' praznike svetnikov, kateri nimajo lastnih. Perstavek: Terpljenje G. J. Kr. Molitve pri službi Božji z poglavitnimi resnicami keršanskiga nauka I—CLXXI. — Molitve pri očitni službi Božji z resnicami itd. so bile natisnjene l. 1833 tudi posebej.

e) Svete Terezije premissljevanja in perserčni pogovori z' Bogam, z' njenim popisam svoje mladosti in z nekterimi njenimi uki. Iz njenih pisem okrajšal Simon Buhfelner, fajmošter na Nemškim, poslovenil Jožef Burger, duhovnik v Ljubljanski duhovščinici. V Ljubljani nat. (v Metelčici) J. Blaznik 1834. 8. 84. — V predgovoru pravi: „Od pisem svete Terezije je rekel Lalemant, velik učenik na Francoskim, de se z' nar lepšimi pismi, ki jih je kedej duh Božji ljudém vdal, smejo meriti. In učeni škof J. M. Zailer na Nemškim je rekel, de od svete Terezije učiti se tudi škofov ne bodi sram. Torej se mladim ljudém, jih napeljati v Božje kraljestvo, tudi nič kej boljga ne more dati v roke, ko popis njene mladosti in njene premissljevanja, de se učé iz njene skušnje ogibati se nevarnost zveličanja, iz njene pokore spreoberniti se k Bogu s celim sercam, in iz njenih premissljevanj prav moliti itd.“ —

f) Razlaganje dopoldanje očitne službe božje, ali kerščanski nauki od s. maše in pridig, ki jih je imel **Antoni Pekec** (r. 11. jan. 1803 v Stopičah), kaplan per s. Jakobu v Ljubljani, v letu 1832. Po njegovi smerti (u. 29. okt. 1833) na svetlobo dal Jožef Burger. . Nat. (v Metelčici) J. Blaznik 1834 8. VIII. 499. — „Nàte, preljubi kristjani! bukve, v' kterih vam je dopoldanja očitna služba Božja razložena, pravi v predgovoru A. P. Berite jih, in večkrat jih preberite, de bote védili ob nedeljah in zapovedanih praznikih dopoldanjo očitno službo Božjo po volji katoliške cerkve, svoje duhovne matere, prav opravljati, ter po tem takim dopoldanji čas teh Gospodovih dni v Božjo čast in v svoje posvečenje obračati. K dopoldanji očitni službi Božji gre pa daritev svete maše in beseda Božja v pridigah itd.“ — Kazalo: I. Od splošnih darov. II. Od daritve stariga zavéta ali testamenta. III. Od Jezusove daritve na križi. IV. . v nebesih. V. . na zemlji v zakramentu presvetiga rešnjiga telesa. VI. Razlaganje svete maše, kakor se dan današnji bere. VII. Odgóvori na nektere vprašanja od svete maše, de se ž njimi doslejšnje razlaganje v večí svetlobo postavi. VIII. Poduki, kakó per sveti maši biti. IX. Poduki, kakó Božjo besedo v pridigah poslušati. — To knjigo je Slomšek pohvalil že v Mnemosynon Slav. str. 151 (Vide praeclarum opus de expositione sacrificii missae Antonii Pekec etc. .) in v Drobtincah večkrat.

g) Kristusovo terpljenje v osem postnih pridigah, ki jih je imel **Antoni Pekec**, Kaplan per s. Jakobu v Ljubljani, v letu 1831. Po njegovi smerti na svetlobo dal J. Burger itd. Nat. (v Metelčici) J. Blaznik 1835. 8. 122.

Sodéloval je J. Burger pri bukvah: Kerščanski nauk za slovénske šole poleg katekizma po c. k. deržavah. V Ljubljani 1831. 8. 131. Natis. (v Metelčici) J. Blaznik. Na pródaj v bukvarnici za ljudske šole Ljubljanskiga poglavarstva, v šolah. — Kazalo: Poglavlje I. Od vere. II. Od upanja. III. Od ljubezni. IV. Od s. zakramentov. V. Od kerščanske pravičnosti. Perstavek. Angelovo češčenje in roženkranc. — I. Od stvarjenja svetá. *Kako se pravi tem rečém vsim kmal, ktere vidimo okoli sebe po zemlji in nad seboj po nebi?* Kar vidimo okóli sebe po zemlji, in pa nad seboj po nebi, namreč solnce, luno in zvezde, tem rečém se pravi vsim kmal svét. — *Ali je svét vselej bil?* Svét né bil vselej, biti je začel. — *Kdo je začetnik svetá?* Začetnik svetá

je Bog. — *Od kod vémo, kakó je Bog svet in vse reči na svetu naredil? Kakó je Bog svet in vse reči na svetu naredil, vémo iz silno starih in svetih bukev, ktere sveto pismo imenujemo. — Kaj nam pové sveto pismo od začetve svetá? Sveto pismo nam od začetve svetá to pové: „Od konca je bil Bog, in družiga ne. Bog je hotel, de naj bo nebó in zemlja. In precej sta bila nebo in zemlja“ itd. — Sostavil je ta katekizem **Franc Jelovšek**, r. 8. febr. 1793 v Ljubljani, tedaj katehet v normalki, naposled korar v Novomestu, u. 11. apr. 1868. — Sodeloval je pa tudi učenj profesor Urban Jerin, r. 2. maj. 1785 v Ljubljani, u. 24. avg. 1849 stolni dekan, kateri je vdeleževal se o Metelčici v Abecedni vojski (Jezičn. IX. str. 45), ter je tedaj kot šolski ogleda največ sam preskrboval bukve za ljudske in vzgledne šole, slovensko-nemške in slovenske, na pr. Abecednike, Katekizme, Zgodbe sv. pisma; celó pri nekterih v Metelčici p. Številstvo, Slovnica l. 1830 itd. je v tiskarni on vpisan naročnik in plačnik itd.*

Sodeloval je J. Burger tudi pri bukvah: Sveto pismo nove zaveze. Prvi del. Sveti Evangélii. V Ljubljani. Nat. J. Blaznik (v Bohoričici) l. 1834. 8. VII. str. 411. Pridejano je: Kazalo beril iz listov in drugih bukev s. pisma, in evangélijov, kakor se berejo v nedelje in praznike cerkveniga leta in vse dni svetiga posta. Poslovenil in nekoliko razložil je omenjeno knjigo **dr. Andrej Gollmayr**, r. 28. nov. 1797 v Radoljici, mašnik l. 1821, nadškof v Gorici u. 17. marc. 1883, takrat učenik bogoslovja v Ljubljani. Pregledovali so mu delo Bl. Potočnik (Jezičn. XXIII. str. 86—94), Juri Zupan, učenik duhovnega pastirstva, r. v Zaspem 2. apr. 1784, u. 10. nov. 1857 korar v Ljubljani, pa J. Burger. — „Marljivost ravno imenovaniga učeniga Slovenca — dr. Gollmayra — je pa tudi drugi del noviga zakona za natis pripravila, kateri pa ni beliga dneva ugledal, dokler itd. (Sv. Pismo . . Wolf — Volc I. 1857. Predgovor str. XIII).“ O slovenščini njegovi bodi iz predgovora na primer:

„V letu 1800 je bil prvi del svetiga pisma nove zaveze, ki ima čvetero evangelijske v sebi, ki sta jih bila Japel in Kumerdej v naš slovenski jezik prestavila, vdrugič natisnjen. Ker so pa vse bukve tega drugiga natisa že zdavno prodane, in so ljudje pogosto po svetih evangéliih popraševali: so . . . posebno, kar tiče jezik in pravopis . . . Znano je namreč, de dandanašnji svoj domači jezik veliko čistejši in prijetniši pišemo, kakor so ga pred tridesetimi leti pisali . . . Prestavljali smo pa skorej od besede do besede iz latinske Vulgate . . . Ker se sveti evangélii tudi neučenim ljudem lahko v roke dajo, smo perstavili sèmtertje kratke opombe in izlage, v' kterih se ob kratkim pravi pomén evangelskih izrekov na znanje da. Ravno iz tega konca je pisan vvod v svete evangelijske. Nekteri bravci se bodo morebiti spodtkali nad ptujimi besedami, ki jih bodo v evangéliih najdlji, ker želé, de bi bili vsim ptujkam slovó dali. Treba je pa pomisliti, de se zato piše, de bravci, kterim so bukve namenjene, lahko uméjo, kar berejo. Bravci svetih evangélijov pa niso le učeni Slovenci, kateri so za čisti slovenski jezik tako vnéti, de jih ušesa zabolé, kadar med slovenskimi besedami kako ptujo slišijo: ampak tudi perprosti, neučeni kristjani, kateri so navajeni nekterih ptujih besedí, in bi se pohujšali, ko bi zadeli v popolnoma neznano besedo. Desiravno pa vsih ptujih besedí nismo odvergli, smo vunder vsim tistim slovó dali, ktere so nepotrebne, namest kterih imamo domače, ali vsaj iz slovénskih korenin izpeljane besede. Tako smo postavim namest ptuje mojster povsod postavili domačo učenik, lat. magister, gr. didaskalos; namest nem. joger slov. učenec, lat. discipulus, gr. mathetes; nam. testament slov. zaveza, kar gr. diatheke, hebr. berit; nam. postava, t. j. ukaz, povelje, postavili smo poglavje, lat. caput, gr. kefalaión. Upamo, de se nad temi in enakimi prenarodbami noben pameten bravec ne bo spodtkal itd.“

Za predgovorom je vvod v svete evangelijske. §. 1. Sveto pismo nove zaveze. 2. Sveti evangélii. 3. Evangeli sv. Matevža. 4. s. Marka. 5. s. Lukeža. 6. s. Janeza.

§. 7. Kratik zapopadik čveterih evangelijov (str. 1—15). — „Čeprav je bila znanstvena njegova omika nemška, znal je in ljubil in pisal pravilno svoj materni jezik slovenski; veselilo ga je zasledovati njega razvoj in napredek. Prevedel je bil v mlajših letih v slovenski jezik tudi neke oddelke Sv. Pisma in bral do smrti knjige in časnike slovenske. Novicam je bil naročnik od njihovega začetka . . . O kanoničnih obhodih je katekizoval in govoril slovenski in z marsikatero gorenjsko razveselil pri obedih duhovnike, s katerimi se je vedel ljubeznjivo, kakor oče z otroci. Kot metropolit ni nikdar nasvetoval koga za škofa, če ni znal jezika svojih prihodnjih ovčic. Rekel je, da on ne more umeti, kako more škof biti med ljudmi, katerih jezika ne zna (Vid. Andrej dr. Gollmayr, sp. Raicevich str. 30. 31).

Sodeloval je J. Burger pri Wolf-Cigaletovem Slovarju, čegar rokopis je v nekterih oddelkih pregledoval (Vorw. VIII), pri dr. J. Bleiweisovih Berilih za nižo gimnazijo, kjer se nahajajo nekteri njegovi prevodi iz drugih jezikov (Ber. II. 1852) in poslednjikrat nekoliko pri prvem občnem zboru Matice Slovenske. — Tako je v Matici, pri slovenskih gimnazijskih Berilih Bleiweisovih (Ber. I. 1850. II. 1852) in pri Slovarju (Vorw. VIII) vdeleževal se tudi součenec Slomšekov in Burgerjev t. j. Juri Grabrijan, r. 22. marc. 1800 v Adlešičah, mašnik l. 1825, u. 22. jun. 1882 dekan v Vipavi, čegar slovensko delovanje — tudi v deželnem zboru — je opisano tu in tam v Novicah, s kako pesniško poskušnjo p. 1863 str. 206 (Vrednost žensk), celo iz l. 1823: Krajska Slovenija, ktera je prepisana iz Bohoričice, deloma spremenjena v oblikah, ponatisnjena v Novicah 1862 str. 332, iz ktere naj se posname tukaj na primer:

- | | |
|--|--|
| <p>1. Pomagaj Večni in Dobrotni
Popisat' jezik mi sirotni,
Ki mater 'ma, — je ne pozná,
In brž, ko uma kaj dobiva,
Ga precej ptuji duh zaliva,
In ptuji veter mu pihljá;
Ne more v svoje se ozreti,
Oči ne more v svoje vpreti,
Povsod le ptujšnja mu igra . .</p> | <p>6. Že ko se družih naveličal
Sem, nepotrebnih se prepričal,
Slovenja! komaj te spoznam.
Veliko je rojakov takih,
Ki niso zadnji v drugih vsakih,
In tebe vendar jih je sram!
Ne smem rojaka imenovati,
Kdor tebe noče prav spoznati.
Če drugi noče, hočem sam:</p> |
| <p>7. Slovenja! tebi v čast živeti,
Spodobno hvalo tebi peti,
Častiti tebe vsaki čas.
Tud' sester tvojih rad ne zabim,
Prijazno jih na pomoč vabim,
Posebno ki so bliže nas,
Jih ljubim, ker po njih spoznavam,
V njih zakladih poiskavam
Jezika star'ga prav' obraz . . .</p> | <p>13. Kaj, ako skopnik dnar nabira,
V železne škrinje ga zapira,
Komú se kaj pomaga s tem?
Molčati moram, če me vpraša
Slovenski znanec: Kaj odlaša
Slovenja skazat' se ljudém?
Učeni jo preradi imajo,
Ljudem je, pravim, še ne dajo,
Bahajo ž njo, to dobro vém . . .</p> |
| <p>24. Zatoraj naj se povzdiguje,
Jezike svoje naj steguje
Mrčesa ptuj'ga voljni roj.
Al stanovitna ti le bodi!
Srčnost — Slovenja! — naj te vodi,
Premagaj njih jezika boj.
Prijazno skaži jim dobroto,
Ne pelji jih n drugo zmoto, —
In vse podalo bo se koj.</p> | <p>25. Takrat se bomo veselili
Na zdravje tebi vince pili,
Pa tudi kaj zapeli vmes.
Roke prijazno podajali,
In brate vse nas imenvali,
Tačas vsi bomo čez in čez;
Ne bo nikdó debelo gledal,
Če prav slovensko bom povedal:
Pomози Bog, da to bo res!!</p> |

Anton Janez Murko r. 8. jun. 1809 pri sv. Rupertu v Slovenskih Goricah, učil se v Mariboru in v Gradcu, mašnik l. 1835, kaplan, doktor bogoslovja, župnik v Stadli, poslavljen z zlatim križem s krono za zaslugo, dekan in šolski nadzornik poznej v Zavrčah, naposled v Hočah (Kötsch) u. 31. dec. 1871. — Spisal je

a) Theoretisch-praktische Slowenische Sprachlehre für Deutsche, nach den Volkssprecharten der Slowenen in Steiermark, Kärnten, Krain, und Ungarns westlichen Distrikten. Nebst einem Anhang der zum Sprechen nothwendigsten Wörter, einer Auswahl deutsch-slowenischer Gespräche für das gesellschaftliche Leben, und kurzer slowenischer Aufsätze zum Uebersetzen ins Deutsche. Von Anton Johann Murko. Grätz, 1832. 8. XVI. 206. Ferstl-Greiner. — V predgovoru kaže o slovenščini, kako je mnogim potrebna in koristna, kako jo je pisal v slovarju in v slovnici, namreč: „dass ich jede philologische Kleinigkeitskrämerei, subtiles Wortkünsteln und mehr derlei praktisch nutzlose, speculative Untersuchungen, auf den Rath eines würdigen Slowenen (menda Slomšeka), sorgfältig vermieden, und nur das, entweder im Munde des Volkes Praktische oder in unserer, obwohl armen Literatur sich Bewährende in mein Buch aufgenommen habe; denn der Zweck meines Werkes ist nicht, das Lesen gelehrter Werke zu erleichtern, die wir noch gar nicht haben, sondern sich als Priester, Beamter u. s. w. dem Landmanne verständlich zu machen, auch ihn zu verstehen, und slowenische Schriften und Bücher aller Art mit Nutzen lesen zu können . . . Endlich noch die rechtfertigenden Gründe, warum ich mich für die, zwar bis nun allein im vollen Gebrauche bestandene, aber von Einigen als unzureichend erklärte, Orthographie des A. Bochoritsch, bestimmt, und nicht jene der Herren Dainko oder Metelko in Anwendung gebracht habe u. s. w.“ — Str. 157—169 Nothwendigste Wörter: Stvarnik, stvaritel, odrešenik, odrešitel, odžalnik, razveselnik gem. tróstar; sveti, svetli, nebeški raj gem. paradiž, zakon zapovd gem. auch postáva, spovednik eig. spovednitel; Regenbogen mávra, mavrica, pivka, božji stolec, kroat. duga, puga; Januar prosinc, prozimid, jánuar, pèrvnik, novoletnik itd. — Gespräche str. 170—197: Al že je dolgo, kar se slovénski vučijo? — Še le pol leta, gospod. — Ní mogoče. Predobro govorijo za tak kratek čas. — Se šalijo, še skoro nič ne morem govoriti (gúčati) . . Vsaki dan še blode zapazim . . Se bojím, de bi se mi smejali. — Noben Slovenic se ne smeja (smej) čez drugih blode, ampak nje poboljša. I ne vejo prislova, kdor hoče dobro govoriti, mora opervič blodljivo govoriti? itd. — Einige Aesopische Fabeln str. 198—202: 4. Honig im Munde, Galle im Herzen. Boláni osel. Osel je^o bil bolan, in glas se razširil, de bo zdaj in zdaj vmerl. Ko so ga tedaj volkovi in psi obiskat prišli, in sinú vprašali, kakó bi se njegov oče počutil, jim uni skoz dvérno spranjo odgovorí: Bolje, kòt mu vóšite. — Slovo od Mladosti. Povodnji Mož. Dr. P. (str. 202—206). —

Theoretisch-practische Grammatik der Slowenischen Sprache in Steiermark, Kärnten, Krain und dem illyrischen Küstenlande. Von A. J. Murko. Zweite, umgearbeitete und sehr vermehrte Auflage. Grätz, 1843. 8. II. 267. — V kratkem predgovoru pravi: „Durch die Wahl einiger čechisch-slawischen Schriftzeichen habe ich nur den, schon in der Vorrede zur ersten Auflage dieser Grammatik, S. XIII, von mir angedeuteten Weg, um die Dialecte der Westslawen durch eine gemeinschaftliche Orthographie einander zu nähern, nun wirklich betreten, in der vollen Ueberzeugung, dass die erwähnte Annäherung dieser Dialecte so lang ein frommer Wunsch bleiben wird, als die in der Literatur ärmeren und an Zahl unbedeutenderen sich nicht an die durch Cultur ausgezeichneteren und zahlreicheren Stämme anschliessen werden itd.“ — Elementarlehre S. 1—16 Formenlehre 17—148. Syntax 149—173. Anhang. Praktische Uebungen zum Uebersetzen aus dem Deutschen ins Slowenische 174—213. Sammlung der zum Sprechen noth-

wendigsten Wörter 214—226. Gespräche 227—251. Uebungsstücke zum Uebersetzen ins Deutsche 252—267. Štirje letni časi po Slovenskim, Vigred, Polétje, Jesén, Zima; Ženitva po Slovenskim; Raj pod lipoj; Poštenci Slovenci; Obér, Golóvc, Rógačka gora, Plešivec; Slovo od mladosti. Povodnji mož (Vid. Slovnice slovenskega jezika l. 1861 str. 17. 20. 21 Jahresb. Obergymn. Laibach).

b) Deutsch-Slowenisches und Slowenisch-Deutsches Handwörterbuch. Nach den Volkssprecharten der Slowenen in Steiermark, Kärnten, Krain, und Ungarn's westlichen Distrikten. Von Anton Johann Murko. Grätz. Verlag Ferstl-Greiner. 1833. 8. IV. 862 (str. v polovičnih predelkih). — Vorerinnerung: „Ueber den Zweck dieses Handwörterbuches habe ich mich schon in der Vorrede zur Sprachlehre erklärt. Ich wiederhole die Versicherung, dass ich dem Princip, das Gefundene getreu zu referiren, strenge gefolgt, demnach eigenmächtige Wortbildungen sorgfältig vermieden, und nur das in der Umgangssprache oder Literatur der Slowenen (in weiterer Bedeutung) sich Bewährende aufgenommen habe . . . Erklärung der Abkürzungen. Razloženje vkratic. Deutsch-Slowenischer Theil. Némško-Slovénski Dél. 1—846. Manns- und Frauenamen. Geographische Namen . . 847—862. —

Slovensko-Némški in Némško-Slovénski Ročni Besédnik. Kakor se slovénšina govori na Štajerskim, Koroškim, Krájskim in v' zahodnih straneh na Vógerskim. Zložil Anton Janez Murko. Slovensko-Némški Del. V' Gradci. Ferstl-Greiner. 8. II. 788 (v stolpcih). Slovensko-Némški Del 1—758. Moške in ženske imena. Geografske imena dežel, rodov, mést, rek itd. Popravki in Dostavki 759—788. — „Nicht lange darnach trat Anton Johann Murko mit seinem inhaltreichen, gediegenen und verlässlichen Slovenisch-deutschen und deutsch-slovenischen Handwörterbuch (Graz 1833) auf, einem Werke, das ohne Widerrede auf die neueste slovenische Literatur den bedeutendsten Einfluss geübt hat“ — piše M. Cigale (Wörterbuch . . Wolf . . Vorwort S. VI).

c) Leopolda Volkmera, pokojnega duhovnika Sekavske škofije Fabule ino Pésmi. Spravil ino z' kratkim Volkmer'vim življenjom na svetlo dal Anton Janez Murko. V Gradci. Na prodaj v Fr. Ferstl'vi knigarnji J. L. Greinera. 1836. 8. XVI. 148. Njega Ekscelencii . . grafu Wickenburgu . . z' posebnim počtovanjom ino čenjenjom daroval Izdavec. — Predgovor: Skoro vsi, kateri so pervénca štajersko-slovenskih pévcov, pokojnega Leopolda Volkmera, poznali, ali saj njihove fabule ino pésmi slišali, so želéli, da bi nje kdo natisniti dal. Jaz sem zato, da bi se tak lepe pesmi po časi ne zgubile ino pozabile, vse Volkmer've fabule ino (posvetne) pésmi spravil, ino neprenarejene, kak so nje pokojn pévec spisali, ino mnogi Volkmer'vi častivci natisnjene želéli, na svetlo dal. Duhovnemu gospodu Marku Glazeru, ki so mi dosti fabul ino pésem, katerih še ne sem imel, ino kratko Volkmer'vo življenje od častivrednega gospoda Š. Povodna na Ptujji spravili, se očitno serčno zahvalim. Da bi te pésmi še tudi zdaj, kak pred petdesetimi létami, gda so spisane, teliko veselih bravcov ino pevcov najšle! V Gradci, 2. Januara 1835. (Vid. Jezičn. XXIII. str. 7—9. — Dr. Anton Murko. Životopis, sestavil dr. Jož. Pajek v Letps. Slov. Matic. 1880 str. 224—257. — Knj. Zgod. I. Macun 1883 str. 109—112 itd.).

Jožef Kek r. v Zatičini na Dolenjskem 29. jan. 1796, mašnik l. 1819, kaplan, katehet, naposled škofijski pismovod ali notar in častni kanonik v Ljubljani u. 6. jun. 1855. — Spisal je

a) Mali Besednják slovénkiga in némškiga jezika. Sosebno za Slovénce, kateri se hočejo némškiga jezika učiti. V' Ljubljani, nat. J. Blaznik, 1834. 8. 230. Kleines Wörterbuch der slowenischen u. deutschen Sprache. Zunächst

für Slowenen etc. — Slovénsko-Nemški Dél str. 5 (v polovini) — 125. Deutsch-Slowenischer Theil str. 127—230. — Abecednik, das ABC-Buch, vl. Bücher. Abotin, albern, thöricht, dumm etc. — Aal, der, e, jegulja. Aar, der, en, ôrel. Aas, das, vl. Aeser, mërha, cerklina. Aasblätter, die, n, hude kozé etc. — Kakor prvi, tako je tudi drugi (l. 1843 vid. Novic. 1844 str. 52) in tretji pomnoženi natis l. 1854. 8. 261 (nat. in zal. Kleinmayr in Bamberg) preskrbel tedanji vodja normalnih šol, Janez Nep. Šlaker (r. 19. apr. 1791 v Kamniku, maš. 1816, u. 3. marc. 1863 častni korar v Ljubljani vid. Zg. Danic. 1863 l. 8). — „Nachdem dasselbe (Handwörterbuch v. A. J. Murko) bald vergriffen ward, kam 1834 in Laibach ein von Josef Kek, Katecheten an der Mädchenschule der Ursulinerinnen, unter Mitwirkung von noch ein Paar andern Sprachkennern (Metelko-Šlaker) verfasstes „Kleines Wörterbuch der slovenischen u. deutschen Sprache“ mit den nothdürftigsten Wörtern, ohne Redensarten, zunächst für Deutsch lernende Slovenen heraus, wovon 1854 die dritte Auflage erschien“ — pravi M. Cigale (Vorwort VI).

b) Popis navad in zadržanja Indijanov polnočne Amerike. Spisal v nemškim jeziku Friderik Baraga: Geschichte, Charakter, Sitten und Gebräuche der nordamerikanischen Indier in v francoskem (gl. Fr. Baraga l. 1869 in Jezič. XXIII str. 39—41), poslovenil pa J. Kek v Ljubljani 1837. 8. 165, nat. J. Blaznik, s posebnim predgovorom Baragovim.

c) Duhovni Tovarš pobožniga kristjana, ali Napeljevanje h' keršanskimu življenju in Molitve, z' kterimi zamóremo Boga po dolžnosti častiti, se mu za prejete dobrote zahvaliti, in ga vsih potrebnih reči prositi. V Ljubljani, 1838. 12. VII. 624. Nat. J. Blaznik, na prodaj J. Klemenz. — Predgovor za vse pobožne duše, ki želé Bogu prav služiti. Ljubezniva keršanska duša v' Jezusu Kristusu, našim Zvéličarji! „Té bukvice, ki se ti zdaj v roke dajo, morajo tvoj tovarš in varh biti, to je, te morajo, če si bila tako nesrečna, de si se z greham od Boga odvernila, spet z pravo pokoro k njemu nazaj perpeljati; če si pa tako srečna, de si v gnadi božji, te morajo v nji vterditi, in ti pomagati, de bi je nikoli ne zgubila, ampak de bi zmirej Bogu zvesta ostala in nekde k njemu v nebesa prišla. V teh bukvicah so prav lepe in potrebne molitve . . . podučenje od pokore . . . Zadnjič, de bi ne pozabila naukov, vsakimu katolškemu kristjanu potrebnih, in de bi bila obvarovana zmót in zapeljivih naukov svetá, najdeš tudi v teh bukvicah kratek katekizem v vprašanjih in odgóvorih, in spričevanje ali poterdenje, de je sveta katolíška cerkev resnična in prava cerkev Jezusova, v kteri vse imamo, kar v svoje zveličanje potrebujemo itd.“ —

d) Kratek Katekizem v' vprašanjih in odgovorih, ki se v teh bukvicah nahaja str. 289 do 406, je bil nato tudi posebej natisnjen. Katekizem, ki ga je spisal J. Kek, se je sprejel v ljudske šole, in popravljal ter pomnoževal ga je katehet in kanonik A. Zamejic. L. 1854 bil je natisnjen vže sedemkrat, poznej l. 1868. 1883 z naslovom: „Kratki katekizem v vprašanjih in odgovorih za ljudske šole ljubljanske škofije (8. 96)“, in izide spet letos v boljši vnanji in notranji obliki. — Zdaj tolikanj znameniti katekizem se v prvi obliki pričinja z vprašanjem: »Kaj se pravi keršansko katolíško verovati? Keršansko katolíško verovati se pravi: vse verjeti, kar je Bog razodel in nam cerkev verovati zapoveduje, naj bo v' svetim pismu zapisano ali ne. — Ali je k zveličanju zadosti, de katolíski kristjan le v sercu veruje, kar je Bog razodel? Ni zadosti, temuč mora tudi 1. Svojo vero v delih ali v djanji kazati? 2. Mora to, kar v sercu veruje, če je treba, tudi z ustmi očitno spoznati ali spričati . . . Sklepa se katekizem s štirimi poslednjimi rečmi, in v teh z vprašanjem: Kaj se učimò iz nauka od nebeškiga veselja? Iz tega nauka se učimo: 1. De moramo vse nadloge in zopernosti tega življenja voljno terpeti, ker vse te nadloge niso nič proti nebeškemu veselju. 2. De

moramo božje zapovedi vselej radovoljno in na tanko spolnovati, če bi ravno zato kaj terpeti mogli, ker za bojevanjem pride večno plačilo.“

P. Felician Rant r. Franec Ks. v Šmartinu poleg Kranja (v Bitinjah) 2. dec. 1790, mašnik 1812, v redu sv. Frančiška, u. 3. apr. 1842. — Spisal je:

Sedem postnih pridig od štirih poslednjih reči, katire je pridigoval Felician Rant, Guardian in Fajmošter v Ljubljani per materi božji pred mostam v letu 1829. V Ljubljani, 1834. 8. 100. Nat. J. ^{Sachsenberg}. Na prodaj A. H. Hón. — Drugi (nespremenjeni) natis v Ljubljani l. 1849. 8. 95. J. Blaznik. E. Hón. — Beseda naj se kaže iz prve postne pridige po reku: On je srebernike v tempeljnu od sebe vergef, se je preč podal, je šal ké, in se je z vervjo obesil. Mat. 27, 5. — „Sveti postni čas, kteriga smo začeli, imenuje sveta katolška cerkev zato dnove zveličanja, kir Bog nam zdej obilniši gnade delji: II. Kor. 6. 2. V temu prijetnimu času. pravi on, bom jest tebe ušlišal. ino te spet v gnado vzal. Bog hotel! de bi bil tud nam ves štiridesetdanski postni čas zares sveti in zveličanski čas. De bi z začetkam posta bil konc vsih pregreh, ino začetik resnične pokore. K temu je pa nar bolši pomoč po spričovanju Modriga v s. pismu, premišlovati večkrat štir posledne reči. Eccl. 7, 40. . Ravno ta resnica je pa tudi zapopadik mojih letošnih postnih pridig. . Dans govorim sploh od smerti, ino sosebno od nesrečne smerti grešnika; dans teden bom govoril itd. . Jest začnem iz pergodbe Jezusoviga terpljenja, ino vas spomnim nar pervo nesrečniga Aposteljna Judeža Iškarjota. . . . Pošlušavci! glejte živo podobo vmerjočiga grešnika, ino zapopadik moje današne pridige, katero tako razdelim: mi ne vemo ne ure, ne dneva, kdaj bo treba umreti, zato se moremo zdej skerbno k dobri smerti perpravljati; pervi delj. Nič hujšiga ino nič strašnejšiga ni, kakor je smert nespokorjeniga grešnika, kakor je bila Judeža Iškarjota, drugi delj. — Moj namen ni, vas brez potrebe v strah perpraviti, ampak, de bi vi grehe zapustili, ino pot pokore nastopili. Ino če se to zgodí, mi bote hvaležni na smertni postelji, de sim vam dans eno uro strah napravil. Večni Bog! ktiriga milost in vsmilenje je neskončno, pomagaj nam z tvojo gnado, de bo nam k zveličanju današno premišlovanje od smerti, sosebno od smerti grešnika.“ —

Leto poprej je v dokaj lepši besedi prikazala se na svetlo tistega obsega knjiga, ktera mi je došla v roke prekesno, da bi jo bil vpisal na mestu, kamor naj se všteje, sedaj (Jezičnik XXIII str. 47 mej 3 in 4) namreč: 5) Pogled v večnost, ali premišljevanje štirih poslednjih reči človekovih. Iz nemškiga prestavil Gašper Švab, fajmaster v Hotédražci. V Ljubljani, nat. J. Blaznik, na prod. J. Klemenz, 1833. 8. 570. Kazalo: I. Del. Smert 1—222. II. D. Sodba 225—361. III. D. Pekel 365—462. IV. D. Nebesa 465—570. — Na str. 157 je brati na pr.: „Svet je gledališe, pravi s. Avguštin, Bog pa gledavec. Pa res, ljubi bratje! svet ni drujiga, ko gledališe, na kterim se le žalostne zgodbe kažejo. Naprave drujiga niso, ko slepljenje; obleke so zlata pena; kar se gledati daje je le človeško zmišljevanje in zapeljevanje serca; kar se govori je le zmišljeno, zgodbe so prazne bazni. Slabe lampice pogasnite, bote pa ničemernost vsih reči vidili. Svet je gledališe, Bog pa gledavec. Mislite na gledavca, kteriga ne morete slepiti. Učite se svoj opravek dobro opravljati, svoje delo dobro delati. Glejte na cilj ino konec in na izhod vsih reči. Svet je gledališe, Bog pa gledavec itd.“

Jožef vitez Jakomini r. na Vipavskem (pri sv. Danielu) 9. okt. 1755, je v Rimu l. 1779 prvo, in l. 1829 pri Novicerkvi na Štajarskem drugo novo mašo pel, ter ondi dekan u. 28. marc. 1830. — Spisal je: Keršanskiga nauka razlaganje I. II. bukve. V Ljubljani 1801. Molitev verniga kristjana. V Celji 1820. Razlaganje sv. maše. V Celji 1823. O tem razlaganju sv. maše piše Slomšek, ki to naznanja v Novicah 1846 str. 143, v Drobntinah l. 1855 str. 1—30. Primeri tudi Jezičn. XXII str. 76.

Juri Alč r. v Poljanah na gornjem Kranjskem 23. marc. 1779, dekan v Gornjem Gradu, nato viši šolski nadzornik Lavantinske škofije, potem dekan na Vidmu za Savo, naposled čestni kanonik in nadžupnik v Laškem, u. 24. okt. 1845. „Priden in učen Slovec, ki je na viši povelje šolske bukvice poslovenil, de se po eni strani nemško, po drugi pa slovensko bere, in takó iz slovenskiga lahko nemško uči, pa tudi nemško, ki se bere, lahko razumi,“ spričuje Slomšek v Novicah l. 1846 str. 139. — Njegov utegne poleg drugih biti: Majhini Katekismus z' Prašanjami ino Odgovormi za Otročiče v' cesarskih kraljevih Deželah. Prenešen na visoko Zapovd iz nemškiga na slovenski Jezik v' Gradcu 1830. 8 (brez stranic). Kienreih. Der kleine Katechismus etc. To je isti Georg Alč, dekan škofije Labodske, čegar dokaj bogato zbirko slovenskih besedi in prislovic je g. Jos. Drobnič s svojimi predragimi pristavki poslal vredništvu nemško-slovenskega slovarja (Gl. Cigale.. Vorwort str. VII). —

Andrej Gutman r. 25. nov. 1784 v vasi Žetinci blizo Radgone, šolal se v Mariboru in Gradcu, mašnik l. 1811, služboval na več krajih, poznej v Šoboti, pri sv. Jakobu v Slovenskih Goricah, živel v nadzirovanem pokoju v Gradcu, u. 10. jul. 1850 v župniji Ratten nad Borovo. „Imel je ostropikajoč jezik . . piše o njem I. Macun (Knjiž. Zgod. 1883 str. 77—80) . . spisoval je v čisti (?) slovenščini troje molitvice: Jezus moje želje (Glej Drobince 1850 str. 228—9 pesem: Jezus, mojo poželenje, — Moj edini ljublenik! — Ti si moje vso življenje, — Dobrotliv odrešenik itd. — Po nemško Al. Šlör; poslovenil Gutman); Pobožnost sv. Alojzija; Angelj varuh (?) . . Bil je satiričnega duha, ter je napisal več takih pesmi, in poslovenil Lukijana . . Posebno pak je gotovo še ko župnik napisal knjigo: Novi vedež za smeh ino časkratjenje Slovencom . . . Novi Vedež zagledal je prvi krat beli svet leta 1838, ne pak 1841 . . Tega leta, ako ne l. 1840. prišel je na svetlo „drugi poboljšani in povečani natis“ brez dodanega leta, obsegajoči 586 — 1. natis imel jih je 488 — kitic, od kojih gotovo polovica novih, in v jeziku kakor tudi v ukusu nekaj poboljšanih . . . Knjiga je razdeljena na četiri razdele: a) o zadržanju, b) o ženitvi za moške, c) o ženitvi za ženske, d) kaj se komu zgodi. Da se vsaj nekaj vidi Gutmanova pisava, evo nekoliko kitic: I. 1. nat. a. IV. 6. — b. IV. 10. — c. XI. 7. — a. XII. 8“ — ki pa niso istinito ponatisnjene; — kajti knjižica; ktera je meni na ogled, ima naslov:

Novi Vedež za sméh ino časkratjenje Slovencom. Drugi pobolšan ino povečani natis. V Gradcu natisnjeno z Tancerovimi pismencami (brez letnice) 12. str. 96. Zapopadek — v štirih delih — vsak po dvanajst oddelkov — in v vsakem oddelku po dvanajst kitic (skupaj 576, ne 586) po štiri vrstice (2304), češ, nekake prislovice, in v ta namen je na drugi strani načelnega lista Opomin: „Z enega lonca (piskra) potegni velko numro, káke so na sredi; potle z drugega lonca potegni malo numro, káke so na strani, no tisto beri.“ — Zapopadek: Od zadržanja str. 1—24. Od ženitve za moške peršone 25—48. Od ženitve za ženske peršone 49—72. Kaj se keremi zgodí 73—96. Na knjižici, ki mi je na razpolaganje, je davno vže napisana letnica 1834, in jaz bi nasproti temu, kar piše Macun (str. 78), rajši verjel, da je vsaj prvi natis gotovo iz tega leta — sodeč po obliki njegovi in po osodi pisateljevi. Na primer o besedi in poeziji nektere kitice:

A. I. 1.

Tebe gdo če prav nakermi,
Tak mu hvale skažeš malo,
Kak boječi zájec germi,
Za počiveš no skrivalo.

II. 2.

Ti si prav pobožna duša;
Lepo moliš: Oča naš!
Daj mi, naj ne pride suša,
V gút nikol, no v pintni glaž.

XII. 8.

V cirkvi róke vun razpinjaš,
No se križaš dol po nosi;
Tam domá pa tak preklinjaš,
Da se lahko zemla trosi.

B. I. 1.

Tvoja zákonska zavéza,
Hitro bo ti šla narázno;
Veš, da lepa tvoja Tréza,
Glavo má no možnjo prazno.

C. I. 1.

Ženka! ti pretežko čakaš,
Kak se vidi, na možá;
Zato glasno kokodakaš,
Kaki štor če hlače má.

D. XII. 10.

Skoro padeš dol iz bervi, —
Dnevo nanč ne bomo šteli;
Te pa v zemli dúgi červi,
Bodo tvoje laži sneli.

IV. 10.

Tvoji ženi vun stojijo,
Nóhti, kako klun od vrán;
Če se tisti v té spustijo,
Boš ko sveti Šebeštján.

IV. 11.

Tvoj se piše Zamudič:
Malogda se znajde v mestí;
No še te ga tam hudič,
Vlači blatnega po cesti.

11.

K smerti bo ti omedleval,
Tisti, kak za dušoj skače;
Zvon pa jasno bo popeval, —
Veš, za volo dobre plače.

X. 8.

Neboš mogel dosti spati,
Poleg tvoje ti Margéte:
Bass ti bo igrala mati,
Prim pa bo se derlo dete.

VII. 2.

Tebe tam če sveti Duh,
Pred ženitvoj ne razsveti,
Tak en gerdi klapovuh,
Skoro pekel ti zanéti.

12.

Srečo zdaj povem ti sledno,
No še toto malo vredno:
Vogri bodo v Somboteli,
Tebi štrik okol' zapleli.

Jožef Lipold r. l. 1786 v Mozirju, učil se v Mariboru in Gradcu, bogoslovja v Ljubljani, postal l. 1815 župnik v Rečici (Rečiški), kjer je u. l. 1855. „Bil je pesnik na glasu, ter je že za štajersko črno vojsko, koji je tudi sam pristopil za kapelana, napisal bramborvske pesmi, l. 1810 natisnene v Celju, pravi o njem I. Macun (Knjiž. Zgod. str. 86. 87). Napisal je kaj veliko pesmi, ki se v velikih šestih rokopisnih knjigah hranijo v hiši Lipoldovi v Mozirju; dva sta zvezka polna cerkvenih, četrje pak posvetnih pesem, in te pesmi, posebno pak flosarske in mnoge napitnice pojejo še se sedaj daleč okol itd.“ — Primeri vendar Drobt. 1859 str. 94 ter obliko: Lipold Ročički!

a) Koroške ino Štajarske Pesme . . Na svetlo dal M. Ahacel . . imajo v v 2. in 3. natisu vže nekatere Lipoldove, in te so: Štajersko vino. Kmetija bogatija. Dobrovoljni kosci. Vesele ženjice. Gorski ovčar. Pravičen žold. Mladenčam. Mladim deklicam. Popotnica za sina.

b) Drobtince od l. 1846—1856 na pr. 1846: Terice. Perice. 1849: Pesem za flosarje ali veslarje. 1850: Mati per zibeli. Verli mož. Neveste slovo. Zdravica svetlimu cesarju. Slovo mladenča ki na vojsko gre. Od begunov ino tobakarjev. Sedajni svet. Pjancam žganopivcam. Od komunistov. 1851: Otroci na paši. Možkemu spolu. 1854: Dekliška modrost. 1856: Venčanje. Na razgled bodi:

Kmetija bogatija.

1.

Nar bogatejši mož je kmet,
Naj ravn se čudno zdi;
Ker dostkrat nima za odštet,
Za silo groše tri;
Veseljé pa, kdor prav spozna,
Katerga kmet ima,
Verjemi, da sam spoznal boš:
On je prav bogat mož.

3.

Prijatelj močno motiš se,
Ker ne premišliš prav;
Tud kmetič lih tak srečen je,
Če priden je in zdrav.
On svojo hišco preskerbi
Z potrebnimi rečmi,
In božjih darov je vesel,
Katire je prejel.

2.

Kraljevi grad se lisketa,
Od srebra in zlatá,
Kralj žlahtnih kamnov dost imá,
Kar hoče, se mu dá;
Na zlatim sedeži sedi,
Krog njega se blešči;
Alj misliš, da je kmet sromak,
Ker kralju ni enak?

4.

Bolj ko zlato mu blisketa
Romeno sončice;
Sreberni trak tud luna da
Skoz kmetno oknice.
Miljonov kapelc se blišči
Mu v rosi juterni,
Krog hiše v žlahtnim cvetji vse
Ledince pisane,

5.

Kralj godce, pevce si redí,
Da mu prepevajo;
Za kmeta jih pa Bog žíví:
Po gojzdih ptičke so.
Prav zgodaj njemu pojejo,
Budijo ga glasno;
In ker na polje delat gre,
Ga sprem'jo ptičice.

7.

Vsak priden kmet si perdobí
Potrebniža blaga;
Se lahko tiga veselí,
Kar njemu Stvarnik da.
Če glešta le sto belih kron,
Že bogat sluje on;
Alj kralj če lih milijone ma,
Le malo se pozna.

6.

Na večer za kraljevi god
Sto tavžent lamp berli;
Alj kmetu, če ravn ni gospod,
Miljonov zvezd gori.
Prav sladko spanje njemu da
Tud terda slamica,
Alj kralj pogosto od skerbi
Na perji slabo spí.

8.

In kedar vmerjeta oba,
Se v prah poverneta,
Se kralj od kmeta ne pozna,
Le čednost tam velja.
Oh kako srečen kmetič je,
Ki greha varje se;
Če služi le Bogu lepo,
On kralj v nebesih bo.

Zdravica svetlimu cesarju.

1.

Bog ti živi nam cesarja
V lepim cveti mladiga,
Varha ino gospodarja
Naš'ga Franca Jožefa!
Franca ljubezniviga objeti
Bratje! Kdo iz serca ne želi
Toljko serčniga cesarja 'meti
Vsaki Avstrijan se veseli.
Kdorkolj si ti, zdravico pij,
Naj nam cesarja Bog žíví! . .

5.

Svetli cesar naj živijo!
Njim zdravica naj veljá,
Kjer naš jezik govorijo,
Kjer Slovenci so domá:
Štajarc, Krajnc, Koróšc, Slovaki,
Čeh, Primorc in Dalmatín,
Horvat, Polc, naj pije vsaki
Matere Slovenje sín!

Valentin Orožen r. 31. jan. 1808 v Št. Jurju pod Rifnikom, šolal se v Celju, Gradcu, Celovcu, Št. Andražu, postal mašnik 1835, učenec Slomšekov, pevec in pesnik, služil kaplan na mnogih mestih, bil duhoven pastir v Sjelah, naposled v Šmartinu na Dreti, od l. 1872 v pokoju, u. 4. maj. 1875 v Okonini pri Gornjem Gradu. — Nekatere pesmi njegove imajo

a) Pesme po Koroškim ino Stajarskem . . M. Ahacel . . l. 1833 . . na pr.: Spomlad (Sneg za to leto slovo je že vzal, — Hranil je starček svoj čamar vesel, — Zebca zapela —, Z parne zletela: — »Nis' me še mrazek ti vzel!« itd.).

b) Knjižica „Troje ljubeznivih otrok“ Slomškova: Očetova roka (Da zvezde na nebu igrajo — In luna se milo smeji — Po stropu nebeškem migljajo — Očetova roka stori — str. 14 — itd.).

c) Drobtince l. 1846—1852 na pr. l. 1846: Veselje Štajerca. Božična pesem. Jezus Nazarenski. — l. 1848: Vse miní (Kje so moje rožice — Pisane in bele itd.) — l. 1851: Prilika. Ubožen premožen. Pesmi: Lavorik. Pesem peta pri žalostni Materi božji na staroj sveti gori v Srenskoj fari. Smilenje. Pesem peta pri novi maši G. Ant. Vereza v Pod-sredoj v l. 1846. — l. 1852: Moje želje (Rad bi tamkaj bil itd.). Lastavici za slovo (Merzli veter tebe zene itd.) —

d) Novice na pr. l. 1854 str. 176: Napitnica (To zlato vinsko kaplico — Zdaj hočemo popiti, — Zavezo staro bratovsko — Želimo ponoviti itd.) — l. 1865: Vojaški oče naš (Oče naš, Bog Gospodine itd.).

e) Val. Orožnovi Spisi. Zbral in priredil Mih. Lendovšek, vikar v Ptuj. Založil in izdal Ignacij Orožen, korar v Mariboru. V Celovcu 1879. 12. XVI. str. 237. Nat. tiskarn. družb. sv. Mohora. — Val. Orožen. Črtice. — Del I: Pesni. Glasovi mojega srca. Različne. Cirkvene str. 1—90. — Del II: Mala pevka. Igrokaz u 5 dejanjih. Iz nemščine po Krišt. Schmidtovi: „Die kleine Lautenspielerin“ poslovenjen str. 91—216. — Del III: Različni spisi. Zlato tele. Ubožen premožen. Kdo hoče šnupati? — Ker so boljše pesmice njegove — večkrat ponatisnjene — sploh zuane in se v omejnjeni knjigi lahko dobivajo, naj se kažete tu na primer le po Drobtt. l. 1851: Smilenje, in zlasti gledé opazke Lendovšekove str. V. VI: „Slovan bil je z dušoj, s telom . . . Literarno zedinjenje vseh Jugoslovanov, a pred vsem Slovencev in Hrvatov, veljalo mu je kot neobhodna potreba“, po Novic. l. 1865: Vojaški oče naš.

Smilenje.

- | | |
|---|--|
| 1. Gospod moj Bog! oj kadar moje žile
Bo stresil enkrat mi mertvaški mraz;
In kadar smert poljubi moj obraz
Tačas naj sodbe Tvoje bodo mile! — | 2. Bo moja duša rešena telesa,
Katiro jemle mi notrajni mir
Bo duh — pravice Tvoje spoznal vir,
Naj milost kane 'z Trojiga očesa! |
| 3. Tačas bo sleparija vsa nehala
Lepota prava večno bo ostala
Nedolžna duša se v nebó dignila. | 4. Očeta večniga veselje pila.
Prokleti greh, in vse ostudne želje!
Oh Jezus bodi serca mi veselje! — |

Vojaški oče naš.

- | | | |
|---|--|--|
| 1. Oče naš, Bog Gospodine,
Ki z nebesne gor višine
Pravo vladaš dole sve,
Ki na zemljo blagor liješ
In za rate šibe viješ,
Čigar ime sveto je! | 2. Daj v kraljestvo svoje slave
Dojti nam, če boj krvavi
Siloma potolče nas;
Jaki Bože, Ti nas vódi,
Volja Tvoja v vék se zgódi,
Jer smo Tvoji svaki čas! | 3. Daj nam kruha — ne obilo
Samo le za tvrdo silo —
Za vojaške lake dni;
Zbriši nam zagrešne čine,
Tudi dušmanu krivine,
Ki će piti našo kri! |
| 4. Verni dragoj domovini
Stati čemo slavski sini,
Kadar boja počí dan;
Ali zmagane psovati,
Drzno mor in rop iskati,
To skušnjavo tiraj v stran! | 5. Oče! jači našo snago,
Kloni nam slovito zmago,
Reši nas od svakog zla!
Večni! Tebi se priznava
Vekovita čast in slava,
Amen, amen, slava sva! | |

Janez Dragotin Šamperl r. 17. maj. 1815 na Gomili pri sv. Urbanu kraj Ptuja, v šoli bil v Mariboru in v Gradcu, ter je — dovršivši modroslovje — u. 21. avg. 1836. Spisal je:

a) Navuk v peldah. Lepe zgodbe in koristne povesti za otroke od P. Ilga Jaisa. Po predelani, popravljene in pomnožene Buchfelnarjevi zdači z nemškega poslovenil Janez Dragotin Šamperl. S kipom. V Gradcu, v zalogi F. Ferstlnove (J. L. Greiner) kni-garnje 1836. 8. XII. 99.

b) Slovenija l. 1849 ima str. 320—325 nekaj njegovih pesmi, katerih je v rokopisu 27 prevzel pesniški prijatelj Stanko Vraz, ki je tudi ondi priobčil na pr. Zdih-leji (Neprašaj neprašaj kaj mene mračí, — Kaj rozíce z lica mi jemlje; — Neprašaj, zakaj jaz prečuvam noči, — Okó ob polnoči ne dremlje itd.); Luni (Lepa luna kak v tihoti — V nočnih meglah ti igraš itd.); Moje 20. leto (Že dvajsti je preteklo — Dobe moje zmladlet itd.). —

c) Cvetje slovenskiga pesništva. I. Macun. 1850 — ima na pr. pesem: Kreganje (Naj mi para pride le, — Naj mi pride k hrami! — Rajši v kečmo kvartat gre, — Kak večerjat z nami itd.); Voznik (V neznani zdihujem siromak globočini, — V oklopih pretežkih po tleh se valim itd.). —

d) Novice priobčile so na pr. l. 1849: Kazavec ceste; l. 1850: Žirōvnica (Hopsa hola tralajla! — Kak je gora visoka itd.); l. 1857: Pesem o suši leta 1834 itd. — Kaj več o pesniku glej: Knjiž. Zgod. Macun str. 88—90; Kres 1883 str. 45 itd. — Na primer bodi po Novicah l. 1849 (cf. v Novic. 1845: Razne pota — Rodoljub Ledinski):

Kazavec ceste.

1. K polni lajti.

Kod je k polni lajti cesta?
 Sončni kjer bleši se kraj
 Z Bogam 'z svojga skoči gnjezda,
 V žitno polje se podaj:
 Tam z lopato skerben bodi,
 S plugom sèm in tamo hodi!
 Odtod cesta v gumno pelja,
 Z gumna pelje v lajto, v klét,
 Če bo zmanjkala ti melja,
 Imaš v mlini kaj zemlet, —
 Tod se k polni lajti hodi,
 Tod z lopato skerben bodi.

2. K donarjem.

Ktera pot pa k rajnšku pelje?
 Očeš ti do rajnška prit',
 Naj se ti ne vtoži dela,
 Net ne hodi v kerčmo pit:
 Če gredoč te žeja najde,
 Naj pri čisti vodi prajde.
 Pazi, da se ne sramuješ
 Plesniviga krajcarja;
 Krajcar trikrat če poštuješ,
 Tak za plač ti grošek da:
 Krajcarje če tak ediniš,
 V kratkim celi rajnšek gviniš.

3. K prazniku.

Kod pa naj ravnejši pelja
 Pot k veselim prazniki?
 V tjednu če se ojstro dela
 Brez nesreč in žalosti,
 Tak v soboto na večar
 Gre giban'ca na lojar.
 Drugi den nas jarno zvoni
 V cerkev k meši vabijo,
 Ino gor k nebeškim troni
 Svete pesme romajo;
 Vsi se v praznik veselimo
 In brez truda ga svetimo.

K siromaštvu.

Ktera pot sromaštvo kažeš?
 Da zogibat' se ti znam.
 Ti zogibat? Aj, kak lažeš!
 Skoz pa te na sebi 'mam.
 Kjer so kvarte, kjer je vino,
 Tam živiš ti nad živino.

Idi 'z ene kerčme v drugo,
 Kvartaj ino pij, stepuh!
 V eni boš, da ne bo dugo,
 Najšel en kanjer za kruh.
 Tistiga na ramo vzemi,
 Očenaš in pal'co premi!

Še en lonček bo v kanjeri;
 Ko te žeja rada 'ma,
 Studenec če najdeš, kateri
 Čisto hladno vodo da,
 Kó boš žejen, ne pozabi,
 Ž njim enkrat vodé zagrabi.

Felician Globočnik r. 19. okt. 1810 v Braslovčah, mašnik l. 1833, tedaj mej prvimi učenci Slomšekovimi, naposled župnik v Grižah u. 22. nov. 1873. — Mej knjigami, ki jih je Slomšek spravil na svetlo, šteje se:

a) Martin mladi pušavnik, pripoved za otroke. Nach dem Deutschen: Gottfried der junge Einsiedler, von Christoph Schmid, bearbeitet von F. G. t. j. Fel. Globočnik l. 1836 (Mnemos. Slav. 164. I. Knj. Lend. 232).

b) Dvoje fantov. Blagi Fridolin ino hudobni Bric. Nekaj za stariše ino otroke, iz pisem Krištofa Šmida. Poslov. Fel. Globočnik. V Celovci 1841. 8. I—VI. 176. Nat. J. Leon (Lend. I. 237).

c) Čujte, čujte, kaj žganje dela! Prigodba žalostna ino vesela za Slovence. Poslovenil F. Globočnik. V Celovci 1847. 8. 123. (I. 239).

d) Koroške ino Štajarske Pesme . . . Ahacel . . . II. 1838. III. 1852. — Med njimi je Fel. Globočnikova (po III. nat.):

Veselica.

- Veselo na sveti živet'
 Si mormo prav lepo zapet';
 Le naj se nam serce ogreje,
 Molčati nobeden ne smeje.
- Ker pridejo žalostne dni,
 Se hitro nam vse premení,
 Nam cvetjé veselja odpade,
 Nas solze posilijo ráde . . .

- Ni tukaj ostaje za nas,
 Tud hrast se podere svoj čas;
 Če ravno slovo bomo vzeli,
 Ostanemo vender veseli . . .
- Prijateli! kaj je za to,
 Saj Oče nas združil spet bo;
 Pošteno le tako živimo,
 Da zopet se tam veselimo.

e) Djanje Svetnikov Božjih . . I. 1853. II. 1854. — Mej družniki, ki so s Slomšekom spisali je, imenuje se v predgovoru tudi Felician Globočnik.

f) Navod pobožnega življenja in lepega zadržanja. Gl. Ponovilo potrebnih nauk za nedelske šole na kmetih. U Beču 1854. 8. I.—IV. 742. (I. Lend. 246—7.) Poleg Galura Bernarda knezoškofa Briksenskega posnel Felician Globočnik. Obsega str. 207—314: Od dolžnosti Boga ljubiti in častiti, od človeka in človeškega rodu, potrebne pomoči k lepemu zadržanju do ljudi, od zadržanja ljudi, ki morajo skupej živeti, od zadržanja zunej hiše ali doma, v mnogoterih okolišinah in do mnogoterih ljudi, do neumne živine itd.

g) Po Drobtincah od l. 1848 do 1859 nekteri spiski in spevi na pr. l. 1848: Zlata svatba; l. 1856: Moja tičica (Preljuba moja tičica! — Vsa ljubezniva pevcica! — Le pevaj, spevaj mi sladko, — Da mi serce ožvelo bo! itd.); l. 1858: Deklica ob dekliških duhovnih vajah itd. — L. 1859: Janez Goličnik, nekdanji Grižki fajmošter, kjer piše Felician Globočnik na pr.:

„Slavne dela verlih móž so lepa svetla luč, ki prijazno sveti vsim, kateri jo ljubijo; ona se ne sme povezniti, temuč na svečnik postaviti, da jo pošteni ljudje vidijo, in Očeta luči hvalijo, od kterega vse dobro pride. — Taka luč je bilo spomina vredno življenje čast. gosp. Janeza Goličnika . . . Ko so Francozi leta 1805 v deželo planili, sta fajmošter Goličnik in kaplan Vogrin nekoliko zatega in srebernega dnarja skrivaje v turn zazidala. Ob odhodi so Vogrin svoj mali zaklad vzdignili, Goličnik pa svoje v zidi pustili tudi o svojej smerti; žlahta je zasledila, da imajo dnarji biti; pa živa duša v Grižah ne vé, kje. Vbogo pošteno kuharco dolžijo in tako hudo napenjajo, da se v Celje h gospod Vogrinu prijoka. „Kaj velja, če niso še v zidi?“ pravijo dober gospod, in mahoma z sirotoj v Griže potujejo kraj zaklada pokazat. Kakor so mislili, tako je bilo; najdlji so česar so iskali, in dobri duši poštenje rešili. To naj premožne ljudi uči, kako nevarno je dnarje zakopati, alj pa vzdovati; pa tudi dobro in potrebno imeti dobrega prijatelja, kojemu lahko vse zaupamo. Pač je resnica: „Dober in zvest prijatelj je boljši ko dnar“ (Drobt. str. 94—100. Prim.: Jezičn. XXII str. 75).

Matija Vodušek r. 13. jan. 1802 v Dramljah, mašnik 1825, naposled dekan in opat v Celju u. 11. dec. 1872. „Rajniki je bil ljubljenec škofa Slomškega in ljubitelj naroda svojega slovenskega“, pišejo Novice (1872 str. 408) o smrti njegovi. — Vrstnik Slomšekov se je oglasil v knjižici:

a) Pesme po Koroškim ino Štajarskim . . Ahacel . . l. 1833, kjer se str. 38. 39 po III. nat. z njegovim imenom nahaja pesem Štajarska:

Prijaznost žlahtna roža.

- | | |
|---|---|
| 1. Poznam eno rožico, prelepo cveti,
Nar žlahtnej med družimi ona diši;
Naj zalša človeka srebro in zlato,
Še lepši ga ona ozalšala bo. | 2. Vse želno jo jiše, tok star, kakor mlad,
Iz celiga serca bi vsaki jo rad;
Alj malokateri jo dobro pozná,
Veliko jih zbera, in se ogoljfa. |
| 3. Na polju življenja veliko jih je,
Pa ena le stori nam srečno sercé;
To pravo boš samo po duhi spoznal,
Goljfi vi nikdar da bi roko podál! | 4. Te reva zadéva, ti roko podá,
Alj delo zagreva, te hladno pihlá;
Te žalost obhaja, sovražtvo pekíl,
Te z ljubo prijaznostjo ona hladí. |
| 5. Spotike zakriva, po poti pelá,
Ljubezen oživlja, sovražtvo končá,
Dremavca, zaspanca k čednosti budí,
Lažnive, goljfi ve od sebe podí. | 6. Le cveti, o roža! med nami lepó,
Tvoj duh naj nam daja življenje sladkó;
Si lepšala serce, boš lepšala še:
Prijaznost je, rožica, tebi ime. |

b) Dve lepe reči za pridne otroke: I. Velikonočna pisanka alj pirh. Spi-sal M. V. t. j. Matija Vodušek. V Celovci l. 1838 (I. Lend. 236).

c) Mnemosynon Slavicum . . Slomšek 1840: Pokojna govorica, na pogrebišini rajniga fajmoštra (str. 91—95). Mertvaška govorica, na pogrebi rajniga šolskiga vučenika Franca Rozarja (str. 96—101). Žalostna beseda na pogrebi žlahniga gospoda Posek Karlna (str. 102—105). Priložna beseda k' polagi vogelniga kamna. Keršanska beseda ob zgotovljenji cerkveniga turna v Spitaliču. Cerkev ino turn podoba moža ino žene. Govoril Matija Vodušek (str. 106—119). — V razgled bodi nekoliko iz mrtvaške govorice rajnemu šolskemu učeniku za nauk in v tolažilo sedanjim učiteljem:

„Tako smo pale eno procesjo odpravili! . . Ino komu ta žalostna procesja veljá? Našimu ljubimu Rozarju Francu, vučeniku toljko pridnimu, ne le samo Loške fare, temuč tudi naših stranskih far. — On, ki nikolj nobene procesje opustil ni, sklene dones z' procesjo svoj pozemelski hod. — Njemu, ki nam je v procesjah toljkokrat lepo prepeval, dones v zadni procesji drugi odpévajo! . . Sreča za rajniga ino za vas, de se tukaj dones ponovi, kar se je nekdej, kakor nam sv. evangelj pripoveduje, per pokopališi Lazara v Betanji godilo, ker se je vsmileni Jezus za svojim mertvim prijatlam posolzil, in ljustvo djalo: „Poglejte, kako ga je ljubil!“ Ravno tako tudi jez dones na pogrebi rajniga Franca lahko rečem: Poglejte truno ljudi krog njegoviga groba, — vidite kako procesjo naredijo hvaležni farmani svojmu rajnimu vučitelu! Glejte, kako se solzijo! Resnično so ga za ljubo imeli! . . Ako pričate, kakor vidim, vsi, de ste dobriga, pridniga učenika imeli, tako tudi skažite v svojim življenji, de se je nauk lepih čednost vas tudi prijel, zakaj dober vučenik le v tem svojo hvalo ima, de ga lepo pošteno zadržanje njegovih učencov čestí . . Dobri ino pošteni učenci pa bote, ako lastnosti dobriga šolskiga vučenika posnémate.

Pervo znamenje dobriga učenika je poterpežljivost. Poterplenje vsakiga človeka srečniga ino zadovolniga stori; ker slabosti drugih lahko prenese, lastne težave pa voljno poterpi. Alj ni bil tudi rajni naš Franc gola poterpežljivost? Povejte vi otroci, koljkokrat ste se zmotili in pregrešili, koljkokrat razžalili rajniga; ali so se pa oni kdaj nanevolili vas vučiti ino svariti? ali so vas kdaj gerdo kleli alj zmérjali? — Še hude besede ni poznalo nja pohlevno serce. Koljkokrat je rajnimu zdaj per šoli, zdaj per kori, pa per cerkvi alj domá na skriž hodilo, — ali ste ga kedaj togotniga videli? Pač kar! Poznali so vsi poterpežliviga moža, ino od njega se je reklo, de žolča nima. — Oj kdor tako srečno sam sebe premaga, njemu lep venec v nebesih cveti itd. —

Drugo znamenje dobriga vučenika je pridnost, ki težke dela lehke stori, ino terplenje v veselje premení. Vučite se od svojga rajniga vučenika nevtrudne pridnosti. Nad tri sto otrók je vsaki teden preučil: ali kaj takiga ni velike pridnosti priča? . . Drugi delavci imajo saj o praznikih mir in svoj počinek, rajnimu se je pa delo ob nedelah pomnožilo. Kako priden je rajni bil, njemu je cela fara priča; sad njegovega truda se očitno vidi, kar je svojih štir ino dvajset let v Loški fari dobriga storil. Malo jih je v fari najšil ob svojim nastopi, ki bi bili pisati ino brati znali; zdaj per njegovim odstopi jih malo najdeš, ki bi brati ne vedeli. Kar zdaj otroci že zastopijo, so svoje dni le vučeni znali; kar je zdaj za vsakdanji kruh védeti potreba, to je bila nekdej posebna čast; kar se zdaj brez vse zamude lahko zapstoj zvučí, je bila svoje dni draga šola. — Cela fara sedaj lepše ino boljše lice ima, ko ga je pred štir ino dvajsetmi letmi imela. . . In kaj je dajalo njegovi pridnosti tak spéh?

Njegova preblažena ljubeznivost, ktira je tretje znamenje dobriga vučenika ino katira je strila, de so otroci sami od sebe v šolo hiteli, ino le k njemu tišali. . . Nihčer ne spozná, tako hitro ljubezniviga serca, ko dete naj še tak mlado bo; ono per priči vé, kdo mu je dober. Otroci, če ravno otročji (polni norčave), nimajo tistiga naj

raji, kateri bi z njimi norčoval, ampak tuga, ki vé z njimi pametno in po otroško naj bolj ravnati. . . Kakor hitro ob leti šolo je odperl ino se otrokam oglasil, rekoč: „Najte malim k meni priti!“ so k njemu tekli od vsakiga kraja, ker so poznali mili glas dobriga pastirja itd. . .

Še ena zala čednost je lepšala rajniga našiga Franca, katiro za njim posnemati imate, namreč: ponižno pohlevnost, ki je šterta potrebna lastnost dobriga vučenika. Kakor je hotel, da so mu bili otroci pokorni ino ponižni, tako bil tudi on ves pohleven, pokoren ino ponižen svojim višim. Šest fajmoštrov in dvanajst kaplanov se je za njega dni premenilo, pa z vsemi se je lahko zastopil, ker je dobro vedel, de se naša pokoršina, pohlevnost ino poterpežljivost per nas spremeniti ne smé, naj že bolj ojstre alj bolj mehke oblastnike dobimo. Le samo ona je prava vučenost, ki se v pravim, ponižnim ino pokornim zaderžanju spozna itd. itd.“ —

d) Sodeloval je pri Hrani evangelskih naukov (I. Lend. 234) in po Drob-
tincah od njih začetka. Tako je brati v Drobt. 1846 na pr.: Keršanski nauk od sedme zapovedi božje. Beseda na pogrebšini g. Zigmunda Juvančiča, dekana na Laškim. L. 1847: Keršanski nauk po domače za rokodelske učence, nedelske šolarje ino druge preproste ljudi, ki brati ne znajo alj ne vtegnejo (str. 215—225). — L. 1851: Karl Kepel, učenik, organist itd. L. 1852: Blagoslov nove monštrance; l. 1853: Pridiga o procesii za dež; l. 1855: Andre Sdoušek, fajmošter itd.; l. 1856: Pridga pri zlati poroki starišev in pri novi maši svojega brata Štefana Voduška (str. 109—121); L. 1861: Martinovo itd. — Posebej je on vredoval jih tri leta, in to so:

e) Drobtince za novo leto 1848. III. L. Na svetlo dal Matija Vodušek, apat v Celi. Nat. Jeretinovi nasledniki 8. str. 287. — V predgovoru pravi: Slovenci! Na Vam nove Drobtince za novo leto 1848, ki se jih je pa le en zvezek nabralo, veselim bravcam za kratek čas ino podvuk. . . Potem, ko so namreč Visoko prečestiti Mil. G. G. Anton Slomšek iz Celske apatije na Sedež Lavantinske škofije preselili se, ino prijeli velike opravila in vikše skerbi, niso več vtegnili se pečati z naberanjem malih drobtinc. Meni se je sporočila skerb za naberanje slovenskih zostavkov za slavni letnik, de bo po svojim namenu naprej ostal zbér lepih naukov ino pogerjena krušenca slovenskiga slovstva. Misli sim, de se temu delu ne smem odreči v Celi, katero mesto je sreda Slovincov, kamor se zostavki od vsakiga kraja lahko stekajo ino pošiljajo; kjer Drobtince tudi svojo tiskarijo ino zalogo imajo. Toljko rajši sim se tega dela lotil, ker so Njih Škofova Milost pregled naberanja si obderžali in za varha toliko všečiga letnika ostati blagomilo dovolili itd. —

Drobtince za novo leto 1849. L. IV. Na svetlo dal M. Vodušek, opat v v Celi. Nat. v Celovci Leon XIV. 8. 219. — V predgovoru piše na pr.: Kakor smo svoje mlade dni po golicah jagode brali, jih na niti napelali ino jih cele patanoštre razdajali med svoje tovarše, de so si njih žlahniga duha z nami vred navžili: tako naberamo sedajne dni žlahne jagode keršanskih resnic, lepih pripoved, poštenih pesm, ino drugih koristnih naukov in jih podamo že zdaj v šterti zvezek napelane Drobtince slovenskim bratam ino sestram za duhovno hrano, de se navdajo z lepim duham ino jih berejo za svoj kratek čas v poštenimu veselju. . . Dan današen je toliko bol treba se praviga uka deržati, kolkor več je zmotnav in sleparije po svetu. Zlast je lansko leto 1848 veliko lažnivih prerokov ino capastih pism na svetlo spravlo; super take zmotnave so Drobtince prav koristno ino močno zdravilo. Berite jih radi, dragi Slovenci, pri njih bote lahko zdrave pameti ino zdrave vere ostali itd. —

Drobtince za novo leto 1850. L. V. Na svetlo dal M. Vodušek, opat v Celi. Nat. v Celovci Leon XVI. 8. 256. — Iz predgovora bodi na primer: Slovenci!

Drobtince so včakale svojiga petiga leta. . . Mnogodne zaderge so letašnemu tečaju nasprotvale, skoro nevolje lanskiga leta nam Drobtince pokopale; saj je vse skoro le v golo posvetne novine gledalo. Serce je ljudem vmiralo čitati alj brati — pa tudi pisati tečniga kaj. Nevolja je koljko toljko minula, vajena roka letniku zopet pod pazuhu segla, prijateli berzno pomogli, ino letnik se je napolnil z prav zalimi rečmi, kakor zau-pam itd.

Mihael Stojan r. 1. sept. 1804 v Tebarjih poleg Celja, učil se v Celju, Ma-riboru, Gradcu, Celovcu, mašnik l. 1829, služil duhovnik v Trebovljah, pri Novi Cerkvi, v Reki, od l. 1839 na Gomilskem, od l. 1846 dekan v Braslovčah, kjer je u. 10. apr. l. 1863. — „Rajniki so bili eden najsrčniših prijatlov rajnega škofa Slomškega, in eden iz tistih časov, v kterih smo domoljube še na prste lahko prešteli. Ponižen in pohleven mož so bili nevtrudljiv delavec v vinogradu Gospodovem pa tudi izvrsten slovensk pi-satelj“ — pišejo Novice 1863 str. 118. — „M. Stojan, mož v vsakem oziru po volji Božji, slovensk pisavec in izversten domoljub, soseben prijatelj ranjcega škofa Slomškega“ — pravi Danica 1863 str. 95. — Pisariti jel je slovenski zgodaj s Slomšekom in prva njegova knjiga utegne biti:

a) Molitevna ura pred sv. Rešnim Telesam okoli l. 1832 — v Celovcu; b) Nauk porodništva za babice po nemških poslovenil krog l. 1837 — v Gradcu; c) Hrana evangelskih naukov — spisali dušni pastirji — mej njimi bil je M. Stojan (Zbr. Sp. I. 234); d) Troje ljubeznivih otrok: Kapelica l. 1838 sp. M. Stojan (I. 232); e) Mnemosynon Slavic. 1840 str. 16—27; Govorica k' prvimu obhajilu otrók. Iz nje bodi na primer:

„Denašna nedela se imenuje bela nedela, ino ravno to ime se ji po pravici spo-dobi. 1. Že v' starih, prvih časih keršanstva je to ime dobila ker so tistokrat odrašeni ljudje, nevero zapustivši, v keršanstvu dobro podučeni, na veliko saboto ker-šeni bili. Per svetim kersti so lepo belo oblačilo dobili, ktero so do perve nedele po veliki noči nosili, vsaki den v njem oblečeni v cerkev prišli ino po tem, ko so denašno nedelo vsi skupej sveto obhajilo zopet prijeli, svojo božjo službo zvesto opravili, so belo oblačilo izslekli, ga shranili, ter so v družbo drugih kristjanov stopili, ino se po šegi svojiga stanu nosili itd. — 2) Ravno za to je sveta cerkev zapovedala, da mora vsak odrašen kristjan, če hoče njeni otrok biti, v svetim velikonočnim časi oblačilo svoje duše skoz zakrament svete pokore tako lepo očistiti, de bo vreden jiti k sveti mizi božji. Tudi vsak le koljkaj skerben kristjan si perzadene, de do denašne nedele belo oblačilo gnade božje nazaj dobí, ter se spet s svojim Jezusam sklene. Po vsim tem se lahko spozna, zakaj se denašna nedela med vsimi drugimi po pravici bela nedela imenuje itd. — 3) Tretjo veliko pomembo denašne bele nedele dones tukaj očitno vidite: izvoljeno število . . . mladenčičev ino . . . devic (deklic), ki so bili pred . . . alj . . . letami ravno na tim sv. mesti keršeni, na katerim zdaj krog mene sto-pijo, in zavupam, na duši čisti in pobožni, kakor snažni na telesi . . . Zavupam, de ne bojo nigdar pozabili imenitniga dne svojiga perviga obhajila, kteri častitlivi den jim je dones prav za prav bela nedela itd.“

f) Svetiga Franciška Zalezja nekdajniga škofa v Genevi Filoteja alj pri-jazna roka pobožno živeti. Poslovenil ino z molitvami za cerkuv in nekerimi drugimi pomnožil neki dušni pastir — Mihael Stojan — Lavantinske škofije. Pregledal ino priporočil Anton Slomšek, Vozeniški fajmošter. V Celovci 1842. 8. 350. Nat. J. Leon. — II. 1851. 8. XIV. 337.

g) Voditelj proti oblubljeni deželi. Nauki, tolažleji ino molitve za bolne ino vmirajoče kristijane. Na svetlo dal Mašnik Lav. Škofije. V Celovci 1843. 8. 212. Nat.

J. Leon. — „Bukve. Takih ene, ktire za drugimi predobrimi, v Ljublani na svetlo danimi v keršanske hiše si pota išejo, so tudi pričajoče. Spisane so večidel po nemških bolniških bukvah Gospod Martina Prukerja, nekdaniga fajmoštra na Pajerskim itd. — pravi v „Predgovoru.“ — Na koncu se nahaja: Synopsis ritualis Romani in visitandis, providendis et adjuvandis infirmis — qua appendix — str. XXXV.

h) Sveti Evangelji z' molitvami ino branjam na vse nedele ino gode. V Celi. (Kerš. nauk. Križov pot. Navadne litanije ino pesmi.) I. 1845. — II. 1850. — III. 1857. 8. str. 661.

i) V Novicah nahaja se nekaj njegovih lepih in podučljivih sestavkov. — „Poleg velikih kupov bogoslovskih knjig in časopisov si našel pri njih vse, karkoli se je v slovenskem jeziku tiskalo, pa tudi v ilirskem jeziku so se marljivo vadili; in s posebnim veseljem poezije Kačičeve prebirali. Razun Novic, katerim so bili od prvega začetka poseben prijatelj in priden dopisovalec, so ležale na njih mizi tudi Ilirske narodne novine z ilirsko Danico in njeno sestro Zoro dalmatinsko“ . . . Na prošnjo Kmetijske družbe v Ljubljani so tudi visoko cenjeno knjižico k) Miloserčnost do žival spisal slovensko ter vravnali v keršanskem duhu, s čimur so se družbi tolikanj prikupili, da jih je izvolila za častnega uda svojega (Drobt. I. XIX. str. 158. — Primeri: Jezičnik XX. str. 7).

l) Ludovika Blozja napeljevanje h' keršanskemu življenju — je vravnal za Slovence in preskrbel, da sta knjigo v čedni obliki na svetlo dala dva mlada duhovna v Ljubljani (L. Jeran in N. Zic) l. 1847, 2. str. 126. — Spisal je nadalje dve molitveni knjižici: m) Ključek zlat nebeških vrat in n) Dušni raj; prva je bila trikrat, druga pa petkrat natisnjena v Gejgerjevi zalogi (Drobt. XIX. str. 158).

o) Nad vse pri srcu so mu bile Drobtince, v katerih se po vseh tečajih nahajajo njegovi vezani in nevezani spisi; tako na pri. l. 1846: Zadovoljna nona; l. 1847: Večerna pesm, Keršanska beseda za vojake; l. 1848: Nauk od pregrehe nečistosti str. 53—65; l. 1849: Korl Ljubej, mladine posebno dober pastir, Franc Ksaver Fričko, mašnik po volji božji, Kosič in vrabič, Tica nespametna; l. 1850: Sv. opravilo perviga sv. obhajila za otroke str. 46—58, Sreča svetiga obhajila, Večerno pozdravljenje Jezusa; l. 1851: Šola na Visokem; 1855: Brežna Mica; 1856: Predgovor o češčenji sv. Martina sploh in posebej v naših krajih, Nevkusova Elizabet, Počešenje presv. Serca Jezusoviga; 1857: Šestero premišljevanje, za Slovence nabral iz knjige: Katholischer Hausprediger — von Dr. Joseph Franz Allioli — Stojan (str. 87—120); l. 1858: Pokora na smertni postelji itd. — Za vzgled bodi v vezani besedi iz Drobt. l. 1849:

Tica nespametna.

- | | | |
|--|--|---|
| 1. Tičica prepevala
V hišici zeleni,
Sem no taj je letala,
V sili bla nobeni;
Pela je:
Dobro je
Tukaj le. | 2. Druge tice morajo
Živež si jiskati,
Po zimi zmerzujejo,
Morajo stradati.
Men' se pa
Vsakiga
Dosti da. | 3. Jastreb vgloda tičico,
Se pred okno vsede;
Pravi: Oj ti srotica,
Gledaj nas sosede;
Prosti smo,
Kar hočemo,
Počnemo. |
| 4. Z verha v verh se vzdignemo;
Gore no planine,
Vesi, mesta naše so,
Hribje no doline.
Letamo,
Pojemo,
Živiamo. | 5. Kadar zima bliža se,
Pa za soncam gremo;
Če nam tukaj merzlo je,
Tople kraje vemo.
Tičica
Lušno je,
Vzdigni se! | 6. Tica z hišce se spustí,
Jastreb jo popade;
Ko jo davi no morí,
V smeđu jo spodbáda:
Tičica,
Zakaj s' pa
Z hišce šla? |

Kdor prederzno govori
 Sveti ver' nasproti,
 Te le oslepit' želi,
 Glej, de te ne zmoti;
 Spomni se
 Neumce
 Tičice!

p) Jako ljuba mu je bila Zg. Danica, v katero je večkrat dopisoval, tako na pr. l. 1849: Izreki sv. Nila opata od molitve (št. 13); Čuda božje v naturi rož in zeliš (l. 25); Sv. Avgušтина izpoved vere, kar tiče gnado, v kateri in po kateri popolnamost vere obstoji (l. 1849 št. 47 — 52; l. 1850 št. 1—5) itd. itd.

r) Marije rožen cvet — je knjižica za prve Šmarnice, poslovenil z duhovnim svojim pomočnikom Stojan. — Molitvene bukve s premissljevanjem in počesjenjem nar svetjših serc Jezusa in Marije. V Celovcu nat. Leon. 1855. 12. 414.

s) Naposled imenujejo se Drobttince, katerim je on bil vrednik po želji Slomšekovi, in te so:

Drobtince za novo leto 1856. Na svetlo dal Mihael Stojan, Braslovški dehant. XI. U Celovcu. Leon. X. 310. — L. XII. 1857. XX. 237. — L. XIII. 1858. VIII. 351. — L. 1859 — 1860. XIV. V Gradci str. 274.

L. 1856. Z Božjo pomočjo pride takej XI. tečaj „Drobtinc“ na svetlo. Priserčna zahvala Njih Milosti, prečastitemu Vtemelitelju tega letnika, in vsakega tudi pričujočega tečaja prvemu Pomočniku, pa tudi vsim drugim blagosercnim Gospodom pisateljem, katerih sostavke pričujoč tečaj zapopada! . . . Temu tečaju se bo poznalo, da se je vredništvo premenilo: upam pa s prihodnim tečajem svojim visokim prednikom vsaj kake stopinje bližej priti, sosebno, ker se že zdaj delo prihodnjega leta po malem naravnava itd.

L. 1857. Poklone se spet s priserčnim pozdravom nov tečaj „Drobtinc“ vsim častitim bravcom . . . Sostavki obsegajo mnogoverstne stvari, kakor je „Drobtincam“ že od njih začetka šega; vodilo vsemu je pa „Eno potrebno“, prav kakor nam je svoje dni sloviti učenik Ahacel, on, mož v vseh vedah dobro znajden pa ves pobožin naročal, da naše pisanje bodi. To stori, da pobožen Slovenec toliko rad po „Drobtincah“ seže. — Bo tedaj sam sebi dobro storil, kdor si jih omisli. Dobro storil bo pa tudi svojim bratom, ker je čisti znesek v povzdigo našega še mladega slovstva namenjen — z a društvo sv. Mohorja. — Povsod se nahajajo društva, ki dobre knjige po niski ceni na svetlo spravljajo: nikarmo, da bi med nami tako društvo opešalo! Bi bilo pač vendar kaj prav, da bi vsak, ki mu je za povzdigo našega slovstva, pa za pravo keršansko omiko kaj, bil úd tega društva; sam knjige jemal, pa še po verh iz velike zaloge tega društva ktere kupil, spečati jih ali pokloniti komu, da bi vendar tudi mi t e r d n o „slovensko matico“ imeli itd.

L. 1858. Kakor poprejšnjih dvanajst prinese tudi pričujoči tečaj „Drobtinc“ mnogo-verstnega blaga. Zapopadek knjige pa tudi njeni obrazek — oboje stori, da se bo tečaj naverstil poprejšnjim vse pristojno. Za obrazek . . . letos podoba sv. Justa, Teržočana in zdaj patrona starega mesta Tersta in cele tamošne Škofije . . . Sostavki so po večini izvorni; da se je tudi še prevodov vmes naverstilo, ne more biti od škode: saj tudi vertnarji išejo še po drugot cvetlic, da jih med domače naverstijo, ne iz sile, ker domačih čez več imajo in jih še oddajajo; pa lepota verta se povikša, ko se verste cvetlic množé. Bog plati . . .! Priporočim se pa vsim tudi za prihodnji tečaj — za pomoč kolikor toliko: tudi drobtinčica se bo hvaležno sprejela.

„Mihael Stojan, knezo-škofjski Lavantiški duhovni svetovavec, dekan in far-mešter Braslovški, začasni vrednik Drobtinic“ — je naslov izvrstnemu životopisu, ki ga

je priobčil v Slomšekovih Drobtinica^h l. 1865—1866 str. 128—182 preč. Fr. Kosar, dekan Kozjanski, kjer je str. 159 brati p.: „Res je sicer, da kar slovnisko pravilnost tiče, se najdejo v vseh teh knjigah (Stojanovih) mnogi pogrški, pa tačasna pisava se ne sme meriti po stopnji sedanjega jezikoslovnega znanja. Reči se mora, da za svojo dobo so bili Stojan eden zmed tistih, ki so naj bolj čisto slovenski pisali, zlasti pa slog naj bolje v slovenskem duhu obračali“. . . „Naj lepši grobni spomeniki so tisti, ktere si človek sam v življenji postavi s krepostjo in dobrimi deli. In tako so storili Stojan. Kakor pisatelj so si častit spomenik postavili na zemlji slovenski; njih ime se bo v versti duhovskih pisateljev hvaležno imenovalo od roda do roda . . . Kakor mešnik . . . kakor dušni pastir . . . — Trojni spominek pa jim pripravijo tudi njih duhovni otroci, njih znanci in prijatelji. Hvaležna Braslovška fara je postavila na njih grob lepo kapelico, ki je stala nad 400 gld. Dolžnost škofije in slovenskega naroda pa so letošnje Drobtinice prevzele. Ravno s tem životopisom so hotle Stojanu spominek postaviti v domači škofiji, da se Stojanovo ime hrani kakor žlahtna svetinja za zgodovino škofijino; pa tudi spominek za slovensko zemljo, da kardkoli se bo zgodovina slovenskega slovstva pisala, se tudi dostojno opominjajo dela Stojanove.“

Simon Rudmaš r. 21. okt. 1795 v Št. Vidu v Junski Dolini na Koroškem, učil se v Doberli Vesi, latinskih šol v Celovcu, modroslovskih nauk v Gradcu, bogoslovnih v Š. Pavlu in v Celovcu, kjer je posvečen bil za mašnika l. 1821, in služil nekaj časa v Doberli Vesi, v Št. Andražu, od l. 1827 bil katehet in vodja glavni šoli v Celju, ktero je povzdignil v vzgledno s štirimi razredi, in vredil v deško in dekliško, od l. 1839 predstojnik normalni šoli v Trstu, od l. 1850 c. k. šolski svetovavec in nadzornik ljudskih šol na Koroškem, kjer je umrl 30. junija 1858. — Mnogo, premnogo se je trudil za povzdigo in razvitek ljudskih šol po mestih in po deželi, za dobre ljudske učitelje, za njih omiko in tudi za zboljšanje njihovega stanú, vtemeljil posebno ustanovo za podporo ubogih šolskih pripravnikov, šolo za sadjerejo in muziko, bil nadzornik tudi novi realni šoli v Celovcu itd. — „Rudmaš pa ni bil samo učen in izversten šolnik, bil je tudi iskren domorodec, da je malo taci^h. Koliko je na Koroškem za slovenščino storil, je vsakemu dobro znano; po vsi pravici se more imenovati največi steber slovenske narodnosti v Koroških šolah. Rudmaš je bil tudi slovenski pisatelj.“

Spisal je a) Potovanje v Krajclingo. — Da bi se z lastnimi očmi prepričal, kako so šole drugot uravnane, je obhodil Švajco in še nektere druge kraje, in kar je tu lepega in koristnega vidil in slišal, je popisal v slovenskem jeziku v knjižici „Potovanje v Krajclingo“, ki jo priporočujemo vsem učiteljem za berilo (Koleda l. 1859 str. 115).

Nekoliko časa bil je vrednik b) Jadranskemu Slavjanu, v kojem se nahajajo nekteri njegovi spisi.

L. 1851 napové se „Učiteljem ljudskih šol na Koroškem“ c) v Slovenski Bčeli (str. 60. 61) na pr.: „Poklican sem od presvitlega cesarja, naj lepše in naj žlahtnejše polje u svojej ljubej domovini obdčlovati. Da se za to visoko čest saj enmalo hvaležnega skažem in vas, ljubi učitelji, prav prijazno pozdravim, sem naménil, 400 rajn. — štiri sto rajnišov — kovanega denarja u c. k. avstrijanskih dvajseticah na to razděliti in obrniti, da bi ž njimi znotrajne šolske zadeve na višjo stopnjo povzdignul, in ljubezen do svojega materskega jezika obudil. Tih 400 rajnišov se bode takole razdělilo itd.“ — V ta namen jame v Slov. Bčeli l. 1851 spisovati: Kratek navod v število-slovje (Teč. II. sv. 1. str. 76—170 in sv. 2. str. 11—188) z naslednjo vpeljavo in skončavo: „Vidil sem čez deset lét v Terstjanskih šolah tako podučevati, da je nauk veliko dobrega in veselega sadja donesel. Kar sem tam s dobrim uspehom izpeljavati

vidil, bi rad vsim učiteljem svoje ljube domovine priporočil. Še nam mēnkajo bukvice, ktere bi pokazale, kako bi bilo naj boljše in naj hitrejše učence iz glave rajtati učiti. Za tega voljo pri tem nauku še kjer bodi na kej napčnega naletimo, in vidimo, da veliko učiteljev te nauk še clo nič ne pozna, ali pa da se pri njem tako obnaša, da sebe in otročiče brez dobrega sada muči (str. 76) . . — Tristavka (Regel de tri) . . Otroke u takem računjenju vaditi, ni prazno slamo mlatiti, ves trud se pozdej obilno poplača. Tako vajeni otroci bojo pozdej vsak račun u številkah lahko, urno in brez pomote izdelati kos. — Kako in kedaj se pa imajo učenci k poslednjemu računjanju napelevati, bodemo prihodno leto se pomenkovali. S Bogom (str. 188)! — Spiše torej

d) Kratko številoslovje alj navod, kako učence iz glave rajtati učiti. V Celovcu nat. Kleinmayr. 1852. 8. str. 40. — Njegovo je menda v „Ponovilu potrebnih naukov za nedelske šole na kmetih“. U Beču 1854. — IV. Številoslovje (str. 373—423). Čvetera rajtbe drobežev, primere in ravnomerine, prosta tristavka; verižni račun, izrajtba obresti, družtinski račun, izrajtba zmesi, dobička in zgube, mere itd. (Slomšek. Zbr. Sp. Lend. I. str. 247).

e) Povabilo k družtvu sv. Mohora l. 1852 je podpisal tudi Simon Rudmaš, c. k. šolski svetovavec na Koroškem, v začasnem odboru, v kojem je marljivo deloval. — V Drobotincah l. 1853 je priobčil „Navod, kako bi se pervinci u nedelskih šolah pisati in čitati ob jednom, ali pisaje se čitati učili“. — Kakor v Bčelo, dopisoval je tudi v „Oest. Schulbote“ ter sostavil v nemškem jeziku „Beiträge zum Methodenbuche“. — Kaj vspesno je deloval po učiteljskih shodih, v kterih je skazoval šolnikom tudi djansko, kako naj se mladina podučuje v raznih tvarinah. Tako na pr. pri „Učiteljskem shodu v Št. Mihoru“, o kterem piše M. Majar: . . . Poslednič smo podpisali vsi pričujoči zapisnik. Popred ko k objedu gremo, je še rekel p. n. g. Rudmaš, — hočem še jedno prigodbo povedati: „Neki pošten kmet pride v gostilnico, se vsede k mizi, kjer je že nekaj gospode južinalo, si ukaže prinesiti tudi južino, se pokriža in obmoli pred jedjo po svojej navadi, ravno tako po jedi spet obmoli in se pokriža. Posmehovaje mu reče jeden gospodec: Ali pri vas vsi tako molijo pri jedi kakor ti? Kadar k tem svojim ljudem prideš, reci, da jih pozdravim. Kmetič odgovori: To ne smem. Naši ljudi bi me debelo in gerdo gledali, ako bi jih od nekoga pozdraviti hotel, ki ne moli pred jedjo in po jedi. Pri nas taki ne sedé pri mizi, temoč so le v hlevčičih (svinških). Se malo prikloni rekoč: „Zdravi ostanite gospod!“ in odide. V nekterih krajih, reče dalje g. svetovavec, opuščajo molitve pred jedjo in po jedi; mi to staro in lepo navado podpirajmo in kjerkoli jeden izmed nas zavzimplje pri kakoj gostiji prvo mesto, naj glasno obmoli pred jedjo in po jedi. To je g. Rudmaš tudi sadaj storil. Bili smo pri gostiji prav židane volje, pelo se je po nemško, po slovensko in še po italiansko smo jo skusili itd. (Slov. Prijatelj 1856 str. 130).“

Čisti znesek vseh spisov je Rudmaš odločil za pomnoženje svoje ustanove za podporo šolskih pripravnikov. — Celjani so ga bili izvolili za svojega častnega meščana; Lavantinsko knezoškofijstvo za škofjskega duhovnega svetovavca; Teržačani za srenjskega svetovavca, kajti silno se je trudil kot vodja teržaških šol za povzdigo in pomnoženje ljudskih šol in za potrebne poprave v šolskem poduku. Gl. v Slovenski Koledi za l. 1859: Simon Rudmaš, c. k. šolski svetovavec in nadzornik ljudskih šol na Koroškem (str. 110—116). — „V obhoji je bil sama prijaznost in dobrota; vse, kar je zamogel, je razdelil med uboge; posebno pa je podpiral šolske pripravnike, da bi si iz njih priredil čedalje več sposobnih učiteljev za ljudske šole. Z Rudmašem je padel močen steber narodnosti naše na Koroškem; v njem so zgubile šole in ubogi učitelji svojega naj skerbnjšega varha in naj boljšega očeta. Naj mu sveti večna luč (Glasnik Slov. 1858. 2 zv. str. 37)!

Med zaslužnimi možmi, o katerih se v slovstvu slovenskem malo govori in piše, je v prejšnjem stoletju še **Štefan Kemperle**, in v sedanjem **France Bilc**. — Kar o prvem vém, nahaja se v „Slovenski Bčeli“ (IV. 1853 str. 43. 44), kjer piše o njem „Ipauc“, da je bil fajmošter v Ločniku, skorej popolnoma furlanski fari blizo Gorice, od l. 1771 do 1789 in je poslovenil evangelij sv. Matevža in sv. Marka, sv. Lukeža pa le do 16. poglavja. V tamošnjem farnem arhivu se hrani rokopis: „Evangelia secundum Matthaeum, Marcum et Lucam in carniolicum idioma translata a Stephano Kemperle, Caes. Reg. Parocho Lucinici.“ Ta napis je pristavil naslednik njegov A. Leonardis. — Rokopis slovenski šteje 34 drobno in tesno popisanih pol in folio; na čelu mu je predgovor, v katerem se kratko pa dobro razlaga, kaj je novi, kaj stari testament, in kaj evangeli; imenujejo se vse 27 bukve novega testameta; na sredi je potem evangelski tekst slovenski, na zunanji strani so mnogoštevilne glose ali razjasnjenja težjih besed, izrekov in odstavkov, na znotranji citati iz stare zaveze; na koncu pa je rokopisu pristavljen mali slovar (od pismenke p do zadnje abecedne črke), kjer pové, kako se vsaka reč, ki mu je bila pri tem prevodu potrebna, pravi po a) Krajnsko, b) po Koroško, c) po Slovensko in Bezjačko, in d) po Hervaško itd. — O besedi bodi na primer:

„Kadar je pak Jezus bil rojen v Betlehemi v Judouski deželi, o času Erodeža krajla: pole, tedaj so prišli modri od jutrove dežele v Jeruzalem inu so djali: Kej je ta vnuvič rojeni Judouski krajl? Mi smo njegovo zvezdo vidili v jutrovi deželi, inu smo prišli njega molit. Kadar je letu Erodež krajl slišal, se je ustrašil on, inu ž njim red vsa Jeruzalem. Inu je pustil vkup poklicati vse Višefarje inu Pisarje mej folkom, inu je nje izvprašoval: Kej bi imel Kristus rojen biti? Ino oni so k njemu djali: V Betlehemi v Judouski deželi. Zakaj letaku stoji pisano skuzi Preroka: Ino ti Betlehem v Judouski deželi, nesi kratku nikar nar manša mej Viudi Juda: zakaj iz tebe ima meni priti ta Viuda (t. j. vojvoda), kateri bo gospodoval čez moj izraelski folk itd.“ (Mat. II. A. — Slov. Bčela. IV. 44).

„Takrat, ko je na Slovenskem toliko domorodcev bilo, kolikor je zdaj čitavnic, tedaj je živel v Harijah na Notranjskem mlad učen duhoven, ves vnet za blagor cerkve in svojih rojakov in za povzdigo slovenskega slovstva. Ime mu je bilo France Bilc. Rojen je bil okoli l. 1784 v Bistrici na Notranjskem; dokončal je latinske in bogoslovske šole izverstno in potem je pastiroval v Tomaju, v Postojini, v Ternovem in poslednjič v Harijah, kjer je u. 5. maja l. 1824, a pokopan bil po svoji želji v Ternovem. Učenik in potem najzvestejši prijatelj mu je bil Vodnik, kateri je rad k njemu prihajal v Bistrico in v Harije itd.“ — Pisal sem o njem jaz v Jezičniku IX. 1871 str. 10. — Nekoliko se omenja v Novicah l. 1858 str. 58, a življenje njegovo je popisal sorodnik njegov, vrli J. Bilc v Koledarju družbe sv. Mohorja l. 1865 str. 28—32, kjer je na pr. povedano, da je dobro znal jezik ruski in srbski, da je do cara ruskega zložil krasno pismo, nabiral Vodniku besed za slovar, skladal pesmi, bil izvrsten govornik itd. — V dokaz temu bodi začetek pa svršetek iz žalostinke, ktero je zložil bil Vodniku in se nahaja v Vodnikovem Spomeniku (str. 43. 44) ž njegovo razlago nekterih besedi:

Iztiska žalost prevelika mi solzé,
 Prot' nebu mlo gledam in zdihujem,
 Vesele prejšne žele zlo se razkadé,
 Glej, tist' mi manka, kiga požalujem!
 Oh dragi Vodnik dragi! vže si zginil nam;
 Nemila černa smert je prehitela,
 Prezgodaj tebe vzela, spravla v večni hram;
 Kogá ne bo ta žalost pač zadela?

 Ljublanca bližnja, bratec, naj tvoj grob hladi,
 Ki mimo tebe teka no postaja,
 Z katero živa Sava zavod lep ti stri,
 Pa v tem' naj tica petje ti obhaja.
 Povišal si učeni Vodnik srečno nam
 Slovenšino, to zviša tvojo slavo,
 Pa truplo tvoje naj počiva v miru tam,
 In zemlja naj ne dela teb' težavo.*)

*) Vila die Nympe. Ovdoviti verwitwen, verwaisen. Kal der Keim. Tuga der Gram. Stare dobe Urzeiten. Slovina Slavenfreundin, Slavengöttin. Tok der Köcher. Peretnice Flugfedern. Slovenja Slavenland. Starinar Veteran. Zgodovina Geschichte. Slovenčavc Slavist. Slave Philomele. Popevka die Muse. Raja Chor, Singchor. Skladati elegeisch singen. Pinka die Leyer, von pinkati, pinklati Leyer schlagen. Žalovina Elegie. V polju svetga Keršovana im Felde d. i. im Gottesacker des heiligen Christoph. Ovenčati bekränzen. Cvetarica die Flora. Vonj Wohlgeruch. Zavod die Revier, der Distrikt. Slava der Ruhm.

Štefan Modrinjak r. l. 1774 v Središču poleg Ormoža, latinskih šol učil se v Varaždinu, modroslovnih in bogoslovskih v Gradcu, u. župnik pri sv. Miklavžu blizu Ljutomera l. 1827. Knjižico Modrinjakovih pesmi, ktere je rajnega bratič Lovro rešil pogube, dobil in shranil si je Stanko Vraz, in po njem so tu in tam prišle ne-ktere vže tudi na svetlo (Novic. 1854; Zora 1876; Kres 1881—3 itd.). Jako jih hvali Vraz na pr.: „Sudim da su žeženo zlato, pravi ures poezije slavjanske. Iz njih sbori pravi, čisti um slavjanski glasom domorodnim; misli uzvišene, izložene obrazi sjajnimi fantazije, zdrave, skore, uznešene itd.“ (Gusle i Tambura str. 158. 159). Na razgled bodi začetek pesmi (l. 1813 gl. Kres III str. 522):

Zadnji človek je na svéti,	V nadrah maternih se shrani,	Erjav kakti Judaš bódi!
Ki svoj rod za nič drži:	V njeni rejji se zredi;	Naj te pes za plotom jé!
Zapstoj so mu rožni cveti;	Mačoho oslépno brani,	Med Slovence naj ne hodi,
Njemu nikaj ne diši.	Mater pa za nič drži.	Ki je prav Slovenec né!

Fabula.

- | | |
|--|--|
| 1. Enkrat en prevzetni dečarec odjaše
Po cesti z tak naglim kolopom iz paše,
Da grive briščiijo po zraki in rep,
Zpod kopit proč berni prah, kamen in črep. | 3. Zadremljena zbudi se baba pijana
Dirjočega mimo zagledne katana,
Prestrašena reče: „O gospoda moja!
Ste vidli kak jaše Sankt-Juri pozoja?” |
| 2. Po varaši jaše on z velikim skokom,
Zahuška veselo pod vsakim oblokom:
Na ulici hitro se stečejo ljudi,
No vsaki jašečem dečarcu se čudi. | 4. Bez ostroge, vuzde, brez žval in čapraka
Peklenskiga v zraki je dirjal lišaka.“
Na to se kobila na kamen pokrukne,
Puf! katana z herbta prek šinjaka smukne. |
| 5. O Muza pomiluj, potuži, poklaguj!
Kak sreča v nesrečo prehiti se z vagoj:
Prevzetnjak ki hvalo svò komaj podehnul
Žalostno se plače, da šinjak si spehnul. | |

(Cvetje jugoslavjansko I. 1850 str. 208. Knjiž. Zgod. sp. J. Macun 1883 str. 76. 77. Prim. B. Flegerič.)

Jakob Košar r. 14. jul. 1814 pri sv. Jurju na Ščavnici, učil se v Mariboru in v Gradcu, bil duhovnik pri D. M. Tolažnici blizo Gradca, potem dvorni kapelan vladike Sekovskega, u. 19. april. 1846. Jako čislal ga je Stanko Vraz, kteremu je nabiral narodne pesmi (vid. Narodne Pesni Ilirsk. 1839 str. 103—4) in Dr. Razlag, kteri

ga je opisal v zabavniku svojem „Zora“ l. 1852 in poklonil mu slovo v Drobtincah l. 1858. Košar je vže dijak vadil se v pisanju slovenskem; poslovenil je nekaj pesmi Schillerjevih, Horacijevih in Gessnerovih, pisaril najprej v Dajnkovici, poslej v Gajevici, kakor spričuje Dav. Terstenjak v „Zori“ l. 1872. I. str. 23. 98 itd., kjer je iz literarne zapuščine Jakoba Košara ponatisnjena tudi iz l. 1831 pesem na pr.:

Jutro.

Že svitla rosa polje moči,	Počasi megle se žarijo,	V žarečem zlati vse se sveti,
Že v hladnem jutri zarja počí,	No solnčni žari gor ležijo	No solnce je začelo vléti
V doline že se skriva mrak.	Skoz firmamenta velki krog.	Toploto svojo na bregé.
Iz morja modrega na nebi	Vu rosi vetrec travo gible	Zdaj mračna tema vsa premine,
Hiteče megle veter trebí	No silje se vu hladi zible,	Bleščíjo v zlati se pečine,
In žarno bliska solnčni trak.	Veselja zлива se natok.	No stermno čelo od goré.

France Cvetko r. v. Dornavi l. 1789, župnik v Lembahu, dekan v Ptuju, potem v Ljutomeru, u. v Mariboru l. 1859. Cvetkove spise posebno homiletičke prinašal je „Slov. Prijatelj“ v Celovcu l. 1879—1881 (Knjiž. Zgod. Macun. str. 73) iz raznih ogovorov na nedelje in praznike, v postu in posebnih priložnostih od l. 1825 do 1857. Na primer bodi iz pridige za Velikonočno nedeljo l. 1851 začetek v obliki „Prijateljevi“ (1879 št. 3):

„Vesel in posebno srečen je današnji dan . . . In res se na vuzem vse veseli; bogatec in siromak, mlad in star. Da se ta dan loži veselimo, zato smo v pretečenem postu šli k spovedi, prejeli sv. rešnje Telo in svoje duše umili; svoje hiše smo osnažili, nekteri so svojemu telesu novo obleko napravili, nekteri so v znamenje veselja zoro zjutraj vuzemnico (velikonočni kres) kurili in pri vseh hišah se danes tudi boljša hrana na mizo postavlja. Vse to se godí v znamenje posebnega veselja. — Med hranami današnjega dne pa se nektere nahajajo, ki se sicer skoz celo leto nikdar ne pripravljajo in ne zavživajo, ampak samo danes na vuzemsko nedeljo, na primer: rumenice ali pisanke, kterih se posebno deca veselijo. Odraščeni rumenice ali pisanke večidel le toliko porajtamo, da ob vuzmu ž njimi deco obdarujemo. Na to pa morda med vami še nobeden ni pomislil, kaj da pisanke pomenjajo, ki se samo ob vuzmu barvajo in zavživajo. Pisanke pomenjajo, da Vam takoj povem, srečo in veselje in imajo od posebne prigodbe iz ajdovskega časa svoj početek. Pripoveduje namreč učeni mož Aelius Lamprius, da je kokoš starišev poznejšega rimskega cesarja Aleksandra Severa, posebno dobrega vladarja, tisti dan, ko se je Aleksander narodil, rudeče jajce znesla in ta rumenica je starišem veliko srečo in veselje oznanila, ki se je spolnilo l. 227 po Kristusovem rojstvu, ko je Aleksander postal rimski cesar. Od tistega časa so si ljudje rumenico ali pisanko v znamenje veselja delali, če so drug drugemu srečo in veselje delili.

Mi pa še imamo poseben vzrok, da se na Vuzem veselimo, ker vemo, da je Kristus na današnji dan za kralja in Gospoda nebes in zemlje povzdignjen zaradi svoje pokorščine do smerti na križu; da on naš brat v nebesih pri Bogu Očetu za nas prosi in posreduje. O sreča! o veselje! Na to veselje nas rumenice ali pisanke opominjajo. Tedaj nas opominjajo pisanke na dosti dobrega in veselega na zemlji; ali one nas opominjajo še tudi na prihodnje vstajenje in na neskončno veselje v nebesih. Te besede vam hočem danes razložiti ter velim rekoč: I. Rumenica ali pisanka je kip ali podoba našega vstajenja. II. Rumenica ali pisanka je tudi kip nebeškega veselja. Moje besede bodo vesele, ker je današnji praznik vesel itd.“

Matevž Ravnikar (1802—1864) je po književnem delovanju opisan v Jezičniku XVI. l. 1878 str. 1—59 in po primku Poženčan se loči ta M. Ravnikar II.

od Matevža Ravnikarja I (1776—1845), o katerem glej Jezičnik XXIII (str. 4—6; prim. Jez. IX. XV).

Stanko Vraz (izvirno Jakob Frass), r. 30. jun. 1810 v Cerovcu v občini Žerovinski župnije Svetinjske blizu Ljutomera na Štajarskem, učil se v šoli Svetinjski in Ljutomerski, latinščine v Mariboru, modro- in pravoslovja v Gradcu, preselil se v Zagreb l. 1838, bil urednik Kola, tajnik Ilirski Matici, u. 24. maja 1851 v Zagrebu. — Vraz postal je „Prešern Ilirski“, in za njim je naš Prešern izpustil sršena:

Naróbe Katón.

Od drugih manjši in častèn manj rod je slovenski,

Lákota slave, blagá, vleče pisarja drugám.

Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni;

Stánko Slovencov vskòk, Vráz si naróbe Katón.

Kakor je namreč Katon trdo držal se maternega jezika — latinščine nasproti mej olikanimi priljubljeni grščini; tako je zlahkoma Vraz — pustivši materinščino slovensko — poprijel se književne ilirščine. — Slovencem poslavil se je Vraz po knjigi:

1) Narodne Pěsni Ilirske, koje se pėvaju po Štajerskoj, Kranjskoj, Koruškoj i zapadnoj strani Ugarske. Skupio i na svět izdao Stanko Vraz. Razdělek I. U Zagrebu 1839. 8. XXII. 204. — Da II. Razdělka ni bilo na svetlo, vzrok je povedan v predgovoru („Ahacel svoja svārhu postigo“ str. XVI), kajti Slovenci — čisti in resni — prezaljubljenih niso marali tedaj in jih v istini ne marajo sedaj. — O teh pesnih sem pisal v Jezičniku XVI. 1878. str. 5—10.

2) Po nekterih drugih pesnih slovenskih in po mnogih pismih raznim slovenskim rojakom ter po umotvorih svojih ilirskih ali jugoslovanskih, ki so pa vira ali duha slovenskega. — Matica Hrvatska je poslavila njega in sebe, da je izdala „Děla Stanka Vraza“ v V. zv. od l. 1863—1877, prepustivši nekatere slovenske zbirke Matici Slověnski, ktera je teh stvari nekaj vže tudi priobčila (vid. Letopis 1875. 1877; Črtice, sest. dr. J. Pajek l. 1884), nekoliko jih o priliki še bode, nekoliko jih pa ne bode, ker jih ne more — iz povedanega vzroka. — Sicer je pa Stanko (t. j. Stanislav) Vraz po slovenskih časopisih opisan dokaj bodisi kot pesnik in pisatelj slověnski — tudi po slovstveni zapuščini, bodisi kot rodoljub itd., da zadostuje, ako tukaj naštejem le nekatere vire v ta namen na pr.: Slov. Bčela l. 1851. II. I. — Novice l. 1853. 1854 (iz Gradca, iz zlatnega Praga, iz Štajerske). — Bleiweisov Koledarček l. 1855 (s sliko), popisal Dav. Terstenjak. — Zora l. 1876, 1877. Kres 1883. 1885. sp. Andr. Feikonja. — Kres 1883. Dr. J. Pajek. — Neven. Vienac. — Knjiž. Zgod. sp. J. Macun l. 1883 str. 90—108 itd. itd. — Na primer o slovenski prozi in poeziji njegovi bodi a) pisemce, ktero je poslal l. 1837 predragemu prijatelju Muršecu (Děla St. Vraza V. 1877 str. 158—161):

.... Včera smo se nas je trojica Slovencov po šetališi sprehajalo; mi smo si nekaj govorili od Slavenov, si nekaj spominjalo od veselega knižnega stališa Rusov ino Poljakov, ino si v duhi na marlivost Čehov ino Horvatov, kteri zdaj polje narodnega znanja tak nevtrudno obdelavaju, ter naši oči obernelo na nas Slovence — o kakšna žalost nas je obišla! eden si sdehne: Kde si Ti nam zaostala jedina kči našega vročega zavupanja? — Po tem vse vtihne kak v cirkvi kder ga ljudi ni — samo naši stopaji so po tlah hrumili kak šterkanje turne vure po tihi noči. — Ter si Miklošič zgolci kak pa mi nebi mogli, da nam Čbelica zaostaje, v naše zrake kaj drugega poslati, kaj bi želeče oči naših Slovencov za sobo vodil. Ino vsi skriknemo: Metuljička! zlatoperotnatega ljubčeka róž! — Dobro! Metulja! Stvorili še ga bi. Ti mu daš, mi Miklošič reče, gobec; g. Terstenjak noge; jaz drugo truplo; Dr. Prešern nam more peroti poslati; — samq

jedno: zdaj je metulj gotov; ali kde pa je sonce, na katerem bi baklo našgalo, katero bi mu dušo — življenje pernesli: mertve peroti ne letijo — kde so penezi za tiskanje, zakaj tega niti Ferštel niti kdo drugo v zalogo ne vzeme. Brez penez se v naših časov nič ne dà opraviti. — to je sonce; penezi su zdajni bog. Jeden reče: Jaz dam pet ranjški; drugi: Jaz deset; tretji: Jaz tudi deset; ter pali prvi: Jaz se nedam v sramoto: Jaz tudi deset! — Dobro zdaj trideset ranjških mamó; koliko pa veljà tiskanje? Šestdeset. — Dobro! kdo še bi drugi znal pristopiti. Najpervle pogodimo Vas, ter Dr. Kočevara ino Matjašiča, kateri bi tudi tolko morti priložili. Če Vi trije dovoljite, bomo si g. stajarkontrolera Dominkoša za kassiera (penezničara) postavili, zakaj mi nismo za taj posel, da smo študenti, ino g. Dominkoš je dober Slovenec, ino bo to sad na se vzel. Kaj za knige dobimo bomo si med sobo razdelili. Zna g. Ferštel za prestavljene reči od arha 5 fl. platiti, ino še poleg nekšnega dobička spraviti, mislim kaj tudi mi ne bomo naših talentov v Dravo ili Muro hitili. Pište mi na skorem al ktemu privoljite, ino sbrajte tudi prenumerante, mi mamó za prvi zvezek že na zvoljo perneskov pisevnih, ali če nam kakšno pesmico znate preskerbeti, bo nam za ljubo. Samo zdaj še je edno pitanje: V kakšnem alfabeti (pravopisi)? Po bohorčici ali po čehoilirčici? Mi vsi smo za zadnjo, tudi g. professor Kvas jo močno ljubi; samo g. baccalaver Miklošič se močnima rokama bohorčice derží. Jega s čehoilirčici pobratiti je šmetna reč, zakaj on je mož — tenacissimus propositi. Jaz mislim da bo naj bolje če se mi vsi za boljši novi pravopis odločimo; če bo vidil kaj bomo vsi za njega, se ne bó vendar več šošoril, zakaj on je jako čeden ne terdoglav, bo se dal dopovedati, če bomo mu kazali, kaj g. Šafarik nas opominja kaj bi ga poprijéli; kaj ti Ruski dvorni svetvavec vučeni g. Köppen naje je, kaj bodo ga tudi po časi Rusi obinoli. Danec Rask pravi, kaj je to naj čedniši pravopis ne samo zmed pravopisov Slavenskih, temoč zmed pravopisov celega sveta. Pište mi Te zatorej poleg če privoljite; kaj samo s tim pogodkom privoljite, če bodo se za te peneze knige v novem pravopisi na svetlo davale. Jeli ste dobili Čbelice ino Kerste, ki sem Vam jih jaz ob vuzmi poslal? Če kaj s g. Simičom od svete Barbare skup pridete, povedte mu, kaj ga jaz lepo prosim, al mi nebi on nekoliko narodnih pesmi s tistih krajev zebrašči poslal, posebno pa en dvojospev, ki se pre tak nekak popevlje, kak so mi g. Dominkoš pravili, kaj so jo v Zaveršji slišali:

Rybiči. O deklice ljubljene, — al nas Vi ljubite? —

Dekliči. Hm — hm, ja — ja, — z serdca pravega itd.

Če kaj k svetemu Vidi pridete, priporočite me tamdajšnemu besedničari ino abecedari lepó t. j. visokovrednemu g. farmeštru. Prosim tudi opravte moj ponizen poklon vašemu visokočestitnemu ino naj visokovrednejšemu g. Okroznemu dehantu. Bog Vas sprimi! Mislite si radi na

Vašega vernega prijatelja

V Gradcu na dan svetega Jurja 1837.

Jakoba F. Cerovčana.

Na razgled bodi b) pesmica, katero je zložil l. 1838 iskrenemu drugu Dav. Terstenjaku, ko se je ločil od njega in Gradec zapustivši se v Zagreb podal. „Rekel mi je, da neče več v slovenskem narečju pisati, ker je slovenski narod še premlačen za slovstvene dela v narodnem jeziku. Na Horvatskem sveti že „Danica“, in skoro bode beli dan. Kakor je sklenil, tako je storil. Prosil sem ga ob ločitvi za spomin, in dal mi je sledečo romanco:

Slovenski pisavnik.

1. Slovenka sina je rodila,
Si sama ga nadajala,
Na rokah z ljubavjo nosila,
S solzami v svet odposlala, —
In sin tam Nje ni pozabil,
Jo v sercu nosil, kjer kol bil,

Ob noč in dan si lomil glavo
Za njeno srečo, njeno slavo,
Postal za mater je pisavnik, —
Al joje, joje in prejoj!
Oj ni, Slovenska! čas še Tvoj.

2. Ko v društvu se od knižtva pravi,
On knigo prvemu podá,
Ta berž očali na nos vstavi,
Al ker čerk njegovih nema,
Prečeden jo na stran položi,
Od knjig slovenskih tak zakroži:
„Jim zlati časi prešli že,
Ko Truber, Gutsman pisal je“:
Žalostno misli mlad pisavnik:
Oj, joje, joje, in prejoj!
Tu ni, Slovenska! čas še Tvoj.
3. Ko prišel kam med mlade ljudi,
Kjer bil od narodov govor,
In fant velel: „Slovensk je hudi,
Slovenec len, nečist, gerd, nor . .!“
Je skočil on ko ogenj živ,
Da brani narod, ki ne kriv;
Al fant je s smehom odgovoril:
„Kaj mislite? Ta je obnoril!“
Žalostno zdihnul mlad pisavnik:
Oj, joje, joje, in prejoj!
Tu ni, Slovenska! čas še Tvoj.
4. Kar doma spisal, v mesto nesel
Ter tam ponudil knigarji,
Knigar nemilo z glavo tresel
Delaje 'z knjig zavitke si,
Ter piscu tak slovenšino hvali:
„To, glej, so tehanti pisali,
Al skor še ni pri men' sto ur
Že mora bit' makulatúr,
Bes vas naj s pismami vred vzeme!“
Oj, joje, joje, in prejoj!
Oh ni, Slovenska! čas še Tvoj.
5. Tak se pisavniku godilo,
Čul, vidil psovat mater je,
Dostkrat okó se mu zalilo,
Zlo zaboletu ga serce,
Krepost terpet' po sveti imá,
Slovenska! upaj u Bogá.
In ko misleč u nebo zira,
Glej Danica nov dan odpira,
Vesela bodi! Sliš' . . . Oj, oj!
Slavenska! bliža se čas Tvoj.

Prebravši te verste sem mu rekel: „Božja pomoč, brate! Idite v beli Zagreb in delajte za duševno srečo naroda. Res je, da na Slovenskem je še malo narodnega duha in dosti enostranosti in sebičnosti na Štajarskem, Kranjskem in Koroškem, ali upati hočemo v Boga, da bode bolje. Jaz hočem se pripravljati za službo narodnega slovstva, podpirajte „Danico“ s svojimi lepimi duševnimi darovi, da bode zmiraj jasneje svetila, dokler ne vstane solnce, ktero bode tudi Slovence ogrelo.“ Tako je pisal D. Terstenjak v Novicah l. 1854 str. 91.

Da se značaj njegov tem bolje spozná, evo nekoliko iskric še iz pisem njegovih na pr. iz Ljubljane l. 1841: „. . . Ime Ljubljana spominja me svakdan na ono, što mi je ljubo i drago . . . — Ovdě ti ima božji svēt znamenitih stvarih. Što se mi pak čini najznamenitije bilo je eto ovo. — Prěkojučer pokuca nětko u jutro na vrata. Kazivši naš „Slobodno“ unidu tri Ljubljanski bogoslovci, koji nas lepo ilirskim jezikom pozdrave. Ja sam scénio, da su oni rodjeni Dalmatinci, koji tu někakvim slučajem, koj Slavjanima vlada, u ovděšnju školu odnešeni. Nu oni me uvěravaju, da su rodjeni Kranjci, jeden Gorenac, drugi Dolenac, a tretji Nutranjac. Umoliše nas, da jih posětimo u sěmeništu, što i mi učinismo. Tamo nas okupi sila mladih ljudih, koji svi za Ilirštinu dišu i živu te i više manje dobro ilirski govore i pišu itd. (Děla V. str. 217). — Iz Zagreba l. 1842 Kukuljeviču nasproti nekemu dopisniku Gj. Petroviču iz Beča u Srbskom N. Listu: „Etomadne metnuo je mudrakovič Slavenac město Slovenac. Slavenac i Slovenac nije synonymon ili ono isto. Slavenac neznam šta je (valjda genus Slawe?), nu znadem od moje pokojne majke, da je Slovenac species t. j. Wende (inneroesterreicher Slawe), u koju vrstu i ja po rodnom městu spadam, a ne (kao što sudi g. Petrovič) u Kranjce, koji su species — speciei t. j. oni Slovenci, koji u predělu Kranjska (Carniolia) prebivaju. Kaži to g. P. aber darum keine Feindschaft. — Jesi-li bio s Miklošićem? Šta radi ta moj stari prijatelj i drug? Ti znaš koliko nam krvavo trěba dobrih glavah i věštih perah. Nagovori ga neka se i on čim brže opet uhvati u kolo naše. Bit će mu slava a domovini dika. Naše Kolo mu stoji na službu otvoreno itd. (str. 304).“ — Iz Zagreba l. 1843. Maćunu na pr.: . . . „A šta

čemo mi kukavice Slovenci slabii i po broju i uplivu? Tu neima drugoga izbora, nego li se složiti duševno (književno) sa jačimi bližnjimi granami, ili propasti u tudjem elementu kao vlastit i značajan narod. A gdje imamo opet bližnjega i srodniega elementa, nego li što su južno-slavenske ostale grane osobito štokavska, koja je po broju, po dogodovštvenih uspomenah i književnih dragocénostih stariih i noviih jaka . . . Znajte Zagreb stoji na slovénskom zemljištu. Oko Zagreba govori prost puk čisto slovénski. Samo višnja izobražena vrsta naroda govori ilirski, premda i prosti čovék razumi svojega gospodina i suséda varošana. Zemljište je dakle naše, neka bude i ta slava naša, da smo i zidari bili većinom mi. Ja sam mnoge mlade ljude kod nas nagovarao, da se uče ilirski itd. (str. 332).^a — Iz Podčetrтка na Štajeru l. 1842 Erbenu na pr.: „Moram Vam istinito kazati, da se već davno nepouzdamem u mudrost mudracah, nego u milost i pravednost Boga, koj nosi sréću narodah u ruci, i koj neda propasti narod dobar i nedužan, makar njegove vodje od mahnitosti in oholosti po glavi hodili. I naš je najveći domorodac, Mecen, vodja itd. Bog, jerbo da neima njega, već davno bi bili nagazili i propali (str. 312) itd.“

Lepo in radostno se čita, kar pišejo o njem p. Fr. Marković, F. Petračić, dr. B. Šulek, ali kar poje August Šenoa:

Stanko Vraz.

Je i vaš, je i naš . . .
Slovenci, vi ste njemu zibku dali,
Hrvati daše Stanku slavnu raku . . .
Slovenac, Hrvat klikče: On je naš itd.

Dr. Janez Bleiweis je o slavnosti njegovi l. 1879 nasproti Prešernu vpisal sicer v Vrazov Album:

„Nisi ne bil, Stanko, Slovincem vskok,
Kazal si le dejansko Slovincem vzajemnost slovansko“.

A — gledé na to, da Hrvati niso jednako gojili vzajemnosti slovénške ter da so Iliri zavozili jo v štokavštino itd. — zdiyo se mi bolj istinite besede J. Jurčičeve (Slov. Nar. XII. 294):

„Hrvatom je mnogo koristil, Slovincem pot do juga čistil, Hrvat in Slovenec se veselí Njegovih poezí. —	Ali meni vendar se zdi, Da nij treba živega dokaza, Da, ko bi vsi posnemali Vraza, Pustivši ožjo slovensko domovino, Bi Nemeč, stari vrág naš — glej zgodovino! — Še lažje roval in z večjim pomenom Pogubo tukajšnjim Slovenom.“
--	---

Milan Korytko (1813—1839) Poljak je opisan v Jezičniku XVI. 1878 str. 5—10. Značajno se omenja tudi v pismih Prešernovih in Vrazovih (Letopis Slov. Matic. 1875 str. 156, 172—4; 1877 str. 162—3).

Andrej Smole r. 18. nov. 1800, u. 30. nov. 1840 v Ljubljani. — „Izmedju njegovih (Vodnikovih) naslédnikah zasluđuje sveusàrdno čast i pohvalu krajnski vlastelin g. Andria Smole. On ne samo što je prepisivao iz ustih naroda pèsni, nego je i naimao sposobne zato ljude, blagodarno naplatjujúći trude njihove“ — svedoči Stanko Vraz. — Zasluge njegove nam kaže

a) Krajnska Čbelica, kjer se v III. zv. l. 1832 str. 94—107 iz Smoletoviga zbera nahajajo balade ino pesmi med krajnskimi ljudstvom pete — predelane kolikor se je treba zdelo (2—9): Od lepe Vide. Od kralja Matjaža. Od Rošlina in Verjankota. Svarjenje itd.

b) Narodne Pěsni Ilirske (Predg. XI), po Prešernu in Kastelico (Děla St. Vraza V. 1877).

c) Pesmi Krajnskiga Naroda I—V. l. 1839—1844, po zbirki Korytkovi (Jezičnik XVI. 1878. str. 5. 8).

d) Varh (Der Vormund). Komédija v dveh djanjih. Iz engleškiga „The Guardian a Comedy in two Acts by David Garrick Esq.“ Prestavil Andrej Smole. V Ljubljani. Natisnil J. Blaznik. 1840. 12. 48. V Gajici. — Na pr. bodi: Pervo djanje. Pervi nastòp. (Pri gospodu Serčetu.) Ropotec stari, Ropotec mladi, služabnik.

Rop. sl. Povej gospodu Serčetu, de bi njegov prijatelj in sosed Korel Ropotec rad en par beséd z njim govoril.

Služab. Precej, gospod žlahtni! (gré).

Rop. st. Zdaj, Juri, še enkrat dobro preudari, préden to reč sosedu Serčetu razodénem, kar mislim za té storiti. — Kaj molčiš?

Rop. ml. Stric, ali je prav, ali se pa tudi spodobi govoriti?

Rop. st. Ne bodi sémast. — Odgovóri mi — pa ne, ko bi se ti preveč zazdevalo. — Po kom pa gotovo veš, de te mlada gospodičina, mojiga prijatla varvanca, ráda ima?

Rop. ml. Pervič: kadar se sréčava, me nikoli ne pogleda. — Pervo známinje ljubezni. — Kadar je ogovorim, ne dá odgovora. — Drugo známinje ljubezni. — In kadar se z kom drugim ménim, je viditi, de se ji prav dobro zdí. To je gotovo známinje ljubezni.

Rop. st. Zlodjevo známinje! itd. itd.

Na svetlo je dal še v Gajici:

e) Veseli Dan ali Matiček se ženi. Komédija v 5 delih. Ponaredil po francoski „la folle journée ou le mariage de Figaro, par Mr. de Beaumarchais“ ranjki Anton Linhart. V Ljubljani. Nat. J. Blaznik. 1840. 12. 143.

f) Pesme Valentina Vodnika. V Ljubljani. Nat. J. Blaznik. 1840. 12. 131. Kazavic. Pesme: Na moje rojake itd. — Pesmi za Brambovce v letu 1809. — Anakreonta gréškiga pevca nektere pesni po slovensko. — Popisovanje Krajnske Dežele. — V. Vodnikovo Življenje. — Opomni se tudi, de so Vodnikove pesmi ino druge pisarije tukaj ravno tako natisnjene, kakor jih je on zapisal. Nič se ni pre naredilo, nič popravilo. To se ljudém opomni, ki bi jim morebiti kakšina čerka, kakšin udar, pogolt al kakšina beséda se prav ne zdéla itd.

Kakor slovstvena — tako je tudi kamnena spomenika Linhartu in Vodniku oponoviti dal blagi And. Smole, le-tá Anacharsis slovenicus (Letopis Slov. Mat. 1875 str. 169; vid. Carniolia). — Knjižica: Pesme V. Vodnika — je jako vstregla našemu narodu in storila, da se je odslej prav čislati jel slovenski pesnik. — Gledé na tolike domoljubne zasluge je dr. Prešern koj za Vodnikom zložil žalostinko „V spominj Andreja Smoléta“ (Poezije str. 27. 28), kjer poje na pr.: Černe te zemlje pokriva odeja — V grobu tihotnim, naš bratec Andrej! . . — Čedna postava bila ti je dana, — Bistri je um ti z bogastvom bil dan, — Boljga sercá ni imela Ljubljana, — Kak si za srečo človeštva bil vžgan! . . — Ena se tebi je želja spolnila: — V zemlji domači de truplo leži itd.

Stričnik njegov, Viktor Smole, u. 10. marc. 1885 star 42 let poslednji moški te imovite rodovine, je volil dragocene svoje zbirke starinske — naravne in umétne — in vse ostalo svoje premoženje — okoli 130.000 gld. — deželnemu muzeju Rudolphinum v Ljubljani ter je tako spet pripomogel, da se tudi v prihodnje vresničevalo bode iskreno slovo Prešernovo:

„Dolgo Smolétov spominj naj živí!“

Juri Kobe (1807—1858) Sodevski gl. v Jezičniku XVII. 1879 str. 1—16.
 — **France Malavašič** (1818—1863) je opisan v Jezičn. XIX. 1881 str. 20—33.
 — Po smrti njegovi je prišla na svetlo: Mlinar in njegova hči. Žalostna igra v petih aktih. Po E. Raupachu poslovenil Fr. Malavašič. Izdalo in založilo Dramatično društvo v Ljubljani. Nat. Eger. 1867. 16. 66. — **Simon Klančnik** (1810—1844) dohtar sv. pisma, v Jezičn. XIX. 1881 str. 33—36.

Josip Drobnič r. 18. apr. 1812 pri sv. Hemi kraj Sotle, početne šole izvršil domá, latinske v Celju, licejske v Gradcu, bogoslovne v Celovcu, posvečen l. 1839, kaplanaril v Rogatcu, Pišecah, Slovenji Bistrici, v Dolu, Artičah in Brežicah, l. 1849 služil za pomožnega gimnazijskega učitelja v Celju, po bolezni nekoliko v Vitanjih za kaplana, l. 1852 umakne se v začasem pokoju v Trst, kjer je podučeval v javnem zavodu svojega rojaka M. Vehovara, od l. 1857 pa je namestoval stolico slovenskega jezika na gimnaziji v Gradcu, kjer je u. 5. avg. 1861. Bodi v blagem spominu mož, ki je vse svoje življenje daroval za lepši razvitek dušnega življenja svojih rojakov, pravi Dav. Trstenjak, ki ga opisuje v Zori I. 1872 str. 145 — 147. Primeri Knjiž. Zgod. Slov. Štajerja, sp. I. Macun l. 1883 str. 148—9. — Nahaja se v

a) Narodne Pěsni Ilirske, St. Vraz, l. 1839 str. 193 J. Drobnič po pěsni: Na tratci — iz Zilske doline. — V

b) Novicah l. 1845: Kmeta svèt za zdravje in zadovoljnost — poleg nemškiga (*Kar si z žuli sam pripravim, — Rad poštenje vam zastavim, — De narslajši mi diši; — Vidim, res je, v mnogim mesti — Bogatine dobro jesti, — Pa ko men' — jim ne godi itd.€). Na primer bodi (str. 136):

Kje so letos muhe?

- | | | |
|--|--|--|
| 1. Kje so muhe zaostale,
De jih letos nič ni k' nam?
Tak novice ste prašale,
Taki dam odgovor vam: | 2. Al novice odпустite!
Men' zareklo se je to;
Ve nedolžne le glasite,
S čim vas drugi silijo. | 3. Tiste zato, ki zgubili
So za letos muhni sled,
Prosim, de b' odgovorili
Na prašanje moje pred: |
| 4. „Kaj de vsaka ni enaka
Po vsim svetu letina?
Zakaj včasi dež namaka,
Kdar b' nam suša ljubši b'la?“ | 5. Zakaj drevje, kak bi radi,
Ne rodi nam v vsakim let'?
Ako ravno ga spomladi
Ni b'lo druž'ga, kakor cvet. | 6. Kam zginile so gosence,
Ki pred leti nekimi
So storile, de več sence
Skoro drevje 'melo ni?“ |
| 7. Kdar na kratke te prašanja
Slišal bom odgovor vaš;
Kje so muhe, brez nehanja
Iskal z vam' jih bom nalaš. | 8. Ako bi pa vse okoli
Vas iskanje prazno b'lo,
Vglas'te se pri meni v Dolí,
Rojev muh vam dam čez sto. | |

Pri sv. Jakobi v Dolí.

J. Drobnič.

c) Ilirsko-Němačko-Talianski Mali Rěčnik od Josipa Drobniča, sa osnovom gramatike ilirske (protumačenom němački i talianski) od Věkoslava Babukića. Troškom Matice ilirske. U Beču. Tiskom jermenskoga monastira. 1846—1849. XVI. 12. str. 812. — Predgovor. Sastavljajuć ovaj mali rěčnik, — koi je po g. prof. Antunu Mažuraniću preradjen i znamenito te po njem i talianskim jezikom protumačen . . Vorrede. Prefazione. Giuseppe Drobnič. — Predgovor drugi: „Ima već gotovo četiri godine danah, od kako sam ja, bivši tajnikom narodnega družtva čitaonice i Matice ilirske po nalogu starešinstva istoga družtva rěčnik ovaj, sastavljen po g. Josipu Drobniču, objavio time, da će se troškom priespomenuite Matice na svět izdati, te sam i poziv k predplati napisao . . . Do roka 1846 . . . izide samo pàrvi svezak . . . god. 1847 opet drugi . . . — Nobena naglost nič ne veljá, mudro vele Kranjci . . . S druge strane obreknem ja, da ću osnovu slovnice ilirske němačkim jezikom spisati, a prof. A.

Mažuranić obeća mi, da će ju talianskim jezikom protumačiti . . . A, postavši banškim pověřenikom u Vinodolu, tamo i odè te silnimi poslovi prèčen nemožè mi obèćanja izpuniti . . . Nèkom osobitom srècom namèrim se na g. Vladislava Vežića, koji mi slovnice talianskim jezikom vèšto protumaçi . . . Da se rèčnik štampa u Beču? Ovako malenih pismenah neima zadosta u nijednoj štamparii naše domovine . . . Pomislite najposlè i na ono, što bi uèeni Cornova (Çeh) rekao: da veçe kazni za uèene ljude nebi znao, nego zatvorivši ih, da jim se zapovèdi, neka rèčnike pišu — pa èete, uzdamo se, milostivo oprostiti, što smo sa izdanjem ovoga rèčnika toli dugo otezali“ . . . U Zagrebu 1849. Vèkoslav Babukić.

Rèčnik str. 1—550 v poloviènih razdelkih. Grundzüge der ilirischen Sprachlehre str. 551—687. Fondamenti della Grammatica illirica di professore Vèkoslavo Babukić tradotti da V. V-ž-ć. — La lingua illirica, o slavomeridionale, si prende in senso più lato ed in senso più stretto. In senso più lato per lingua illirica s' intendono tutti i dialetti slavi, che si parlano nel delta illirico, cioè: fra il Danubio, ed i mari nero e adriatico; questi dialetti si possono ridurre in 3 principali: sloveno, serbo-croatico e bulgaro, perchè questi 3 si possono ridurre in un sistema etnogeografico e grammatico. Per lingua illirica in senso più stretto s'intende per eccellenza la lingua serbo-croatica, la quale si parla etc.

d) V Drobntincah l. 1848: Stara pravda. Černe pike v slovenskih zgodivšinah. Vkanjena lakomnost (po Vuk. Stefanoviću) itd. — L. 1854 Zemljopis itd.

e) Slovenska Čbela, berilo za obudo in omiko slovenskega duha. Ta časopis izhaja vsaki četertek . . . za celo leto po 2 fr. . . V osmerki . . . Odgovorni urednik J. Drobnič. Natiskar in založnik J. K. Jeretin. U Celju l. 1850. List 1. dne 3. Prosinca. Zadnji 13. dne 27. Sušca. — V naznanilu pravi: „Slovenska čbela bo u svoje predele nabirala čedne pesme, kratke in podučivne pravlice in pripovesti, popise posebno pomnenja vrednih prigodbá in oseb iz slovenske dogodivšine, slovstvene razjasnenja in kar slovensko jezikoslovje sploh zadeva, šolske reči in vse, kar požlahnenje človeškega duha podpira“. — Tako je postala Drobničeva Slov. Čb. prednica Janežičevi Slovenski Bčeli od 1. jul. 1850 do 1853 teč. I—IV v Celovcu. — Mej sodelavci je bil na pr. M. Stojan, J. Šubic, Št. Goličnik, J. Ulaga, A. Strajnsak, Jakob Rešetar, D. Résanski, nekteri dijaci itd. — V zadnjem listu toži v Obznani: „Slovenska čbela se še ni pridno po slovenskih dolinah ogledala, jo je že tudi nevsmilena osoda zadela, da mora danes slovo vzeti od svojih, še živih sester in bratov slovenskih časopisov. Premalo število podpornikov ji ne dopuša u zgubo založnika dalje živeti“. Živo priporoča domorodcem Slovenijo v Ljubljani, naj jo ohranijo; naj ne gledajo na to, kdo kaj piše, ampak kaj se piše; naj podpirajo vse, kar meri na čast, slavo in izveličenje slovenskega naroda, in naj Bog in Sloga bota jim geslo itd.

f) Dvoboj in Rztresenca, dve vesele igri za gledališe. Celje. U zalogi J. K. Jeretina. 1850. 8. str. 78. — Dvoboj, vesela igra v enim delu. Poslovenjena iz nemškega str. 1—42. Rztresenca str. 43—78. — „Mesto Celje je takrat bilo bolj narodno nego sedaj . . . L. 1851 se je v Celji čitalnica ustanovila vzlasti po prizadevanji Drobničevem ter so se v mestnem gledišči predstavljale razun imenovanih sledeče igre: L. 1851 Dobro jutro, Golfan Starec, L. 1852 Tat v mlinu, Županova Micka itd. Drobnič je vse te igre sam uredil, učil igralce deklamovati . . .; on je tedaj na Štajerskem bil prvi mož, ki je hram slovenske Talije odprl itd.“ Da bi bil pa Drobnič predstavil tudi Kukuljevičevu igro Juran in Sofija, kakor piše Trstenjak v Zori (str. 146), ni res, kajti rodoljub, kteri je iz ilirskega prestavil „Dve igri za slovensko gledišče. I. Juran in Sofija, ali Turki pri Sisku. II. Štepan Šubic, ali Bela IV. na Horvaškim“ —

bil je **Andrej Likar** (1826—1865), o katerem glej v Jezičniku XVII. 1879 str. 62—66, kjer je tudi omenjeno, da ste te dve igri — v mnogo lepši besedi in obliki — l. 1850 v založbi pri Jan. Giontini prišli na svetlo v Ljubljani.

g) Zemljopis je v Slomšekovi knjigi „Ponovilo potrebnih naukov za nedelske šole na kmetih. U Beču l. 1854“ del VII. str. 656 — 716, spisal Jožef Drobnič: Spoznava sveta, suha zemlja, voda in morje, obrazi in mera zemlje, zrak, podnebje ali pojas, ljudje in narodi zemlje; Azia, Afrika, Europa, austrijsko cesarstvo, Amerika, Australia (Vid. Zbr. Spisi I. str. 248).

h) Slovenski Prijatelj, časopis za šolo in dom, izhajoč v Celovcu, ima l. 1856 in 1857 nekaj jako dovtipnih pisem, ki jih je iz Tersta pisal bratič Jožef (t. j. J. Drobnič) svojemu stricu in stric Matija bratiču — o slovstvenih zadevah slovénskih, o nekterih rodoljubih, šolanih Slovencih, čudnih pisateljih, nemškutarjih, oblikah om-ega, o duhovnih, katerim je poleg ponižnosti treba tudi poguma in čerstve volje itd. — Iz Čbele l. 1850 je ponatisnjena tudi njegova po narodni pravljici zložena pesen „Pomagaj si, pa ti bo Bog pomogel“ (1856 str. 20. 21), v kateri se kaže, ker je Slovenec brez plačila pogostoval Boga in Petra, naposled:

Záto je od tiste dobe
Nemec v dnarjih prav premožen;
Lah imá vse polno robe;
Z žitom je Mažár založen;
In Slovenec naš prijazen,
On je krog in krog — ves prazen.

i) Slovensko-nemško-talijski in Talijsko-nemško-slovenski Besednjak, spisal in ob svojem natisniti dal Jožef Drobnič. V Ljubljani. Nat. J. Blaznik 1858. 8. str. 355 v polovičnih razdelkih. I. Del str. 1—197. II. Del. 199—355. — V predgovoru, pisanem v Terstu l. 1857, pravi na pr.: „Kakor da bi se med Taliani in Slovenci polovica sveta razlegala, po kateri bi vzajemno občenje med njimi čisto nemogoče bilo, se do zdaj ne dá zaslediti nobeden pisma spomenik, kateri bi jim bil vzajemni ključ do njih jezikov. Pogrešanje takega ključa me je vpo-tilo, da sem mali besednjak sestavil, kateri bi tima narodima, ki sta si po eni strani me-jaša, naj za silo razlagal, kako se njihova jezika razločujeta . . . Ker sem ti besednjak samo Slovencom in Talianom namenil, in toraj le na dva dela razdelil, se nemški jezik v njem naj samo za koristen pridavek šteje. Vem dobro, da bi se to delo izverstniše in bolj popolno bilo dalo narediti; pa za zdaj naj bo s tim zadosti. Serčno me bo veselilo, ako bom včakal, da se bodo želje za popolnišim takim besednjakom obilno razodevale.“ — Še bolje govori v „Odpertem pismu“ l. 1857 v Novicah (str. 87), kjer piše: „Ključ do človeškega serca je živa beseda, je jezik. Kdor se s svojim bližnjim pogovarjati ne ume, bo pri njem le malo in slabo opravil. Da bi tudi vam, Slovenci! mogoče bilo si ključ do serca Talijanov (Lahov) oskerbeti, sem vam spisal dvoje bukvic: talijanski besednjak in talijansko slovnico . . . Talijanski jezik ni le lep jezik, on je tudi mnogim, posebno trgovcem potreben itd.“

Kakor o Slovenski Bčeli — razodel se je Drobnič tudi o Glasniku Slovenskem v odpertem pismu g. A. Janežiču v Celovcu, češ, v Gradcu že sem čital v Novicah l. 1857, da bote ob novem letu lepoznanšk časopis izdavatí začeli. Krasen je ta namen in priličen . . . Naša kniževnost je jalova — preberi Novice, potem se so-pet pōsti, dokler drug list dobiš. Časopis, ktereга nameravate izdavatí, bi moral po takem narmanje enkrat ob tjednu izhajati. Pa tudi to še ni zadosti. Slovenci želijo tudi berila v unanjih narečjih, posebno se ta želja po jugoslovenskem (ilirskem) povsod raz-

odeva. O vsem tem bi ne bil besedice čerhnil, ako bi me tukajšni mladi Slovenci ne nagovarjali, da bi jaz ob novem letu v Gradcu izdaval lepoznanski list . . Triglav . . vsak teden na celi poli — prva polovica čisto slovenska, druga čisto ilirska . . v katero bi se pogosto vpletale lepše cvetlice tudi severnih Slavjanov . . . Čednim željam streči, ktere so mi mladi rodoljubi razodeli zastran takega časopisa, bi bilo moje narveče veselje; pa moje zdravje je tako razderto, da mi drugo ne ostane, ko želeti, da bi Vi ali kdo drug po tem načertu vredoval svoj lepoznanski časopis itd. (Novic. 1857 str. 315).

k) Venec gledišnih iger. I. Igrokaz. Drevar ali beli gaber. Pervi spehlaj. V Gradcu. Nat. A. Leykamovih dedičev. 1859. 16. str. 87. Značajna podobšina v dveh delih. Po F. Kaiserovem „Junker und Knecht“ za Slovence pripravil J. D. t. j. Josip Drobnič. — Dva igrokaza. Starost slabost, vesela igra v enem dejanju, z nemškega posnel J. D. — Ta igra že leta 1850 v Celji pod naslovom „Raztresenca“ natisnjena je v tem natisu nekoliko prenapravljenjena. V Gradcu 1859. 16. str. 1—36. — Pravi Slovenec, veselica v enem dejanju. Po Franul-Weissenthurnovkini „die Schweizerhütte“ za Slovence predelal J. D. — Dejanje biva blizo Ljubljane leta 1821 po sv. treh kraljih. — V igri „Drevar“ grajšak grof Podložki in sinovec njegov plemič Golobradič govorita le štokavski (ilirski). Na razgled bodi iz I. dela 6. prizor:

Pecko (plemičev vodnik stopi na prizor jugoslavensko oblečen).

Zdrava mi bodi slovenska domovina! Dolgo je že, kar nisem več tvoje sape dihal! Prigovor sicer pravi: povsod je dobro, doma najbolje; pa tega prigovora jaz ne morem poterčiti. Meni se med južnimi Slavjani bolje godi, ko mi je nekdanj doma bilo. Pa prav za prav je Slovenec še zmirom v svoji domovini, naj bo med Slavjani kjerkoli hoče. — Po svojem stanu sem le učenik, ki je nalogo prevzel samorašnega človeškega divjaka požlahtniti. Požlahtniti koga, pomeni po drugod kaj druga, ko pri Slovencih. Pri njih se pravi, da je Slovenec požlahtnjen, ako se mu je med čelusti nemški jezik vcepil. S takoj žlahtnostjo se košatijo in šopirijo naši cepljeni žveplenkarji, trakarji, črepinkarji, čebularji, cvekarji, špeharji, klobasarji in skoro vsi drugi — arji, in se vselej k Nemcom štulijo, ako ravno jim je deblo slovensko. Nekteri naših rojakov se na to serdijo, pa modremu Slovincu je to clo ljubo; zakaj dan današnji je nemški jezik med Slovenci očitno znamenje, po katerem se hitro in lahko spozna, kakšne peke da je tisti Slovenec, ki nemški govori. Ako se mladi Slovenci v gosposkih suknjah nemški pogovarjajo, je med 100 krat 99 krat res, da so ti Slovenci kaki črevljarski ali krojački pomagači, ali pa kaki drugi rokodelci. Učenega stanu gotovo biti ne morejo, ker visoko šolani mladi Slovenci dandanašnji le rajši slovenski govoré. Ako se slovenski kmet z nemšino sili, je gotovo znamenje, da je siromak že čisto pod košem — rad bi namreč dal ljudem verjeti, da je njegova nemšina toliko vredna, kolikor njegovi dolgovi znesejo. Slovenski kmet, kateri še kaj svojega ima, nosi klubuk po strani na levem ušesu — in se slovenski odrezuje.

Nekteri zoperniki nam sponašajo in pravijo, da Slovenci nimamo nobenega plemstva, t. j. da nimamo ne slovenskih grofov, ne baronov, ne vitezov; pa taki možje pokažejo, da so v naših zadevah pravi nevedneži. Učeni jezikoslovci učijo, da so na slovenskih imenih končaji: šegg, nigg, negg, čič, nič, vič žlahtnivni končaji, n. p. imena Petelinschegg, Kokoschinegg, Politschnigg z dvema „g“ pomenijo: grof Petelin, grofica Kokoš, grof Polič; z enim „g“ pomenijo barone in barónice. Končaji tschitsch, nitsch, vitsch, ako se v njih „č“ z nemškim „t-sch“ piše, pomenijo take žlahtnike, katerim Nemci „Herr von“ pravijo, n. p. Pijančič, Capinič, Slepárovich se pravi po nemški: Herr von Pijanc, Herr von Capin, Herr von Slepár. Končaji šek, nek, nik, čič, nič, vič, slovenski pisani pomenijo imena priprostih kmetov.

Dela II. prizor 18 (konec):

Grof. Meni se čini, da bude naj bolje, da se sudnička dvorana pretvori u dvoranu veselja. Drago nam mora svim biti, da su se te stvari tako okrenule. Svi smo imeli dosta straha, kojega je uzrok moj sinovac. On je za svoju vetrenost zasluženu plaću već primio, što je kao zločinac uhvatjen bio. No najviše straha i žalosti preterpili su Miha i Špelka. Za ovaj strah dat ću vama bogatu dotu, i buduć da je na mojoj gospostini u Brestovcu služba majera prazna, bit ćeš ti Miha od danas tamo moj majar.

Miha in Špelka (poljubita grofu roko).

Miha. Milostivi gospod grof! Strah in veselje sta me naglo eden za drugim tako prevzela, da ne vem drugega reči ko: Bog poživi milostivega gospoda grofa!

Vsi na kupe razpostavljeni.

Obči živioklic: Živio naš grof! živio!

Zavesa se spueti.

Pravi Slovenec. Prizor 4:

Gospod (Šander, car Ruski) **drugarju** (ministru svojemu): Kako se vam dopada ta Slovenka, in sploh tukajšni Slovenci?

Drugar. Priprosta nedolžnost je sploh Slovencom lastna, in se mora vsakemu dopadati.

Gosp. Meni je, kakor da bi bil med svojimi ljudmi. Jasni in bistri pogled Slovenca razodeva njegovo poštenost; njegov pravilni obraz in njegovo vedro čelo oznanujeta visoko hitroumnost; po svoji telesni okretnosti in gibičnosti je vstvarjen za vse umetnosti. Med vsimi slovanskimi narodi se mi dozdeva, da je slovenski najžlahnejši. Svojemu cesarju je ves udan, in zvest do poslednjega zdihleja; le škoda, da nima nobenega prijatelja, ki bi ga branil njegovih sovražnikov, kateri bi ga radi v žlici vode potopili, ako bi mogli. Njegovi sovražniki mu ne veje kaj sponašati; le to mu za krivico štejejo, da je slovenske rodovine; da je njegova žlahta čudno velika itd.

l) V nem. slov. slovarju l. 1860 omenja Cigale nem. slov. talianskega besednjaka l. 1858 ter pravi, da je J. Drobnič dokaj slovenskih besedi in prislovic, ki jih je bil nabral dekan J. Alič, z dragocenimi dostavki pomnožil in poslal vredništvu (Vorw. VII). — A. Janežič piše o njem: Rajni — Jožef Drobnič — more se po vsej pravici imenovati jugoslovenski pisatelj, zakaj pisal je enako spretno v slovenskem, kakor v horvaškem narečju . . . Però mu je prav gladko teklo, posebno pa mu je bila humoristična pisava pod palcom. Ves čas svojega življenja se je poganjal za zблиževanje jugoslovenskih narečij. Svojo knjižnico je volil jugoslavenski akademiji. Naj mu bo lahka zemljica (Slov. Glasnik 1861 str. 106)!

Dr. Jožef Šubic r. v Mokronogu 20. dec. 1802, učil se v Kranju in v Ljubljani, lekarstva na Dunaju in v Padovi, kjer je postal doktor zdravništva l. 1834; nato se naseli v Celju, l. 1860 preseli v Slovenske Gorice in od tod v Maribor, kjer umre 22. aprila 1861. Rokopise svoje je ranjki ukazal izročiti J. Drobniču. Ko se je bil l. 1843 slovenski duh zdramil iz tisučletnega spanja, ter so v Ljubljani izhajati jele Novice, se je tudi Šubic poprijel slovenščine, stopil je v kolo za materinščino vnetih mož. Bukve in novine slovenske bile so mu pri roci vsaki čas, ktereга mu je dopuščal poklic njegov; bral in pisaril je od te dobe nevtrudoma, piše o njem J. M. Borovski (v. Slov. Glasnik. 1861. št. 12).

Od leta 1846 so izhajali sostavki njegovi v a) Novicah, veči in manjši dopisi iz Celja (J. Š.), do l. 1858. — L. 1848 se Dr. J. Šubic (Schubitz) v b) Sloveniji l. 8 kratko pa krepko ustavi J. Macunu, ki je bil takrat v latinskih šolah učitelj v Terstu, v spisku: Opominki na sostavek, kateriga je Slovenija u 3. listu prinesla pod napisam: „Kakšen jezik bodemo vzeli za šole in pisarnice po slovenskih krajih.“ Ondi piše na pr.:

„Mila Slovenšina, kaj se bo še z teboj godilo? Dozdaj so te Nemci zatirali, ino ravno v teh časih si silno perzadevajo, te popolnoma zatreti. Rodoljubi domorodci pa želijo in se trudijo, te iz gomile, pod katero si jezero let v terdi tamnoti ležala, potegniti in izbuditi. Pa kaj beremo? Med nami, med Slovenci je Slovenec vstal, ki trobi, de imamo svoj jezik popustiti ter družiga — ilirskiga — se poprijeti, in le tega v šole in pisarnice vpeljati. In zakaj?“ Nato zavrača Macunove dokaze gledé knjižestva, dogodivšine, pomanjkanja krestomatije, ter pravi naposled: „Vzemi človeku jezik njegov in vse si mu vzeli . . . Slovenci Slovenšine ne bodemo popustili, in od takiga zapušenja le govoriti je že pregreha zoper domovino!“

Isto leto se je v c) Celjskih Slovenskih Novinah št. 14 bridko urezal po sestavku o „brezzakonstvu duhovnikov — proč z samostani, proč z coelibatam“! — Da je še dalje dopisoval v Slovenijo in Ljublj. Časnik, vidi se na pr. l. 1850 št. 51: I. S. Presl itd. — Tako se nahajajo njegovi spiski v Drobničevi d) Sl. Čbeli l. 1850 in v Einšpielerjevem e) Slovenskem Prijatelju za šolo in dom l. 1855—7: „Mertvaška glava“ — pripovedka — krokarji, kaj nek krokarijo, kaj nek pojó? — Meni dozdeva si, da se glasé: — Kar se zgodilo ni, to se ne zvé. — „Jezikoslovne opazke“ — nekaj v prihodnje slovnice in slovarje (str. 24. 25; 125—127 l. 1856 cf. 1855 str. 258. 293). — Nekatere reči je priobčeval tudi po f) Drobntincah na pr. l. 1857—1860: Bogoljubnost zdravnikova itd. — Nekaj v čiščenje in olikovanje slovenskega jezika.

V g) Vodnikovem Spomeniku l. 1859 kaže se str. 213. 214: Episoda iz Virgiljevih bukev „Georgikon“ (Predgovorček. Dika Italije. Razlaga), katero je vanj poslal še sam; a v Janežičevo Cvetje“ iz domačih in tujih logov je izročil vže prof. J. Majciger z životopisnimi črticami vred (str. 116—118) rokopis njegov:

h) Publija Virgilija Marona Georgikon, to je: Poljedelstvo. Četere bukve. Poslovenil Dr. J. Šubic. V Celovcu 1863. 16. 118. Nat. J. Leon. — Zanimiv nam je tudi v narodnem oziru „Predgovor“, iz kojega bodi na pr.: „Najlepši cvet latinskega pesništva je pesmotvor Publija Virgilija Marona, ki mu je naslov: Georgika, to je: Poljedelstvo. Ta pesmotvor je pravi glasonoša slave pesnikove . . . Navdajala me je pri tem delu sladka nada, da s tem prevodom tem več vstrežem slovenskim bratom — nekoliko omikanim, zlasti mladeži viših učilnic, ker še nimajo nobenega klasikarja popolnoma poslovenjenega; glasoviti pisatelji greški in latinski pa so vendar na vekove temelj in podlaga, na kterej ste razcveteli omika in slovstvo vseh narodov . . . Ker sem Slovencem pisal in prevod namenil omikanim čitateljem slovenskim, prizadeval sem si pisati tudi čisto slovenski, govor izobraževaje le po narodu, vendar pak oziraje se na staroslovenščino in na ostale narečja bratov slavjanskih . . . Pisaje to delo dopolnil sem Horacijevu pravilo, da pisatelj naj spis popravlja in gladi devet let (nonum prematur in annum) več kot na tanko; kajti začel sem predstavljati ta pesmotvor mesca oktobra l. 1850; doveršil sem ga l. 1860 . . . Položim pa ta književni plod, venec iz lepe ogradi latinskih Modric, na sveti oltar preljubljeni majki Sloveniji. Kranjska zemlja, mila domovina! ktera si me rodila in gojila, lej, nisem tebe pozabil, ne nehal te ljubiti, ako-ravno mnogo let oddaljen tvojemu naličju, bivajoč v ptujih gradovih, potovajoč po ptujih krajinah. Tebe sem se sponinjal na bregovih dereče Donave, tebe na obalah jadranskega morja, tebe na Štirskem, v deželi zelenih gorâ, kjer bivam mnogo let in kjer bode počivalo tudi truplo moje. Kdo bi tudi pozabiti mogel matere svoje? Saj si lepa in mila, da si ravno majhna, domovina moja, ter okinčana z nebrojnimi naravnimi in umetnimi čudeži nad in pod zemljo; saj imaš verle sinove in hčerke zale; saj obiluješ mnogoterega blaga in izdelkov pridnih in umetnih rok! Da bi cvetela in napredovala v eno mér, preljuba očetnjava moja! Da bi te slavili tvoji sinovi ter oblagodarovali z darovi juna-

Jadr. Slavj

štva in omikanega duha, da bi se ponašala tudi med sestrami slavjanskimi! Meni živemu ni bilo prostorčeka privoljenega na tvojih livadah; rad bi bil vsaj zadnji senj spaval v tvojem naročji, v osenčji lipe domače; toda tudi tega mi je odrekla nemila osoda ter mi v ptuji zemlji odločila poslednje pokojišče itd. (str. 8).^a — Ker je knjižica Slovincem v rokah, bodi iz prevoda na primer le:

I. Bukve.

Kaj vesele sejatve stori, ob kateri li zvezdi
Polje orati, Mecena, in brestju dovezati terte
Prav bi biló; kak vole rediti, kakova gojitva
Dróbnici gre; način, da si hranimo čbelice pridne,
Naj tu v pesmi povém.

IV. Bukve.

Sedaj pa hočem rumenega méda nebeške darila
Pévati. Še na ta del ozri se ugodno, Mecena!
Čudovitne reči naznanjam drobnih živalic,
Vojvode jake rodú, njegove početja pa bitve,
Običaje vse in šege vesoljnega polka.
Trud je v majhnih rečeh; pa slava ni majhna, če milo
Blagovoli nebó in prošnje vliši Apolo itd. — —

XXVI. To sem pel o gojitvi livád, o reji živine
In o saditvi drevés: med tém, ko Cezar povišani
Ob Evfratu z vojno gromi, zmagáv'c pa naródom
Voljnim prava dajè, ter pot do Olimpa si išče.
Mene Virgilija je Parténope lepa redila
Tisti čas, in cvetel sem o mirnem učenji,
Pesme, ki sem igral pastirske, pa mlad in pogumen
Titire, tebe prepeval v senci košatega gabra.

Jožef Hašnik r. 8. marc. 1811 v Terbonjah blizo Vozenice, v latinskih šolah bil v Mariboru, v bogoslovnih v Celovcu, mašnik l. 1835, mej prvimi učenci Slomšekovimi, pozneje več let bil za župnika v Trébovljah, naposled pri sv. Jurju poleg Celja, u. 6. marc. 1883. — Bil je on med duhovniki, kateri so v Celovski duhovščini slovenili a) Perpovedi, pravlice, izgleda, ki jih je popravljal in na svetlo dajal Slomšek (Zbr. Sp. I. str. 231—234). — Prve pesmice njegove se nahajajo v zbirki b) Pesmi, na svetlo dal M. Ahacel, n. pr.: „Slovojemanje; Dobrovoljn strelic; Zvezdam (Tam na nezmernim nebi — Se zvezde svetijo, — In lepe navke tebi — O človek! pravijo — Povzdigni le od zemlje — K nebesam rad oko; — Ti svet veselje jemlje — Bo tam povernjeno itd.).

Jako veselo je brenkal J. Hašnik v c) Novicah na pr. l. 1845.: Božje varstvo po resnični prigodbi; Močan varh (sv. Krištof nad selam Grajskim po stari pravlici iz Turških časov). L. 1847: Sprememba št. 26, Pevec št. 39, in tej odmev je menda Drobničeva v št. 45: Pevca slovó, kateri se tolaži naposled sam: „Nebeška dežela — Je polna veselja, — Per angeljskih korih — In zvoljenih zborih — Tam góri bom pel.“ — L. 1848: Svobodni Lenart (ironično o svobodi tistega leta) št. 17; Divji lov št. 46 (ne planinskih sov, ne krokarjev, ni tatov, ni protivnikov, marveč pohajačev, potepuhov, vasvavcov, zapeljivcov in pijancov). — L. 1849: Kdor je silen, več dobi; l. 1852: Nesrečnik; l. 1853: Čudna smert tatu; Strah za strah itd. —

L. 1848 itd. dopisoval je včasih d) v Slovenijo, kjer je čitati n. pr. pesem:

Pravičen pogum (Slovinci! zdaj je vstati — Se živo braniti, — Protivnika pregnati — Ki vropat nas želi itd.). L. 1850 št. 22 priobči Slovenija „iz starega rokopisa“ pesen:

V mladosti nesrečen.

Mladina — vročina, starost prikima — v perah je zima.

- | | | |
|--|---|---|
| 1. Spomlad je prišla, vse cveti,
Življenje novo se rodi,
Za mene le spomladi ni,
Je v persih huda zima. | 2. Zelenje spet oblači vse,
Nam daje sladko upanje,
Zelenje pa in upanje
Je vzela meni zima. | 3. Po polji vidim rožni cvet,
Metulj popiva z njega med,
Po meni pa se dela led,
Je v persih huda zima. |
| 4. Kar diha in življenje ima,
Z veseljem vse spomlad obda,
Pri men' je žalost le doma,
Je v persih huda zima. | 5. Privita komej beli dan,
Glasi se petje od vsih stran',
Al gluh za vse sim in zaspan,
Je v persih huda zima. | 6. V spomladi noč več strašna ni,
Slaviček vižice drobi,
Po meni burja pa hruši,
Je v persih huda zima. |
| 7. Povejte rožce, prašam vas,
Povej mi tičic mili glas,
Bo še za me veseli čas,
Kdaj bo nehala zima? | 8. Ah, jez zastopim čisto vas,
Kaj pravite mi rožice,
Kaj pravite mi tičice,
Kdaj bo nehala zima. | 9. Ko zgine lica tvojga cvet,
Ko zgine spred oči ta svet,
Tačas spomlad bo prišla spet:
Te bo nehala zima. — |

Draga Slovenija! V tvojem 22. listu tekočega leta si pod naslovom: „V mladosti nesrečen“ in s pasko (iz starega rokopisa) pesm podelila, ino od spodaj spet opomnila, da si jo v starem rokopisu našla. Povedati moram, da ovi rokopis, v katerem rečena pesm stoji, ne more sila star biti, ker jaz sim pesm, katero si jo prinesla, brez vse lučke ideje čisto izvirsko 1. malega Serpana 1839 v Sevnici pri Savi v Šmarn gredoč v napadu neke tužnosti zložil, kar je mnogim znano. Pokazati, da je zima v mojem sercu nehala, kak hitro se mi je pričelo bolje goditi, sim zložil 1. Velikotravnja 1847 pesm od Pevca v Novicah tiskjeno. Ino kazati, da nisim s svetom nič neč razpaden, ti tukaj spet eno novo pošlem v znamuje radostnega serca. Ne bil bi se oglasil za to, ker pa mislim nekaj svojih pesmic na svitlo dati, in ker je tudi v Ahacelnovih knjigah moja pesm: „Zvezdam“ brez podpisa, ne smem molčati, da mene za literarskega tatu, kar naj več čertim, ne bodo imeli. Moja osoda je, da lepše mojih pesim mi ljudi jemljejo, mnogo omazank mi pa prilastujejo. Prosim Te, razglasi pričejoče razjasnenje tvojega vernega prijatelja in iskrenega Slovana

Jozipa Hašnik.

Novi pesmi v znamenje radostnega srca naslov je: „Blagor pesnika“ in se nahaja v l. 26 str. 104. — V teh treh pesmih kaže se dobrovoljni Hašnik popolnoma. Ker je tretja (Pel bi rad — Pojem rad — Pel bom rad) vže najbolj znana, naj se v značaj pesnikov ponatisne tukaj druga po Novicah 1847 l. 39 n. pr.:

P é v e c :

- | | | |
|---|---|---|
| 1. Sim pévec in peti
Je vse mi na sveti,
Saj dani so glasi,
De pojem si včas —
Zakaj bi ne pel? | 2. Saj ptičca tud poje
Si pesmice svoje,
Nam dela veselje;
Tud peti imam želje —
Zakaj bi ne pel? | 3. Svit zgodne danice
Igra mi na lice,
Ustanem, prepevam,
Veselje razsévam —
Zakaj bi ne pel? |
| 4. Če tudi je delo
Mi čelo ogrelo,
Vse trude premagam,
Ko pesmice zlagam —
Zakaj bi ne pel? | 5. Je delo končano,
In vse že zaspano,
Na zadnje še eno
Zapojem pošteno —
Zakaj bi ne pel? | 6. Prijatli in brati
Me sil'jo dostkrati,
Svoj glas povzdigniti,
Jih razveseliti —
Zakaj bi ne pel? |
| 7. Je žalost me vila,
Je pesem pa mila;
Je duša vesela,
Se taka bo pela —
Zakaj bi ne pel? | 8. Zveličanih kori
In angeljski zbori
Prelepo pojejo,
Mi peti rečejo —
Zakaj bi ne pel? | |

Vsled spodbude v Sloveniji je nekaj svojih pesem od l. 1836 do 1849 res dal na svetlobo z napevi — bil je sam bolj pevec nego pesnik — in to z napevi lastnimi, narodnimi in drugih umetnikov, ktere so se zlasti po Štajarskem hitro razširjale. Vseh skupej je 24 na pr.: „Zvezdam, Slovo prijatelec, Nesrečnik, Napitnica, Svetjanževce, Prijatelju, Tičica vjeta, Odglasi, Samstvo, Sročna mine, Kaj je najboljši, Spomladanska, Nesreča, Zima, Rožmarin, Pevec, Sprememba, Sanjač, Pravičen pogum, Vojaška, Osoda, Oblakam, Blagor pesnika, Golufia“. — Naslov jim je e) Dobrovoljke, zložil in založil Jozip Hašnik, l. 1854. Nat. iz kamnotiskarnice J. Blaznika v Ljubljani.

Učenec in prijatelj Slomšekov je čislal v zlasti f) Drobtince, ter vanje dopisoval na pr. l. 1848: Pokaj v šolo. Rožmarin. Očenaš. — L. 1849: Prvo sv. obhajilo (na Botriško Nedelo). Pesem: Brezovka. — L. 1856: Oče naš. Pot, resnica in življenje. — L. 1857—1860: Za vse, ki pri cerkvi kaj opraviti imajo. Pesem: Na hribih. Spet domú itd. L. 1869: Božična. Pastirska. —

Kakor Slomšek — je zapel tudi J. Hašnik spomenico prvemu pesniku slovenskemu v g) Vodnikov Spomenik l. 1859: Razsodba. Časodir. — Prvo spremlja z opazko: Deseti dan grudna leta 1846 nas je bilo več pri mizi, smo marsikaj se pogovarjali in beseda je prišla tudi na slavniga Vodnika. Vsi smo ljubeznjiviga očeta pevcev močno hvalili, le en sam mož je bil med nami in sicer nekdanji učenec in bližnji sosed Vodnikov, kterimu gorke pesmice Vodnikove niso dopasti hotle in je serdito besedo nam povedal, da je Vodnik včasih clo od ljubezni zapel. Ker je mož bil priletan in višiga stanu kakor jest, si nisim upal mu nasproti govoriti, samo povedal sim, da Vodnik sam je zavolj tega se bil večkrat izgovarjal. Da bi pa lastnost in pravico pesnikov za ljubezen merzlimu gospodu še bolj pod nos dal, sim čez noč „Razsodbo“ zložil in mu drugi dan poslal. — Izmed šesterih kitic bodo na razgled naj:

- | | |
|---|---|
| <p>1. Že jezer let ta navk je star:
Da s pridnostjo se da dobiti
Umetnost vsaka, in 'zučiti
Če je za njo le tebi mar.
Al dati gladke govorce
Snovat' in zlagati pesmice
Človeku je prirojen dar . . .</p> | <p>5. Zatoraj naj poslušá me
Ki vpileno želi vse imeti,
In dela če serca prekleti
Resnica stare skušnje je:
„Da 'z glave gladke — pa ledene,
Iz serca sladke — pa ognjene
Rodijo pevceve pesmi se.“</p> |
| <p>6. Ki oestro rad prepili vse
Svobodnih pesnikov naprave,
Ne zna, da delo samo glave
Brez serca malo hvali se.
Zveličar treznost naročuje —
Modrost in umnost nam svetuje —
Ljubezen pa on vkažal je.</p> | |

Matija Vertovec (1784—1851) kdo je bil in kaj je spisal slovénski, to je povedano v Jezičniku XVI l. 1878 (str. 60—71), in **Mihael Verne** (1797—1861) v tem istem letniku (str. 72—83).

Jožef Poklukar r. 16. apr. 1791 v Gorjah, posvečen 1816, škofov kapelan, učenik pravne v Gorici in Celovcu, potem profesor duhovnega pastirstva v Ljubljani, kanonik, u. 7. marc. 1866. — Spisal je a) Duhovno Pastirstvo, ktero je bil pričel slovénski zlagati Juri Zupan (r. 2. apr. 1784 v Zaspib, mašnik 1807, profesor in ravnatelj semeniški, korar, u. 10. nov. 1857 v Ljubljani), po kterem se je mnogo let učilo, ktero je pa — v lastnih oblikah in izrazih — ostalo rokopisje.

Priobčil je Prof. —r b) po Novicah na pr. l. 1845 št. 29—31: Prilike ali primere (resnici, laži, nedolžnosti, modrosti, prevzetnosti, bahariji, sovraštvu, ponižnosti,

ljubezni z njenimi blagricami in rajskimi prebivavci); l. 1847 vže z nekako lastno pisavo: Prošnja farmanov do sojiga fajmoštra (str. 3 -- 198) o potrebnosti šole in šolskega olikovanja itd. — L. 1849: Kako dolgo še ne bomo lažnivosti svojiga pravopisa slovó dali (str. 8 -- 75), kjer svétuje pravopis — v treh vladinah brez sneme, namreč: „Piši takó, kakor omikani ljudje sploh govoré, ali kakor slovna (gramatika) izrekovati ali brati učí; ko je pa izreka kake čerke v ti ali uni besedi nerazložna, jo piši s tako čerko, ki jo pri nje izvira, ali pa pri nje sklanjanji slišiš; in če se primerijo take imena ali besede, ktere ljudstvo razno izgovarja, boš prav storil, ako vselej to izvoliš, kar je meči ali lepoglasneje“. — Temu nasproti jo zapoje Podlipški v Sloveniji l. 30: „Smešnica in resnica“; v Novicah l. 20 pa odgovori v dokaj resnem spisku: Pišimo kakor smo pisali! — „Vredništvo Novic ni prijatelj abecednih rečí, ker zdej in vselej je bila naša želja: le delati, delati, in knjige, ki jih tako silno potrebujemo, pisati. De smo vzeli tako obširin sostavek gosp. —r v Novice, smo storili to le iz visociga spoštovanja do za slovenšino mnogozasluženiga gosp. —r, de nej svét presodi njegove misli. Daljniga govorjenja ne bo več v Novicah v tém, kakor de bomo po dani obljubi eno pesmico v nasvetovanim pravopisu natisniti dali“. — To se je zgodilo v prikliadi k 22 v pesmi „Lavdon“ z obširnim odgovorom Poklukarjevím (Vid. Jezič. XII str. 19. 20).

L. 1850 je spisal prof. Poklukar jako čvrsto in podučno razpravo v Novicah (str. 99—110) z naslovom: Od omike slovenskiga jezika. „Bilo je to pojasnjenje povirno v nemškím jeziku izdelano in nemškímu časopisu namenjeno; ker ga pa častita vredija ni hotla v natis dati, smo ga izročili Novicam v slovenskím jeziku“. — Začetek se glasi: „Že pred nekaj časam je bil v Ljubljanskím nemškím časopisu en sostavik na svitlo dan, v kterím nek pisavec iz Čateža pod namiko in pretvezo, povzdigo slovenskiga jezika pospešiti, z naglo spreménjením obrazam čez omiko tajistiga svojo sodnjiško palico zlomi. „Rebus in arduis aequam mentem servare memento!“ to je: „Pomni v protivnih rečeh, de pokoj duše ohraniš!“ smo po besedah pevca sami sebe opominovali, ko smo z globoko nejevoljo to visoko učeno, z greškím imenstvom potreseno čerkarijo brali. Ne trohe nismo mogli dvomiti, de se bodo sinovi Slovenije eden pred drugim skušali, temu zakritímu protivniku njegovo čelo izbrisati in sramoto našímu jeziku, od njega storjeno, pred ravno tístimi bravci, pred kterimi je dan zagledala, zopet v tamo pognati. Tode zunaj kratkiga odgovora v Ljubljanskím časniku nam dosedaj še nobeno natankniši odslovilo ni na vgléd prišlo. — Kaj tedaj? Ali v resnici takó slabo stojí z naším jezikom? Ali je res takó vse olíke prazin, de bi se njega in njegoviga učenstva skoraj sramovati mógli? itd. Velika bogatost in mnogoterost, ki jo slovenski jezik v končnih zlogih ali izhodih svojih imen ima, to delo (domače imenstvo — terminologijo) zlo polajša, in stori, de se tudi nar manjši zakloni in zapoge (Nuancen) zaumenov z ravno tisto besedno korenino naznaniti zamorejo. V dokazo tega in v poljubno rabo spodej (v dokladi k 20. listu) en par izgledov podverstimo“ — v treh glagolih: dati, vzeti, pisati — po njih koreninah slovenski in nemški na pr.: Pis, pisek, pisaj, pisje, pisilo, pisonost, pisljivost, pisalo, pisava, pisatelj, pisar, pisač, pisarun, pismo, pismar, pismarstvo itd. itd.

L. 1851 je dal po Novicah (l. 27) in po Danici (l. 29 in 1853 l. 17) razglasiti: Naznanilo prihodnje izdaje noviga, občno-slovanskiga, zraven tudi nemškiga, francoskiga in laškiga, in po dopustljivosti okoljšin tudi vesolniga ali celosvetniga alfabeta s priloženo kratko predlago samiga slovenskiga v poskušajo . . . Ker je to naznanilo z dokladi slovenskiga alfabeta v poskušajo ne le Slovencam, ampak tudi vsím drugim Slovanskím narodom in verh tega tudi Nemcam, Francozam in Laham namenjeno, je moglo po tím takim v nemškím jeziku pisano biti, in se dobi pod naslovom:

c) Ankündigung eines nächst zu veröffentlichenden allgemeinen lateinisch-slavischen, zugleich deutschen, französischen, italienischen und eventuell auch eines Universal- oder Welt-Alphabetes mit Beigabe eines Brevi-manu-Vorschlages des slovenischen Alphabetes als Probe. Von Joseph Poklukar, Domkapitular an der Kathedrale zu Laibach, emerit. k. k. Professor der Theologie. Laibach 1851. 8. 42. Ign. v. Kleinmayr.

Poslal je tega dela nekaj na ogled v Monakovo, nekaj v Moskvo, ali od nikoder nikakega čisla! — Sam je vedno preminjal, popravljal — in l. 1860 storil, da je l. 34 prva, l. 48 druga in 1861 l. 5 tretja „Poskušnja novih domestivnih čerk za slovenski alfabet“ prišla na svetlobo, toda brez vspeha. Prvo poskušnjo spremilja vredništvo z opazko: „Prošnji častitega g. pisatelja, bivnega profesorja, iskrenega Slovana, ustreči, da bi se njegov predlog slovanskemu svetu razglasil, je današnjemu listu priložena doklada z nazočimi opomki. Gosp. pisatelju bo prav ljubo, ako zvedeni možje svoje misli v Novicah ali drugih slovanskih časnikih o tem predlogu razodenejo“. — Drugo poskušnjo pošilja med svet že samo z besedami: „Da ustrezemo posebni prošnji g. iznajdenika novih čerk, smo priložili današnjim Novicam nov in zadnji predlog (str. 383)“. — Na to drugo poskušnjo oglasi se vendar v Novicah l. 52 v sestavku: „Ozir na dozdanje slovenske alfabete — dozete in ponujane“ pisatelj „Abecedar“, češ, prepozno je misliti na vpeljavo le nekterih domestivnih čerk, če še toliko ugodnih, ker nam že terka na duri ves drugi alfabet, Slovencom skoz in skoz nov od konca do kraja — Cirilica itd.“ (str. 417). Novice so si o tej priliki drznile poslednjo prošnjo: „Naj nam verjamejo častiti gospod, ki nas hočejo osrečiti z novimi čerkami, da vse njih prizadeve bojo brez uspeha, ker noben slovansk časnik še ne omenil ni njih ponudbe, in da vsi veliki stroški, ki jih darujejo blagi rodoljub abecednim poskušnjam, bi bili velika velika dobrot domovini, ako bi ta dnar obrnili po kaki drugi poti slovenskemu slovstvu v prid, ki bi njih ime zapisalo v zlate bukve domorodcov naših na veke!“ — Ali tudi ta dobri svèt je bil zastonj! L. 5. t. 1861 je Jožef Poklukar, korar stolne cerkve v Ljubljani, bivni c. k. učenik moralne in pastirske vednosti, na svoje stroške pridejal še tretjo poskušnjo — s pristavkom: „de bo omenjeni alfabet (delo več ko 30-letniga preiskovanja) po naši smerti v Ljubljanskim Muzeju pod imenom: „Allgemein Slav. und Universal- oder Weltalphabet“ s priklado Analitike in Sintetike lat. alf. vred dobiti; in ko bi se od kake Akademije ali kogarkoli želje po njega sprejemi oglasiti vtegnile, za tri tavžent gold. Avstr. Velj. oddati; ktera znesnina je vsa v zalogo dobrotnih naprav namenjena (Gl. oporoko v Danic. 1866 str. 68)“. — V pridejanih Opomkih odgovarja „Abecedarju“ ter jih sklepa s pomenljivimi besedami: „Operti torej na zaupanje, de za mrakam pride še kak dan, in de dostojniši in istinoljubniši sodniki v temu delu ne bodo samih pomot in zmešnjav iskali, in torej tudi ne samiga mraka najdili, se nismo mudili, še tretji in zadnji natis te poskušnje spisati, in ga častitim bravcam v blagovoljen spregled podati“.

Nekdanji učitelj in poslej prijatelj Slomšekov (Jezičn. XXIV str. 10) je vsled dopisa njegovega ljubljenca — Fr. Kosarja — v Zg. Danici 1850 št. 7: Dopis od Savine — od treh slabih znamenj med Slovenci (3. de se nam je stari abecedni ali čerkini prepir zopet v slovenske časopise vrnil itd.) — spravil se celó na Pegaza ter je d) v Zg. Danici št. 9 priobčil pesen:

Gospodu K— pri Savini iz Ljubljane.
 Nej Ti Dragi pri Savini! nej Ti znano bo,
 De besede iskra vsakikrat mi šine,
 Kader piše kol' jo Tvoje bratovsko peró,
 Kakor blisk u sërca mojga globočine.

Oh, zakaj nek uladijske morajo mejó
 Zmirej še ločiti nas od tacih svatov,
 K' z nami jih edinjo jezik, vade in sercé —
 Oh nar blagši in nar ljubši naših bratov! —

O Slovenia! razumen bil je tvoj okus,
 Sine vse streniti v eno opasilo,
 In po tem zidati vsoko — vnitis viribus! —
 Ali oh! — de zvezda ti — ne sveti milo! —

Kar je v spisku: „Od omike slovenskiga jezika“ po latinskem pesniku: Rebus in arduis aequam mentem servare memento — povedal slovenski: Pomni v protivnih rečeh, de pokoj duše ohraniš; — to je različno spreminjal ter na svetlo dal v Danici 1851 l. 52. — Ker je mož, toliko let profesor duhovnega pastirstva, prevelik vpliv imel do duhovnov slovenskih, ker se je v slovenščini dokaj poskušal in je mnogim vtisnil svoj značaj, in ker se vprav v pričujočem sestavku po njegovem prostem pravopisu kažejo njegovi duhovni nazori, naj se tu ponatisne:

Pomni, ko protju se braniš, de pokoj duše ohraniš.

Ti, ki prebivavic si sovzne doline, k' te usakomnoge protja in terplenja tarejo, in le prerade k nepoterpežljivosti in serdu ženejo: pomni de serd in nepokoj nič ne pomaga, ampak le terplenje kupiči in k nespodobnemu obnašanju ali clo krivičnimu djanju zapelje. Torej: Pomni, ko protju se bran's, de dušno mirnost ohraniš. — Ti, ki z jezično ženo prebivaš, in za usako dobro besedo po deset bodečih dobivaš: Pomni, vihro navskriž z ravnomernim pokojem vkrotiš. — Ti, k' pijanca za spruga imaš, in z njim vedno u kregu in prepiru živiš: Pomni, k' prepir se buđi, de pohleven glas serd ohladí. — Ti, ki soji gospodi z zvestobo strežeš, pa od nje vedno nevšečnost in grenke primke prejemaš: Pomni, če teža teži, de preteža še težji jo st'ri. — Ti, ki po dovžnosti podložne svariš, in njih napake kaznuješ: Pomni, ko druge ozdravljaš, de sam seb' miru ne ustavljaš. — Ti ki med tunjem prebivaš, in hinavske sosede ali tovarše imaš: Glej, pot med tunjem edina, de prava je in varna stopinja. — Ti, ki prilizovavca zapaziš, ki je, po reku pregovora, spredej te gladu, zadej pa praskav: Pomni, če studiš tud' djanje, de oseba poštvana ti ostane. — Ti, ki memo usociga gospoda greš, ki ti sedež še klobuka ne perzigne, desravno je nekdej pod tabo abecede se učiv: Pomni, če to te bolí, de na sveti tok šega je vse dni. — Ti, ki nepristojno in vidno po veči sreči hrepeniš; pa vunder le malo ali nič ne dosežeš: Pomni, de sreča mu vpiše, kter nepohlevno jo jiše. — Ti, ki dvomljive pravice zavetješ, in zavoljo njih pravdo počneš: Čuj, de le vu r'snično vestno spričvanje up da, in pokojno ti spanje. — Ti, ki usak dan u tedni nedeljo praznuješ in nepokojno na tuje duri terkaš: Pomni kar pratka uči, de černih u tedni je šest dni. — Ti, ki u dovžnostih poklica marljivo se trudiš; pa vunder nepoznan in pozabljen ostaneš: Pomni, če sreča se skriva, de mat' nje ti v sercu prebiva. — Ti, ki drugim dobrote skazuješ, pa v zahvalo le pelin prejemaš: Pomni, če pokoj 'maš s'boj, de v obrajtvi cev svet bo pod t'boj. — Ti, ki pod jarmam bolezní zdihuješ, k' te bolečine mučijo ali rane pečejo: Pomni terplenja de ni, ko ga dušna krepost ne vkroti. — Ti, ki te zadnja bolezní objiše, in se ti noč pred očmi že deli: Pomni k' tū noč dozori; de gor' večni se dan zasvití.

e) Govor od znamenja prave keršanske čednosti. Spisal Jožef Poklukar, korar, bivni c. k. učenik bogoslovne dévstvine in pastirske vednosti. V Ljubljani 1859. 8. 41. Nat. J. R. Milic. — Po reku: V tem bodo vsi spoznali, da ste moji učenci, ako bote ljubezen imeli med seboj (Jan. 13, 35) — skazuje, da je ljubezen do bližnjega to gotovo znamenje.

f) „Učiteljski Tovarš“ l. 1862. je prinašal spis: Imenozlaga (etymologie) farnih vasí na Kranjskem — po imeniku ljublj. škofije leta 1859 — str. 11 do 292: Adelsberg Postojna — Suhorje, kjer se je nagloma ustavil. Vzrok temu je bil, da je J. Poklukar v tem razlaganji svoje muhe lovil in vedel se kakor Pater Marka Pohlina v prejšnjem stoletji. Proti takemu razlaganju se oglasi Fr. Levstik v No-

vicah 1862 l. 27—34, kjer mu naposled še na njegovo trmašto oporekanje ali na njegov zapominj v Tov. kratko pa krepko pové: „Jezikoslovstvo dan denes ni več slepo ugi-banje, ampak vednost, in nova slovenščina stoji na podlagi stare itd.“

L. 1866 str. 100 omenja „Učit. Tovarš“ smrti in pogreba obeh Jožefov Poklu-karjev (Danic. str. 61. 68), korarja in fajmoštra, ki sta oba bila velika prijatelja slo-venskemu šolstvu. Na grob obeh stavi „Tovarš“ njima v spomin, drugim pa v posnemo lastnoročni spis, ki so mu ga ranjki g. korar že pred nekaj časom v natis poslali (na-sprot vošilcu: Sit ei terra levis):

Kratke vošila za mertve.

Slava (hvala in slava — večna slava) njegovemu spominu!

Slava in hvaležnost njegovim visokim zaslugam!

Njegov spomin bodi blagoslovljen!

Bog mu poverni po obilnosti njegovega zasluženja!

Bog dodeli njegovemu duhu večno luč!

Bog daj njegovi duši večni pokoj!

Bog mu daj večni raj! — Na veke naj slovi njegovo ime!

Naš odmén je: ločiti se; naš up: zopet viditi se.

Kader se tukaj doli zamračí, se tamkej gori zasvití.

Ko zemška tukej neha straža, se rajška tam odpre tolaža.

P. Joahim Nastran (Caspar) r. v Cerkljah na Gorenjskem 18. nov. 1802, mašnik 1829, u. 13. okt. 1863. Knjiga njegova je

Sveta pokora, ali sedem postnih pridig, ktere je pridigoval v letu 1846 P. Joahim Nastran, duhovin frančiškanarskiga reda, in kaplan predmestne fare „Ma-rijniga oznanenja“ v Ljubljani. Natisn. Ign. A. Kleinmayr v Ljubljani 1849. 8. str. 91. Zal. in prod. J. Giontini. — Na primer o besedi bodi nekoliko iz vpeljave v prvo pridigo:

Bodi pozdravljen, o sveti postni čas! čas gnade in zveličanja, čas žalosti in ve-selja! Kdo med Kristjani ne bo žaloval, ki ga sama mati cerkev, s kelham terplenja v roki, in z jokajočimi očmi k žalovanju opominja, ki ga z žalostnim glasam na goro Kalvarjo kliče, in mu križaniga Jezusa v duhu kaže. Kristjan! to je greh storil, tvoj greh je tega kriv! Žaluj tedej, in posti in jokaj se; zakaj Bog sam se je za-te postil, je za te jokal, in kervavi pot potil. Pa se tudi veseli, in od veselja poskakuj; zakaj rešen si svojih grehov, rešen in očišen si, s kervjo Kristusa si odkupljen, kakor spričuje sv. Peter (L. 1, 18. 19) itd. . . O de bi se pač ta sveti postni čas prav veliko grešnikov k Bogu vernilo! . . . V priliki od zgubljeniga sina vas bom podučil v svojih postnih pri-digah, kaj de vam je storiti, če želite pravo in resnično pokoro delati. . Ti pa sveti duh! duh luči, in resnice! razsvetli mene, in moje poslušavce, de bi ta postni čas pet delov pokore tebi k časti, in sebi k zveličanju prav zamogli prevdariti, in si k sercu vzeti, de se tako po izgledu zgubljeniga sina k Očetu vernemo itd.

P. Placid Javornik r. v Tersteniku na Kranjskem 22. avg. 1803, mašnik reda sv. Benedikta, učenik bogoslovja v Celovcu, od l. 1850 župnik pri sv. Jurju, u. 30. nov. 1864.

a) Šest Nedel pobožnosti v čast svetiga Alojza od Gonzaga. Sve-tiga Alojza življenje, premišlovanje nja življenja, litanije ino pesem. Molitva juterna, ve-černa, mašna, za spoved in za sveto obhajilo. Po nemško spisal Dr. Alois Schlör; poslovenil P. Placidus Javornik. Treki natis. Z dopušenjom visoke časti naj vred-nešega gnadlivega firšta gospoda Romana, sekovskega škofa. V Gradci 1849. 12. str. 96. Jos. Sirola. Nat. (1 in 2?) 4. l. 1854. 12. 96 v Gradci. — Šest let je sveti Alojz v

Jezuitarskim redu menih živel, ino ravno le te leta so vzrok šestnedeljske vodbe, ki jo v čast sv. Alojza opravljamo, piše v predgovoru, in na koncu je pesem: »Prelepa Lilia cveti! — Iz samga svet'ga raja, — In duh deviške čistosti — To Lilijo obdaja. — Kdo zlahtne lilie ne pozná: — Alojzija mladenca? — Nedolžnost in pokora ga — Zdaj v svetim raji venča itd.«

b) Sveto pismo stariga zakona. Poslovenil in razložil P. Placid Javornik, benediktinar, c. k. učenik sv. pisma st. z. in iztočnih jezikov na bogoslovskim učilišu v Celovci. V Ljubljani. Nat. J. Blaznik. Predgovor. Vvod. XXX. I. Mozesove bukve. 1848. 8. 520. — Druge Mozesove bukve. Izdalo društvo sv. Mohora 1854. 8. 104. — Tretje Mozesove bukve. 1854. 8. 76. (Gl. A. M. Slomšek str. 9. 17. 18). — Mej sodelavci »Sv. Pisma« . . po povelji Antona Alojzja (Volf—Volc) imenuje se v predgovoru str. XIV tudi »O. Placid Javornik, fajmošter pri sv. Jurji pod Taboram na Koroškim«, ter je ondi povedano, da sv. pismo star. zak. se je pripravljalo za natis (l. 1857 zv. I), in sicer na podlagi slovenske predstave učeniga O. Placida Javornika petere Mojzesove in Jozuetove bukve, pa perve in druge bukve Kraljev itd.« — Iz predgovora bodi na primer:

»Slovensko slovstvo, domorodno izobraženje se zbuja, vzdiga in širi. Lepó in veselo je to, in Bog ohrani in osrečuj verle in iskrene možé, ki si to prizadevajo. Med mnogoverstnimi koristnimi bukvami in spisi pa, ki se od dné do dné na svitlo dajó, se še vedno ene in sicer nar bolj potrebne pri nas pogrešajo, ktere sicer imamo (J. Dalmatin, J. Japel, M. Ravnikar, Dr. Klančnik itd.), vender ne v taki besedi in opravi, de bi bile današnjimu izobraženju slovenskiga jezika in povzdigi družih učenost in znanstev (zlasti po neprecenljivih Novicah) primerjene . . . Celotne v duhu današnjiga jezika spisane prestave svetiga pisma . . ki je nar važniši obstojni del duhovskiga ali cerkveniga slovstva in steber vsih keršanskih učenost . . pogrešamo . . Ti in enaki prevdarki in serčne želje tudi svojo trohico na oltar domorodstva položiti, so me naklonile, dragim domorodcam, zlasti pa častitim duhovskim sobratam svojim v ti reči nekoliko postreči, in jim saj en poskus svoje dobre volje ponuditi, de, ako bi morde jez iz raznih ozirov za delo tako visoke pomembe poklican in ugodin ne bil, bi se vsaj kdo drug verli domorodec te tako željene in potrebne reči lotil, jo daljšal in srečno dokončal itd.« (III—V). Tako je spisal »Javornik v Celovci veliciga šmarna dan 1847« in Slomšek je novo delo v Novicah iskreno priporočil.

I. 1. V začetku je Bog stvaril nebo in zemljo itd. — Razlaga: »V začetku« t. j. v začetku časov, predin je še kej bilo, pred vsim drugim . . »Je Bog stvaril«, po Hebrejsko se v izvirnim spisu berete besedi: »bara elohim«. Glagol bara je v edinim, ime elohim (eloh) pa v množnim številu . . . Mozes glagol bara v edinju rabi zató, da kaže edinstvo bitja božjega, elohim pa v množnim številu, de nas opomni množestva oseb božjih, t. j. presvete Trojice, kakor vsi učeni bogoslovi terdijo . . Beseda bara tukej ravno toliko veljá, kakor v začetku kej storiti, iz nič, stvariti itd. (str. 33).

L. 1848 itd. oglašil se je Javornik časih tudi v c) Sloveniji in d) v Drobntinah. Tako na pr. v Sloveniji l. 34 modro razlaga splošne želje Slovincov o Avstriji v govoru: »Dragi domorodci!« l in l. 42 v spisku: »Vesela Slavjanska prihodnost« omenja, kako se je bodemo pametno poslužili, de bo mila mati Slovenija v kratkim po vsih naših krajih — po celi domovini veselo slovela. — V Drobntinah. l. 1858 nahajajo se »Pridige o štirih poslednih rečeh po Wittmannu, Premišlovanje Terpljenja Gosp. našiga J. Kr. velkiga petka dan« itd. — »O. Placid Javornik . . so bili iskren domorodec in zvest podpornik vsem narodnim rečém, da imamo malo tacih. Slovensko slovstvo so pomnožili z obširno razlago prvih Mozesovih bukev, pri kterem delu jim je bil

sosebno pomočnik ranjki **Anton Oliban** (Jezičnik XVII. 1879 str. 54–62), in še z nekaterimi drugimi spisi. V svojem življenju so bili vedno moškega značaja, vedno veseli in proti vsacemu priljudni po navadi slovenski; občno spoštovanje jim je sledilo v grob. Naj v miru počivajo! — lepo opominja A. Janežič (Slov. Glasnik XI. zv. 1865).

P. Karl Robida r. 13. okt. 1804 v Malivasi na Ježici poleg Ljubljane, stopil l. 1821 v red sv. Benedikta, postal mašnik l. 1825, profesor naravoslovja in matematike na liceju v Celovcu od l. 1830 do 1875, bivši prednik v samostanu, ustanovnik družbe sv. Mohora in do smerti svoje pregledovalec njénih računov, u. 4. okt. 1877. Geslo mu je bilo Slomšekovo: „Malo govoriti, veliko delati, vse terpeti“. Že takrat, ko so jele Bleiweisove Novice pervokrat buditi narodno zavest in vabile domorodne moči na delo, stopil je Robida v kolo tistih zaslužnih rodoljubov, ki so se trudili po primernih spisih in knjigah narod podučevati in izobraževati. Robidi gre med drugimi domoljubi tudi posebna zasluga, da se je osnovalo in da je oživelo „društvo sv. Mohora“. Že leta 1852 je bil voljen v osnovalni odbor in celih 25 let je v odboru vstrajno delal do svoje smerti. Marljivo je prebiral poslane rokopise, pregledoval družbine račune in po toliko praktičnih nasvetih zelo podpiral odborovo delavnost in pospeševal družbin razvitek. Pa tudi sam je pridno obdeloval slovstveno polje ter domače slovstvo obogatil s knjigami, ki so jih Slovenci pred njim težko pogrešali (Koledar 1879 str. 193–4). —

Skrben učitelj je spisal v nemški besedi: „Geistlicher Führer der Jugend“ v. Prof. Carl Robida 1846 (v. Carinthia). — Slovenski je dopisoval v a) Novice in b) v Drobintince na pr. 1846: Lavdon. Vukasovič. Lizabona. 1856: Sončne ure. 1857: Prememba zemlje. 1858: Tablica, kdaj solnce vzhaja in zahaja. — Posebej

c) Zdravo telo nar boljši blago, alj navk zdravje ohraniti. Spisal P. K. Robida, benediktinar in c. k. učitelj matematike. V Celovci 1846. 8. 133. Nat. in prod. J. Leon. — Dragi bravic! Nisim zdravnik, pa tudi za zdravnike ne pišem; ampak za sestre in brate, ki manj vedó kakor jez, in ktere podučiti je moja dolžnost, pravi v predgovoru... Kar v bukvah bereš, sim sam skusil, alj saj zvedel od umnih ljudi... Vender nar boljši navki za rojake so razloženi v priljudnih in modrih bukvah... Slomšeka, ki so moje delo zbudili in podpirali. Tudi iz slavnih Ljubljanskih Novic sim nektere navke od besede do besede izpisal... Noviga pravopisa sim se poslužil, ki ga špogajo brezštilvni Slovenci... Bog daj, de bi ti z takim pridam te bukve bral, z kakim veseljem sim jih jez spisal!

d) Naravoslovje alj Fíziko po domače zložil K. Robida, učitel. V Ljubljani 1849. 8. XI. 123. Nat. J. Blaznik. — Naravoslovje alj fizika, piše v predgovoru, je koristna in prostimu človeku dostojna vednost, zakaj ona nas uči: Vsegamogočniga, nar bolj modriga in dobrotljiviga stvarnika sveta spoznati in ljubiti... nas zagotovi človeškiga duha... nas uči ponižnost... da mir in pokoj naši duši... razlaga, kaj služi k ohranjenju zdravja in življenja, kaj nam življenje zljajša in vgoduje... Naravoslovec vsakdano delo kakor druženje z svojo materjo ljubi, ne pa kakor težko kazen studi... Razlaganje naravoslovja v slovenskim jeziku je pa težavno djanje, zakaj: 1. Bukev, ktere naravno činenje po domače razlagajo, nimamo razun kemije od g. Vertovca. Treba je pot delati, in debel sneg gaziti; 2. besede, ktere takšine reči zaznamujejo, clo ne poznamo; 3. ne vemo, kako bi všim bravcam zastopljivo pisali, de bi ne prekratko, ne preširoko govorili, in le kar je važniga povedali. Zatorej sim jez računjenje večdel v nemar pustil, in kratko povedal, kaj račun spriča; obraze nar bolj potrebne sim pa perdjat, ker me skušnja uči, kako oni popisvanje razjasnujejo itd.

Razjasnenje manj znanih besedi na pr. Apnenc Kalk, barve dostavne complementäre Farben, čast Hauptstück, dobno momentan, draga Bahn, kalamir Pendel, kolce Rolle,

koža bobnarska Trommelfell, nitna Netzhaut, terda Hornhaut, žilnata Gefäßhaut, matica Schraubenmutter, moč dosredivna in odsredivna Centripetal-, Centrifugalkraft, obstret lune, sonca Mondes-, Sonnenhof, ognjisko Brennpunkt, predmet Materie, presežnica Diagonale, stroga Maschine, važiteljne wägbare Stoffe, vitlo Winde, vstavičen continuirlich, zavoj Schraubengang, zvuk Ton itd.

e) Domači zdravnik v navadnih boleznih človeka poleg Hufelanda, Rusta, Tisota in drugih. Sostavil K. Robida. V Celovcu 1854. 12. XIII. 240. J. Leon. — Zdravje vsakemu ljubo, je k srečnemu življenju bolj potrebno, kakor srebro in zlato . . . Kdor ceno zdravja pozna, se bo trudil zvedeti, kaj zdravje ohrani, in kaj zgubljeno zopet pernese . . . V sledečih listih narprej najdeš življava, ktere se mora človek deržati, da zdrav in dolgo živi . . . Zdravila sim tiste naznanil, ktere se rabijo per prostemu ljudstvu; ktere se povsod najdejo, in ktere so od zdravnikov sploh poterjene . . . Nemške bukve, po kterih sim pričajeoče slovenske zložil in po „Novicah“ pomnožil, so že večkrat natisnjene bile, kar dokaže, da jih Nemci občno rabijo in za dobre poterdijo. Bog daj, da bi Slovencem k ljubem zdravju pomagale (v. Novic. 1854 str. 155).

f) Domače živinozdravstvo v boleznih konj, govedja, ovac, prešičev, koz in psov, ali nauk, kako mora kmetovavec svojo živino rediti, ji streči, jo kermiti in ozdravljati. Po nemško spisal J. N. Rohlves. Od Potsdamskega kmetijskega društva pohvaljena in priporočena knjiga. Poslovljena po devetnajstem natisu S štirimi podobami. V Celovcu 1856. 8. VII. 243. — Predgovor prevoditelja: Rohlvesovo živinozdravništvo je bilo v nemškem jeziku že devetnajstkrat natisnjeno, in v več krajih tudi ponatisnjeno. Torej smem terditi, da Nemci kakih 50 tavezent iztisov tega zdravništva v rokah imajo. Leto število priča, da so Nemci Rohlvesovo živinozdravništvo za dobro poterdili. Mislim tedaj tudi Slovencam vstreči, ker jim ga v njih jeziku v roke podam. Da ga vendar z večjim pridom rabijo, hočem ob kratkem razložiti, kaj sim v izvirnem zdravništvu posebno važnega najdel, in kaj sim mu pridjal (na pr. iz Novic, gl. Živinozdravništvo od dr. Bleiweisa in dr. Strupita), da bi se kmetovavcam bolje prikupilo itd. —

Nekaj njegovih spisov priobčil je g) Slovenski Prijatelj l. 1856 na pr. Blisk in grom. Potres zemlje itd. — „Več let je poslovenjeval uradne liste Koroške deželne vlade. Zraven je bil marljiv sodelavec za nemški letnik Celovške gimnazije. Jedernati spisi, ki jih je priobčeval v tem letniku, pridobili so Robidi častno ime tudi v daljnih učenjaških krogih. Leta 1854 je opisal: Entwicklungsgang der Physik von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart; l. 1857: Vibrationstheorie der Elektrizität; l. 1858: Magnetismus; l. 1860: Grundsätze einer naturgemässen Atomistik itd. (gl. Naučni Slovník)“. — Nad vso hvalo vzvišana pa je njegova delavnost v družbi sv. Mohora. —

Tako je bil marljivi učenjak vedi in domovini v čast — nam vsem pa ostane zlahaten izgled značajnega in delavnega domoljuba. Naj počiva v miru in blažen mu bodi spomin (Kol. dr. sv. Mohora 1879 str. 194)!

Juri Vole r. 5. apr. 1805 pod Korenom v Kranjski Gori, posvečen 1831, mestni kaplan v Loki, pri stolni cerkvi v Ljubljani, l. 1836 špiritual v duhovskem semenišču, l. 1858 kanonik in vodja v Alojznici do l. 1861, stolni dekan l. 1877, u. 14. apr. 1885. Slovenski je pisal dobro in bil je trd pa blag Slovénc vse dni svojega življenja. Nekoliko sem priobčil o njem v „Slovincu“ 1878 št. 1 in 1885 št. 83. Kot prvi obredoslovec je vredoval vse obredne knjige naše škofije (Directorium, Rituale, Proprium Sanctorum), spisoval slovenske stvari v njih, prestavljal papeževe in škofove liste, presojeval, popravljal in prenarejal molitvene in pobožne bukve v dosego cerkvenega potrjenja, časih priobčil kako reč po Novicah itd. Posebej je vredil

a) „Stoletno Pratiko“, katero je nemški sestavil menda profesor Frank, slovenski pa **Jakob Krašna**, r. v Črnem Vrhu 17. jul. 1810, svečenik 1841, služil za duhovnega pastirja v Senožčah, v Spodnjem Logu, naposled bil župnik v Zagradcu, kjer je u. 28. sept. 1878. Bil je Krašnja čvrst slovenski domoljub že bogoslovec, pisaril je v Gajevo Danico ilirski, Stanko Vraz ga hvalno omenja, nekterikrat se je oglasil v Novicah (Jezičnik XVI. 1878 str. 10) itd. — Naslov knjigi prvega natisa je:

Stoletna Pratika devetnajstiga stoletja od 1801—1901. Za duhovne, deželske služabnike in kmete. Iz nemškiga v slovenski jezik prevedena. V Gradcu 1840. 8. 164. Nat. J. A. Kienreich; prod. L. Kremžer v Ljubljani. — Na primer tudi o besedi, katero je pisal Krašnja, bodi iz predgovora: „Izdavanje te stoletne pratike ima dva namena. Pervi je: kmetu smo hotli bukvice v roke podati, iz katerih bi sebe in svoje ob praznikih prijetno in pridno veseliti, iz njih mnogotero koristno, tako dobro za svojo domačijo in kmetijo, kakor tudi za svoje zdravje se naučiti znal itd. . — Treba je bilo misliti tudi na gospode duhovne in deželske služabnike . . . Takih bukvic še ni bilo v kranskim jeziku, in Gospod založnik si je veliko perzadeval, de bi izdane bile, ker misli, de bi vsakimu, ki jih vkupi, posebno pa kmetu, bile koristne. Po njih si lahko vsak, kter brati zna, za vsako leto posebej, pratiko naredi. Perporočujemo pa, de vsak, kolikor je mogoče, na vreme vsakiga meseca, kakor tudi nekterih posebnih dni, dobro pazi, posebno pa na šterih letnih časov, de se po tem vidi, koliko resnice zadene vremeno-znanost, in koliko v sebi imajo kmetiške uganke“.

Stoletna Pratika . . Poleg nemškiga. Druziga natisa. Vsa popravljena in pomnožena. V Ljubljani 1847. 8. 242. Blaznik. Kremžer. Na koncu pod opombo je tiskan prevoditelj Juri Volc. — Tretjiga natisa. Popravljena in pomnožena l. 1860. 8. 264. Milic. Kremžer. — V sebi ima: Zlaganje podobe pred naslovom. Leto in pratika . . Od planetov. O solnčni uri, spisal A. Likar. Pregovori zastran vremena — mnogi v vezani besedi. V takih prislovciah ali kratkih pesmicah se je Volc kaj rad poskušal. Tu se nahaja tudi ona stara latinska prerokva o najbolj pozni velikonoči l. 1886 (str. 28; II. nat. str. 25) namreč:

Quando Marcus pascha dabit,
Antonius pentecostabit,
Joannes Christi Corpus adorabit:
Totus mundus vae clamabit.

Kdar veliko noč bo Marka dal,
Padovanski Anton pa binkoštal,
Janez molil svet' Telo klečé:
Tedaj bo vpil celi svet gorjé.

Podobšina J. Radeckiga v Zvezdi Ljubljanski. Opravila za vsaki mesec. Cesarske postave za živinsko kupčijo, sestavil Dr. Bleiweis; zavolj oheranja-gosenc in tičjiga lova; poduk zdraviga se oheraniti, življenje si podaljšati in v sili ga otefi itd. Semnji. — Predgovor k tretjemu natisu se pričinja na pr.: „Da so bukvice Stoletna Pratika, ki so bile prvič iz nemškiga v naš slovenski jezik prestavljene, in v letu 1840 natisnjene, na vse plati koristne, nam ne bo treba po dolgim in širokim razkladati in jih Slovincam s posebno hvalo priporočevati. Da so res slovenskim bralcem všeč, se že iz tega povzame, ker so bile v tako kratkim času poprodane, da se je mogel drugi natis osnovati in natisniti dati, ki je prišel popravljen in z mnogoverstnimi, koristnimi in podučljivimi sestavki pomnožen leta 1847 na svetlo; in ker se je tudi ta že zdavnej spečal, in ker slovensko ljudstvo vseskoz po omenjeni Stoletni Pratici poprašuje, je bilo treba za tretji natis skerbeti, kteriga mu tukaj tudi nekoliko pomnoženiga z veseljem podamo itd“. — Stoletna Pratika . . Četrtega natisa. V Ljubljani 1880. 8. 256. Zal. H. Ničman. Tisk. J. Krajec v Novem Mestu (Zvon 1885 str. 315).

b) Pridige ob posebnih perložnostih, ki jih je imel Juri Volc, Duhovni vladnik v Ljubljanski knezo-škofijski duhovščini. V Ljubljani 1848. 8. 94. Nat.

Eger. — Koj v prvem naznanilu pravi, da ima mnogo svojih pridig spisanih, nekatere da na svetlo, in če te Slovencem ne bodo po godu, da ostanejo vse druge v predalu. L. 1849 je pa v Zg. Danici št. 35 priobčil: Odgovor in oznanilo. Ker visoko častitljivi duhovni gospodje, ki so prvi zvezik mojih pridig, ktere sim ob posebnih perloznostih imel, kupili, vedno poprašujejo, kedaj bo drugi zvezik na svitlo peršel, jim moram odgovoriti, de družiga in naslednjih zvezkov morde nikoli, ali pa saj ne tako kmalo na svitlo ne bo iz tega vzroka, ker se je prvih zvezikov tako malo prodalo, de se je komej četertina stroškov plačala. Per tolikim trudu in po tem še v svojo škodo bukve natiskati dajati, vsacimu veselje upade. Morebiti je veliko tacih, ki za imenovane pridige ne vedó, toraj jih še enkrat ponudim. Prvi zvezik . . naslednje pridige obseže: I. Keršanska ljubezen je vesoljna, delavna, sveta; II. poterpežljiva; III. ni samopridna; IV. se ne veseli krivice. V. Od ohranitve edine duše. VI. Od popotvanja v večnost. VII. Od počešenja Marije prečiste device. — Pridig od keršanske ljubezni do bližnjiga nisim brez namena prvih postavil. Treba je, de bi ljudje pridige od keršanske ljubezni do bližnjiga pogostama brali, in s tem to sveto čednost v sebi budili, ker se ona nar bolj — posebno v današnjih časih — med nami pogreša. Juri Volc, špiritual. — Kar je napovedoval, se je tudi zgodilo. Pridige so ostale v predalu; le tu in tam je na posebno prošnjo ktera zagledala beli dan na pr. Poslednja pridiga v stari Ternovski cerkvi v Danici 1854 l. 19 itd. — Poprošen je vendar rad izročil ostale pridige vredniku „Duhovnega Pastirja“, kteri jih sedaj prinaša na dan na slavo ranjkemu in na korist vernikom slovńskim.

c) Mir vam bodi. Molitevne bukve, v kterih se najdejo šestere svete maše in druge molitve za vse potrebe našiga življenja, litanije in pesmi, tudi pasijon ali terpljenje naš. G. J. Kr. s svetim križevim potam. 1850. 12. 418 str. Drugi natis pomnožil J. Volc. V Ljubljani 1852. 12. 431. J. Klemenž. (Vid. Zg. Danica 1854 l. 13) itd.

d) Sveto pismo stare in nove zaveze z razlaganjem poleg nemškiga, od apostoljskiga Sedeža poterjeniga sv. pisma, ki ga je iz Vulgate ponemčil in razložil Dr. Jožef Franc Allioli. Natisnjeno po povelji preč. Kneza G. G. Antona Alojzja, Ljubljanskiga škofa. V Ljubljani. Nat. J. Blaznik. Zvezek I. 1857. 8. XVI. 448. Petere Mojzesove. Jozuetove bukve. — Zv. II. 1857. str. 595. Bukve Sodnikov. Rutine. Čveterere kraljev. Dvoje kroniške. Ezdrove in Nehemijeve. Tobijeve, Juditine in Esterine. — III. 1858. str. 627. Bukve Jobove. Psalmi. Pripovesti. Pridigar. Visoka pesem. Modrostne in Sirahove bukve. — IV. 1859. str. 869. Preroka Izaija in Jeremija. Žalostna pesem Jeremija preroka. Preroki Baruh, Ecehiel in Daniel. Mali preroki: Ozej, Joel, Amoz, Abdija, Jona, Mihej, Nahum, Habakuk, Sofonija, Hagej, Caharija in Malahija. Dvoje bukve Makabejcov (Poprava pogreškov). — V 1856. str. 460. Evangelii Matevža, Marka, Lukeža in Janeza. Djanje aposteljnov. — VI. 1856. str. 495. Listi sv. aposteljna Pavla do Rimljanov, Korinčanov, Galačanov, Efežanov, Filipljanov, Kološanov in Tesaloničanov; listi do Timoteja, Tita, Filemona in do Hebrejcov. Listi sv. aposteljnov Jakopa, Petra, Janeza in Juda. Skrivno razodenje sv. Janeza. — Kazalo beril iz listov in družih bukev svetiga pisma in evangelijev, ki se beró v nedelje in praznike in tudi nekatere druge posebne dni cerkveniga leta. str. I—VIII.

To prestavo sv. Pisma je sprožil A. M. Slomšek (Vid. Jezič. XXIV. str. 18) in A. A. Wolf je delo izročil J. Volcu, kteri si je pridobil sodelavcev, ki so po gotovih jim naznanjenih pravilih stvar dovršili v tedaj še priljubljenih oblikah, žali Bog! v dobi, v kteri se je hitro spreminjati jela slovenščina. Predgovor je v bistvu, kolikor vem, sestavil dr. J. Pogačar, tedaj kanonik, poslej knezoškof Krizostom. Voditelj in prvi prestavlavec je bil J. Volc. Sodelavci so mu bili: Dr. Andrej Čebašek, učenik vérne

v ljubljanskih bogoslovnih šolah; Juri Grabnar, učenik v alojzjevišu; Peter Hicinger, fajmošter v Podlipi; Matija Hočevnar, katehet v ljubljanskih nunskih šolah; O. Placid Javornik, fajmošter pri sv. Jurji pod Taborom na Koroškem; Luka Jeran, kaplan ternovske fare v Ljubljani; Anton Lesar, učenik v ljubljanskih rečnih šolah; Jožef Marn, kaplan v Horjulu; Frančišek Metelko, učenik slovenšine v ljubljanskih latinskih šolah; Anton Pintar, fajmošter v Trijaku; Anton Mežnarc, bogoslovec (nam. Lorenc Pintar kaplan v Preddvoru, gl. Poprava zv. IV); Mihael Potočnik, spovednik v ljubljanskim uršulinskem samostanu; Matevž Ravnikar, fajmošter v Predaslah; Andrej Zamejc, katehet v ljubljanskih zglednih ljudskih šolah in učenik katehetike (Predgov. XIV). — Psalmi so nekoliko po prevodu Simona Klančnika, in Baruh po prestavi **J. Bonačevi** (Jezič. XIX. 1881. str. 39—44). V predgovoru, ki ga je podpisal „S škofijskiga sedeža v Ljubljani v god sv. Antona Pad. 1857 Anton Alojzi, knez in škof“ bere se str. XIV: „To težavno delo smo izročili neutrudljivemu Jurju Volcu, duhovnemu vodniku ljubljanske duhovščine . . . De se ne bodo pri natiskovanji tega imenitniga dela kake večji tiskarne pomote vrinile, perve stise prav pridno in skerbno pomagata popravljati sodelavca Zamejc in Jeran . . . Vse to nam terdno upanje daje, de bodo pod vodstvom marljiviga in modriga gospoda Jurja Volca vsaj v dveh letih vsi drugi deli svetiga pisma že tudi na svitlim, ako bodo pomagavci vse po gôdu in o pravim času izdelali, in ako bo Božja volja (str. XV)“. — Posebej v njegovi prestavi so: I. II. III. Bukve Mojzesove, Jozuetove, Mali Preroki (razun II. zadnjih), Evangeli sv. Janeza, I. II. List sv. Petra; sicer je pa v besedi in obliki rokopise popravljal ter prenavljal J. Volc tako, da se pričujoča prestava Sv. Pisma po vsej pravici po njem zvati sme, kakor se Slovar nemško-slovenski po M. Cigaletu (Wolf-Volc, Wolf-Cigale).

e) Zgodnji Danici velik prijatelj in podpornik — je že l. 1848 priobčil v Cerkv. Čas. št. 3—5 po Skr. Raz. 12, 1 zanimivo razlago: „Matere božje podoba“. L. 1849. št. 2—5: Oglas škofov Primorsko-Kranjske cerkvene okrajne v Ilirskim kraljestvu per Avstrijskim ustavnim državnim zboru v Kromerizi. Poslovenil J. Volc. — L. 1874 je v Danici jel spisovati „Koledar svetnikov in svetnic“ za celi teden sproti s posnetki iz njih življenja in s primernimi nauki, časih v vezani besedi, na pr.: »V Jezusovem zgolj imenu — Dans prični to novo leto; — Srečno prišel boš k namenu, — Vse ti bo v zaslugo šteto« itd. — Nadaljeval je to popisovanje še l. 1875 (str. 411). — Krajše se je snovalo tudi l. 1876. — L. 1877 in 1878 pa je priobčil „Življenje štirnajsterih pomočnikov v sili“. Pričenja ta spis z besedami:

„Svetnike častiti, se njih priprošujam pri Bogu priporočati in jih na pomoč klicati je v katoliški cerkvi takó stara šega, kakor keršanstvo samo. Pervi kristjani so kervave Kristusove priče koj po njih smerti častili in se njih priprošnjam v svojih stiskah priporočali, ker so dobro vedili, da njih prošnje pri Bogu veliko premorejo, ker v nebesih s Kristusom kraljujejo.

Pobožni verni kristjani so do nekterih svetnikov posebno zaupanje imeli zavoljo njih velicega zasluženja za sveto katoliško Cerkev, ker so nam sveto vero — s svojo kervjo zapečateni — ohranili in ljudém v prid čudeže delali; take svetnike so verni v svojih mnogih britkostih in težavah, nadlogah in stiskah, v dušnih in telesnih potrebah in silah na pomoč klicali, in bili so čudovito uslišani. Take svetnike so verni imenovali in jih še imenujejo „pomočnike v sili“. Tacih pomočnikov v sili imamo 14 v naslednji verstí, v kakoršni se nahajajo na podobi v kapeli v Frankenstalu, ki je bila v nedeljo po sv. Jurju leta 1448 od škofa v Bambergu na čast Mariji Devici in „štirnajsterim pomočnikom v sili“ posvečena: Sv. Juri, ssv. Blaž, Erazem, Pantaleon, Vid, Kristof, Dio-

nizij, Cirijak, Ahacij, Evstahij, Egidij ali Tiln, ssv. Marjeta, Katarina, Barbara (1877 str. 95). Sklepa omenjeno popisovanje v Danici l. 1878 str. 231 z vrsticama:

Štirnajsteri pomočniki v sili
Prosíte, naj se nas Bog usmili!

Med cerkvenimi govorniki slovenskimi — stolni dekan Jurij Volc — nedvojbeno zavzema častno mesto, piše o njem — n v Zvonu V. L. str. 314 — 317, ker je bil že od narave z dotičnimi zmožnostimi obdarovan, pa tudi njegovi homiletiški zdelki se odlikujejo po duhovitosti, logični izpeljavi, so polni podob in primer, polni življenja. Dasi spadajo v vrsto moralnih govorov, vendar moralizovanje ni prisiljeno, vzeto je prav iz življenja in po duhoviti simboliki — ne da bi poslušalca žalilo — zadene in si prisvoji njegovo srce. Volčeva proza v tisti dobi se smé imenovati vzgledna, jezik za takrat zeló čist. . . Ako naposled še omenim, da je bil J. Volc v resnici pobožen, velik dobrotnik revežev (vzlasti dijakov), vesten in skrben svetovalec v dušnih stvareh, imamo v njem vzglednega duhovnika. In če pomislimo, da je iskren domoljub vselej zvesto stal v vrstah narodne stranke v najhujših dobah pritiska od zgoraj . . . : smemo pač vsi posvetni in duhovni ob njegovi gomili zaklicati: Blag mu spomin, naj počiva v miru!“

Jožef Rozman Trebanjski r. v Ljubnem 11. febr. 1801, za mašnika posvečen v Salzburgu l. 1824, pastiroval duhoven pomočnik v Šent-Jernej, Semiču, Šmartinu pri Litiji, župnik v Borovnici, v Cirknici dekan in od l. 1848 v Trebnjem, kjer je u. 10. julija 1871. — Spisal je nekaj molitvenikov na pr.:

a) Oče naš, kateri si v nebesih, ali mnoge molitvice v čast našiga nebeškiga Očeta. — b) Posvečeno bodi tvoje ime, ali nauki in molitve za mlade ljudi, zlasti za otroke. Pridjan jim je tudi Katekizem. 12. str. 286. — c) Daj nam danes naš vsakdanji kruh, ali mnoge molitve, v katerih po Jezusovim nauku Očeta, ki je v nebesih, vsiga prosimo, česar vsak dan za dušo in telo potrebujemo. V Ljubljani l. 1851. 3. nat. str. 357 (Vid. Zg. Danic. 1854). — Bil je izvrsten govornik, in nekaj njegovih pridig se je izročilo d) Duhovnemu Pastirju, ki jih donša v sedanjih oblikah na pr. l. 1885. v praznik vseh svetnikov: Tudi nam je mogoče sveto živeti, ker 1. nimamo večih zadržkov na potu kreposti, kakor so jih svetniki imeli in ker imamo 2. ravno tiste pripomočke k svetosti in zveličanju, kakor so jih svetniki imeli. — Spomin vernih duš v vica. Grobi nas učé: 1) spomin pokojnih z žalostjo obhajati; 2) njih poslednjo voljo natanko spolnovati; 3) veseliti se, da se kmali z rajcimi spet vidimo, in 4) če so v kraji očiščevanja, jim po svoji moči iz njega pomagati . . . Tukaj počivajo moj oče, si misli hvaležni otrok na grobu; tukaj so pokopani moja mati . . . ; tukaj leži, si misli zapuščen zakonski, moja žena . . . ; tukaj leži, si misli zapuščena vdova, mož, pač dober mož, gospodar in oče je bil, molitev in delo je bilo njegovo največe veselje, kako skrbno je otroke od hudega na dobro obračal, kako rad je ž njimi molil, kako mi jih je priporočal še v zadnjem trenutku, predno je izdihnil svojo blago dušo, naj jim bom dobra in skrbna mati, naj jih vendar varujem, da nobeden ne bode pogubljen! itd. itd. (Prim. tudi Slov. Prijatelj). — Tu in tam je kaj priobčil po Novicah, pa iz Tržiča o Vodniku (Vid. Spomenik 1859 str. 17).

Jožef Rozman Konjiški r. 10. jan. 1812 v Šmartiném poleg Kranja, v šole latinske, modroslovske in dve leti v bogoslovske hodil v Ljubljani, dve pa v Celovcu, posvečen 1835, kaplan pri sv. Martinu nad Celjem, v Šent-Ropertu, v Loki, na Laškem, župnik od l. 1842 v Šent-Ropertu, l. 1848 korar v Šent-Andreju, l. 1850 semeniški ravnatelj in bogoslovcem učitelj katehetike in pedagogike, l. 1854 viši ogleda ljudskih šol, 1858 nadžupnik Konjiški, častni korar, u. 12. avg. 1874.

Slovenski pisariti jel je s Slovščekom med bogoslovci, ki se omenjajo v dotičnih a) knjižicah (Pripovedi, pravlice, sedem novih pripoved itd. vid. I. Knj. Lend. str. 232. J. R. t. j. Jožef Rozman; prim. Jezičnik XXIV str. 2 itd.). —

b) V Drobttincah, kjer se nahajajo razni in čvrsti spisi njegovi na pr. l. 1849: Novi zvonovi na Laškim. — L. 1850: Jožef Zore, kerčmar; Prava vera čez vse velja. — L. 1851: Kaj stori sv. Duh. Pokušne za šolo. Matija Balon tehtat itd. Od rud. Iz deržavoznanstva. Martin Lašič, teržan itd. — L. 1852: Od božjih potov. Blagoslovljenje nove cerkve. Simon Klančnik. Mica Srebot, Mastnakova; Auguštín Šefler. Turki na Koroškem. Gorje lažnjivcu. Najdeno odrajtaj itd. Kratka dogodivščina starega sveta. Od živalstva. Od planetov ali premikavnih zvezd. Od nepremikavnih zvezd. — L. 1853: Blagoslov novega pokopališča. Kerš. beseda. Pridiga v god sv. Jurja, sv. Joana Kerstnika, sv. Helene. Franc Hladnik. Marko Hanžic. Joan Vašal. Križarske ali svete vojske. Hudič si sedeža iše in kje ga najde. Kratka dogodivščina slavianskega sveta. Amerika najdena itd. — L. 1854: Zveličana Hema. Nekaj homiletiških pridig (str. 3 — 38). Leonard Hodiščan viši škof. Jakob Rormeister. Martin Pegcus. Mica Bezgovšek Lokošica. Kristina. G. Bonard. Turki na Krajnskem. Osmero prilik o pokori. Basni. Sadike in rastline. Križ našega odrešenika. — L. 1855: Magnus Klein opat. Ana Ribežl Brežnica. Sveta Melania. Kako so Koroški Slovenci se pokristianili. Nekaj za može — za žene itd. Prilike, basni. Kateketika (str. 211 — 385). — L. 1856: Keršanska beseda — 4 pridige: od pregrešnega železja; od gizdaste, pregrešne obleke; od škodlive rabe tobaka, od pijanosti (str. 3 — 35).

c) Drobttince za leto 1851. VI. V Celovcu. 8. XVI. 264. Leon. — L. 1852. VII. 8. XV. 272. — L. 1853. VIII. 8. XX. 282. — L. 1854. IX. 8. XVI. 268. — L. 1855. X. 8. XV. 385. Te letnike je vredoval Jožef Rozman. Ker se v njih mnogotero pjasnuje napredek našega slovstva, naj se kaže tu iz raznih predgovorov nekoliko na pr.:

Predgovor 1851. Drobttince VI. tečaja so svojim peterim tovaršicam, ktere so se po svetu že razšle, od glave do nog kakor sestra svojeji sestri podobne. Jednako so opravljene, jednaki jezik govoré, le tu in tam nekoliko po novih oblikah zavijajo . . . Dosihmal so jim Celjski opat, čast gosp. Matija Vodusek potni list podpisovali, ali zavolj mnogih skerbi in raznih opravil se niso mogli više s tem delom pečati. Da bi tedaj Drobttince doma ne zaostale, sim ga letos jaz jim podpisal, in prosim ob jednim vse ljube čitatelje ali bravece, da bi jih blagovoljno sprejeli in tud svojim znancom in prijatlom priporočili . . .

1852. VII. . . . Nadjam se, da Vam dopadle bodo letošne Drobttince, in reči si upamo, da kar njih notranjo ceno zadene, se ne vstrašijo nobene svojih prejnih šesterih tovaršic; kajti bogato smo jih obdarovali, okinčili in ozalšali, smeli bi reči, kakor nevesto na dan njene poroke . . .

1853. VIII. . . . Dasiravno so Drobttince toliko hčer že preskerbele, in jim toliko dragega blaga podarovale, jim dosihmal primérne dote še ni zmanjkalo. Sopot vam pošljejo zalo in ljubeznjivo hčerko; osma je že, po navadi okinčena in obdarovana z raznoteroj roboj, tako da se nadjati smémo, da se Vam gotovo kmalo bo prikupila . . .

1854. IX. . . . Naš cilj in namen je, pomnožiti po Drobttincah čast božjo, in pozdigovati više in više pravo djansko (moralno) omiko slovenskega ljuda, povédati pa tudi vmes za smeh in kratek čas kaj; kajti človek od težkega dela vtruden potrebova počitka, da se okreva; duša pa tu in tam kakega razveselovanja, da se preveč ne opeha in ne omaga. Zategadel, ker vidimo in slišimo, da večina slovenskega roda rada prebéra

naše Drobtince, hočemo, dasiravno narejajo mnogo dela in truda, vendar le še nabirovati in sestavljati jih, ako ne za več, saj za eno leto še; in prosimo ponižno zdajle vse slovenske rodoljube, podpirati nas in pošiljati nam prikladnih sestavkov itd.

1855. X. . . . Da so Drobtince letos obširniše od poprejnih, pride od tod, ker pridjana jim je „kateketika“ ali poduk pervencov u sveti veri Jezusovi, kakor se uči in razlaga u šentandrežkem semenišču. Z letom 1855 bodo Drobtince berž ko ne končale svoj tek, in posihmal menda ne bodo več hodiie po svetu . . . Kar so naukov, svarov in opominov prinesle, naj jih Oče nebeški svojim svetim blagoslovom urodoviti, da bodo še u poznih poznih letih razširjale čast božjo, in podpirale časno in večno srečo slovenskega ljudstva! . . .

d) Kateketika ali Poduk pervencov u sveti Jezusovi veri. Spisal Jožef Rozman, učitelj kateketike in detovodstva u šentandrežkem semenišču. U Celovcu 1855. 8. str. 181. — Iz Kateketike, ktero je posebej za bogoslovce dal na svetlo, in kateri geslo je sv. Krizostoma slovo: Ni višje umetnosti od reje otrok — bodi n. pr. §. 72. Važnost jezika sploh:

„Jezik je nad vse važen — po njem namreč izobražujemo ne le samih sebe, in napredujemo u vednostih in znanostih; temuč naznanjamo tudi drugim svoje misli in želje, in izbujamo predstave, razumke, občute in naklepe u njih — na njem torej sloni naša izobražba in izobražba našega bližnjega. Je jezik zmeden, so zmedeni tudi razumki; je jezik nedoločen, volja ne ve, kam bi se obrnila, in omahuje zdaj na eno stran, zdaj na drugo; je jezik merzel in na pol mertev, se čuti ne vнемajo in ne plamené, ravno ker jim manjka pravega netila. Je pa jezik lepo vravnan, je določen in iskren, so lepo oskerbljeni tudi razum, volja in serce.

Jezik naj več pomaga poduk oživljati, razjasnovati in mil obraz mu davati. Postavim kolikokrat se primeri, da kake reči ne razumevamo zavoljo neprikladnosti besedi in izrazov, in clo studiti se nam jame; ako pa se ravno tista reč razlaga nam z drugimi besedami, se zdeva nam lahka in razgovetna, in poslušamo jo radi in z veseljem. Iz tega se ne težko vidi, da na jeziku, to je na besedah in izrazih je močno veliko ležeče u kateketskem poduku, in da vsakega kateketa je sveta dolžnost, prizadevati se z vso skerbjo in močjo, tako govoriti in upotrebovati take besede in izraze, da namen kateketskoga poduka doseže se naj gotoviše. Ni zadosti, da le kateket razumeva samega sebe in rabi u pristnem pomenu vsako besedo, temuč tudi učenci morajo jemati vsako besedo u tistem pomenu, u kakoršnem je njih učitelj jo rabil. Ni zadosti, da ogiba se samo mračnih in napčnih izrazov; marveč tako jasno in določno naj govori, da ni mogoče, u krivem pomenu jemati njegovih besed. — U resnici! pač ni treba posebne bistrosti, spoznavati da jezik je neprecenjen dar božji, po katerem dohaja nam nepopisljivo veselje, po katerem razločujemo se od neumne živine, in se vzdigujemo in pogovarjamo z Bogom, kateri izvir je vsega dobrega in bitje naj bolj popolnoma. — Smert in življenje sta u oblasti jezika, pravi sv. pismo (Preg. 18, 21); oj da bi pač tudi spoznavali veliko vrednost jezika! da bi vselej in vsikdar umno goverili, goverili u večjo čast božjo in goverili u svojo in svojega bližnega srečo časno in večno! (str. 321. 322. Drobt. 1855).

e) Abecednik za slovensko-nemške šole . . . f) Malo Berilo za prvošolce . . . g) Kerščanski katoliški nauk okrajšan . . . h) Kratka dogodivščina svete vere Jezusove . . . L. 1850. 1852 (Vid. Kateket. str. 385). — L. 1874. 8. 170 (I. Knj. Lend. str. 248 — 9. Jezič. XXIV. str. 15).

f) Cvetje keršansko-slovenske zemlje. Pridnim mladenčem in deklicem v darilo nabral in v venec povil Jožef Rozman. V Celovcu 1857. 8. str. 101. Nat. in prod. J. Leon. Z 9 podobšinami — po Drobtincah: Sv. Mahor in sv. Fortunat; sv.

Maksimilian; sv. Viktorin; sv. Miklavž; sv. Rupert; sv. Modest; sv. Ciril in sv. Metodi; sv. Lihard; sv. Hema. — V predgovoru kaže se lepi namen tej knjižici, namreč: „Naša ljuba slovenska zemlja, ki nas rodila je, se mi zdeva velik in veličasten božji vert, v katerem raste mnogo zalih dreves in lepih cvetlic prave izveličanske vére. Ali pa veste, kdo je prvi v potu svojega obraza sadil ta božji vert med nami? kdo polival ga s svojo kervijo? kdo postavil toliko belih cerkvá in zalih samo-stanov, ki so duhovski tabri naše svete cerkve? . . . — Ali ni mar žalostno, da mnogo mnogo je Slovencev, ki še po imenu ne pozna pravih oznanovavcev naše svete vére? ali ni gerdo, da tako malo obrajtamo, tako slabo cenimo ravno tiste svetnike in svetnice, ki so živeli tu v naši domovini, so mnogo se potili in tudi svojo kri prelili, da so zapustili nam naj večje bogastvo, naj lepši zaklad, sveto véro namreč? — Najdejo se nehvaležniki, katerim podobe naših domačih svetnikov in svetnic niso po volji, in clo iz cerkve bi jih djali, naj bi le smeli . . . Hvaležnost in spodobno čast do prvih apostolov naše ljube domovine med nami obuditi, posnemo njih svetih čednost oživiti, in obilniši blagodar njih mogočne prošnje pri Bogu za naše kraje dospeti, sem to nebeško „Cvetje keršansko-slovenske zemlje“ nabral, in ga sosebno vam, mladenči in deklíči, v darilo podam . . . Ker je pa za človeka tudi dobro, da vé kaj ne samo od vasi ali dežele, v kateri živi in v kateri je bil rojen, timveč tudi od drugih krajev in dežel, sem na koncu vsakega življenjopisa dostavil nekoliko čertic iz zemljopisa, in se nadjam, da bom tudi s tim vam ustregel. Z Bogom!

g) Družbine bukvice za dekleta, ki so pri deklíški ali križovski družbi v Konjicah. Spisal J. Rozman. I. Natis menda l. 1860. V Ljubljani V. natis l. 1868. S. 482. — VIII. l. 1874.

h) Družbene bukvice za žene in hišne gospodinje, ki so pri križovski družbi v Konjicah. Spisal J. Rozman. V Ljubljani 1864. 8. str. 48. — Družbine bukvice za dekleta, ki so pri deklíški ali križevski družbi v Konjicah in tudi za druge pobožne ženske. Spisal Jožef Rozman, pokojni Konjiški nadžupnik. V Ljubljani 1886. S. 538. Natis XI. Zal. Gerber. —

Vodil in vladal je bratovščine vse; posebno skrb je gojil za Križevsko. V njej je imel stanovske nauke dekletom vsaki mesec, možem, mladenčem in ženam vsaki drugi mesec. Potem je za vsak stan spisal postave ali vodila, za dekleta pa celo molitveno knjigo. Po Rozmanovem prizadevanju moramo v resnici o tej družbi reči, kar pravi družbina pesem:

Prelep vrtec vidim stati,
S cvetjem čednosti nas'jan,
Lesketa se v zarji zlati,
S svetim naukom okopan;

In cvetlic prelepo cvetje
Je pobožnih duš zavetje;
Vrt je križu posvečen
In Mariji izročén.

Bil je J. Rozman izgleden duhovnik in vnet dušni pastir, pa tudi navdušen Slovenec in iskren narodnjak. Sleherno slovenskemu ljudstvu koristno podvzetje je po moči podpiral in pospeševal na pr. Družbo sv. Mohora, Slovensko Matico s 1000 gld., Čitalnico v Celju, Slovenijo, Političen list Slovincem silno potreben itd. „Ravno oni pa so tudi z svojim umom prvi opazili, da od društva ustanovljeni list „Slovenski Narod“ zahaja na kriva pota, ter so takoj iz društva izstopili, ker njihovo svarjenje in opominjevanje ni nič pomagalo (str. 34)“. Krivemu liberalizmu nasprot je vstanovil brž v Konjicah katoliško politiško društvo, katero je pod njegovim predsedništvom jako vspešno delovalo. Koliko je daroval v dobrotne namene, kaže njegova oporoka in nekoliko „Spominska knjiga Konjiške nadfare in dekanije“, katero je jel spisovati. V njej je nam posebno znamenito, kar pripoveduje o svojem slovenskem napredovanju na pr.: „Sčasoma sem se začel vaditi v slovenskem pisanji, sem tu in tam škofu

kaj pomagal . . . Vredništvo Drobtinic sem popustil zavoljo sitnosti, ki so me zadevale . . . L. 1851 sem postal višji ogleda ljudskih šol cele lavantinske škofije, kar mi ni bilo po volji, a bil sem nekako primoran . . . Višji šolski ogleda biti in voditi šolstvo cele škofije — je v resnici velika in blaga naloga; kaj bi človek lahko storil, ko bi smel delati po moralnih in pedagoških načelih. Ali kaj! ko so mi bile roke na vse strani zavezane in nisem drugega bil, kakor stroj v vladinih rokah, sem nanznanjal in izpeljeval le, kar so mi v Gradcu in Celovcu velevali. V Celovcu je bil šolski svetovalec Simon Rudmaš, ki je bil bistra in umna glava in torej maternega jezika in narodnega razvijanja v šolah ni zatiral: ali v Gradcu sta bila dva zagrizena Nemca, Hermann in Jarisch, ki sta hotela slovenščino v slovenskih šolah popolnoma zatreti in sta me dolžila, da sem sovražnik nemške kulture. Prosil sem za tega del rajnega škofa pismeno, da bi me odstavili od te službe, pa niso hoteli. Tudi v Ljubljani je bila neka stranka, ki se je kranjščine pretrdo držala in napredovanje šolstva zavirala. Takrat ste izišle na Dunaju v zalogi šolskih knjig dve: „Abecednik za slovensko-nemške šole“ in „Malo berilo za prvošolce“ z nekaterimi novimi oblikami in besedami, pa proti vpeljavi teh knjig v ljudske šole na Kranjskem se je protestiralo iz Ljubljane pri ministerstvu (str. 17)^a. — Temu nasprot pošlje 14. jan. 1853 J. Rozman ministerstvu obširno pismo, v katerem pobija ugovore ljubljanskega protesta, zagovarja nove šolske bukve, oblike in besede ter izpoveda odkritosrčno svoje misli o slovenskem jeziku in slovstvu. Celo pismo je v omenjeni „Spominski knjigi“ prepisano in ima za naše šolstvo zgodovinski pomen (str. 17, 22, 23). — Dopisoval je prva leta časih tudi v slovenske in nemške liste. Nekteri njegovih spisov se nahajajo po slovenskih Berilih za latinske šole. Govoril je najrajši slovenski, počasno in premišljeno, zmirom pravilno, kakor pravite po pismu. Slaven spominek dan mu je v knjižici:

Jožef Rozman, kn. šk. konzistorialni svetovalec, častni korar Lavantinske stolne cerkve, dekan in nadžupnik Konjiški. Izgled pravega dušnega pastirja in krščanskega rodoljuba. Spisal Ivan Skuhala, kaplan Konjiški. 1874. 8. 61. Zač. pisatelj. Natis. Narodna tiskarna v Mariboru.

Pridejana je „Pogrebna beseda“, katero mu je govoril kanonik Fr. Kosar, in „Pesem“ žalostinka, v spomin zložil J. Virk, kjer milo poje na pr.:

- | | |
|---|--|
| <p>1. Ko kaplja kane, alj se zvezda utrne,
Grom hraste in pečine v brezno zvrne:
Tak hitro ugasne nam življenja dan.
Tako glej, Jožef Rozman zdrav se pelje
H prijatelju, ko grenka smrt postelje
Mu postlico krvavih smrtnih ran.
Dvanajsti dan avgusta zdrav odiše,
O strašni dan! — pa več nazaj ne pride.</p> | <p>4. Počivaj sladko, biser vekoviti,
Nadžupnik, častni korar! v slavni kiti
Slovenskih zvezd se vtrinčaj Slave siu!
Počivaj sladko, srce ljubeznjivo,
Ki si za rod gorelo nevsahljivo,
Oddehni si od truda, tug in bolečin!
Raduj se, dobra duša, limbar čisti,
Duhovstva cvet in jagu je brez zavisti!</p> |
| <p>5. Ovčic ljubezen, revežev solzice,
Oltar kamniti, cerkve krasno lice,
In zvoni vbrani, — bodo Tvoj spomin;
Katoliške družbe in zavodi mnogi,
Dobrote Tvoje v vsakoršni nadlogi,
Pleto Ti venec, dični Slavjanin:
Dokler v Konjicah bivajo Slovenci,
Ti bodo kinčali gomilo z venci.</p> | |

Oroslav Caf (Juri — Cafov) r. 13. apr. 1814 na Rečici pri sv. Trojici v Slovenskih Goricah, zvršil šole latinske v Mariboru, modro- in bogoslovje v Gradcu, svečenik l. 1837, kaplan v Lebringu pri Vildonu, l. 1839 v Framu pri Slivnici, l. 1859 v semenišču Mariborskem podravnatelj in profesor duhovnega pastirstva, l. 1861 beneficijat

ali nadarbenik pri mestni župniji v Ptuju, u. v blaznosti 3. jul. 1874 (Zora 1872 str. 40. 41. — Letopis Matic. Slov. 1878 str. 72 — 101. — Knjiž. Zgod. Slov. Štajerja 1883 str. 112 — 114).

V mladih letih poskuševal se je včasih s a) pesnijo, na pr. 15. dec. 1834. G. A. Caf. Bel. (Vid. Ltps. 89):

- | | |
|--|---|
| 1. Vse na svēti se mēnjava,
K robu leze slavni car,
Junost sehne, kako trava,
Zlato prahu dava dar. | 2. Pēsni sladki molk slēduje,
I mraz času toplemu,
Radost gorko se žaluje,
Padne cvet prijateljstvu. |
| 3. Kto iz burje se izbavi,
Gine bedno strelami,
Mir po vojni se razjavi,
Hodi po mrtvečini. | 4. Slava prhne v razvalinu,
Strašni grad se razdrobi,
Liki tržestva preminu
Mudrost sebi ne vēri. |

b) Prvi „Pozdravec vsem Slovencom“ pa je Cafov iz Štajerja poslal po Novicah l. 1845 št. 3, kjer naznanivši, da je umrl slavni slovenski pisavec Anton Krempl, našteva njegove zasluge, a pristavlja: „Čujemo, da se naših Štajerskih spisavcōv pisanje Vam Krajncem nič prav ne ljubi, kēr ni tako, kakor vi govorite, in to rad dodām, vsej tude Vaši Krajnski spisovi nam Štajercem neso celo po volji, otdodaj tude naš Krempl med Vami malo sluje ino taka bo ostala, dokler bo vsako podnarēče svojo posebno gramatiko imēlo: Daj nko je ves Štajerec spodnjega kraja, Murko ves pokrajnēni Štajerec, Metelko cēl Krajnec ino Gutsmanna je malo drujga, kakor Korošec, ob kratkem: Slovenske gramatike in slovenskega pisanja po vseh podnarēčjih še neimamo!! Po vsi pravici imā zato pravopisna postava: „Piši, kakor govoriš“ ali s pristavkom „kakor dobro govoriš“ ovēržena biti, ino veliko bolje takō stati: „Piši kakor slovensko ljudstvo (po etimologii ino bližnjih slavjanskih narečjih) prav govori“. Po tem se nadajamo, da bodo Novice, ker jih orel užē vse nebo cēlega Slovenstva veselo oblēta, rade prijemale vsak popravek iz podnarēčij v svoji besedi. Na nogē! vzdramite se Slovenci! temā užē beži iz vašega neba — Hrovatom lepa Danica, Dalmatincom mlada Zora sveti — tude vam se užē deni — poglednite se bratje po edni materi, ino se za take spoznajte, da si prijazno k svojemu izobraženju rōke molite“ itd. — Nato svētuje, kako duhovniki lahko popravljajo pregreho svojih nēgdanjih namestnikov, češ, da se sami trudijo se čiste slovenšine naučiti . . ; da dobre knjige sami pišejo ali jih iz drugih jezikov prestavljajo; da ne pustijo šolarjem za premije nerazumljivih nēmških knižic davati . . ; da očitno v cerkvi napovēdajo dobre slovenske knjige . . ; da napravijo v svojih farah bravnice . . itd. — Naposled pohvalivši knjige, ki jih je spisoval Fr. Veriti, pravi, da imamo Slovenci premalo zgodbinskih bukev ino drugih posvetnih, ker se človek samih samih svetih le tude navolji. Sam Bog pak nas obvari mazanja nesramnih bukev! — Vse to se izvira iz serca, vsega vnetega za Slovence ino Slovenšino“ (str. 11).

Vzlasti znamenito je, kar piše Cafov v Novicah l. 1845 str. 31 gledē Slomšeka in Slovenske Matice z geslom: Komur čest, čest. Rim. 13, 7. — pod naslovom: Novo, celo posebno veselje za vse Slovence. — „Slavni pisavec naš, naj boljšega glasa, vsi vživo do serca vneti za naše dušno in umsko izobraženje, prezaslužen gosp. A. Slomšek, kanonik in školastik Lavantski, — gdo li med Slovenci Jih ne pozna, Jih z spoštovanjem ne imenuje? gdar Jihove ljube duše po osobi ne pozna, vsej jo pozna po Jihovi mili pisavi: nedolžni otročić kaže ves vesel na „Dober Dar“ — „Blaže in Nežica“ sta mu naj ljubljēja tovarša; deklica kaže na „Devištvo“ — na „Srečen Pot“; hlapčić, kmet in gospod hvaležna na „Hrano“ in „Filotejo“ in še na veliko pisem — vsej kaj li bi govoril, kar vsaki Slovenec vē? — naš gosp. Slomšek, pravim, nam pripravljajo

novo, novo življenje: družbo v izdajanje cenejih Slovenskih knjig naréjajo, kar bo nam „Slovenska Matica“. 26. Prosenca t. l. pišejo preč. gosp. Slomšek: „Družba v izdajanje cenejih rodoljubnih knjig je začeta: pretečene dni so postave in vodbe viši c. k. vladii isporočene bile“. Večni Bog! oča vseh narodov daj dober tek tej napravi in dolgo življenje skerbniemu gosp. napravljavcu! — Dvojne želje si zraven tega ne moremo zderžati: 1. Da bi ta le „Matica“ vse Slovence od Madjarske do Vlaške meje, od Nemških gor do Ilirskih logov prijazno objemala, in 2. da bi ga ne bilo „spaćeniga Slovenca“, kateri bi ves voljen te Matice z glavo in mošnjo ne hotel podpirati!“

V listih 17. 18 dal je „Oznaniło novih, za vse Slovenske domoródce imenitnih bukev“ t. j. Radices linguae Slovenicae veteris dialecti, sp. Miklošić. „Iz peresa ravno tega Gospóda še tude pričakujemo neko drugo znamenito delo: Vseslavjansko slovnico (gramatiko), ktera Jim užé dolgo zlo po skèrbi hodi — Bog Jim daj zdravje“. — „Pri ti priložnosti še porečem: Za Slovenskega domorodca so jasni časi prišli, da mu zdaj ni več zadosta, besedo samo svojega kraja umeti, nel gdor se v njej popolniti — izobraziti hoče, se mora tude besede drugih Slavjanov učiti, kar bó ga pak stem leže stalo, ker bo se kmalo spreumil, da Slavjane le bolj pisanje, kakor govorjenje loči . . . Tude naša lépa miloglasna Slovenska beseda imá svoje oživljenje ino svoj živež pričakati iz bratovskih naréčij; vsem naréčjem pak gojna mati ostane stara, čestna Slavjanšina ss. ss. Cirila ino Metodija“. . . Pri tej priliki priporoča razun Miklošičevih „Radices“ v ta namen še Dobrovskega „Institutiones“ in Kopitarjev „Glagolita“, pa c) Dr. J. P. Jordan's „Jahrbücher für Slaw. Literatur, Kunst und Wissenschaft“, v ktere je Caf tudi sam pisaril na pr. o vseslovanskem književnem jeziku itd. (Cf. Novic. 1851 str. 208).

„S toj stroko (pesnijo) ni si glave belil, piše Raičev Božidar v Letopisu Slov. Matice (str. 89), nego marljivo učé se jezikov prehajal je na jezikoslovno polje, kder se je domač, sposoben in zmožen čutil, in temu je odločil darovati ves žitek, kar se je tudi zvršilo. Poleg učenja zbiral je jako marljivo tvarino za slovar, pa blago za slovnico itd.“ — Priobčil je prvokrat svoj „Proglas zastran noviga slovenskiga slovnika in slovnice“ v Novicah 1846 str. 32—44 (Gl. Ltps. str. 90—92), kjer razodeva vélike svoje namere in osnove, ktere so ga naposled — brez zaželenega vspeha — usmrtilé! Pozvan o tej reči dal je l. 1848 v Novicah str. 62—63 pod naslovom: „Zastran g. Cafoviga slovenskiga slovnika“ odgovor, kateri ni gotov in mnogotero sega že v druge stvari. — Sicer je dopisoval časih v Novice — Glas ali Dopis iz Štajerskega — na pr. 1846 str. 27; l. 1848 str. 62 o slovenski obleki Pesničarjev itd. — Sam se je oglasil l. 1851 str. 208—212 v seštavku: „Staroslovenski in vseslovanski književni jezik“, kjer našteva zanj svoje razloge nasproti živim jezikom slovanskim in priporoča v ta namen koristne knjige, vzlasti izvrstna dela dr. Miklošiča, naj bistromnejšega slovanskega jezikoslovca (str. 213).

Spis „Staroslovenski in vseslovanski književni jezik“ je ponatisnila d) Slovenska Bčela l. 1851 str. 183. Vanjo je tu in tam pisal pod imenom „Bélankin (Vid. Ltps. str. 76 — po materi roj. Belan.)“ na pr. „L. 1852: R in L sta slavenska vokala (str. 181—205); Ogrsko-slovenske besede (str. 221, 286—7) itd. — Kar je bil v Novicah l. 1845 nasvetoval, to je storil sam s prevodom knjige:

e) Robinson mlajši. Knjižica predragi slovenski mladosti za uk ino kratek čas, jo iz českega prepisal Oroslav Cafov. Zalag. Fr. Dirnböck v Gradcu. Tisk. Jeretin v Celi 1849. 8. X. str. 258. — Da se nekoliko bolje spozná tedanja beseda njegova, bodi na primer iz predgovora:

Tota jako koristna kniga, kolikar nam je znano, se je v izvirnem: Nemškem jeziku vže pred dvajstimi leti osem ino dvajstega izdanja ućakala kar je ne mali dokaz njejne verlosti, ino to tem razvidneje, ker se je, kakor je sam spisavec Kampe uže pri sedmem izdanji opomenol, v vse Europejske jezike preložila. Menimo zato, da bode preloženje (ali vsej prepisanje iz Českega) na slovensko našim milim rojakom ugodno, kaj ti da je eti spis ne le za mladino odviše prilēžen, temoć tude staršem ino rednikom pri reji — odgojenji otrok zlo koristen — užitećen itd.

Kar se besede tiće, jo, ljubi bravec! vidiš, da ni tvoja — niti moja; nego da je Slovenska! ino samo taka mora biti; ker se naš jaki narod prestira daleko po sveti po Vlaškem, Krajnskem, Koroškem, Štajarskem, Hervatskem ino Ogerskem: vsaki kraj pak uži ti ima svoje posebnosti: Ako pišem samo po svojem, še sem polš v svoji lupini zapert; će bi pak pisal ravno po tvojem, kakor bi ti rad, bi se jas imel svojega uma odpovedati ino bi ne bil vreden, Slovenec imenovan biti. Po tem takem boš na veliko besed zadel, kterih ne umiš — zadi jih poiši (Zbirčica tam pa tam nabranih prav Slovenskih besed str. 346 — 358), ino mi veri mi, će neso tvoje, pak so iz čista Slovenske — suho zlato, vsakemu pametnemu ravno zato, ker je zlato, će ravno ne iz domaće — vlastne rude, po volji. Ljubi bravec! utegnoł bi še na kaj druga v tem prepisanji merzeti, prijazno ino dobrovoljno razodeni, pak tude dokaze pridaj, da bo se bratovski ino z razumom popravilo. — Če se ti, dragi slovenec! tako berilo poljubi, sem pripravljen, ti ga, kolikor le pri sveći, od svojega večega dela koti počivaje — premorem, mislim ponujati. Sprejmi tičas to troho tako rad, kakor rad ti jo podavlje — prepisavec.

f) Složil je več molitvenikov . . Vlada mu je izročila prestavo Raćunice za prve šole. Podpiral je slovenske časnike s svojimi prineski itd. (Zora str. 41). — Priobćil je v Dr. R. Razlagovi Zori jugoslavenski l. 1853 spis „o glagolēh“ str. 158 — 226. — Istega leta ćeskim jezikom pretres vseh del do onda izdanih po dr. Miklošiću (Knjiž. Zgod. str. 114; Ltps. st. 95).

g) Djanje Svetnikov Božjih . . Na svetlo dal A. Slomšek. — Mej pisatelj je na str. VII. v I. D. l. 1853 imenovan tudi Juri Caf, ki je vravnal po svoje blezo „Žitek svetnikov“ za mesec april (Ltps. 81). — Po njem je prišla na dan

h) Romarska palica po poti v večnost. Del I. Misionski govori. V Gradci 1853. 8. 285. Del II. Popolne mol. buk. s poduki in mol. Prepisal (v. Des Christen Pilgerstab) in sostavil O. Caf. V Gradci 1854. 8. 416. — „Tu imaš v pervim delu misionske govore, ki jih vsak pobožni bravec zamore porabiti za svoje osebuje pre-mišlovanja, ali za svoje duhovno branje. . . Drugi del romarske palice pa lahko sam za se obstoja kot prav koristne molitne bukve . . . povsod imaš prav primernih naukov. Slovensina je kaj lepa v tej knjigi, in olikan sklad govorjenja, vender pa tako prost, de ga more vsaki ćlovek, ki slovensko zna, dobro umeti itd. (Zg. Danic. 1854 str. 72)“.

i) Drobtinice 1861. XV. Izdalo vodstvo Lavantinskega semenišća. V Marburgu. Janžić. XVI. str. 288. Venec blagoslovnih pesem str. 1—25. Da je pričujoći letnik on vredoval, vidi se iz predgovora, kteremu je podpisan Cafov, in iz njega bodi na razgled: Vsem prijateljem in podpirateljem Drobtinic. Hvala Bogu! tudi letošnje leto je za Drobtinice rodovitno bilo, in sicer na njih novem seli: iz mnogih krajev lepe Slovenske zemlje so se nabrali mnogoverstni kosci, znameniti za duhovnike in učitelje, pa tudi za proste stare in mlade Slovence v poduk, izgled in, kar je naj važnejšega, tudi v posnemo in porabo; s kratkim: skerbelo se je na vse strani za cerkev in šolo, ter za družinsko in domaće življenje; še na vesele svate in dobro voljo se ně pozabilo. — Tudi letos najdeš, dragi bravec! v vseh predelih te knjige zanimivega gradiva iz visoke, znane in mile roke. Kar pa letošnjim Drobtinicom še posebno vrednost povz-

diguje, je dodavek blagoslovnih pësem z napevi vred. Të letnik stopa tedaj čedno in dostojno v versto svojih starših tovaršev.

Zatorej, ljubi Slovenec! rad beri, pa tudi rad brati dajaj, ker je vpijoče geslo sedanjih časov: „omika in napredek“; prava omika in potrebno napredovanje pa stoji le v tem, da se um in serce izobražuje, in strah božji širi in uterjuje med ljudmi; ako si pa le tako imenovano izobraževanje to trojno podlogo, ki ima svoj prvi in poslednji konec samo v Bogu in večnosti, spodbije, je le prazno modrovanje, potrata in zmota. — . . .

Zdaj pa, ljube Drobotinice! le srečno pojte po vsem Slovenskem svëtu; naj vas tudi nizka hišica veselo sprejme: dobro došle! ter prinašajte vreden sad za čas in večnost, ker je le to vaš namen!

„Poleg vednega učenja raznih jezikov je zeló marljivo zbiral tvarino za k) slovar . . . Razve nabire besedne in knjig povzel je jako čuda tvarine tudi iz ljudstva; vsaj se je mnogo let trudil skrbno zajimati iz národa, česar šče tako obilno dosle nikdor ni učinil. Miklošič slišavši o njegovi veliki zbirki prišel je l. 1856 k njemu, ter mu naznanil naslednjo ponudbo: „Vi imate obilno besedne tvarine nabrane, tudi jaz posedujem 4 zvezke v polni obliki spisane, če ste voljen, izdajva skupno slovar, na naslovnem listu natisnati se naju obeh imeni, in z dobičkom bodeva se delila“. Pa Caf ni privolil, vedé ceniti množino in vrednost skupljenega blaga; itak bi bilo národu koristno, iméli bi konči slovar, a sedaj Bog si ga vedi, kateri zarod bode v njem čital; sicer pa je vedeti treba, ka je Caf Matici izročil svojo zbirko, a ne kakemu zasebniku, tore ima Matica na njo pravico. Pred petimi leti odpravljeno je pod nazorom sedanjega prečastnega in prevzvišenega kneza in vladike ljubljanskega dr. Zlatousta Pogačarja okoli 60.000 besed Matici . . . in kesneje šče je dr. Costa opet prece blaga odtovaril“. Tako piše Raičev Božidar v Letopisu Mat. Slov. 1878 str. 82.

„Že kot dijak je bil Juri Oroslov Caf izurjen v vseh slovanskih jezicah, leta 1840 začne preučevati vse jezike arjanskega debla. Najprvle preučí Boppove in Pottove dela o sanskritščini, po tem se spravi na preučevanje zendskega jezika . . . preučí evropsko, naimer: staro germanščino, keltščino, litovščino ino vse romanske jezike. Tako z jezikoslovnimi vednostimi oborožen se spravi na spise svoje, katere hočemo malo dalje dole navesti. Zraven tega je nabiral pridno narodne pesmi, prislovice in gradivo za slovenski besednik. Črez 60.000 besedi je poslal v Ljubljano za slovensko-nemški slovar, ki se ima z pomočjo Wolfove ustanovnine na svitlo dati. Njegovi nabirki so iz vseh slovenskih izvornikov, iz vseh natisnenih in rokopisnih slovarjev, iz časopisov in knjig, posebno pa iz naroda. Imel je pri sebi in preredit jih večkrat skoz celo zimo z lastnim denarjem — slovenske može iz Rezije, Medjimurja, Krasa, Koroškega, in z njimi prebiral vse slovnike slovenske, celi „Orbis pictus“ Komenskega in poizvedoval, kako tej ali oni reči pravijo v onih krajih. Stare Pohorke najel je za prejo, da so mu pevaje prele povesmo, ker tako so najložej pravile pesmi; tudi napeve je marljivo zapisaval . . . — Mi smo pri njem videli dogotovljene sledeče spise, razen že v tem članku omenjenih in sicer:

a) Critico-etymologicum Lexicon slovenicum; 60 pol. — b) Izdelovanja jezikoslovna indoevropska; 160 pol. Slovarji so pisani po srednjem samoglasniku, da se zelena beseda lahko najde. — c) Slovniških opazk za slov. in slovansčino 42 sešitkov. — d) Kritiški slovarček k bolgarskim pesmam Miladinovičev, v katerem so tujke iz turškega in novogrškega pojasnene, 6 pol. — e) Dostavkov, popravkov in razlag k Miklošičevemu Lexic. palaeoslov. 20 pol. — f) Slovniških opazk k indoevropskim jezikoslovnim preiskavam, 50 pol. — Zraven tega manje spise o slovniških pogreških, ki se v naših celó v vednostnih knjigah potikajo, in nam besedni razum prečijo in pačijo, dalje vsporedno

primerjanje in razlaganje rezijanske in ogerskoslovenske slovnice, izjasnjenja staroslovenščine iz slóvenskega narečja itd., toda vse skupe črez 500 pol z velikim trudom nabrajanega jezikoslovnega blaga. Caf stoji na vrhunci jezikoslovnih znanosti — hoteli so ga imeti za profesorja pastirne na univerzi, za profesorja primerjajočega jezikoslovja v Prago po odhodu Schleicherjevem, na stolico slovanskega jezikoslovja v Petrograd — in njegovo ime bode, kadar njegovi spisi zagledajo beli svet, tako cenjeno med učenjaki, kakor imena Miklošič, Buslaev, Bopp, Pott, Schleicher itd.“ — Tako je pisal Davorin Trstenjak v Zori l. 1872 str. 40. 41.

In prav to je menda vzbudilo Cafa, da je vendar spet jel glasiti se l) v Zori na pr. l. 1872 št. 20 po sestavku „Jezikoslovne črtice“ (škrjanec — sevec, sevica, sevka in levec, levica, levka); v Vestniku l. 1873 str. 3 „Besede s predstavkom ma — ali me; str. 36 o besedi „limbar“; str. 55 „nazoči“; str. 104 — 168 in l. 1874 str. 25 — 62 o besedah „ptuj, peč in tuj itd. V teh poslednjih razpravah se vidi, kakov jezikoslovec je bil Cafov. — Znamenita je opazka, s katero pričinja zadnjo razpravo po dr. Miklošičevem Lex. palaeoslov. gr. lat. l. 1865: »Kakor blagi čitatelje vidijo, se jaz s to knjigo najraje bavim — po pravici; in sicer, ker je v tej stroki, naj izvrstnejša knjiga zakladnica, pravo zlatočrenje . . . katero vsa slov. narečja jasni — in se samo po njih naopak jasni in ker se na vsaki strani — jih je 1170 — s priljubljenjem izvlasti na našo milo slovenščino, pa tudi na sorodne indoevropske jezike ozira, moralo bi pač vsakemu slovanskemu rodoljubu knjižnico krasiti! — Le golemim čudom se čudim in tu javno tožim, ka Slovani, ki se le s svojim množtvom radi bahajo, ne vzročijo temu Veleumu pričine in potrebe, da bi se to slavno delo — tudi nemšk. učenjakom v največih hvalah — skoro po 10 letih! nanovo izdalo, ter se naše hibe poravnale — dokler — ta zvezda zorjanska s slovanskega neba zavseli v zaton ne . . . ! Če se pa jaz te knjige gde teknem, ji izličnosti ne ušerbim — bil bi trud, kakor bi solncu žarke krhal — vodilo je le: »čto jest' istina?« Joan. XVIII, 38. Caf.

Istina je, da se je obilna besedna zbirka Cafova izročila vredništvu sloven. nem. slovarja iz vstanovnine Wolfove; o tem glej njegovo pisanje v Slovencu l. 1874 št. 85 — 86, kjer se spominja celo Jezičnika! Koliko je vredna in ima-li res v sebi čez 60.000 besedi, o tem povedalo se bode v slovarju samem. — V Novicah l. 1874 str. 231 je po smrti njegovi čitati: „Literarične zapuščine dobi po lastnoročni njegovi oporoki polovico Zagrebška akademija znanosti, polovico pa Slovenska Matica.“ — Tako pripoveduje i Raičev Božidar, da je Caf Matici izročil svojo zbirko . . . in kesneje šče je dr. Costa opet prece blaga odtovaryl (Ltps. 1878 str. 82). Dr. Bleiweis popravlja to koj rekši: „Cafovih tū navedenih spisov Matica nikdar ni prejela. Dr. Costa jih je dobil zeló, zeló (ubogo) malo!“ — Jeli Akademija Jugoslavenska kaj dobila, ne vém; zeló dvomím. O Matici vem pa tole: Po sporočilu o smrti in oporoki podal se je predsednik dr. Costa sam v Ptuj, ter — vloživši desetak — prinese Matici kacih 100 do 110 listov, na katerih so vse križem bile jezikoslovne črtice brez vsakorsnega reda! O tej pridobitvi je poročal sam 9. oktobra 1874 v 31. skupščini odborovi; v 34. dné 16. jul. 1875 pa sem jaz — pregledavši tiste papirje — nasvetoval, naj se prepustijo vredovatelju slov. nem. slovarja, kajti nimajo nikakoršne druge vrednosti (Ltps. Slov. Mat. 1875 str. 17). Iz Letopisa 1878, kjer Raičev Božidar preslavlja rokopise Cafove (o snopičih Slava, o jezikoslovnih preiskavah na polji indoevropsčine, o Miklošičevem stsl. slovarju str. 97, 99 itd.), smé se sklepati, da jih je imel takrat v rokah. Kje so zdaj, kdo vé? „Na duhovski bednik bil sem poslednjič pri njem, piše ondi (Ltps. str. 87) . . . Pred odhodom pokazal mi je prstom na spodnji predel neke inače visoke omare, rekši: „etu so moji spisi, kedar me ne bode več, gledí, ka je hitro rešiš.“ —

Po vsem tem se mi žalostna osoda Cafova pojasnuje še bolj iz prijateljskega pisma, ktero mu je kaplanu v Frauheimu l. 1853 pisal J. Muršec, kjer se nahajajo besede: „Vedno obžalujem, da vi svoje izvrstne moči na malenkosti zapravljate, in da ne spravite svojega rečnika brž v red. Vi imate kaj blaga — pa ne v red spisanega. Miklošič ga ima mende pol manje, pa vse lepo vazbučeno. Bi vsak svoje dala — oboje v eno zložila — ino rečnik bi naj popolnejši bil — ino koj gotov, zakaj Miklošič je hiter . . . Ne zamerite mi te oprtosrčnosti — preveč mi vajaa sloga in nje blagi nasledki na srcu leže, z druge strani pa strah, da bi ne vtegnul ves vaš zaklad se razpršiti, ako mu z redom ne zagotovite obstoja ino porabe. To bi bilo za naš narod nedomestljiva šteta!“ — Celo J. Macun pripoznava, da je v pravem pomenu zelo umestna bila beseda Slomšekova: „Na Vašem mestu jaz se tega ne bi učil itd. (str. 113).“ —

„Čudnovato zaista! U ono po prilici doba, kad mi izgubismo Kurelca (Vienac l. 1874). izgubiše Slovenci Cafa. I jedan i drugi bijaše skroman jezikoslovac, i jedan i drugi zadubio se u dušu naroda svoga, i jedan in drugi kupio je kao crv narodnje blago, i jednog i drugog ostavi pod kraj života sila duha, i jedan i drugi poginu iz nena. Dvie su to skromne al sjajne zvezde na nebu slavenskoga juga. Vječ na im pamet, vječno pobratimstvo nad zvezdami“ (Zora 1874 str. 255). —

Miroslav Vilhar (Vilher) r. v Planini 7. sept. l. 1818, latinske šole zvršil v Ljubljani, pravoslovne nekaj v Gradcu nekaj na Dunaju, grajščak na Kalcu med Knežakom in Zagorjem, bil je deželni poslanec, pesnik in pevec ali skladatelj, ki je imel „zmožnosti in voljo, čas in pridnost“, u. 6. avg. 1871 na Kalcu, ter leži pokopan v Knežaku doslej še brez dostojnega spomenika. Denar zanj nabrani naložen je v hranilnici. — Popevati je jel slovenski po

a) Novicah l. 1845 št. 9 „Predčutki“; l. 1849 „Vodila pridnim kmetovalcam“ n. pr.: (Gospodar s pazljivimi očmi — Pósele pridne in poštene stri. — Je čedno in svitlo, kjer konj tvoj stoji, — Bo terden, čil, zdrav ino bistrih oči. — Kar pridelat' moraš, ne kupuj tegá, — Ne oblék, ne žita, ne hišnega blagá itd.) — L. 1849 št. 45 „Vodniku“. — L. 1850 št. 14 „Vesoljnemu svetu“ (To vsaj mi dovolite, — De se smem Slovenca zvatí . . . De se smem rodú ponesti, — Ko Slovenc povsod se vésti — Saj Slovenc sim — Slave sin itd.). — Tedaj je prišla na svetlo

b) Jamska Ivanka. Izvirna domorodna igra s pesmami v treh djanjih, od Miroslava Vilharja. V Ljubljani 1850. 8. str. 48. Nat. J. Blaznik. Posvečena slavnemu „Slovenskimu društvu“ v Ljubljani. — Obsežik je pripovedovan v besedi njegovi n. pr.: „Marko, Maligradski vitez, napade Rovanskiga viteza, in mu vpepeli njegov grad. Rovanski vitez in njegova gospa sta poginila pod razvalinami grada; samo njuni sin Bogomil, otrok še, je bil rešen in k Jamskimu vitezú Vladimirju pernešen. Vladimir vzame Bogomila z vso ljubeznijo, in ga redí kakor sina s svojo lastno hčerjo Ivanko itd. itd. str. 5)“. — Takrat je bil

c) Slovenski Koledar za leto 1851, na svitlo dan od Miroslava Vilharja, v 12 str. 71. nat. Ig. žl. Kleinmajer. Po tem je dr. J. Bleiweis osnoval svojih Koledarčekov petero l. 1852—1856. — Koledar sega do str. 28. Od str. 29 so pesmice posameznim mescem: Januar, Februar . . . November, December — zložil vse Miroslav. Tako tudi od str. 41—63 nekaj pesmi, nekaj basni v prozi: „Prezgodna smert, Slovenca up, Solza Slovenca, Ribica lesena, Pred bojem, Slave in sokol, Pajk, Pokopač; Janjček, Koklja in pišče, Čebelica in čmerlj, Volk in osel, Pravljica od leva, Slave in papagaj“, ktera se čita takole: „V zelenim gaju je slave milo in sladko prepeval, dé so ga vsi tički slavili. Neki dan prileti lepo lepo pisani papagaj. Vsi tički, zunaj slavca, so k papagaju hiteli, in se zalim peresam zlo čudili. Papagaja to spodbode in veselja vnet

začne peti. Desiravno je še gerši krockal kakor krokar, so vendar občudovavci djali: Čez tvojo pesem je ni! Med tem so pozabili slavca; slavec pa poln tuge zbolil — in umrel! Papagaj je komaj 14 dni krockal, kar se tički zdramijo, in puhlo ceno ptujga glasa spoznajo! Berž hitijo nazaj, kjer je popred slavec milo prepeval, de bi spet sladke pesmi poslušali, pa zastonj! Ležal je revček, pod žalostno verbo, in ni več maral ne za jok, ne za stok bivših prijateljev! — V ptujšino nezmerna zaljuba, — Gotovo je svojsini zguba! Miroslav.

Kakor „Jamski Ivanki“ — tako je tudi drugim pesmicam svojim napravil d) prekrasne napeve na pr. Zvezdice slovenske; Milice; Slave dom; Vesoljnimu svetu itd. — Nove slovenske pesmi z napevi izšle so l. 1852 v dveh zvezkih; I. Ipava, Pri luni, Žalost, Slovo od Minke, Oh, da bi le vedla, Zdihtlej; II. Sercu, Prezgodna smrt, Zagorska, Prijazne oči, Napitnica, V stražnici itd. — Dal je Vilhar zraven teh dveh zvezkov tudi na svetlo okroglice (Walzer) pod imenom „Savelieder“, ki so posvečene gospej Schmidburgovi (Novic. 1852 št. 47, kjer je ponatisnjena „Zagorska“). — Po Novicah je priobčil vmes nekatere svojih pesmi na pr. l. 1851: Sveta gora (26); Moj vertič (27); Katica (28). — L. 1852: Postonjska jama (43); Slep rojen (52); Železna cesta po Notranjskim (91). — L. 1853 iz pesmi „Slovenska nevesta“ bodi na primer:

Kaj maram!

- | | | |
|---|---|--|
| 1. Kaj maram da nimam
Srebra in zlatá:
Ljubezen u sercu
Tuđ nekaj veljá! | 2. Kaj maram da nimam
Prekrasnih oblek:
Zvestoba u persih
Me kinča na vek! | 3. Kaj maram da nimam
Visoc'ga gradú:
V hišici nizki
Še več je mirá! |
| 4. Kaj maram da nimam
Obilno blaga:
Moj dragi me vendar
Od deleč pozná! | 5. Kaj maram da nimam
Krasote svetá:
Mi vendar nedolžnost
Na licu igra. | 6. Kaj maram da nimam
Ne gor, ne planin:
Dovolj da moj dragi
Slovenke je sin! |

e) Vodnikov Spomenik l. 1859 kaže str. 185 pesmico, ktero mu je poklonil Miroslav, ki naposled poje Vodniku:

Slavec, ki klical Si brate na dan, Tvoj duh naj nas vodi Čez hribe in plan.	Iskrena želja U meni gorí: Naj čut'jo slavčki, Pojo naj, ko Ti.
--	--

f) Oglasil se je časih v Glasniku Janežičevem na pr. l. 1859 s pesmico „Bog“, „Ljubezen“, „Ribič“ itd., dokler so zbrane prišle na svetlo pod naslovom:

g) Pesmi Miroslava Vilharja. V Ljubljani 1860. 16. 155. Nat. J. R. Milic. — Izgovarja se sam v začetku ter poje o pesmih in o Pegazu svojem:

Vém, da je lepših
Cvetic po vertéh;
Té pa so rastle
Na skalnatih tléh!

U v o d.

Po gorah, po dolih Nabral sim cvetic, Rudečih in belih In pisanih lic.	Izročam jih jugu; Kaj ž njimi, že vé: Naj sestram vonjajo, Naj brate budé!
---	---

P e g a z.

Pohlevne postave	Jeklene je zabil,	Potoka derži se
Je Pegazus moj;	Podkove domá;	In loga in trat;
Zatorej ne upa	Na grivah je tudi	Le dvigne k Olimpu
K Olimpu z menój.	Že nekaj snegá.	Naj mlaji se brat.

S l o v ó.

Jaz nisem Prešernu	Če bodo vam vstregle,
Ne Vodniku stric;	In segle v srcé,
Nabral pa sem nekaj	Bom drugih nabiral,
Domačih cvetic.	Še lepših ko té.

Poezije te, ki se ločijo v „Pesmi“ (5—63), „Balade“ (65—118), in „Basni“ (119—155), so gladke, domače, proste in mile, nekatere celó veličastne. O njih se bere v Glasniku (zv. 6 št. 1), v Novicah l. 1860 str. 189 itd. — Novice so nekaj jih bile koj ponatisnile na pr. Župan, Na jezeru; l. 1861 priobčile novo dovtipno „Bistri možje“ (str. 46) in alegorijo „Hrast in lipa“ (402); l. 1862 pa „Našim vojakom“ (str. 193) itd. —

h) Sloga. Slovenski Koledar za navadno leto 1863. Na svitlo dal Miroslav Vilhar. V Ljubljani v 16. Eger. — Razun navadnega koledarskega dela (str. I.—XXIX) so v tej knjižici (str. 1—55) „Zastavice, Pesmice resnega in šaljivega zapopadka, Kratkčasnice“ in Šaloigra v 2 delih: Slep ni lep. Osebe: Ribničan, Tržičan, Pivčan . . . Prvi del se igra v gostivnici, drugi v uradnji. Pesmica z napevom — Deklici — in dve Polki (Živio — in Slovenka).

i) Naprej. Politiški časnik l. 1863, vsak vtorek in petek na srednjem poli. Odgovorni vrednik, lastnik in založnik Miroslav Vilhar. Prvi njegov pomagatelj Fr. Levstik. Natis Egerjev. List prvi 2. jan. — zadnji 29. sept. 78 št. — Časnik „Naprej“ misli na ustavnem potu potezati se za vse in vsakoršne (liberalno-politične) pravice slovenskega národa, pravi v 1. listu; pričinja z Bogom, kateri naj dobrotno podeli vspéh in srečo njegovemu težkemu delu ter blag začetek in dober konec novega leta čestitim bralcem! — A tega sam ni dočakal, kajti v št. 78 piše: „Današnji list je zadnji Naprejev list. Važne in grenke vzroke te dogodbe zagrebljem — Miroslav Vilhar — v svoje srce. Veliko hvalo izrekam zvestim podpornikom, in jemljem slovó, rekoč: „živimo za narod, izobražujmo se, okrepujmo se, zložimo se v korist svoje domovini in vsemu cesarstvu. Večni Bog je pravičen; on meri pote narodom, in tudi nas vidi. Ako tudi nas je malo, pa vendar čutimo, da smo enega debla, ene krvi! Tedaj: Bog z nami!“ — Deloval je tudi na političnem polju kot poslanec v deželnem zboru, a — brez posebnega vspéha. Pesnik je tovarišem svojim skladal glasilke (sršene, epigrame) v nemški in slovenski besedi sim ter tje jako dovtipne (cf. Soča 1880. X. 21) itd. — „Naprej“, v katerem je priobčil Miroslav nekatere pesmi — burke — na pr.: Stari in novi duh (str. 186); Frak in surka (230); Srce in trebuh (246); Ljubljana (362), posadil ga je bil na „Žabjak“, in ondi je porodil:

k) Žabjanke. Zložil in založil Miroslav Vilhar. V Zagrebu 1865. 16. 60. Narodna tiskalnica dra. Ljudevita Gaja. — Pesmi so a) Žabe (str. 5—15), b) Raki (17—26), c) Ribice (27—60), kar kratko pa krepko pové

Uvod.

Ob bregu Ljubljan'ce	Od brega do brega
Šest tednov sem bil,	Sem mreže razpél,
Mirú ne, le vodo	Te žabe in rake
Sem tamkaj kalil.	In ribice vjel.

Tu in tam je zapel še katero rojakom svojim (cf. Novice, Glasnik), ali sploh jel je skladati sedaj le igre po „Jamski Ivanki“, po šaloigri „Slep ni lep“ itd. Tako so prihajale na dan l) Vilharjeve igre. I. Detelja. Izvirna šaloigra v 1 djanji: Spisal in založil Miroslav Vilhar. V Ljubljani 1865. 16. 52. Tisk Egerjev. Godi se 1850. leta na Notranjskem, v Klančevi hiši. — II. Župan. Izvirna šaloigra v 2 delih. 1865. 16. 48. Godi se pri županu v Šiški 1866. leta. — III. Filosof. Šaloigra v 1 djanji, po angleškem l. 1865. 16. 46. — IV. Igra Piké. Šaloigra v enem delu, svobodno po nemškej. 1865. 16. 50. — V. Servus Petelinček. Šaloigra v enem delu, svobodno po nemškej. 1866. 16. 50. — VI. Poštena deklica. Šaloigra v enem delu. 1866. 16. 35. — Razun teh: Pomota. Vesela igra v 1 djanji. — Striček. Vesela igra v 3 djanjih, po Benediksu. — To sem bil jaz. Šaloigra v 1 djanji, po nemškej, 1868. 16. 39. (Slov. Talija 5. zvez.) itd. Posebej je izdal

m) Koledarček za navadno leto 1867. Na svitlo dal M. Vilhar. — Navadni pratiki je pridjal izdatelj torbico svojih pesem, nekoliko novih, nekoliko pa tudi tacih, ki so že znane po zanimivih napevih, kažejo „Novice“ l. 1866 str. 370, kjer o šaloigri „Poštena deklica“ pravijo na pr.: „Igrica igra v Lipavi (Vipavi); dva oženjena možá, eden (Kikelj), ki zavija slovenski jezik po laškem, drugi (Kokelj), ki ga zavija po „kranjski šprahi“, se silita poštenu šivarici, ki trideset pomladi hodeva že po svojih petah itd. Čitalnici vipavski, ajdovski ali tržaški utegne zavoljo lokalizmov „Poštena deklica“ najprimerniša biti. — Razun teh se nahajajo

n) Igre v rokopisu, zložil Miroslav Vilhar: I. Danila — z geslom: Ilirija ustani! Izvirna šaloigra v treh delih. 1871. Igra se verši v terdnjavi Knežak in v njeni okolici. Doba je 13 let pred Kristom, ob času Cesarja Avgusta. — II. Na kmetih — z geslom: Omika, Najkrasnejša dika! Izvirna šaloigra v dveh delih 1871. Igra se v Markovi kerčmi nad Ljubljano. — III. Korčovski — z geslom: Naprej zastava Slave! Izvirna igra v dveh delih. Igra se v Tomazinovi hiši v Terstu. — IV. Kdor prej pride, prej melje — z geslom: Naša reč živo klije! Šaloigra v enem delu (Razdvoji se tudi v I. D. 1—10, II. D. 11—18). Igrá se v Ivetovem mlinu na primorskej meji. Rokopisov teh lastnik je sin Franjo Vilhar. — Na primer naj bodo tu še nekteri „Raki“:

I s t i n a.	V belej Ljubljani.	T u j c e m.
Nemca vrlega	Protivnikov vražjih	Kaj ne, da se dobro
Imam precej rad.	Ne bilo bi sto,	Pri nas Vam godí,
Pa Nemškutarja	Ak naših osličkov	Ker Vi ste gospodje,
Nikdar ne, — je gad!	Bi vmes ne biló!	In hlapci pa mi?
F i l o l o g u.	N a s l e d k i.	V mirni hiši.
Če kuješ besede,	Peróti pristrigli	Sobo, pod številko sedmo,
Ne bodi bahač;	So meni, kaj ne? —	Dajte jutri že v najém:
Narodu se vklančaj,	Če bolj mi strigó jih,	Ne poslanca, ne vrednika
Ker on je — kovač!	Bolj rastejo še!	Za menoj ne bo, to vém!

Dr. Lovro Toman r. 10. avg. 1827 v Kamnigoricí, prve in srednje šole zvršil v Ljubljani, pravoslovne nekaj v Beču nekaj v Gradcu, odvetnik bil najprej v Radolici, poslej v Ljubljani, tajnik kupčijski in trgovski zbornici, predsednik Slovenski Matici, deželni in državni poslanec, u. 15. avg. 1870 v Rodavnu poleg Dunaja, a pokopan v rakvi družine Tomanove v Kamnigoricí.

Pvikrat je L. Toman kot učenec govorništva javno stopil na oder, kedar je imel slavnostni govor, pesem dr. Prešernovo, na čast J. Hradeckitu, županu Ljubljanskemu, dne 27. jun. 1845 na mestnem strelišču, kjer se je prav dobro skazal (Vid. Novic,

1845 l. 27. — Ltps. Matic. Slov. 1875 str. 174 itd.). — Sam pa se je Kamnogôrski oglasil v a) Novicah 1847 l. 36 v pesmici

Prostost.

- | | |
|--|--|
| <p>1. O veselim jutra zóru
Bil sim že na hišnim dvoru,
Kar en tičik perskakljá;
O, ni mogel perleteti,
Se mu mora milo zdeti, —
Zderta je perútica.</p> <p>3. Kupe zernja zdej zagleda,
Jih obskakje, jih obseda,
Neprehvaljen so mu raj;
Matica pa mu zapoje:
Varuj, varuj, dete moje!
De kdo ne zasači naj.</p> <p>5. Kar se mati je oglasila:
„Sinek, kaj sim te svarila,
O brezskerbna ti mladost!“
Tičik zdaj vso moč si vzame,
In se vzdigne ter objame
U zavetji ga prostost.</p> | <p>2. Matica za njim peršviga,
Posvarí ga, mu pomiga,
Kam de revčik naj hiti;
Kak se spenja, kak skakuje,
Zdraven milo požaluje,
De obeh perutic ni.</p> <p>4. Meni se pa tičik smili,
Mislim, kak de v hudi sili
Malo zernja le dobí.
„Bodi moj, te bom napajal,
Pital dobro, ne nagajal,
Dal ti dosti vsih rečí“.</p> <p>6. Zdej zažvergolita sladke,
Glasne pesmi mile in gladke,
De razlega se nebó. —
Mislim, de sta hvalo pela,
Ko jih sužnost ni objela; —
Súžen biti je strašné!</p> |
|--|--|

Pričujoča pesem znači nekako vso poezijo Tomanovo, iz ktere je priobčeval posebej jih l. 1848 po Novicah na pr. „Edinost, Avstrije zvezda, Slovenskim dekletam“, pa b) v Sloveniji l. 1848 na pr. „Tri rožice, Slovenska mati, Slavjanski goslar“, l. 1849 „Moje pesmice, Ljudmila“. L. 1848 je ondi str. 152 zapel jo „Pervi slovenski pesnici Fani Hausman“ (vid. Celjsk. Novin. l. 18), in l. 1849 št. 16 „V spominj Martina Semrajca“ na pr.:

Premilo mertvaško zvonjenje zapoje,
Iz sveta pokliče rojaka nam proč,
Prijatla, oporo pogumnosti moje,
Rojakam in domu prihodno pomoč.

Sovražna osoda! si brata mi vzela,
Človeštvu junaka, Slovenji sinu,
Ki mu rojenica že v zibki je vnela
Željâ hrepenenje za srečo rodu itd. itd.

Martin Semrajc (Smrajc) je bil roj. 10. okt. 1825 v Tomačevem na Savi, učil se v srednjih šolah v Ljubljani, pravoznanstva na Dunaju, a u. 3. febr. 1849 domá. Toman preslavlja njegove prijetne strune, njegove pesmi. V Sloveniji l. 1848 je št. 7 čitati pesem „Triglav“, št. 8 „Slovó pri odhodu na vojsko“ (On — Ona, Oba); l. 1849 št. 12 „Slovenca zakladi“ (vera, car, domovina, slavjanski bratje), ktere je zložil Martin Semrajčovi. Po krasnem napevu najbolj priljubljena je pesen (p. v kitici prvi in zadnji):

Triglav.

V gorensko oziram se skalnato stran,
Triglava bliše se verhovi,
Prot jasnemu nebu kupí velikan,
Kaj delajo — gleda — sinovi.
On vidil je zgodbo Slovenje otrok,
Je slišal njih petje in vrisk in njih jok.
Vse je vihar razdjal,
Narod je zmirej stal,
Gledal nad Triglavom neba obok . . .

Verige žulile so nas do kosti,
Krivice so vrat naš klonile. —
Evrope zdaj jezne se pol oprostí, —
Svobodno slovenske tud Vile
Zapojte, sinovam naj v serce doní,
De viksi dolžnosti in slavníši ni,
Kot v domovine čast,
Blagor in srečno rast
Delati, dokler naš Triglav stojí!

c) Glasi Domorodni. Lovre Toman. V Ljubljani 1849. 8. 135. Nat. R. Eger. Zal. in prod. E. Hohn. — Slovenski mladini — poklanja svoje pesmice, in

* 180 1845, št. 26
18.29

M. S. 2

v živi besedi vzbujajo rojake v predgovoru — pisanem v Kamnigoricu na dan sv. Jeronima 1848 — na pr.: „Čas sužnih dni in lastne nemarnosti nas je zagrebel v prepade, kjer ni bilo zaznati ne obdelovanja in prida perrojenih narodnih pravic ne izvirniga izobraženja lastnih moči. Spali smo; . . . sužnost pobegnula je in svoboda prisijala . . . Vzdignite glave kviško — Slovenije — verli sinovi! . . . Spoznajmo, kaj smo? kaj hočemo? kaj moramo biti! — Slovenci, Austrije udje, smo sinovi velike matere Slave, otroci človeštva po zemlji razširjeniga. . . Draga mladina slovenska! . . . Čuj marljivo pesmice mladiga serca vnetiga žarkov trojnih zvezdic: Boga, svobode, domovine. V Bogu, v svobodi, v domovini naj sklene in veže tvoja se misel in tvoje djanje s pesmicami mojimi“. — V pesmih teh vse živi, se giblje, vse šumi in kupi. . . V pretresu slovenskih pesnikov (Lj. Časnik l. 1850) se mu očita, da se ni ravnal po pravilu: *Nonum prematur in annum!* Nekatere so vendar vzlasti po milih napevih se jako razširile na pr.: Na razhodu (dragih součencov 3. serpnjika 1847: Kje so časi, kje so dnovi, — Ko smo Slave mi sinovi — Vedno bili združeni); Savica (Noč na nebu zvezdice peržiga . . .); Tri rožice (Mati lepa, mlada mati . . .); Človek brez rodoljubja (Novic. 1849 l. 15) itd. — Tako še L. v Novicah l. 12 hvalo daje Gospodu L. Tomanu, slovenskemu pesniku, po prebranih njegovih poezijah, ravno na svitlo danih na pr.:

Pérvo k si stópil v plán Triglava, se Kóm Ti prikaže,
Rójen si tam, kjer pení Save se bistrí tečaj;
Ude imaš krepke, sérce je milo, slovensko Ti bije,
Vse kar Slovana cení, Tvoja gotova je last itd. —

L. 1850 je Kamnogorski v Novic. str. 92 priobčil „Žaljice na grobu Lavoslave Kersnikove“; l. 30 veličastni spev „Radecki“ po geslu: »Kjer je um vodja trum — Zmaga se dobí — Kjer sercé sod' versté — Zmaga ne zbeží; l. 47 „Zdravlica“ za pevanje v družbi itd. — Nato je oglasil se časih v d) Slovenski Bčeli l. 1850 na pr. v pesmici „Luna“, l. 1851 „Zdravlica“; v kratkih poročilih z imenom Zoridan (Zoridanovič) p. „Perva beseda v Gradcu 23. marca l. 1851; Slepí umetnik itd.“ — Tako tudi v e) Zori R. Razlagovi l. 1852 t. I: Milotinke I—VI (I in II v Cirilici), ktere je nadaljeval v „Slov. Bčeli“ 1852 č. 4: VII. Zvon -- podoba itd. „Vlastencu g. T (erpincu) u spomin“. Poleg Cuznerja iz němškoga: Spominčica; Vijolčica; Pri vodici; O slovesu. O glasju z namero na -oga, -ega, -iga itd. (str. 115—126). — L. 1853 t. II. v Zori: Prorokba (1453—1853). Milotinke: Križ i gerb. Dve solzi. Uzrok vére. Huda osoda. Prošnja. Plamice 1—10. —

V tej dobi prinese i f) Zgodnja Danica l. 1852 tri pesmi L. Tomanove, soneta „Katoliška cerkev“ št. 11 pa „Grob“ št. 18 in št. 13 vzvišeni spev „Genitori“! — Na razgled bodi:

Katoliška cerkev.

- | | |
|---|--|
| 1. Glej čuda, — tam krog skale starosive
Se vekodavna lipa vkorenjuje,
V dvanajst se krepkih deblov razcepuje,
In debla v veje, perca nebrojive. | 2. In izpod skale kapljice hladive
Potoček se sreberni prolivuje,
Ki v soncu naj žarečjem se vsahuje,
Ki je vodice čiste, vedno žive. |
| 3. Podoba ta prečudna — cerkev naša
Iz „Kristusa“ dvanajst se jih izhaja
Učiteljev, se vernih broj naraša; | 4. Na terdno skalo — vero se naslanja,
Iz nje ljubezen zvirá, nas napaja,
In teče v vsih nezgodah brez nehanja. |

L. 1853 dne 22. sept. se je Dr. Lovro Toman poročil z Josipino Turnogradsko, s katero je pa le malo časa živel, največ v Gradcu, kjer mu je umrla prerano. Za njo žaluje draga domovina, in — kakor poje mladi Jos. Stritar (Novic. str. 204), cvetica ljubeznjiva ostala bode nepozabljiva v srcu vsacega Slovenije sina, kajti bila je iskrena, duhovita Slovenka. Spominek na grobu ima s tem-le napisom:

Tà leži

Josipina Turnogradska,

slovenska pisateljica; rojena Urbančič 9. julija 1833. l.,

umrla omožena Tomanova 1. junija 1854. l.

„Kdor dušno živi, ne umrje“.

Najprej se je **Josipina Turnogradska** prikszala v a) Slovenski Bčeli l. 1851 s povestico: „Nedolžnost in sila“. — „S izvrstnim delom ste stopili v kolo naših pisateljev. Ne opešajte na potu nastopljenem. Bodite zvezda predhodnica in izgled našim dragim slovenskim sestricam, blagorodnej gospodičini J. Turnogradskej čestita vredništvo (str. 64) ter pravi: Vaša krasna povest „Izdajstvo in sprava“ bode čisto nepremenjena prihodnjic natisnjena“ (Vid. 1. marc. 1851). — „Slavjanski mučenik (1. maj.); Svatojoj pušavnik (15. avg.); Zvestoba do smerti (1. nov.)“ — V tečaju III. č. 2 nahaja se pesem njena „Zmiraj krasna je narava“. — V b) Zori R. Razlagovi l. 1852 čitati je od Josipine Turnogradskej povest „Boris“ (str. 58—66); l. 1853 pa povest „Tverdislav“ (str. 113—127) in po narodnoj pripovēdki „Rožmanova Lēnčica“ (str. 128—140). — Dr. L. Toman — prežaljen o smrti njeni — je sebi in svojim v tolažbo zložil pesem „Vdanost v voljo božjo“, ktere poslednja — sedma — kitica se glasi na pr.:

Ti si dal, in ti si vzel!
Vendar bom ti hvalo pel,
Naj zgodi se mi, kar koli,
Vse je prav po tvoji volji.

Vse je prav, al' jasno sije,
Al' se solnce nam zakrije,
Saj, ki vzel, ti bodeš dal,
Da bo „večni dan“ sijal.

„Ali bi ne bilo prav, da bi se naši prerano umerli Josipini Turnogradski s tim spominek postavil, da bi se vsi njeni spisi v eno delce natisnjeni na svetlo dali? Gosp. dr. Toman ima gotovo obraz rajnke, ki naj bi se tudi ti knjižici pridjal, kakor bi tudi njeni napevi se lepo podali ti zberki itd.“ — poprašuje J. Levičnik v Novicah (str. 256). — Nato je Dr. Lovro Toman odgovoril v premilem spisku „O literarni zapuščini Josipine Turnogradskej Tomanove“ v c) Novicah 1854 l. 68. 69 z glasilko: »Kdor angelja pogreša, joka naj z menoj!« (Young)«. Tu piše na pr.: „Spomnile ste domu koristne Novice zapuščine Josipine Turnogradskej — i to mi je razvezalo potrebne besede sledeče, ki jih, ako ravno s presunjenim sercom, stavim zato, ker čutim, da sem jih domovini, rojakom, spominu i neizginljivi ljubezni prečudnega bitja dolžan . . . Namen teh verstic je le, Slovanom, ki so sledili z radostnim sercem i paznim okom nje spisovanju, i ki se žalostni po nji ozirajo, povedati: kaj i koliko je rajna spisala, da nje dela ne bodo poginile, temveč vse skerbno sobrane zagledale beli dan . . . Razdeliti se dajo vse dušne nje dela: 1) v povesti; 2) v razne spise, pesmi, prevode; 3) v liste; 4) v napeve i glasbenke. . . — Bodem tedaj vse dela, ki jih je zapustila, skerbno sobral, jih s svojo naj boljjo previdnostjo vverstil in jih natisu, kakor hitro mi opravila mojega poklica pripusté, z njeno podobo izročil itd.“ — Kolikor vém jaz, priobčile so Novice l. 1858 str. 414 nekako pesmico Josipine Turnogradskej — Tomanove iz „Kaiser-Albuma“ na Dunaju z naslovom: Donova, in l. 1859 je razglasil d) Vodnikov Spomenik povestno čertico njeno „Marula“ (str. 231—2), iz ktere na razgled bodi:

„Turški polomesec že sveti ponosno čez mnogo keršanskih dežel. . . L. 1475 sklene tudi na Lemno zasaditi kervavi svoj barjak. . . Naskok se začne. . . Preplašeni begajo. Strah in obup jih objema. Nobeden več ne misli na zmago. . . Al kakor nebeška prikazen stopi na enkrat mej oplašene vojake krasna devica. Serčnost ji vžiga rudeče lica in prečudna, nepremagljiva moč ji šviga iz plamečih očes. „Marula!“ zavpijejo vsi vojaci kakor iz jednoga gerla. „Marula sim, Marula, hči vašega junaškoga zapovednika

in vredna čem biti svojega očeta!" Reče, verže raz sebe poverhno deviško obleko, odene bojno halo umorjenoga očeta, pokrije s težko čelado zlatolasno glavico in zgrabi z nježno desnico sabljo, ki je z njo očetova roka vodila trume vojakov v zmago slavivno. Krepko jo zasuče, stopi pred trumo vojšakov, in nagovori jih stermeče: „Junaci! bratje! Slavjani! Ne tamnite slave naroda! Pred vami stoji šibka, boja ne vajena deklica, — pa pred vami če planiti na sovražnika in zmagati al pasti! Gotovo vam ni volja, da prekosi v hrabrosti vas, vojake — junake! — Skažite se junake! Duh umorjenoga očeta nas vodi, pogum njegov me navdaja! Za mano na vraga!"

Kakor se dvigne severna sapa, in pritisne v oblake ob uri soparni na nebu sobrane, ter jih razžene, da se razmegli neba obok in sonce spet svojo moč zadobi, tak spodijo te besede strah in obup iz serca vojakov. Hujše in silneje se veržejo na sovražnika. Ponovljena moč jim navdaja serce. Vname se strašen boj. Turci vdarijo zopet na mesto. — Lemnjani se veržejo iz mesta na plan, kjer je sovražnikov in smerti strašen objem. Duh umorjenoga vodnika napolnuje kerstjane — in z njimi je božja pomoč. Zdaj pridejo kerstjanov nove trume v pospeh in zajamejo za herbtom preplašene Turke. Njih pogum spremeni se v strah, njih napad v pobeg, in njih zmaga — v pogubo. Premagani so in zmaga je s kerstjani. Lemna je prosta!

Pred terdnjavo ležé kupi vmirajočih in mertvih, polomnjeno orožje in razbit polomesec na okervenih tleh, — v Lemni se razlegajo pesmi zmagovavcev, i bliska ponosno se križ v sončni svitlobi.

To je storila hrabra Marula — Slavjanka —.

Dr. Lovro Toman — v preljubeznjivem svojem zakonu nesrečen — preslavljaj je pa srečo cesarjevo o slovesni poroki l. 1854 v knjigi „Frühlings-Album“ in v Novic. št. 46 v posebnem spevu „Slovenije dar“ (>Kaki god, moj Car, praznuješ, — Ki topí mi v raj sercé« itd.); poslovenil „Cesarsko pesem“ (>Bog obvaruj, Bog ohrani — Nam cesarja, Avstrijo« itd.); zložil čestitko „Caru in Carinji ob veselem dohodu v Ljubljano l. 1856“ Novic. v prikladi (>Bodi pozdravljen iz duše mi vneta — Domu in rodu presrečni ti dan!«) in posebej l. 93 „Carinji Elizabeti ob slavnem godu 19. nov. 1856 (Kak spomladi se natvora scveta, — Strune moje slašno so pevale itd.); „Nju Veličanstvoma ob slavnem povratku iz Talijanskega in ob veselem pohodu jame Postojnske“ 11. marc. 1857 v Novic. l. 21, kjer — po Koseskega vzoru — poje (na pr. v 1. in 8. kitici) Slovenija:

Čula šumenje doneče valov sem jadranskega morja,
Ko je zvihral parobrod z Vama ponosno po njem;
Čula rjojenje radostno sem benečanskega leva,
Čula vriskanja sem jek krasnih lombarških ravnín,
Ko sta stopila na prag mogočne kraljice pomorske ...
Glej, in ta svet je mojega serca svitla podoba!
Skrito, kamnito se zdí, v njem pa je čutja procvet,
V njem resnica, ljubezen, pogúm, zaup in zvestoba,
Moj je največi zaklad; Vama zato ga odprem,
Da ob slavnem povratku skažem veselje dostojno!

Iskren Slovenec čestital je rad v pesmih milim Slovenkam na pr. Hausmanovi, Kersnikovi, Turnogradski; tako tudi vrlim učenjakom pa umetnikom Slovencem na pr. „M. Langusu“ rojaku v Novic. 1855 str. 352 po glasilki: >Ne tugovajte po neizgubljenem« (Young); „Terstenjaku in Hicingerju“ v Novic. 1857¹ str. 112 (Vid. Jezičnik XII. 1874); vzlasti pa prvakom našim pesnikom na pr. „O Prešernovim spominku“ (Novic. 1850 str. 61); „Ivanu Koseskimu“ (1856 l. 51); „Valentinu Vodniku“. — Ko se je bližal stoletni rojstni god prvega slovenskega vodnika k Parnasu, razglasil je Dr. L. Toman navdušeno vabilo (Novic. 1857 l. 89), da postavi se V. Vodniku dostojen

spominek. „Dr. Toman je skrbel za to, da se je v rojstno hišo Vodnikovo vzdal kamen z napisom v spomin Vodniku; osnoval je vse sijajne slovesnosti za Vodnikov stoletni rojstni god, pri katerih se je povsod tudi sam v prvi vrsti vdeleževal. Na svečnico l. 1858 sprejel in ogovoril je na Vodnikovem rojstnem domu c. k. deželnega poglavarja in vodil vso obširno svečanost pri Žibertu v Zgornji Šiški, in za 5. dan svečana osnoval in uredoval je krasno besedo, ki je bila v gledališču V. Vodniku na čast“, piše A. Praprotnik (str. 28). Vse to je popisano v Novicah l. 1858 str. 47—55, in v g) Vodnikovem Spomeniku l. 1859, kjer so čitati poleg drugih slovesnosti dr. Tomanova pesmica Vodniku (str. 64), slavnostni govor v Besedi glediški (str. 67—68), a še posebej „Kropivnek. — Gazele“ (str. 228—230). — Za spominek so se nabirali darovi, in sam je spregovoril poznej v Novic. 1862. str. 50 „O Vodnikovem spominu“ pa str. 154: „Vodnikove slovstvene darila“.

Kakor posamnim, tako je rojakom sploh rad čestital in pomagal v pesmicah na pr.: Mar i bor“, ktero je poklonil Slovincem v čitavnici Mariborski l. 1861 (Novic. str. 296), češ, gospodje! mar mora nam biti za pravice naroda, toda potreben je še bor za nje. Glejte geslo Vaših trudov v imenu vašega prijaznega mestiča itd.! — „Pesem Korjoških Slovincem“, zložil L. Toman, se nahaja v h) Slov. Glasniku l. 1865 št. 1 (»Kviško, bratje, duše mile! — S slovom, z djanjem vsi za dom! — Kličejo nas slavne Vile — V kolo k bratom Slávjanom itd.«). — L. 1866 je spisal ginljiv ogovor za besedo na pripomoč ubogim Dolenjcem v Novic. str. 116 (»Mati, mati, daj mi kruha! — Tako prosi sinek bled; — Mati vboga, bleđa, suha — K Bogu dviga žal pogled itd.).

Bilo je l. 1861 dne 15. avg. v Bledu, kjer so se sošli nekteri slovenski rodoljubi; mej njimi dr. L. Toman, kateri preslavlja v čestiti družbi dr. Janeza Bleiweisa, potem dr. J. J. Strosmajerja na pr.: „V zibelji tako rekoč je še literatura nas južnih Slovanov. Mož, kateri je zanjo toliko storil in žertvoval, kakor nihče drugi in čigar zaslug zatorej nikdar preceniti ne moremo, presvitli škof Djakovarski J. J. Strosmajer dal je nježnemu detetu dokinjo, da se na njenih persih napije redivne moči, da se učversti in okrepi, in enkrat kakor zal mladeneč pred svet ustopi, — utemeljil je akademijo jugoslovansko. Tudi nas Slovincov žlahni Mecenat ni pozabil; povabil je tudi nas v materno njeno krilo. Bratje dragi, kako mu bomo skazali svojo zahvalnost bolje, kakor s tem, da pokažemo, da smo njegove dobrote vredni, toraj pripravni podpirati z vsemi močmi njegovo delo itd. (Novic. str. 280)“. Tedaj razgrne polo, in za dr. Bleiweisom, dr. Tomanom jeli so doneske svoje vpisovati še drugi domorodci slovenski itd. — „Uže dalje so se trudili slovenski rodoljubi, da bi se našemu narodu ustanovila Matica (nekaka akademija), piše v zvezi s poročilom l. 1865 (Kol. Slov. str. 77) tajnik Fr. Levstik (v Kol. 1867 str. 1). Njihovo prizadevanje pak je bilo dolgo brezi vspéha. To misel je g. dr. Toman zopet izprožil v Novic. l. 1863 jan. 7., ter potlej so štajerski rodoljubi prvi dejanski stopili na noge, in g. dr. Toman uže 8. marc. l. 1863 v ljubljanskej čitalnici, pri besedi, ktera se je obhajala na spomin tisočletnega godú ss. Cirila in Metoda, oznani, da se je iz Maribora blizu 40 gospodov oglasilo za Matičine ustanovnike, ter o tej priliki izreče, naj bode ta dan i) slovenske Matice prvi dan itd.“ — Nato so dr. Bleiweis, dr. Toman in dr. Costa sestavili pravila Matici Slovenski; l. 1865 dne 11. maja je obhajala svoj prvi občni zbor, in 22. jun. v prvi odborovi skupščini je bil Dr. Lovro Toman, ker baron Ant. Zois ni hotel, izvoljen prvi predsednik, kar jej je ostal do 15. okt. 1868, kedar je v XII. skupščini odborovi oznanil na pr.: „Zahvaljevaj se za dosedanjo prijazno podporo obžalujem, da nisem mogel tolikanj delati za Matico, kolikor bi predsednik moral in bi sam tudi rad. Branile so mi druga opravila, in nadjam se, da po drugi strani bodem mogel koristno služiti domovini svoji. Ma-

tica je preimeno društvo. Imeti mora na čelu moža, kateri jej streže z vsemi svojimi močmi; po takem se ozrite, ker poslé družbi predsednik več biti ne morem in se tej časti toraj odpovém". — „Govor slavnega g. prvosednika nas je osupnil vse, spregovori potem dr. Bleiweis, ker se predsedništvu odpoveduje mož, kateri je sklical Matico v življenje. In v imenu vseh govorim, ako rečem, da obžalujemo to odpoved. Na drugi strani pa res tudi previdimo, da pot, po kateri hodi dr. Toman zdaj na vélikem državnem polji in drugi posli, katerim se je vdal, so ga naklonili k temu, in mislim, da noče, da bi vanj tiščali, naj to mesto še obdrži“. Ko na to dr. Toman ponavlja, da je govoril preudarjeno in da bode skušal na druge strani koristiti domovini in pospeševati Maticino delevanje, poprime spet dr. Bleiweis besedo in nasvetuje, da „odbor izreče svoje obžalovanje, ker se dr. Toman odpové predsedništvu, pa tudi svojo srčno zahvalo za ljubezen, s katero je doslej objemal svojo vstanovo, s prošnjo, da jej z isto ljubeznijo vdan ostane tudi vprihodnje (Ltps. Mat. Slov. 1869. II. str. 6)“. — Bil je mož beseda, in Letopis Mat. Slov. l. 1870 ima na čelu poslednje njegovo pismo Matici in sliko „Dr. Lovro Toman, izbuditelj in prvi predsednik Matici Slovenski“ in v Letopisu 1871 str. 2 je iz XVIII. skupščine odborove čitati: „Tajnik — A. Lesar — prebere zadnje slovénsko pismo, s katerim g. dr. L. Toman Matici poklanja diplomo, ter oméni velikodušnega njegovega darú za 10000 gld. obligacij, z obrestmi v srebru, in zahvalo, ktero je upravníštvo izreklo g. dr. Tomanovi vdovi Lujizi, s predlogom, naj slavni odbor gospó L. Tomanovo vpiše med ustanovnike. Dalje predlaga, naj odbor pritrdi, da se je dala narediti dr. Tomanova slika, ki se priveže Letopisu (l. 1870). Pri tej priliki še dr. Costa poprime bésedo ter predlaga, naj se tudi v Maticinih sobah dr. Tomanu postavi spominek. Po resnem prevdarjanji odbor sklène, da se pri domačem umetniku Franketu naročí malana podoba v pravi velikosti“ — kar se je vestno izvršilo na čast i dr. Tomanu i Matici Slovénki.

Véliko slavo pa si je pridobil Dr. L. Toman k) na politíčnem polju kot deželni in državni poslanec od l. 1861 do smrti. — Sicer je govoril in pisal o jeziku in narodu slovénkem pa njegovih pravicah o raznih prilikah na pr. o nabiranji narodnih pesmi in draginj (Novic. 1858 str. 11); l. 1862 o civilnem pravu v zboru pravoznanskega društva (Novic. 114), o ljudskih knjižnicah ali bukvarnicah (str. 164), o občinah ali soseskah (188); vzlasti iskren je poziv o novem letu iz Radoljce (l. 2) in z Dunaja s Černetom vred „Milim rojakom“ (l. 13) o zavésti in pravicah narodnih. — Znameniti so njegovi govori v deželnem zboru Kranjskem, kedar se je potegoval za pravice slovénkega jezika na pr. v zboru samem, v njegovih zapisnikih, v šolah ljudskih in srednjih, pri sodnijah in sploh vradnijah itd.; o slovarju Wolfovem (Novic. 1861 str. 129); o zadevah občinskih, o razmerah davkovskih, o porotah, volitveni pravici duhovnih pomočnikov, o deželni blagajnici, bolnišnici, o direktnih volitvah, o železnici Gorenjski in tudi Dolenjski itd. itd. Še bolj znameniti so njegovi govori v državnem zboru Dunajskem, kjer je z mogočno besedo na pr. branil Slovence in Jugoslovane, boril se za pravice vseh narodov in posamnih dežel, o razglaševanju postav v narodnih jezikih, o nastavljanju učiteljev, sodnikov, vradnikov — sposobnih deželnih jezikov, v adresi zastran ogerskih zadev, o kupčijski zvezi med Avstrijo in nemškimi deželami, o zemljiškem davku, o šolskem nadzorstvu, o raznih železnicah, o pravi ustavi Avstrijski itd. itd. — Govori ti, ki se nahajajo v vladnih glasilih in po časnikih (na pr. Novic. 1861 — 1870), niso bili brez vspéha, in naj bi se skoro zbrali, vsaj poglavitni, v kakem „Cvetniku“ za vaje v govorništvu. Po njih se je priljubil Slovencem, da jim je postal dika, in da so mu od vseh strani pošiljali hvalnic in zaupnic; priljubil se je tudi drugim Slovanom, posebej Hrvatom in Čehom, vzlasti kar je bil l. 1861 v Pragi pri pogrebu Šafarikovem.

L. 1863 dne 25. nov. poroči se Dr. L. Toman z gospico Lujizo Altmanovo, ktera se je po smrti ljubljene soproga vsled njegove želje omožila z najbližnjim sorodnikom ranjke Josipine Turnogradske, ter je v last vzela vse rokopise, po katerih je deloma popisal vrli Andrej Praprotnik njegovo življenje in pevanje v knjigi: Dr. Lovro Toman. Založila in izdala Matica Slovenska. V Ljubljani 1876. 8° 180. Nat. Blaznik. — V II. polovici so v 1. razdelku: Glasi ljubezni svoji soprogi Josipini Turnogradski — v podobah, milotinkah, gazelah itd., v 2. pa različne poezije, katerih ene so tu in tam natisnjene ter v pričujočem spisku omenjene, ene pa so posnete iz rokopisov na pr. „Mladini, Zdravjica je že tudi natisnjena. Mrtvi moji“ itd. — Pesem v prežalostni spomin smrti dr. Lovro Tomanove je priobčil v Novicah l. 1870 str. 273 Poženčan t. j. A. Koder (a ne Matej Ravnikar † 1864 cf. Praprotnik str. 77).

„Dragi rojaci! objavil sem svoje ravnanje v tej zadevi — o naših učilnicah — iz tega namena, da se izbudi naša delavnost za narodne šole . . piše dr. L. Toman v Novicah l. 1865. Ne počivajmo, delajmo, da okreptamo svoje národno drevo, da se včvrsti, predno pride morebiti zopet sovražni vihar. Skrbimo za narodne šole, če hočemo, da se bode kadaj slovenski pisalo v naših uradih, slovenski govorilo, obnašalo v naših družbah in v javnem življenji. Brez veljave in vpeljave našega milega maternega jezika v javno življenje in v urade bodemo zmiraj ostali tujcem sužni in le stranke v domovini. Zato skrbimo, da šole dobimo národne! (str. 314). — In kedar se je preslavljajal na rojstnem kraju slavni Juri Vega, govoril je dr. Toman na pr. (Novic. str. 326):

„Današnja slovesnost je silno važna, pomembna. O visoki vrednosti, učenosti neumrjočega rojaka ste slišali že poročilo gosp. dekana Tomana in dr. Bleiweisa. On je zvezda na polji vednosti. Spoznavši moč številke je stavil sisteme, kakor nikdo popred. Pa tudi djansko in praktično je on svojo vednost razvil. On je povzdignil topničarstvo na najvišjo stopnjo iste dobe, naša država se je oponašala z njegovimi znajdbami, ki so pripomogle k jedni in drugi zmagi. Tako je on naš rojak, Slovenec, branil cesarstvo na vojskinem polji, kakor naša zvestoba, dušna udanost od nekdanj varuje obstoj njen. Slovel je po svetu tako, da ga vsi narodi poznajo, da so posnemali Francozi in Angleži znajdbe njegove. Zakaj je pa, čeravno ga Slovenci niso nikdar pozabili, zaostajala svečanost do današnjega dneva? Ležala je gola tma nezavednosti nad nami. Slovencu ni bilo mar za Slovence — ne za samega sebe. Drugi narodi se ponašajo s svojimi možmi; kolikor več slavnih mož kak narod ima, toliko več velja. Mi pa, ki nimamo toliko slavnih mož, mi pa še nismo zidali „dóma slave“, mi pa še nismo postavili vrednih spomin-kov. Kakošne zasluge imajo za našo slavo raznoizvrstni naši prvaki: grof Auersperg, ki je Turke premagal pri Sisku, baron Cojz, ki je slovel po celem svetu zavolj svojega natoroznanstva, Valvazor, ki je pisal „čast kranjske dežele“ in žrtvoval vse svoje premoženje za to delo obširno, Linhart, ki je pisal izvrstno zgodovino Jugoslovanov, Vodnik, ki je sebral jezikovno blago v jezik slovniški za zavez vseh Slovencev, Kopitar, znan celemu svetu ko preučen slavista, Dolinar, najbistrejši pravoslovniški pisatelj Prešern, pesnik neumrjoč, Wolf, národni mecen itd. itd. Med njimi svetí pa Vega, ko najsvitlejši zvezda učenosti. Zginila bode megla, kadar se spozná národ, in vse te zvezde bodo zablížčale in mu bodo svetile pred vsem svetom na nebu slovenskem. Zato, moji dragi rojaki, spoštujte svoje domače blago, svojo domovino, svoj národ, svoj premili materni jezik. Zavedajmo se med drugimi narodi, da smo tudi narod, narod slovenski, vejica velikega debela — slovanskega. Ponašajmo se s svojimi prvaki, da so naši, kakor se ponašajo drugi narodi s svojimi. Če bodemo gledali na zvezde obnebjá naše slave, bodemo od narodne zavesti gnani za njimi sledili. Mili bratje, v tem

pomenu obhajajmo danes moža, ki slovenske krvi po vsem svetu slovi. Vega! slavni rojak! vodi nas, navdušaj nas s svitom svoje vednosti neumrjoče. Neumrjoč si, kakor dela tvoja:

Kakor iz nič številka v večnost sega,
Tako po nji tud' Tvoja slava, Vega!

Nekaka labudnica dozdeva se mi pesem menda njegova v Novic. 1865 l. 42, ktera po geslu iz „Glasov Domorodnih“ tenko in živo kaže njegov značaj ter naj sklepa opis Dr. L. Tomanovega slovstvenega delovanja:

20. oktobru — 20. septembru.

„Zmaga v svobodi, v pravici je — mir“.
Glas. dom.

- | | |
|---|---|
| <p>1. „Zmaga v svobodi, v pravici je mir“.
Tak' govorila je stara Šimbila.
Nehal narodov bo dalji prepír,
Padla Slovincem nemilostna sila;
Dan' bo jasneji narodom zazoril,
Spravne besede je Car spregovoril.</p> <p>3. Kakor svetinjo, najdrajšo posest,
Cerkev je jezik branila ji mili,
Pa je tud' narod obdržal se zvest,
Da so ga ravno protivci motili,
V božjem poduku ostala je nada,
Krivna da sila kadaj še propada!</p> <p>5. „Svobodo“ cen' mo, ko mater otrok,
Svobodo: zvezdo slovečih predtedov;
Temu povestnica nam je porok,
Komu je znano kaj boljših izgledov?
Z njo pa veljala je zmír le „pravica“,
Vsikdar narodom najboljša kraljica.</p> | <p>2. Rimec, Tevtonec vrstila sta moč,
Vhogo Sloven'jo na vek pokončati,
V sužnosti silni kovala obroč,
Kar se ni hotlo pohlevno podati.
Božja pa roka jo je varovala,
Da je do čistega nista končala.</p> <p>4. Glej! res napočil spoznanja je svit:
Vlada obeta pravico postavo;
Duh je naš zvest pred prestólom razkrit,
Saj le želimo, kar slednjemu pravo,
V srcu gojimo le blage namene,
Vdanost, zvestobo, občutke iskrene.</p> <p>6. „Zmaga v svobodi, v pravici je mir!“
Géslo to mora veljati na veke!
Da se državi rodil bode vir
Sreče, in blagru odprle se reke;
Cara v spoznanji tem pa naj obseva
Slava neskončna do zadnjega dneva!</p> |
|---|---|

V dobi, v kateri so s Slomšekom vred na polju našega domačega slovstva delovali doslej naštevani knjižniki, in deloma v najnovejši dobi, trudili so se v ta namen vže prej opisovani vrli rodoljubje p. **Peter Hitzinger** — Znojemski, Podlipski (Jezičnik XII. 1874 str. 1—84); **Anton Umek Okiški** (Jezič. XIII. 1875. str. 1—51); **Janez Čop** in **Matija Šnajder** (Jez. XV. 1877. str. 3); **Juri Varl**, **Anton Žakelj** — Rodoljub Ledinski, čegar pesniška ostalina se je po smrti A. Umeka, župnika Grajskega, srečno otela in se ima o priliki spraviti še na svetlobo; **France Jeriša Detomil**, **Dr. Leon Vončina** (J. XVII. 1879); **Bernard Tomšič**, **France Svetličič**, **Dr. Jožef Rogač**, **Matevž Lotrič**, **Leon Engelman Nožarjev** (J. XIX. 1881); **Dr. Janez Bleiweis** (J. XX. 1882. str. 1—74).

„Oče dr. Bleiweis in Ivan Koseski bila sta si duševna brata, pravijo Novice l. 1884 št. 14, oba delavna in goreča za vzbujanje našega naroda. . . Oba stala sta do zadnjega na čelu onih rodoljubnih mož, ki so v minulem polstoletji rešili Slovence iz verig nezavednosti, kateri so navdušeni in složni svojim rojakom klicali:

„Naprej, slovenski jug!“

Jovan Vesel Koseski r. 12. sept. 1798 v Kosezah, vasi duhovnije Moravske, v latinske šole hodil v Celju, v licejski v Ljubljani, pravoslovja učil se v Gradcu in na Dunaju; bil nekaj časa kameralni uradnik v Ljubljani, potem v Gorici, Tolminu, naposled c. kr. viši finančni svetovavec v Trstu, kjer je v pokoju u. 26. marc. 1884.

Popevati je javno jel na liceju v Ljubljani — Johann Vessel Akademiker — nemški a) v *Laibacher Wochenblatt* l. 1817 Nro 3 „Ode auf die Ankunft Sr. Excellenz des Herrn Landes-Gouverners — J. Graf v. Strassoldo“ — in Nro 25. Ballade: „Franz Plassman von Oedengratz“ (Valvasor X. 430) po geslu Schillerjevem: »Das Leben ist der Güter Höchstes nicht; — Der Uebel Größtes aber ist die Schuld«; l. 1818 Nr. 18—20 Romanze: „Erasmus Lueger“ spet po glasilki Schillerjevi: »Mit des Geschickes Mächten — Ist kein ew'ger Bund zu flechten — Denn das Unglück schreitet schnell«; Nr. 24 Sonnet „Potažva — Der Trost“ nemški in slovenski (v Bohoričici); Nr. 31 Ballade „Kurth von Ro-seck“ po geslu F. Grillparzerjevem: »Nein in jenen düstren Fernen — Waltet keine blinde Macht, — Ueber Sonnen, über Sternen, — Ist ein Vateraug', das wacht«. Nekoliko preme-njena se nahaja ista v časniku b) *Der Aufmerksame* v Gradcu l. 1820 Nr. 45, in l. 1881 Nr. 51 Romanze „Die Tanne auf Rauhenneck“ itd. Na primer bodi „Sonnet“:

Potažva.

Naj zgine svet, gorijo naj pušave,
Vihar valovc morja naj derví,
Na zraku černimo naj grom buči,
Naj burijó*) snežnikov goličave:

Skuz' zapušene, žalostne planave
Naj čudne vojske silni glas gromí,
Naj lakota nevsmilena morí,
Nabíra truplov kupe naj kervave;

Sej moje bitje ni na temo sveto,
Sej ni na zemlji moje duše dom,
Življenje zgine kakor kratko leto;

Tje v' svete, čiste, angelske dežele,
Kjer pil očeta veličastvo bom,
Skuz' grobov noč, me kliče čast, — vesele.

Der Trost.

Es mögen Welt und Wüsten flammend rauchen,
Des Meeres wildempörte Stürme dräun,
Der Himmel zürnend Feuerflammen speyn,
Und nackte Gletscher gift'gen Odem hauchen:

Der Hunger seine wüth'gen Zähne brauchen
Und Tausende den Todesgöttern weih'n,
Den ausgestorb'n'en wildzerstampften Hain
Mag ehr'ner Krieg in Ströme Blutes tauchen;

Mein Seyn ist nicht aus diesen Trauerzonen,
Hienieden hat mein Geist kein bleibend Haus,
Wie schnell ist nicht mein Tropfen Zeit verronnen? —

Mich ruft ein heilig Wort so sanft und milde,
Durch dunkler Gräber nachtumflorten Graus,
In jene ewig seligen Gefilde.

*) Burijó, Zeitwort von Burja der Nordwind, bedeutet das Heulen des Nordwindes.

Janez Vesel.

Johann Vessel.

Vnovič se oglasi J. Koseski c) v *Novicah* l. 1844 št. 36 v posebni prikladi: Slovenja Presvitlimu, Premilostljivimu Gospodu in Cesarju Ferdinandu Pervimu, ob veselim dohodu Njih Veličanstva v Ljubljano (Trojno ovenčan unuk vladarjev iz hiše Rudolfa, — Zgodnimu soncu enak sveta v ogledu stojiš itd.). — „Sreča in veselje. Čigavi jezik bo dopovedal vse veselje, ki so ga Krajnci v nedeljo popoldán obhajali, kadar sta se presvitli Cesar in Cesarica v Ljubljano pripeljala? Cela Ljubljana jima je šla naproti. . . De bi pa tudi naše Novice ta veséli dohod, kakor se spodobi, praznovale, smo pesem na posebnim listu natisniti dali, ktera z gorečimi besedami pripoveduje, kar serce Slovenje vseskozi za našiga Vladarja občuti. Tukaj le vam ga z veseljem podamo, in mislimo, de se bodo te besede našiga častitiga pevca po celi deželi razlegale (št. 36).“ V št. 38 pa piše J. Koseski sam: „Še nekaj v spomin našiga presvitliga Cesarja Ferdinanda. Ravno je preteklo 571 let, kar je bila božja previdnost grofa Rudolfa Habsburgskega, slavniga očaka naše presvitile cesarsko-kraljeve hiše, na nemško-rimski prestol poklicala. . . Ko bi hotli popisati vse kreposti, vse slavne in pobožne dela, vse zasluge, po katerih je rečeni grof Habsburgski do take časti vzdignil se, bi imeli veliko in dolgo govorenje. Čas in prostor nam tega ne dovoljita. Zatorej se danas le ene prigodbe spomniti hočemo, iz ktere bomo očitno vidili, kako čudno božja previdnost človeka po življenju vodi, in

do njegove namembe gotovo pripelje. Slavni Miroslav Šiller jo je v nemškemu jeziku nemškemu narodu pel; mi pa vam tukaj podamo slovenski prevod njegove neumerjoče pesmi: Grof Habsburgski (V Porečju, z cesarsko svitlostjo obdan, — V dvorani starinsko sloveči, — Grof Rudolf sedi za cesarja izbran, — Kraljevo vezilo deržeči itd.). — V št. 41 se nahaja njegov prevod „Orjaška jigrača“ (Riesenspielzeug), nemški zložil A. Chamisso, pesem, v kateri se kaže, da je kmetovski stan velike časti vreden; št. 46 „Pesem od verliga možá“ (Das Lied vom braven Manne), in št. 51. 52 „Divji lovec“, nemški zložil obé B. A. Bürger.

V Novicah l. 1845 citati je v 7. listu pesem „Zima“; l. 11 „Legenda“ po geslu: »Si hi tacuerint, lapides clamabunt«; l. 21—25 „V jamo pade, kdor jo drugimu koplje“ z naslednjo vpeljavo J. Koseskega: „V spomin gotove resnice tega prigovora je veliko pravlic med ljudmi vsakiga jezika znanih. Mnogo smo jih čuli, mnogo brali, jedno od druge lepši našli, in skor bi nas mikalo, o tem predmetu dolgo govoriti. Ker čas in prostor tega ne pripustita, smo dve izvolili, ter jih listu naših novic natisnemo. Priporočimo jih prijazni dobrovoljnosti naših bistrournih bravcov. Pervo jim podamo v prostim nevezanim govoru, drugo pa mislimo v praznim pesniškim oblačilu v izgled postaviti“. In ta druga je l. 29. 30 pod onim naslovom, in sicer „Hoja na plavž“ (Der Gang nach dem Eisenhammer), zložil M. Schiller. V 36. l. „Raj zgubljen“; l. 46 „Vojaška“ (Kaj bliska se v jasnim, kaj votlo doni — Pred nami na levi na pravi? itd.); l. 50 „Vodotop“ (Der Taucher), Ballade v. Fr. Schiller; l. 53 „Bravcam h koncu leta v spomin“ — po glasilki svetopisemski: »Habete sal in vobis et pacem inter vos« (Marc. IX. 49).“

V Novicah l. 1846 je prva „Pesem o zvonu“ (Das Lied von der Glocke von Fr. Schiller) l. 10—12 po geslu: »Vivos voco. Mortuos plango. Fulgura frango« — z nekterimi opazkami J. Koseskega na pr.: „Zvedba nas učí, de naši rahločutni Slovenci lepo zvonenje silno radi poslušajo . . . Zatorej smo pričijočo pesem „o zvonu“ poslovenili. . . Če smo pa mi visoko pomembo nemške pesmi razumeli, in z njo slovensko besedo oživiti znali, o temu sódití se ne nam, ampak vam spodobi, dragi, umni, prebrisaní bravci! Miroslav Šiler je to pesem o nar. strašniši dobi, to je, o blodnji divjiga francozkiga puntanja zložil. . . Ne čudite se, ljubi bravci, de smo nemški besedi „Form“ kalúp rekli, če še niste morebiti te besede do zdaj slišali, ali v slovenskih bukvah brali. Naš model, čeravno se po tujstvu dišečiga obraza ne vstrašimo, nam zavoljo njegove okornosti v glavo ne gré. „Podoba, obraz, videz“ slovenski besedniki svetujejo, in to bi res bilo nekaj, tode te besede tudi druge rečí pomenijo, in ne zadenejo černe pike. Kalúp je pa okornoglasnimu model lastna in sicer čisto slovenska beseda, ktero južni Slovani kálup in Čehi kadlup izgovarjajo in pišejo. Zatorej ne bomo zašli, če se je poprimemo. Sicer smo v ti pesmi „fantu, turnu, trugi“ pristop dovolili, ter tudi v nekimu stiku „lih“ pisali, čeravno vemo, de so tuje rodovine, in čeravno drugot bahaje vpijemo:

„Jezik očistite peg, opilite gladko mu rujo“.

Mi mislimo, de so rečene besede našimu jeziku popolnoma vdomačene in slovenskimu življenju takó globoko vkoreninjene, de jih svoje blago imenovati smemo. Takim besedam pa za zdaj, posebno v pevskih potrebah, slovesa dajati ne gré. Če bi komu po volji ne bile, naj nam ne zameri, in zna po priliki v pričijoči pesmi namest „Votlo v turnu“ po staroslovensko brati „Votlo v stolpu“ ali pa „Votlo v cerkvi“ in tako dalje. — V l. 17—19 „Bor z drakonam“ (Der Kampf mit dem Drachen von Fr. Schiller). — Junak pričijoče pesmi, piše J. Koseski, je bil križar in vitez sv. Jovana Kersnika. Preden od njega kaj več govorimo, moramo v razum in razjasnenje tedajnih okoljšin nekoliko o njegovim redu povedati. Bravci, kterim sledeče opombe niso potrebne bile, nej ne-

zamerijo, de smo jim zgubo dragiga časa naklonili in prijazno poterpljenje skušavali. . . Glavna namemba naše pesmi pa ni popisavanje drakonove smerti, ali poslavljenje našiga, sicer velike časti vredniga, viteza; ampak je le očitna zmaga keršanske pokornosti nad silo sirove kreposti in nad samovoljnostjo človeškiga serca, ktera je hujši od popisaniiga drakona, ker samovoljnosti nepokoren duh

..... živo v dušo piči,
Prepir zbudi, pogin prisiči,

Ter svetu v sleme, uma gluh,
Požara baklo derzno vtakne.

L. 23 „Rokovica“ (Povest iz nemškiga); l. 27 „Vrednost žén“ (Poleg Šilerjeve pesmi: Die Würde der Frauen); l. 31 „Kdo je mar?“ (Vse doseže, kar mu drago, — Bodi slava, bodi blago, — Vse doseže sosed moj itd.); l. 34—36 „Pohlep oslepí“; l. 46 „Oda Bog“ z opazko n. pr.: „Pričijočo pesem smo zavoljo njene neprecenljive lepote iz ruso-slavjanskiga narečja poslovenili. . . O našimu delu ne bomo veliko govorili. Vsak je gospodar svoje sodbe. De se originalu primerjati ne more, je gotova in mi sami to živo čutimo. Kdor je pa skusil boriti se z junaško krepostjo, z neizmernim bogastvom, z bistrrotekočo besedo in silovitim duham ruskiga jezika, je brez dvombe previžan, de prestavljenje iz njega v naše okorno narečje ni ravno igranje praznovavnih lenuhov, in ta bo ali z našim delam poterpljenje imel, ali pa — kar še viši in živejši želimo — predragim našim bravcam z boljšim potstregel“.

Tečaj V. ima v 1. listu J. Koseskega pesem: „Novice bravcam ob novim letu“ — po geslu: Quia aedificabit Dominus Sion et videbitur in gloria sua (Ps. 101, 17); l. 8 „Ne sodi“ (Hiob — glava 38. 39. 40. 41); l. 30—32 „Začarana puška“; l. 49. 50 „Ibikovi žerjavi“ (Die Kraniche des Ibikus von Fr. Schiller). — V l. 48 vže se napoveduje „Divica Orleanska“, ktero je po Schillerju poslovenil J. Koseski, in ktero so Novice l. 1848 v prilogah priobčile od l. 38 do 52. — List 41 ima na čelu „Naprej, slavenski Jug!“ — Poprej že v listu 20. str. 83 Jovan Vesel - Koseski v sostavku „Moje misli“ kaže: „Mi nimamo v Majnskím Frankfortu ničesar opraviti, doma pa veliko, de ta prihodnji nemški blesk avstrijanske svitlobe ne otamni, in slovenske narodnosti popolnoma ne zatara“. — Str. 88 piše na pr.: Potrebne besede. „Slišali ste, kaj se je od 15. do 17. tega mesca (maja) na Dunaji zgodilo. . . Naš mili Cesar . . . so se v Inspruk med svoje zveste Tiroljce podali. . . Kjer so Cesar, tam so serca naše. . . Dunaj sam na sebi ni naš gospodar; Cesar z vlado svojo nam ukazujejo, nej stanujejo v tem ali v drugim mestu. . . Sicer skažimo se vredne sinove svojih slavnih očetov, ki so se v letu 1809 za rajnciga Cesarja Franciška vzdignuli, kakor de bi bili en mož. Bodimo zvesti velikodušnimu svojimu očetu Ferdinandu Pervimu do zadnje kaplje slovenske kervi. . . V letu 1844 je Slovenija v naši deželi potovavnimu Cesarju iz žive sredine svojih serc zapela: Blago, življenje in kri, visoki vladar, Ti posvetim. . . — Hrast se omaja in hrib, zvestoba Slovencu ne gane. . . In str. 92: „Znalo bi biti, de bi ura vdarla, ki nas bo poklicala v bran Cesarja ali domovine. Znalo bi biti, de je Bog sklenil, zdaj že misli, djanja in vrednosti avstrijanskih narodov prešetati; torej še enkrat rečemo, kar smo v letu 1844 svojimu Cesarju zapeli:

V padu gromječimu lét poginejo imena, narodi,
Naše prisege zaklep časa viharju stoji,
Ko bi se bližala kdej rešetanja železniga ura,
Kakor se zernje iz plev, kakor iz sipa demant
Bi se Ti cena takrat slovenskiga serca svetila.

To leto je d) v Sloveniji l. 24 J. Koseski priobčil popevko „Nemškutar“ (Vahorje napne se, Slovenja ne spi, — Viharju grozivnimu brambe građi, . . — O tebi sramuje slovenski se dom, — Sramuje se, votli nemškutar itd.)!

L. 1849 poslal je Novicam tretjino poslovenjene Šilerjeve tragedije „Mesinska Nevesta“ (Die Braut von Messina), ktere so nekaj natisnile v 19. listu v pokušnjo, ves del skupaj pa v prikladi razposlale v l. 40. — L. 1850 so l. 4 priobčile iz njegove „Visoke Pesmi“ (Hohes Lied) razstavek „Posvečeno bodi tvoje ime“; l. 9 pa „Uvod“ in „Oče naš, ki si v nebesih!“ — Str. 88 so ponatisnile Novice pesem, ktero je J. Koseski zložil bil — Ob veselim prihodu presvitliga cesarja Franca Jožefa v Terst — „Viribus unitis“, ktero je pripravil na svetlobo e) Jadranski Slavjan, v št. 2. — L. 1851 so prinesle v l. 38 „Odlom iz zadniga dela Mesinske Neveste“, in l. 1852 št. 69 — 74 „Homerove Iliade XIX. Bukve“, katerim obseglej je: »Ahil se serdu odpové in se v boj poda«.

L. 1852 J. Koseski hudo hudo obolí ter omolkne v slovstvu do l. 1868, kedar priobčijo Novice v posebni prikladi njegov umotvor: f) Mazepa Jovan, Hetman ukrajnski dobe Petra Velikiga. Pravlica zgodbe resnične po Byronovi istiga imena slobodno pel in pomnožil Jovan Koseski. V Ljubljani 1868. 16. str. 55. — V vvodu primerja sebe grškemu Epimenidu, kteri se predrami čez 40 let in dobí ves nov svet, in piše:

Tak je z menoj — pa ne v pregledu krasa —
 V obziru le na spanja dolgi tek,
 V obziru na premembe vad in glasa,
 Ki nakopiči jih ta pusti vek,
 Ne meni le, občinsko vse okrogo,
 Kdo rajnih bi spoznal Slovenjo nek? —
 Če kdo tedaj — ne bo jih, djal bi, mnogo —
 Te stike bral, al brati slišal bo,
 Naj gré nazaj, prijazno v srcu slogo,

Teh dvajset let; tam je koren za to.
 Takrat smo vsi enako še pisali,
 Je manj besed ko misli mar biló,
 Smo terna v perst, ne črke v trn se balí,
 Če kakí grm ni vs po volji bil,
 Smo vlke v njem, ne tičíc preganjáli.
 Tak nam je čas kaj malega rodil,
 Ne da bi za-se tú ali tam slovelo,
 Al da od nas bi kdo se kaj učil,

Veljavo le pepela da b' imelo,
 Ki včasih njivi ploda mnogo dá.
 In tak izid želi sledeče delo,
 Bog daj, Bog daj, da bi doseglo ga! —

Vže l. 1867 dne 19. dec. v IX seji nasvetuje književni odsek, naj si odbor pridobí poleg V. Vodnikovih tudi pesmi J. Vesela Koseskega, da jih na svetlo spravi Matica Slovenska; vso to reč pa naj s pesnikom samim vrvná dr. J. Bleiweis. To se srečno pospeši, in 16. okt. 1868 je odbor dostojno poprosil pesnika, in ta mu pošlje polovico svojih spisov 7. jul. 1869 s pismom, v katerem pravi na pr.:

„Ne zamerite mi, slavniga društva prečastiti gospodje, de Vam tako pozdno odgovorim na pismo Vaše prijazno 16. okt. 1868. l. — Duh je sicer voljan, al meso sedemdesetletniga pesnika v Terstu je, žalibog! jako oslabeledo. Telesnim slabostim pridružuje se v duhu plahota, pred tako častito gospodo stopiti s praznimi rokami. Tudi sedaj ne pošiljam mnogo, al „nekaj maliga vondar le“, obetam pa v prihodni čas še marsikaj Vam poslati, „ako Bog dá i sreča junačka“. Pred vsem mi dovolite, da se deržím starih oblik; rajši omolknem, nego se poprimem novih. „Vse naj tedaj ob starim ostane, tako kakor sim pisal“. — Morde bi boljše bilo, z izdavo perve pošiljatve čakati druge, kajti obe daste še le vidno knjigo, tode to prepušam častitimu društvu. Vprašali ste me, koliko nagrade zahtevam za svoje dela. De se izognem vsakimu takimu vprašanju, odgovarjam, de nič ne želim, še manj pa kaj zahtevam, ampak plačilo moje je, kar pové vélikí pesnik z besedami:

„Ich singe, wie der Vogel singt,
 Der in den Zweigen wohnt,
 Das Lied, das aus der Kehle dringt,
 Ist das, was mich belohnt.“

Kar bi rad imel, to sta dva ali 3 iztisi izišle knjige, zraven tega pa in to v prvi versti blagovoljnost drage Slovenije, katero vedno nespremenjeno ljubim ves čas svojiga življenja (Novic. 1869 str. 290).“

V pismu od 29. jul. l. 1869 pa med drugim piše takole:

„Bodi mi v prvi versti dovoljena priserčna zahvala za vse z listom častitim 18. jul. t. l. meni poslano knjige. Žalibog, de izreči ne morem tako dostojno, kakor bi se htelo, hvaležnosti, ki se v sercu mi snuje. Z besedo golo tega ne dosežem; taka dobrotu terja znake vidljive. Nakloni mi tedaj prihodnost, kar ovira sedanjiga časa nezgoda. Pismu temu priložim doveršeno pravlico „Mazepa“. Dobila je v tretjem oddelku 12 novih osmerk, tedaj 96 stihov. S tem stopi za naprej ta pesem iz mojih misel. Bog daj, de vgodi in živo slovensko zadene. — Sedaj mislim najprej „visoko pesem“ do konca speljati. V „Novicah“ sta natisnjena bila le dva odlomka. Po izvorni namembi jih tedaj ostane še šest enako dolzih pesniškemu otesavanju prepušenih. . . . Potem še le nastopi poglavitno moje delo, o katerem se bode govorilo, kadar bo vdarila ura namenjena, ura ugodna. V obziru izdavanja mojih pisanj prepustim sleherno vsako presodbi častitiga društva. Samo oblike imajo stare biti, kakor so jih rabili serčno in živo spoštovani učitelji moji“. . . . Naštevši pesmi, ki jih še pošlje Matici, sklepa pismo z besedami. . . . „To je vse, kar imam. V istini mala reč, trohica, bilčica, nič! O ti senčici se moja ošabnost gotovo ne bo napenjala. K temu bi se htelo bolji klaje — — mlade, cvetne, zelene detele“ (Novic. 1869 str. 290. Ltps. Slov. Mat. 1869. II. str. 22)!“ — Tako skromno je sodil Koseski o sebi in o svojih delih.

V Novice je isto leto posebej poslal: Rusko-Puškinovih Petero v slovenskim jeziku svobodno petih po Ivanu Koseskim: I. Ribič in zlata riba (str. 12); II. Kavkazki vjetnik; III. Mertva carevna in sedmero vitezov; IV. Bačkisarajski vodomet; V. Car Saltan in knez Gvidon (str. 176). — „Visoka Pesem“, kateri predmet je „Oče naš“ (str. 322 — 416), zložil Jovan Vesel — Koseski, na pr.: „Uvod. I. Oče naš. II. Ki v nebesih si. III. Posvečeno bodi tvoje ime. IV. Vlada tvoja pridi nam! V. Vlada tvoja zgodi se. VI. Daj nam dnes potrebno vse. VII. Odpusti krivde nam. VIII. Skusbi ne prepušaj nas! IX. Hudiga odreši nas. X. Tvoje vse na vekomaj. Izid.“

Matice Slovenske V. občni zbor 2. sept. l. 1869 izvoli si poleg Dr. L. Riegerja in Dr. Fr. Račkega za častnega uda tudi Jovana Vesela Koseskega. — „Živo čutim, pravi slavni pesnik v pismu 20. sept., de ima to le v dobroti Vaši korenine, nikakor pa v mojih zaslugah. Bog daj, de bi prihodna doba jasno pričala, de nisim bil clo do zadne trohice nevreden tega vverstenja. Ravno tistiga časa, ko ste Vi, prečastiti gospodje, se moje malenkosti spomniti blagovolili, sim jez — molil za Vas in za nas, ne brez truda in znoja na čelu. Kaj in kako sim molil, to Vam skaže listu temu priloženo delce, Visoka pesem je imenovana. . . . Ta moja visoka pesem nima nikake zveze z drugimi tako imenovanimi pesmami. Podlaga ji je Gospodova molitev „Oče naš“. . . . Ni tako lepa, ni tako gladka, kakor sim jo namerjal in želel. Pa tega predmet ni kriv, ampak le slaba moja glava in perhla roka pevca šibkiga. Kar je zernja v njej, to je božji dar; prah, pleva in druge minljive pevske pritikline so pa moj dodatek. Želim, de bi čitateljem toliko vgodila, kolikor je pevcu truda prizadjala, potem bo vse prav in dobro itd. (Novic. 1869 str. 431. Ltps. Slov. Mat. 1870 str. 2).“ — V XVI. skupščini 23. dec. 1869 sklene Matice Slov. odbor, da se tiskajo „Pesmi J. Vesela Koseskega“ v 2000 delih. — Konec julija 1870 pošlje drugo polovico svojih pesniških del z naslednjim pismom (Ltps. 1870 str. 13):

„Slavno društvo, visokočastiti gospodje! Dragocenemu listu Vašemu od 26. aprila 1870 odgovorim žalibog nekoliko nepozno sledeče kratke opombe: S praznima rokama

stopiti pred slavno, po zaslugi visoko čislano društvo nisim hotel; evo ti vzrok, da se je odgovor zakasnil. Nadjam se, de mi to, gledé na priložene dela, ne bode za zlo vzeto. Dela omenjene pak so: Uvodivna (pesem) je prva. Ta govori poveršno o tem, kar ima slediti v knjigi. Potem nastopi 6 spevov Ilijade Homerove, ki so: I. III. V. XII. XIV in XIX. spev. Zadni je bil v Novicah 1852. leta že natisnen. Nekoliko popravljen — mislim, de ne na škodo — se tu na novo prikaže. — Tretje delo je (pesem) doveršivna. S tó slovo dam in vzamem, ker dvomim, de bi še kaj prišlo. Glava moja je prestara in čez mero navadno trudna. — Četerto delo zadnič je: zbirka 22 glos razniga zadržaja in raznih razmer, šalive igračice, kar so glose skoro sploh. V njih sim tu in tam katero izustil, na koje bistvo in resnico ne prisežem. Kdor jih hoče brati ali čitati, temu jih Bog blagoslovi. Prazne niso, upam, de bodo misli prebujale, in ravno to je bila moja namera. Glavni uzrok mojimu trudu pa je bil Janežičev „cvetnik“ 1868. leta. — S tim delcem sem hotel djansko dokazati, de ni ravno vselej gotova resnica, kar kodkada mimogredé kak učen in zaslužen mož izreče, ker mu zná tudi spoderknuti, kakor nam drugim Evinim sirotam.

To je vse, kar imam za zdaj omeniti; ako mi pozneje ktera skoči v puhlo glavo, popadem jo za rep in Vaši presodbi postavim v izgled. Vaš sluga ponižni

Jovan Vesel — Koseski.“

Po željah mnogih udov pritrđi se v XVIII. skupščini odsekovemu predlogu, da se Koseskega delom pridene njegova podoba, dela sama pa se vštejejo za l. 1871 (Ltps. str. 2). Tako so zagledale beli dan:

g) Razne dela pesniške in igrokazne Jovana Vesela — Koseskiga, finančniga svetovavca. Na svetlo dala in založila Matica Slovenska. V Ljubljani 1870. vel. 8. str. 690. — 1. Uvodivna in pesmi vže prej razglašene; 2. Visoka pesem; 3. Rusko-Puškinovih petero; 4. Iliade spevi šesteri; 5. Mazepa; 6. Nekoliko Chamissovih; 7. Uhlandovih nekaj, Göthe, Manzoni, Körner; 8. Jugo-Evropski glosar ali slovenski glasnik z Doveršivno; 9. Mesinska Nevesta (str. 472 — 560); 10. Divica Orleanska (str. 561 — 690). — Knjiga ta, tiskana v 2000 delih, pošla je celó do zádnjega zvezka.

h) L. 1877 pokloni Matici „Nebeške komedije (Divina commedia) Dante Alighierija I. oddelek: Paklo, po originalu poslovenil Jovan Koseski. V skupščini XLI. se mu izreče zato iskrena zahvala, in dr. J. Bleiweis sprejame brez presojevanja kot vrednik v Letopis Matice Slovenske 1877 z lastnim predgovorom prevoda V spevov: I. II. III. IV. XXXIV; v Letopis 1878 str. 77 — 186 pa ves oddelek: Spevi I—XXXIV. „Slavni naš Koseski, pravi v opombi, se je lotil sila težavnega prevoda Dantejeve pesmi, ki se zove „Divina commedia“, katere I. del ima naslov „Paklo“. . . Izročil ga nam je velecenjeni pesnik z odločno željo, da tudi to delo njegovo v isti pisavi na svitlo pride, kakor so od veličastne njegove „Slovenije“ l. 1844 počenši izšle vse njegove poezije. Koseski hoče ostati Koseski itd.“ — L. 1878 pozdravi Matica Koseskega o 80. rojstnem godu s posebno čestitko, zložil Josip Cimperman, in nato jej pošlje svoj poslednji rokopis, ki se po dr. J. Bleiweisovem nasvetu priobči:

i) Raznim delom pesniškim in igrokaznim Jovana Vesela — Koseskiga dodatek. Na svitlo dala in založila Matica Slovenska. V Ljubljani 1879. 8. str. 65. Prevodi: Pristna ktera je? (Lessingov Natan). Gorska pesem, Planinski lovec, Perstan Polikratov, Kasandra, Hero in Leander, Diva tujka, Romar, Tekla glas iz groba, Zmage pir, Moč dane besede, Deklice tuga, Ideali, Vitez Togenburski, Nadoveska pogrebna, Ideal in življenje (Schiller); Skakon Haras (Körnerjeva). Rožna vaza, Vernitva križarja, Spoznanje, Nezábime (Paride Zajott). Mahadó in Bajadera, Korinska nevesta, Mertvaški ples (Göthe).

L. 1880 je v občnem zboru 14. apr. predsednik dr. J. Bleiweis iskreno branil Koseskega, in l. 1881 dne 17. apr. Matica samo zoper prehudo javno kritiko. „Koseskega z blatom ometavati je princip vseh, ki ne vedó, kolik entuzijazem so njegove pesmi vzbujale od l. 1844 počenši po vseh okrajnih slovenskih; zato je pravična bila kritika prof. Wiesthalerja v programu mariborske gimnazije. Matica tedaj le pieteto spolnuje do toliko slavljenelega pesnika, če vse, kar je od njega prejela uže prejšnji čas, v natisu ohrani (Ltps. 1880 str. 348)“. — Iz istega nagiba je naročil, da se k) v Letopisu 1881 ponatisnete „dve nemški pesni Koseskega“, poslani mu po Dav. Terstenjaku iz lista „Der Aufmerksame“ v Gradcu, in sicer „Die Tanne auf Rauhen-eck“, Romanze, 1820 št. 51, in l. 1821 št. 45 Ballade „Kurth von Roseck“ (cf. Novic. 1845 l. 35; Rožekarjev grad pri Moravčah na Kranjskem). — „Pesen ta nam kaže, da je Koseski uže nemški pesnik bil, predno je še mislil, da bode kedaj tudi slovenske skladal — nekaterim na žolč in togoto. . . Na vsak način se svetu mora naznaniti ona reliquija Koseskega“, piše dr. Bleiweis, in Jos. Cimperman pristavlja: „Nádejati se je, da ji vzprejmó Sloveni z istim veseljem, kakor je upal plemeniti naš voditelj itd. (Ltps. 1881 str. 202 — 208)“. — V istem smislu pravijo o smrti J. Koseskega Novice (1884 l. 14):

„Naj čuje duh Bleiweisov, duh Koseskijev tudi še dalje in dalje nad našim narodom, da vsi oni, katerim je zaupana osoda našega naroda, navdušeni pa tudi složni nadaljujejo, kar sta složno in vspešno pričela Bleiweis in Koseski!“

„Ni ga pesnika in sploh slovstvenika pri nas, ki bi se bilo toliko pisalo o njem že za njegovega življenja dnij, kakor o Koseskem, in to v celó nasprotnem smislu; nekteri so ga imenovali prvega pesnika slovenskega, drugi pa so ga zopet devali na nič. Ali vse skrajnosti se sčasoma poravnajo, mnenja se sčistijo, in naposled pridejo pravi nazori na dan (Kr'es 1884 str. 224)“. — Prvi je v pesmi čestital — n v Novicah 1844 l. 45: Gospodu Koseskitu pesniku Slovenje“. — Drugi je Malavašič po Novic. 1847 l. 5—9 v „Domorodnih listih“ imenoval oba naša pesnika prvaka — velikana, Prešerna pesnika ljubezni, Koseskiga pesnika resnosti in veličastnosti; tako tudi v „Pravem Slovencu“ l. 1849 itd. — Nekoliko gledé na ta pridevnika je Svitoslav v Zg. Danici 1851 l. 9 v čestitki „Komu?“ zapel jo, da krilatec venec prvenstva podarí pevcu „Visoke Pesmi“ (Novic. 1850), in Gr. Rihar je pomenljiv napev zložil iskreni čestitki. — L. 1852 natisne dr. J. Bleiweis v Koledarčiku svojem prvo pesem Koseskega (dokaj spremenjeno), ktera se je po njem ponatisnila v Vodnikovem Spomeniku l. 1859, in poslednjo Prešernovo. — L. 1852 l. 57 zloží v Novic. „Mojstru pevcovi!“ sonet Rodoljubski; l. 1854 l. 50 po hudi bolezni „Ivanu Koseskimu za god in odhod v Abanske toplice Domovina njegova“ čestita, in (cf. Novic. 1855 l. 79, 103) 1856 l. 51 zapoje za god „Ivanu Koseskimu“ na sv. Kerstnika dan dr. L. Toman. — Jako pospešila se je Koseskega slava l. 1862, kedar je razpisal z nekterimi rodoljubi dr. Bleiweis častno darilo za najboljši napev pesmi: Kdo je mar? in se je od l. 1863 po veličastnih dveh napevih (Mašek i Ipavec) preslavljal tudi pesnik sam. — Nasprotna kritika se je izprožila po „Klasji z domačega polja“ l. 1866, kjer se je pisal ozir na našo mlado literaturo, a se je preziral mojster, ki je bil vrstnik Prešernov — Koseski (Novic. str. 151). — Kedar izide Mazepa l. 1868, oglasí se Jos. Stritar v Slov. Glasniku o tem delu in o Koseskega poezijah sploh v „Kritičnih pismih“ (V); na to resnobno odgovorí v Novicah l. 16 Cigale in v Danici l. 19 Jeran, kar je ranjkega Janežiča pripravilo dotlej, da je ponatisnil „Noviški in Daničin glas“ o omenjenem pismu, sprejel še VI. Kritično pismo in kos Byronove pesmi v prevodu Stritarjevem, pa — ustavil izdavo Slov. Glasnika itd. (str. 236). — L. 1874 priobči v gimnazijskem izvéstju mari-

borskem prof. Wiesthaler kritično estetično razpravo „Jovan Vesel Koseski i njegova dela“ nekoliko gledé na prenapete protivnike (str. 26) kažeč poleg pomanjkljivosti tudi izvrstnosti poezije njegove. — Kedar se prikaže Koseskega „Paklo“ in naposled „Dodatek“, poprijemati so ga jeli v Narodu 1878 in 1880 (— b i Slavomil), v Zvonu l. 1879 S. Rutar, in l. 1881 Fr. Levstik itd. tako da je priklopela kritika do ogrozne trditve na pr.: „Brez okoliša je treba povedati: Koseski nij pésnik — nikoli pesnik bil nij. — Koseski ne piše slovanski, ne piše ni slovenski, v katerem jezici niti vrstice ne more naravno in prosto misliti. Njega jezik je kombinacija samoglavéga, v slovanstvu o vsem nevédnega pedanta itd. (Slov. Nar. XI. 26. 27)!“ — Proti raznim napadom branil ga je verno vsa leta Dr. J. Bleiweis ter je ono nepravredno početje srdit imenoval „literarni bašibožukizem itd!“ Z mladega se Koseski slovenščine dobro ni mogel naučiti, pozneje pa je živel skoro vedno v tujih, nemških in laških družbah, nikoli v sredi med narodom slovenskim; ni čudo, ako je naposled svojim mislim iskal besed največ po slovarjih! — „Noviška, Cigaletova in Wiesthalerjeva hvala, kakor Stritarjeva, Levstikova, Rutarjeva in Žvabova graja, posebno pa živi vzgledi večnolepih poezij drugih pesnikov slovenskih, dali so Slovencem priliko pravično soditi Koseskega: hvaliti na njem, kar je hvale, a grajati, kar je graje vrednega. In ako tudi dan danes Koseski ne stoji več na vrhunci slovenskega Parnasa, vendar slovenski narod na veke v svojem srci ohrani hvaležen spomin vsem mnogovrstnim in pravim zaslugam njegovim (Zvon 1884 str. 252).“

Človeštva blag izgled zasramovati,
Je vergla te v smeti posmeha slá.
Lepóti zmir smehún pravico krati,
Ne verje ne v svetnika, ne v Bogá;
Razrušiti zaklade sercu kani,
Preganja dim — in sveto véro rani.

Alj, kakor ti, priprostiga iz krila,
Selanka tud pobožna, kakor ti,
Mogočno da ti róko pevska Vila,
Na svitli tron te v zvezde posadi,
Ovije te z blišečim žarki tečno,
In, serca plod, živela boš na večno.

Černiti scer je vaje svet, kar sije,
Podreti v prah visóko mu je mar;
Pa se ne boj! Še serc veliko bije,
Ki vneta so za svit in čisto stvar,
Zijavni terg življenje v kvantah gubi,
Blagejši duh podobe višji ljubi.

(Divica Orleanska.)

